

Gyermekesély stratégia

Berettyóújfalui kistérség

**Készítette: Mohai Tibor
Dr. Malatyinszki Szilárd**

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	5
1. 1. A kistérségi gyermekesély stratégia célja	5
1. 2. A kistérségi gyermekesély stratégia kapcsolódása más stratégiákhoz	8
1. 3. A kistérségi gyermekesély stratégia kapcsolódása a Nemzeti Stratégiához	9
1. 4. A Nemzeti Stratégia alapelvei, indokoltsága	16
2. A stratégia összeállításához alkalmazott kutatási módszerek bemutatása	22
2. 1. Szükségletfelmérés, helyzetelemzés elkészítésének módszertana	22
2. 2. A cselekvési terv elkészítésének módszertana	23
2. 3. A forrástérkép elkészítésének módszertana	24
3. Helyzetelemzés	25
3. 1. Földrajzi elhelyezkedés, szociális sajátosságok	25
3. 2. Demográfiai jellemzők	28
3. 3. Természetes szaporodás és fogyás	30
3. 4. Vándorlási különbözet	31
3. 5. Családi állapot, termékenység	32
3. 6. Gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság	33
3. 7. Lakáshelyzet	42
3. 8. Nevelés, oktatás	47
3. 8. 1. A Berettyói kistérség mutatói az óvodai feladatellátásra vonatkozóan	48
3. 8. 2. A Berettyói kistérség mutatói az iskolai feladatellátásra vonatkozóan	52
3.8.3 Középfokú oktatás	56
3. 8. 4. Továbbtanulás, felsőoktatás	59
3. 9. Egészség	60
3. 10. Egyházak, kisebbségek, civil szervezetek	77
3. 11. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények	80
3. 12. Intézmények bővítésének igénye, lehetősége	81
3. 12. 1. Bölcsődék fejlesztési igényei	81
3. 12. 3. Általános- és középiskolák fejlesztési igényei	83
3. 12. 4. A gyermekegészségügyi intézmények és családsegítő szolgálatok fejlesztési igényei	84
3. 12. 5. A kulturális-közművelődési intézmények fejlesztési igényei	85
3. 12. 6. Sportcélú intézmények fejlesztése	86
3. 12. 7. Gyermektáborok, ifjúsági táborok fejlesztése	87
3. 12. 8. Gyermekétkeztetési intézmények fejlesztése	88
4. „Esélyt a bihari gyermekeknek” – program tevékenységeinek és fenntartásának a bemutatása	89
4. 1. A projekt rövid leírása	89
4. 2. Biztos Kezdet Gyermekházak és Közösségi Házak létrehozása, fenntartása, programok biztosítása	90
4. 3. Anya mesélj, játssz velem	92

OPTIMUM FORMULA Kft.

2

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

4. 4. Családi kör.....	94
4. 5. Gólyafészkek – Játékos foglalkozások.....	95
4. 6. Kollégiumi felzárkóztatás	95
4. 7. Komplex felkészítés a munka világába történő visszalépésre	96
4. 8. Korai szűrés.....	98
4. 9. Közös dolgunk a gyerek – Deviancia megelőzés.....	100
4. 10. Legnagyobb kincsünk az egészség.....	102
4. 11. „Mit ültetsz a kertedbe?”	103
4. 12. Nyári napközi	104
4. 13. Nyári tábor.....	106
4. 14. Pályaorientáció	107
4. 15. Szabadidős programok kollégiumokban	109
4. 16. Óvodai, iskolai szociális munka	111
4.17. Módszertani műhely.....	113
5. A mikrotérségek bemutatása SWOT analízise.....	115
5. 1. Berettyóújfalu és környéke mikrotérség	115
5. 2. Biharkeresztes és környéke mikrotérség.....	118
5. 3. Komádi és környéke mikrotérség.....	121
Foglalkoztatás	121
Lakhatás.....	122
6. 1. Gyermek jól-lét	125
6. 2. Oktatás-képzés	127
6. 3. Foglalkoztatás.....	131
6. 4. Egészségügy.....	133
6. 5. Lakhatás	136
6. 6. Bevonás, szemléletformálás, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelem.....	137
7. Mikrotérségi és kistérségi cselekvési terv.....	139
7. 1. A cselekvési terv összeállításának módszertana	139
7. 2. Cselekvési terv beavatkozási területenként.....	140
8. Forrásfejlesztés	161
8. 1. Forrásfejlesztés fogalma, célja	161
8. 2. A kistérség adottságai a forrásfejlesztés tekintetében	161
8. 2. 1. Belső adottságok	161
8. 2. 2. A kistérség természetrajzi adottságai, lehetőségei	162
8. 2. 3. A kistérség humán erőforrásának adottságai.....	164
8. 2. 4. A kistérség infrastrukturális adottságai, lehetőségei	165
8. 2. 5. A kistérség vállalkozásai és lehetőségek.....	166
8. 3. Külső adottságok	168
8. 4. Pályázati források.....	169
8. 4. 1. Nemzeti finanszírozású pályázatok	169
8. 4. 2. EU-s finanszírozású pályázatok	169
8. 4. 3. Támogatott pályázatok a Berettyóújfalui Kistérség településein az USZT keretein belül	172

8. 4. 4. Az elemzési módszer bemutatása.....	182
8. 4. 5. Az USZT keretein belül elnyert támogatási összegek a kistérségben, OP szerinti bontásban.....	183
8. 4. 6. Az USZT keretein belül - a gyermekesély tekintetében közvetlen kapcsolatban álló - nyertes pályázatok és hatásuk a kistérségben élő gyermekek esélyeinek a javításához.....	184
8. 4. 7. Nyertes pályázatok hatáselemzése	184
8. 5. Forráslehetőségek önkormányzatok, költségvetési intézmények és államháztartási szervezetek számára	185
8. 5. 1. Önkormányzatok bevételi lehetőségei	186
8. 5. 2. Forráslehetőségek államháztartáson kívüli non-profit szervezetek számára	190
8. 5. 3. Non-profit szervezetek, mint szolgáltatók	192
8. 6. A 2014-2020 Európai Unió költségvetési ciklus Operatív programjai és prioritási területei.....	193
8. 6. 1. A Területfejlesztési Operatív Program gyermekeséllyel kapcsolatos prioritástengelyei.....	195
8. 6. 1. 1. A foglalkoztatás és az életminőség javítása családbarát, munkába állást segítő intézmények, közszolgáltatások fejlesztése	195
8. 6. 2. A Vidékfejlesztési Program gyermekeséllyel kapcsolatos prioritástengelye	205
8. 6. 3. Az Emberi Erőforrás Operatív Program gyermekeséllyel kapcsolatos intézkedései, prioritástengelyei	209
8. 7. Szociális szövetkezetek, mint komplex lehetőségek a források fejlesztésére és a települési foglalkoztatottság növelésére.....	251
8. 8. Humán erőforrás fejlesztés lehetőségei, irányai.....	253

1. Bevezetés

1. 1. A kistérségi gyermekesély stratégia célja

Jelen dokumentum célja nem kevesebb, mint az, hogy összefogja mindazon szereplők érdekeit, akik a gyermekek jövőjéért tudnak és szeretnének is tenni. Egy olyan munkát kívánunk létrehozni, mely egy komplex és átfogó helyzetelemzésre épül és létrehoz egy cselekvési tervet. E cselekvési terv megvalósulását egy forrástérképpel segítjük annak érdekében, hogy megvalósulhassanak mindazon célok, melyeket a szereplők közös gondolkodásban megcéloztak.

A kistérségi gyermekesély stratégia célja több oldalról közelíthető meg:

1. A helyzetfelméréssel egy olyan átgondolásra hívjuk a döntéshozókat, mely átláthatóbbá teszi a döntéseik eredményét és ezzel együtt növeli a felelősségteljes döntések megalkotásának valószínűségét. Egy olyan reális tükröt kívánunk állítani, mely segíti az objektív döntések meghozatalát.
2. A stratégia létrehozatalának módszerei lehetőséget adnak a válaszadóknak arra, hogy átgondolják a gyermekekkel kapcsolatos eddigi tevékenységeiket és mindazt, hogy a jövőben milyen lépésekkel tudnának a saját eszközeikkel nagyobb sikereket elérni, vagy hátrányokat leküzdeni.
3. A stratégia elkészítése utáni – a döntéshozók elfogadását és jóváhagyását követően – települési döntések együtt, szinkronban megvalósuló eredményeként bízunk abban, hogy a Berettyóújfalui kistérség olyan együttes döntéseket lesz képes meghozni, melyek egy irányba és nem egymás ellenében hatnak.

4. A stratégiához kapcsolt cselekvési terv meghatározza a feladatokat, felelősöket, határidőket a stratégiában megfogalmazott területek fejlesztéséhez. Amennyiben ezen határidőket a döntéshozók komolyan veszi, úgy a fejlődés iránya és hatása nem véletlenszerűen fog végbemenni, hanem tervszerűen és átgondolt lépések eredményeként.
5. A stratégia szoros részeként tekinthető forrástérkép mindazon meglévő és a jövőben megjelenő hazai és nemzetközi erőforrásokat bemutatja, melyek segíthetik ennek végrehajtását. A forrástérkép anyagi és egyéb erőforrásokat jelöl meg és összekapcsolja a cselekvési tervvel. A stratégia meghatározza az utat, a cselekvési terv a feladatokat, felelősöket, határidőket, míg a forrástérkép megadja az eszközöket.

A Kistérségi Gyermekesély Stratégia az időszik három dimenziójában „működik”. A múltban elkezdett munka eredményeit adatbázisok és interjúk elemzésével tárjuk fel. A jelenben meglévő eredményeket, fejlesztési lehetőségeket szintén az interjúk és a fennálló adatok vizsgálatával mutatjuk be. A vezetők tapasztalatai, a szakértők véleménye és a családok interjúi alapján pedig egy olyan, a jövőbe mutató tervet kívánunk létrehozni, mely a gyermekek igényeit figyelembe véve, a szülők, pedagógusok és a szakértők bevonásával, a polgármesterek, politikusok, térségi szereplők támogatásával valósul meg a jövőben.

A Kistérségi Gyermekesély Stratégia megalkotásának irányítása a Kistérségi Gyermekesély Bizottság feladata. A Bizottságnak ki kell dolgoznia a kistérség hosszútávra szóló, a „Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégiával összhangban lévő gyermekesély stratégiáját. Ezen kívül egy 3 évre szóló cselekvési programot és forrástérképet is kell készítenie. A gyermekesély stratégiát és a kapcsolódó cselekvési tervet évente felül kell vizsgálni a projektidőszak lejártát követően is.

A Bizottság célja:

- a kistérség a gyermekszegénység elleni küzdelem területén komplex gyermek- és ifjúsági politikát hozzon létre és azt képviselje;
- hogy a gyermekszegénység megelőzésének és felszámolásának kérdésköre horizontális szempontként jelenjen meg a kistérségben, ennek érdekében közreműködik a helyi szükségleteken alapuló – a gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének javítása érdekét szolgáló – térségi fejlesztések megalapozásában, a gyerekirodával, a többcélú kistérségi táruállal és a projekt megvalósítóival együttműködve;
- hogy megerősödjön a családok és a térségi szereplők részvétele a gyermekszegénység megelőzését és leküzdését szolgáló stratégiai programok megalkotásában és megvalósításában és a elősegíti a gyermekeket és családjaikat segítő szolgáltatások minőségének, eredményességének és elérhetőségének javítását.

Jelen kistérségi gyerekesély stratégia célja továbbá, hogy a Nemzeti Stratégia által meghatározott:

- általános stratégiai alapelveket;
- a gyermekek helyzetével összefüggő speciális alapelveket;
- átfogó célokat, fejlesztési területeket;
- és horizontális célokat kistérségi szinten értelmezhetővé és érezhetővé tegye és magát a stratégiát a kistérségi szinten jelentkező szükségleteknek és azokhoz kapcsolódó prioritásoknak megfelelően dolgoztassa ki az érintettekkel.

Célja továbbá, hogy

- arra törekedjék, hogy a kistérségi szinten elkészülő egyéb stratégiákkal való összhangját megteremtse (pl. egészségterv, közoktatási esélyegyenlőségi terv),

mégpedig úgy, hogy azokat összhangba hozza a gyerekekre irányuló célokkal, intézkedésekkel;

- komplex fejlesztési irányokat jelöljön ki, ezzel is kifejezze az érintett területek összehangolt mozgását;
- illetve lehetővé teszi azt, hogy az egyes területeket érintő tervek egymással párhuzamosan, együttműködésben szülessenek meg és egymás hatásait erősítve eredményesebben működjenek.
- a közösségi tervezés módszereit alkalmazva a tervezési folyamatba, a stratégiaalkotásba bevonja az érintetteket, közöttük a leghátrányosabb helyzetű családokat is, kiemelten a gyermekeket, fiatalokat és a gyermekes családokat.

1. 2. A kistérségi gyermekesély stratégia kapcsolódása más stratégiákhoz

A stratégia elkészítésének folyamatában a következő tervdokumentumokat, stratégiákat tekintettük át és a főbb irányvonalait beépítettük a gyerekstratégiában is:

- a kistérségi szociálpolitikai koncepció
- A Berettyóújfalui kistérség esélyegyenlőségi akcióterve (2013-2015)
- A Berettyóújfalui Kistérség közoktatás-fejlesztési terve (2013-2017)
- A gyerekiroda munkatársainak saját területükre vonatkozó anyagai

E dokumentumok felülvizsgálata szükséges, mivel mind a kistérség, mind az intézményeinek működését meghatározó jogszabályi környezet időközben megváltozott és e dokumentumok ezekhez még nem alkalmazkodtak. A stratégia elkészítéséhez felhasználtuk mindazokat a módszertani anyagokat, kutatásokat, tanulmányokat és más szakmai anyagokat, amelyek az MTA Gyerekszegénység Elleni

Programja dolgozott ki. E szakmai anyagok főként mélyinterjúk a családokkal és így kiválóan alkalmazhatóak a cselekvési terv megvalósításához.

1. 3. A kistérségi gyermekesély stratégia kapcsolódása a Nemzeti Stratégiához

Az Országgyűlés 47/2007. (V.31.) határozata alapján a stratégia kialakításánál figyelembe vettük a „Legyen Jobb a Gyerekeknek! Nemzeti Stratégia 2007-20132 alapelveit, beavatkozási területeit és módszereit. E határozatban megállapították, hogy a gyermeki „szocializációt alapvetően befolyásoló intézmények, elsősorban az iskolarendszer, nem enyhítik, hanem gyakran felerősítik a szegénység újratermelődésére ható tényezőket. A tartós szegénység, a lakóhelyi és iskolai szegregáció bontja a társadalom összetartozását, gyengíti a közös normákat. A probléma olyan méretű és olyan veszélyekkel jár a társadalmi, gazdasági, sőt a politikai fenntartható fejlődésre, hogy a cselekvést azonnal meg kell kezdeni, majd kitartó szívóssággal évtizedeken át folytatni. A cselekvés motorja csak a kormányzat és a civil társadalom együttes akarata lehet.”¹

A gyerekesély stratégiában követni kívánjuk a nemzeti stratégia három átfogó célját:

- „Jelentősen, a jelenleginek töredékére csökkenjen gyermekek és családjaik szegénységének aránya, és ezzel egyidejűleg közeledjenek egymáshoz a gyermekek továbbtanulási esélyei, életkilátásai.
- Szűnjenek meg a gyermeki kirekesztés, szegregálás és mélyszegénység szélsőséges formái, csökkenjen az életesélyeket romboló devianciák előfordulása.
- Alapvetően alakuljon át azon intézmények és szolgáltatások működés módja és szemlélete, amelyek ma hozzájárulnak a szegénység és kirekesztés

---

¹ LEGYEN JOBB A GYERMEKEKNEK!” nemzeti stratégia céljai – átfogó célok

újratermeléséhez. Ezeknek az intézményeknek és szolgáltatásoknak a mainál sokkal nagyobb mértékben kell hozzájárulniuk a gyermekek képességeinek kibontásához, ahhoz, hogy felnőttként értelmes tevékenységek révén, teljes jogú polgárként kapcsolódjanak be a társadalom életében.”

Az átfogó célok megvalósításához hat fejlesztési/beavatkozási területet jelöl ki:

1. Foglalkoztatás, munkaerő-piaci helyzet javítása
2. A gyermekes családok anyagi helyzetének javítását szolgáló ellátások fejlesztése
3. Lakás, lakhatás feltételeinek, minőségének, biztonságának javítása
4. A képességek kibontakoztatását, a sikeres iskolai pályafutást segítő intézmények és szolgáltatások, szegregáció megszüntetése
5. A gyermekes családokat célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése
6. Egészségesebb gyermekkor biztosítása

	„Legyen jobb a gyerekeknek! Nemzeti Stratégia	Kistérségi Gyerekesély Stratégia
Hatókör, lefedettség	országos	kistérségi
Időtartama	2007-2032 (25 év) hosszú táv	Minimum 10 év, középtáv a pályázat előírásai szerint
Célja	Azonos	Azonos, de a kistérség helyzetéből, szükségleteiből és lehetőségeiből fakadóan a fókusz másra terelődik
Alapelvei	Azonos	Azonos
Tartalma	Hosszú távú célokat és elveket fogalmaz meg	Rövid-, közép- és hosszú távú célokat, a célokhoz rendelhető cselekvéseket és forrásokat fogalmaz meg
Alapja	Az Országgyűlés 47/2007. (V.31.) OGY határozata	A Nemzeti Stratégia és a kistérség saját elköteleződése, vállalása

Legitimációja, legalitása	Jogszabály: országgyűlési határozat	Jogszabály: el kell fogadtatni a Többcélú Kistérségi Társulással és a települési önkormányzatokkal. Működési alapidokumentumok: be kell építeni a kistérség intézményeinek és szolgáltatásainak működésébe. A készítésben és megvalósításban résztvevők elkötelezettsége, a helyben élő lakosság és a civil szervezetek általi ismertség és elfogadás.
Fenntartási folyamat	Kormányzati felelősség, Nemzeti Stratégia Értékelő bizottsága	A projektzárás után öt évig fenn kell tartani és évente felül kell vizsgálni – projekt fenntartási jelentés.
A fenntartás felelőse	Közvetlen felelős: Országgyűlés, Kormány	Közvetlen felelős: Többcélú Kistérségi Társulás, illetve jogutódja. Közreműködik: Gyerekesély Iroda, Gyerekesély Bizottság, kistérség és települési önkormányzatok; települési csoportok.

1. Táblázat

A beavatkozási területek specifikus céljainak tekintjük a következőket:

Foglalkoztatás:

- Radikálisan csökkenjen a gyermeket egyedül nevelő, foglalkoztatott nélküli családok száma és aránya
- Az atipikus foglalkoztatási formák erőteljes térhódítása megfelelő szintű szociális biztonság garantálása mellett

A gyerekes szülők szükségleteihez rugalmasan igazodó, könnyen elérhető napközbeni ellátási szolgáltatások működése:

- A gyerekes családok anyagi helyzetének javítását szolgáló ellátások
- A családtámogatások szegénységcsökkentő hatásának növelése
- A gyermekszegénység szélsőséges, végletes formáinak enyhítése és felszámolása.
- A lakás, lakhatás feltételeinek, minőségének, biztonságának javítása
- Egészséges és biztonságos lakókörnyezet megteremtése
- Megfelelő közlekedési infrastruktúra a szolgáltatások eléréséhez

Szegregációmentes lakókörnyezet:

- Egészséges ivóvíz és megfelelő közüzemi szolgáltatások általános elérhetősége
- A szükségleteknek megfelelő, a piac működésével összhangban lévő, igazságos, arányos és fenntartható támogatási rendszer létrehozása és működtetése
- A lakásvesztés intézményesített megelőzési eszközeinek működése
- A szükségleteknek megfelelő mennyiségű bérlakás és szociális bérlakás biztosítása

Korai képességfejlesztés és szegregáció-mentes iskola:

Napközbeni ellátások

- a 0-3 éves gyerekeket nevelő családok szükségleteinek megfelelő számú napközbeni ellátási férőhelyet biztosító ellátórendszer kialakítása és működtetése
- a szülői választási szabadságot lehetővé tevő alternatív napközbeni ellátások megfelelő körének működése
- a 6-10 éves korosztály számára a szükségletekhez igazodó számú és jó színvonalú iskolán kívüli tanulási, sportolási és szabadidős tevékenységeket biztosító szolgáltatások működése
- a szünidők idején szükséglet szerint igénybe vehető sokszínű programok biztosítása

Korai képességgondozás

- rendszeres időközönként megvalósuló szűrés a gyerekek egészségi állapotáról, kognitív-, mozgás-, beszéd- és érzelmi fejlődéséről a korai és hatékony fejlesztés érdekében – a bölcsődébe, óvodába nem járó gyerekek számára képességgondozó és –fejlesztő szolgáltatások biztosítása
- a kisgyermekkorai neveléssel foglalkozó szakemberek rutinszerű együttműködése
- a kisgyermekkorai fejlesztésre, nevelésre szakosodott szakemberek működése a korai
- képességgondozás intézményeiben, valamint a bölcsődékben, illetve az óvodai tevékenységbe való bevonásuk

Közoktatás

- a hátrányos helyzetű gyerekek óvodai ellátásának biztosítása a sikeres iskolai pályafutás biztosítása érdekében,
- minden gyerek a képességeinek megfelelő szintű maximális tudással fejezze be alapfokú tanulmányait
- a kompetenciamérések eredményeiben radikálisan csökkenjen a szülő iskolázottságának, illetve a gyerek lakóhelyének meghatározó szerepe
- a sajátos nevelési igényű gyermekek meghatározó többsége a képességüknek megfelelő szakmai támogatással integrált környezetben folytassa tanulmányait
- iskolán belüli pedagógiai módszerekkel, iskolán kívüli támogatásokkal, - az iskolai sikeresség elősegítésével -, csökkenjen minimálisra a saját osztályában több évvel túlkoros gyerekek száma
- az iskolai szegregáció minden formájának megszűnése, vagy mérhető visszaszorulása, felkészített és tudatos pályaválasztás után radikálisan csökkenjen a középfokú oktatási intézményekben lemorzsolódók száma
- minden fiatal a képességeit maximálisan érvényesítő, piacképes tudással hagyja el a középiskolát.

Gyermekek családot célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése

- szegregációmentes intézmények
- egyenlő esély a hozzáférésben
- korszerű tudással rendelkező szakemberek, a hatékonyságot előtérbe helyező, együttműködő szolgáltatások
- az ellátatlan gyerekek számának radikális csökkentése
- rugalmasság, a szükségletekre válaszoló szolgáltatások működtetése
- rutinszerűen működő szakmaközi együttműködés
- rutinszerű együttműködés a szülőkkel

- korszerű képzési és továbbképzési rendszerek bővítése
- hatékony és intenzív családmegtartó szolgáltatások biztosítása
- korszerű módszerek rutinszerű használata az iskolai konfliktusok, a családon belüli erőszak, a gyerek- és fiatalkori bűnelkövetés hatékony kezeléséhez
- az igénybevevők elégedettségének rendszeres mérése

Egészségesebb gyermekkor biztosítása

1. Egészséges életmód megteremtése (táplálkozás, sport, szabadidő)
2. Az egészségügyi szolgáltatásokhoz történő egyenlő hozzáférés megteremtése az alap-és szakellátásában
3. A védőnők továbbképzése, érzékenyítésük fokozása
4. Az ellátatlan gyerekek számának radikális csökkentése, a minden gyermeket elérő szakorvosi ellátórendszer
5. A serdülőkori terhességek korszerű megelőzése
6. A koraszülések előfordulásának és arányának csökkentése

A Nemzeti Stratégia az alábbi horizontális célokat határozza meg, melyek minden beavatkozási területre érvényesek. E céloknak egy része a mélyszegénység re hat, míg mások általában javítják a gyerekek társadalmi helyzetét, teljes jogú állampolgárrá válásuk feltételeit. E célok a következők:

1. Mélyszegénységre közvetlenül ható célkitűzések:

- A roma kisebbség helyzetének érzékelhető javítása, beilleszkedésük segítése, szegregáltságuk, kirekesztettségük csökkentése.
- A fogyatékossgal élő gyerekek és családjuk helyzetének javítása, szükségleteik érzékenyebb figyelembevételre, jobb kielégítésre.

- A rossz helyzetű települések, térségek fejlesztési lehetőségeinek feltárása hátrányainak, kirekesztésének csökkentése.
- A gyermekeket is szolgáló közösségi rendszerek („nagy” rendszerek) esélyteremtő munkájának javítása (iskola, egészségügy, pénzügyi ellátások, közösségi terek, stb.).

2. Minden gyermekre ható célkitűzések

- A jogok, a jogi szemlélet erősítése, a gyermekek jogainak javuló érvényesítése.
- A szakmák, intézmények, szektorok, továbbá az állami és önkormányzati szervek, a civil szerveződések, az egyházi és non-profit intézmények javuló együttműködése.
- Az állampolgárok, különösen az érintettek – a szegények és a gyerekek – aktívabb részvétele minden őket érintő ügyben.
- A tájékoztatás javítása, az információk sokkal jobb eljuttatása mindenkire, az informatika lehetőségeinek felhasználása olyan e-szolgáltatás nyújtásával, amely alkalmas a szegénység enyhítésére.

1. 4. A Nemzeti Stratégia alapelvei, indokoltsága

A fenti alapelveket a kistérségi gyermekesély stratégiában is követni szükséges a jogfolytonosság elve kapcsán, ezért az alábbiakban ismertetjük ezen alapelveket.

1. A Nemzeti Stratégia indokoltsága

„A Legyen jobb a gyerekeknek! Nemzeti Stratégia elindításának három fő indoka van. Minden szegénység szenvedést okoz, de a gyermekek szegénysége elviselhetetlen. A gyermekek szenvedése iránti társadalmi érzékenység fejeződik ki a Magyar

Országgyűlés 1991. évi LXIV. törvényében², amely kihirdeti a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezményt. E törvény szerint a gyermeket ugyanúgy megilleti az ENSZ, annak szakosított intézményei és nemzetközi szervezetek által elfogadott nemzetközi jogi eszközökben rögzített valamennyi emberi jog, de ezek érvényesítéséhez a gyermek, fizikai és szellemi fejletlensége miatt, különös biztosítékokat és gondozást igényel. A gyermek különleges védelmet élvez: a részes államok elismerik, és minden eszközzel biztosítják valamennyi gyermeknek a jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését. Az e célból elfogadott törvényekben figyelembe kell venni a gyermek mindenek felett álló érdekét. A Nemzeti Stratégia szükségességét elsősorban az indokolja, hogy e törvénynek megfelelően is csökkentse a gyermekek és családjaik nélkülözését, javítsa a gyermekek fejlődési esélyeit. A törvény minden gyerekre kiterjed, de értelemszerűen azoknak a gyerekeknek kell prioritást kapniuk, akiknek érdekei a legjobban sérülnek, akiknél a nélkülözések a legjobban korlátozzák fejlődésüket.

A Nemzeti Stratégia másik fontos indoka a szegénységi ciklus megszakításának szükségessége. Ez a gyermekek és a társadalom közös távlati érdeke. A mai, tudáson és versenyen alapuló társadalomban a hátránnyal induló gyermekek szegénysége súlyosabb következményekkel jár, mint korábban. A szegény gyerekkor nem csak az anyagi javak hiányát jelenti, hanem azt is, hogy a gyermekek előtt lezáródnak azok a lehetőségek, amelyek révén jó eséllyel kapcsolódnak be a társadalom nagy rendszereibe, munkába, állampolgári részvételbe, egyáltalán: hozzájuthatnak a tisztességes megélhetéshez. Ehhez szorosan kapcsolódik a rendszeres pénzkereső foglalkozás, a munka hiánya. A kirekesztődés egyik oka az intézményes, iskolai nevelés és általában a képzés hiányosságaihoz kapcsolódik. Ma az általános iskolát befejezők mintegy negyede-ötöde funkcionális analfabétaként hagyja el az iskolát. Piacképes tudás, a

---

² http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100064.TV

versenybe való sikeres belépéshez szükséges képességek hiányában sorsuk, és a gyermekeik sorsa is megpecsételődik.

A harmadik indok az első kettőből adódik. Közös érdek az ország fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődése. Ehhez a gyermekek esélyeinek közelítése, piac- és lehetőleg versenyképes felkészültségük, munkához jutásuk általános biztosítása, a ma növekvő társadalmi szakadékok szűkítése szükséges. A fenntartható és harmonikus gazdasági fejlődés alapja a fenntartható társadalmi fejlődés, az egészséges, összetartozó, békés társadalom.”³

2. A hosszú távú szemlélet, folyamatos építkezés elve: generációs stratégia alkotása

„A gyermekszegénység jelentős mértékű csökkentése, a gyermekek teljes társadalmi integrációja több évtizedes, folyamatos erőfeszítéseket igényel. A program megvalósulásának csak akkor lehet esélye, ha az összefüggő, egy irányba tartó, egymásra épülő részfeladatok, lépések és intézkedések rendszerszerű változásokat képesek generálni a gazdasági, társadalmi, politikai és közszolgálati rendszerben. Ezért szükséges egy 25 évre szóló (2007–2032) generációs stratégiát alkotni, amelynek figyelembevételével belül természetesen meg kell határozni a rövid és középtávú célkitűzéseket, feladatokat is.”⁴ Természetesen a stratégia, a cselekvési terv és a forrástérkép megalkotása kapcsán is a jelen és a jövő érdekeit képezzük le és egy olyan együttes munkát szeretnénk megvalósítani, mely egy összehangolt együttes cselekvést jelent.

3. A társadalmi beágyazottság elve

„A szegénység a társadalmi struktúra és egyenlőtlenség eleme. Érdemleges, tartós eredmény sem tüneti kezeléssel, sem egyes – mégoly fontos - elemek kiemelt

---

³ 47/2007. OGY határozat

⁴ 47/2007. OGY határozat

javításával nem érhető el. A szegénység akkor csökkenhet, ha a gazdaság erősödik, a családokon belül a foglalkoztatás és a jövedelmek nőnek, és ezzel egyidejűleg csökkennek a társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek. A társadalom jobb integráltsága, a választó vonalak és szegregáltság gyengülése a szegénység csökkentésének előfeltétele is, következménye is. A szegénység csökkentése nem áll szemben a gazdasági növekedési és versenyképességi célokkal, de a csökkenés nem következik be automatikusan a gazdasági helyzet javulásával. Ehhez a jövedelmek, tudás, információk igazságosabb elosztása, az intézményes és személyes szociális szolgáltatások javítása, a jogok erősítése szükséges. A társadalom erősödő dezintegrálódása, szétesése egyre jobban nehezíti az ellensúlyok működtetését. Ezért erősíteni kell az integrációt, a társadalmi összetartozást, a közös normák elfogadását elősegítő intézményeket. Közösen elfogadott, mélyen begyökereződő együttélési normák nélkül a civilizált együttélés kerül veszélybe.”⁵

4. A gyermekek mindenek felett álló érdekének elve

A stratégia megalkotásához figyelembe kell venni, hogy mind a cselekvési programok, mind az eljárásrendek, szervezeti megoldások meghatározására a gyermekek mindenek felett álló érdekének szem előtt tartásával kerüljön sor. Csak olyan megoldások támogathatóak, melyek a gyermeki jogokkal, a gyermekek mindenek felett álló érdekeivel összhangban vannak.

5. A jó kormányzás elve

A jó kormányzás alapelveit a következőkkel jellemzik: széleskörű részvétel, megegyezésre, konszenzusra törekvés, a felelősség vállalása, felelősségre vonhatóság, átláthatóság, hatásos és hatékony működés, méltányosság, jogállamiság. A jó kormányzás elvének érvényesítéséhez a helyi kormányzás minőségét is javítani

---

⁵ 47/2007. OGY határozat

szükséges mindenk előtt azért, hogy a gyermekek érdekeit a pártpolitikai érdekek fölé emeljük.

6. A társadalmi, helyi együttműködés elve

A gyermekek jogainak és esélyeinek javítása egy olyan összefogást igényel, mely több szereplő együttes fellépését igényli. A gyermekek esélyeinek növelése, a gyermekszegénység visszaszorítása a társadalom, az állami és az önkormányzati szervek, civil szerveződések közös érdeke, feladata, felelőssége. A fenti szereplőket be kell vonni a stratégia létrehozásába és megvalósításába egyaránt. Minden közösségnek mások a prioritásai, de a szülők, a gyermekek, pedagógusok és más szakemberek, civil szervezetek, egyházak bevonása kiemelt jelentőségű.

7. A komplexitás elve

A Nemzeti Stratégia mindazt elősegíti, ami a gyermekek mindenk felett való érdekét szolgálja. Ennek érdekében a meglévő programokat össze kell hangolni a településeken belül és a kistérségen belül is. Minden egyes részterületen – különösen az egészségügy, védőnői ellátás, orvosi ellátás, szociális- és gyermekvédelmi szolgáltatások, közoktatás, stb. – egymással összhangban álló, egymásra épülő terveknek, cselekvési programoknak és intézkedéseknek kell születniük. Az egyes programelemek egymásra épülését úgy kell meghatározni, hogy segítsék lassan és fokozatosan a fogantatástól a felnőttkorig a gyermeket.

8. Az átláthatóság és ellenőrizhetőség elve

„A Nemzeti Stratégia megvalósulása érdekében ki kell dolgozni az abban foglalt feladatok végrehajtásának számon kérhetőségéhez, ellenőrizhetőségéhez szükséges kritériumokat, indikátorokat. A Nemzeti Stratégia alapján – az Európai Unió nyitott koordinációs eljárásai során szokásosan – létrejövő monitoring bizottság folyamatosan

követi és értékeli a gyermekszegénység felszámolása érdekében meghatározott feladatok végrehajtásának eredményeit, hatásait. A kormányzat a független értékelést végzők számára az indikátorok képzéséhez szükséges információkat biztosítja.”⁶

A kistérségben a fenti alapelv a folyamatos tájékoztatással, a szakértők minél nagyobb nyilvánosság bevonásával tudják megvalósítani. Ennek érdekében a kistérségi gyermekesély stratégia készítésekor folyamatosan bevonjuk azon szakembereket és újra és újra visszacsatolásokat kérünk az elkészülő stratégia minél nagyobb társadalmi támogatottságának biztosításához.

---

⁶ [47/2007. \(V. 31.\) OGY határozat](#)

2. A stratégia összeállításához alkalmazott kutatási módszerek bemutatása

A felhasznált kutatási módszereket a gyermekekésély stratégia egyes lépeseihez hozzárendelten tesszük meg annak érdekében, hogy átlátható és egyértelmű legyen minden egyes lépés módszertani folyamatának bemutatása.

A stratégia előkészítési folyamatának módszertana:

Az előkészítés folyamatában alapként a „Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégia, 2007–2032 iratanyagát, a KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság stratégiáját⁷, a VÁTI⁸ és az NGM anyagait, a korábbi gyermekekésély stratégiákhoz alkalmazott minták iratanyagainak az elemzését, illetve műhelymunkákon való csoportos megbeszélést alkalmaztunk. A projektvezetés és a gyerekesély bizottság tagjait tájékoztattuk a céljainkról és összehangoltuk a feladatokat.

2. 1. Szükségletfelmérés, helyzetelemzés elkészítésének módszertana

A területre is főként kvalitatív módszereket használtunk az előkészítés terén. Az egyes műhelymunkák segítségével olyan célcsoportokat vontunk be az egyes területek szükségleti elemeinek előkészítésébe, akik komoly terepgyakorlással rendelkeztek az

---

⁷ Nemzeti Társadalmi felzárkóztatási stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011-2020), KIM Társadalmi Felzárkóztatásért Felelős Államtitkárság, Budapest, 2011.

⁸ Dr. Czene Zsolt – Dr. Péti Márton – Varga Zoltán (szerk.): Területfejlesztési füzetek (1) Segédlet a közösségi tervezéshez, VÁTI – Területi Tervezési és Értékelési Bizottság, Budapest, 2010.

adott témában. Ennek segítségével elkészülhettek mindazon kérdőívek, melyek segítségével a célcsoportot alkotók (polgármesterek, iskolaigazgatók, szociális szakemberek, egészségügyben dolgozók, védőnői szolgálatok, stb.) válaszainak segítségével átfogó képet kaphattunk a térség problémáiról.

A helyzetelemzést segítette továbbá a 2011-es népszámlálás KSH adatainak elemzése és a személyes interjúk lefolytatása is a települések vezetőivel.

A helyzetelemzésben alapot adott az MTA által felkért kutatócsoport 500 családon elvégzett lekérdezése is, mely mind mennyiségi, mind minőségi alapot szolgáltatott a területre.

Az MTA eredményei, a kérdőíves lekérdezések és a szakmai műhelyek eredményeinek összegzése után a helyzetelemzést és cselekvési terv elkészítését a települési fórumok segítségével kívántuk alátámasztani. E fórumokon bemutattuk a „*Legyen jobb a gyermekeknek!*” Nemzeti Stratégia, 2007-2032 célkitűzéseit, elveit a KSH adatok elemzését, az MTA kutatás eredményeit és a kérdőíves kutatásunk eredményeit. A fórumon a helyzetrajz és a fókuszcsoportos megbeszélés módszereit alkalmaztuk. A helyzetelemzésen túl a cselekvési terv és a forrástérkép pontos elkészítéséhez is segítséget jelentettek a fórumok. A fórumokra meghívást kaptak a szakmaközi műhelyek szereplői, a döntéshozók, a civil szervezetek képviselő, a vallási közösségek, az oktatási, szociális intézmények vezetői, illetve a Gyermekesély Program szakmai megvalósítói.

2. 2. A cselekvési terv elkészítésének módszertana

A cselekvési terv a szakterületi koordinátorokkal történt csoportmegbeszélések és a mikrotérségi fórumok eredményeként jött létre. Az egyes csoportmegbeszélések folyamatosan javaslatot tettek a stratégia egyes fejezeteinek kidolgozására és ennek

jóváhagyásakor az érintettek bevonásával alakult ki az időbeli ütemezést is magába foglaló cselekvési terv elkészítése.

2. 3. A forrástérkép elkészítésének módszertana

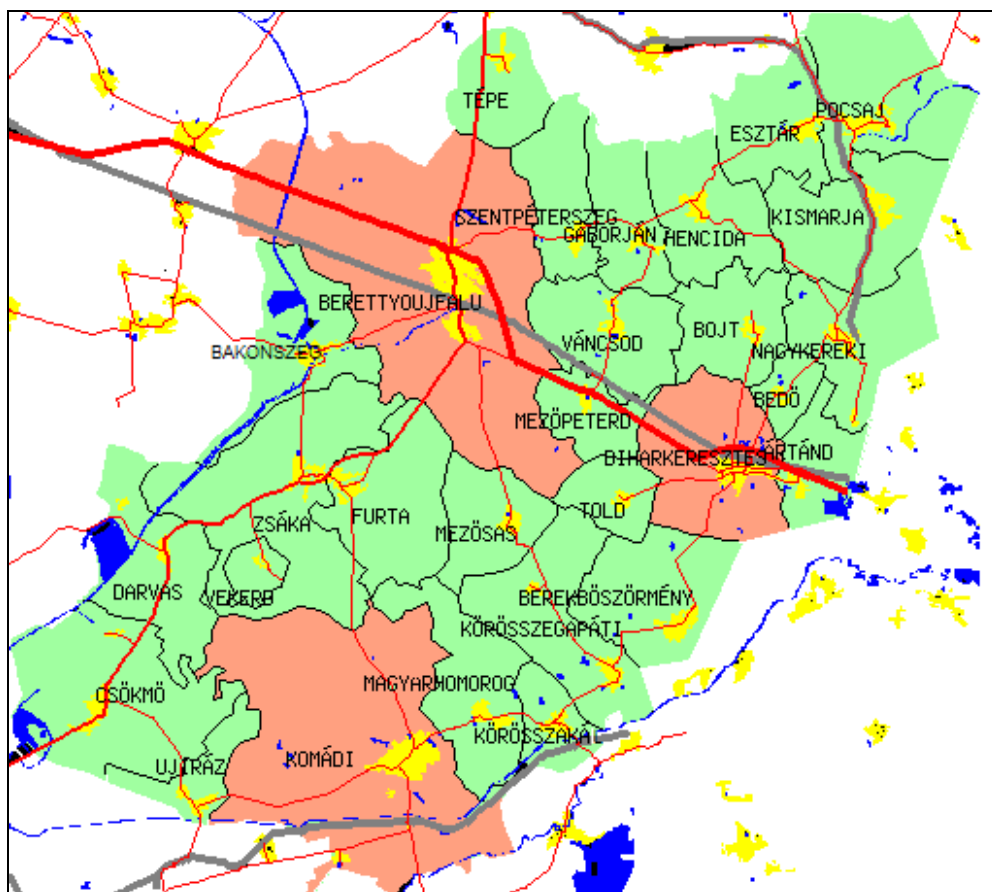
A forrástérkép főként a településvezetők kérdőíves válaszainak és rendelkezésre álló elektronikus pályázati felületek összehangolásával valósult meg. Figyelembe véve, hogy a 2014-2020-as uniós költségvetésre vonatkozó pályázati források allokációja még nem elérhető, így az elnyert és folyamatban lévő pályázati beruházások és a megvalósítás előtti pályázatokat vettük alapul.

A fenti módszerek együttese biztosítja azt, hogy a gyermekekésély stratégia mind kvantitatív, mind kvalitatív adatokat felhasználva valóban a térségben élő gyermekek és a jövő generációinak az igényeit hivatott szolgálni és segíteni.

3. Helyzetelemzés

A Berettyóújfalui kistérség települései

1. ábra

Forrás: Berettyóújfalui kistérség egészségterve, 2012.

3. 1. Földrajzi elhelyezkedés, szociális sajátosságok

A kistérség területe 1225,53 km². Sokfalvas, közepes nagyságúnak mondható kistérség, amelyhez 23 község tartozik, 3 nagyközség és 3 város. A három város: Berettyóújfalú, Biharkeresztes és Komádi. A lakónépesség 46500 fő, a népsűrűség 45%. 100 km²-re jutó települések száma 2,4. A legkisebb település lakónépessége 156

fő, a legnagyobb településé 16227. A községek lakónépessége 21881 fő, a nagyközségeké 6646 fő, a 3 városé 26643 fő. Ha a lakónépesség eloszlását nézzük, akkor azt találjuk, hogy a lakónépesség 1,5 %-a él a kistérségben található 3 aprófaluban, vagyis 0-499 lélekszámú településen, 10 község népessége esik 500-999 közé, itt él a kistérség népességének 13,5%-a. 11 db 1000-1999 lélekszámú település található a kistérségben, ez a lakosság 27,7%-nak biztosít otthont, a lakónépesség 16,7%-a él a 3 db 2000-4999 lélekszámú településen , 11,1%-a az egyetlen 5000-9999 lélekszámú településen (Biharkeresztes) és 29,4% - a az egyetlen 10 000 – 19 999 lélekszámú településen, Berettyóújfaluban.

A kistérség strukturális válságövezetben helyezkedik el. Bakonszeg, Berettyóújfalu, Csökmő, Darvas, Furta, Tépe, Újiráz, Vekerd, Zsáka mind a 219/1996. (XII.24.), a 215/1997. (XII.1.) Kormányrendeletek, illetve az 50/2001. (VII. 20.) FVM rendelet értelmében, a területfejlesztés szempontjából kedvezményezettnek minősül. Az elmaradottságot jól jellemzi, hogy a Gazdasági Minisztérium által kialakított komplex fejlettségi mutatószám alapján a Berettyóújfalui statisztikai kistérség 1999-ben hazánk 150 kistérsége között a 102-137. helyet foglalta el, öt év alatt fejlettsége nem változott. Sőt az egyes fejlettségi mutatók egyenkénti rangsor-osztályzatának átlaga alapján 1999-ben a Berettyóújfalui kistérség a 143-144. helyen állt az országban. Berettyóújfalu a bihari térség központja. A 17. században hajdúvárosi rangot kapott. A 1950-ig a Csonka-Bihar vármegye székhelye. 1979-ben visszakapja városi rangját. A térség fontos gazdasági és kulturális centruma, öt középiskolája és területi kórháza miatt viszonylag nagy vonzáskörzettel rendelkezik. A KGST összeomlása okozta értékesítési válság áttételesen rányomta bélyegét a Közép-Bihari Kistérség gazdaságára, s önjerejéből azóta sem tud kilábalni az ezt követő hullámvölgyből, ezért gazdasági növekedése lassan és vontatottan halad. A bihari térség gazdasági tengelye a Berettyóújfalu - Biharkeresztes (42. számú E60 főút) térszerkezeti vonal, része a Budapest - Nagyvárád országos térszerkezeti vonalnak, és a közép-európai nemzetközi

közlekedési folyosónak. Az észak-déli irányú Nyíregyháza - Debrecen - Békéscsaba - Szeged jelenleg regionális jelentőségű tengely pedig középtávon növekvő fontosságúvá válik. A térség megközelíthetősége lassan javul. A határátkelő magyar-román határforgalomban betöltött szerepe tehát azt mutatja, hogy a tranzit megállítást érdemes a gazdaságfejlesztés egyik céljaként kitűzni. Továbbfejlesztése (repülőtér, vasút-, úthálózat korszerűsítés stb.) esetén mind a belföldi, mind a külföldi befektetők számára jó lehetőséget teremt egy-egy speciális szegmens mentén az adottságok kihasználására (biogazdálkodás, ökoturizmus stb.).

Összességében a térség infrastrukturális állapota lassan javul. Számos útfejlesztést, közműfejlesztési beruházást hajtottak végre. Az alapszolgáltatások állapota (telefon, gáz, villany stb.) megfelelő, de a környezet állapotát veszélyeztető hiányosságok (kisebb utak, szennyvízcsatorna hálózat) továbbra is fennállnak. Némiképp javítja a helyzetet az ISPA keretében megvalósuló hulladékgazdálkodási program, de további beruházásokra van szükség. Az előregedő korstruktúrájú falvakban a lakosság nagy része már túl van a produktív életszakaszán. A fiatal munkaképes korú népesség elvándorol, bár ennek üteme lassan mérséklődik. Ez az állapot (aktív népesség alacsony aránya, értelmiség elvándorlása) nehezíti a fejlesztés, a növekedés lehetőségeinek megteremtését (amely hosszú folyamat) és tovább növeli az eltartott rétegek magas arányából fakadó szociális terheket. A lakosság életminőségét meghatározó körülmények átlagosnak mondhatók. A lakásállomány állapota változó, különösen a lakótelepek felújításra szorulnak. A gépkocsiállomány leromlott, de telefonellátottság terén a Kistérség az átlagosnál valamivel jobb helyzetben van. A közintézmény hálózat ugyan kiépült, de sokszor fenntartási nehézségek, minőségi problémák vannak. A pénzügyi, gazdasági szolgáltató szféra a városokban kezd kiépülni, de még hiányos. A Bihari Vállalkozási Övezet létrehozása és a Bihari Regionális Ipari Park kialakítása a befektetett tőke ellenére sem képes még betölteni olyan szerepet a megyei programok között, mint amilyenre hivatott lenne. A

Berettyóújfalui statisztikai körzet munkanélküliségi mutatója 11,1%, a tartós munkanélküliek aránya 5,7%, mindkét érték az elmúlt öt év alatt lassú csökkenést jelez. Azonban a Kistérség D-i része magasabb munkanélküliségi mutatókkal jellemezhető, ami a képzési, átképzési programok szükségességét mutatja. A kistérség legfontosabb természeti kincse a termálvíz, amely nagy valószínűséggel balneológiai szempontból is jelentősek, de balneológiai minősítéssel csak Berettyóújfalu kútja rendelkezik. A kistérség az Alföld egyik legmélyebbre süllyedt része. A mocsarakat mára lecsapolták, de a mai napig magas a belvizes területek aránya, és gyakoriak a vízhatású talajtípusok (kötöttek, rossz vízgazdálkodásúak.) A magyarországi átlagnál jóval szélsőségesebb időjárás jellemző, a csapadék kevés és szélsőségesen érkezik, folyamatosan fúj a szél (szélcsendes napok aránya kb. 7%), jellemző a fagyváltozékony időszakok jelentkezése.

Az éghajlat mérsékelt meleg, mérsékelt száraz, egyes részein szárazba hajló, tehát bármilyen földhasznosítás csak korlátozottan tehető meg. A fő utak közvetlen környezetét kivéve nincs jelentős légszennyezés. A szennyezések elsősorban közlekedési eredetűek, ennek csak negyede származik háztartási fűtésből, nyolcada iparból. A kistérség kevésbé iparosodott jellege miatt csak Berettyóújfaluban van határértéket meghaladó ipari zajforrás. A vasúti forgalom és a közút hatása lokális, a reptéri zaj a füves leszálló pálya miatt szintén csak a közvetlen környezetet érinti.

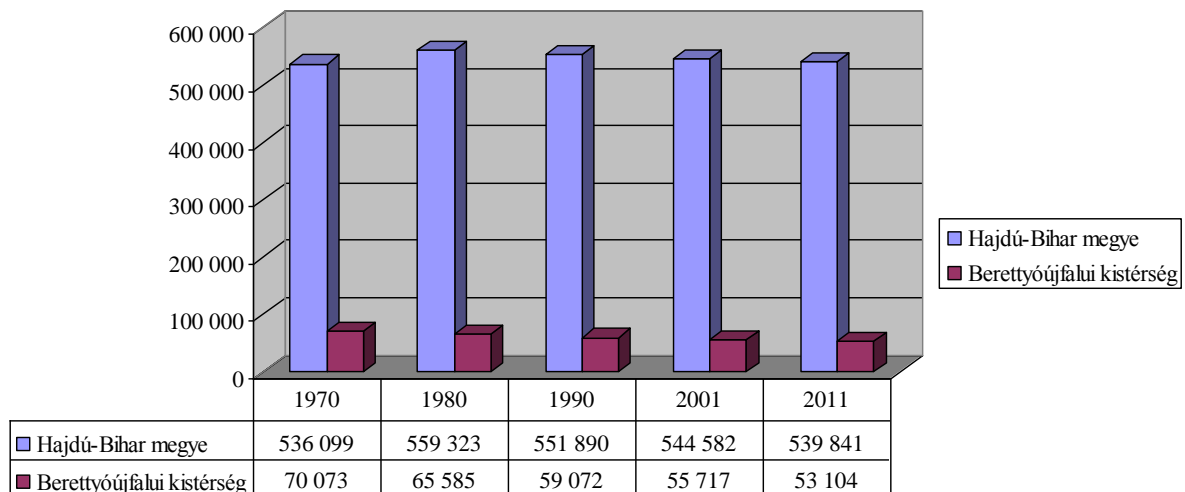
3. 2. Demográfiai jellemzők

A demográfiai tényezők alapvetően meghatározzák egy-egy térség szerepét. Az emberek döntenek a megélhetési lehetőségük, életkörülményeik és a térség egyéb feltételei alapján, hogy ott maradjanak-e és ha igen, akkor milyen létszámú családot vállaljanak. Magyarországon a mobilitásra való hajlandóság igen alacsony szintű, mely látható abból is, hogy igen kedvező támogatási feltételekkel is kevés számú

regisztrált álláskereső vállalta azt, hogy a lakóhelyétől 100 km-en túlra költözik. A lakosság szám olyan jellemző, mely csak igen hosszú távon és igen nagy erőfeszítés eredményeként változtatható meg pozitív irányban.

Hajdú-Bihar megye lakosság száma az 1980-as évektől csökkenő tendenciát mutat, az elmúlt harminc évben 20 000 fővel csökkent az állandó lakosság száma. E népességcsökkenésnek a száma sokkal erőteljesebb mértékű a Berettyóújfalui kistérségben, hiszen csak itt 12 000 fős lakosságcsökkenést tapasztalhattunk ebben az időszakban. A népességcsökkenés egyik oka az öregedés, illetve a gyermekvállalási hajlandóság csökkenése. A másik ok a kistérség szerkezetében keresendő. Az aprófalvas térségben a mezőgazdasági tevékenység egyre inkább gépesített és így egyre kevesebb a munkalehetőség (ma Magyarországon a foglalkoztatottak 6 %-át adja a mezőgazdaság). A munkahelyek sokkal inkább megtalálható a terciér szektorban és ezt Berettyóújfalun nem tudja teljes mértékben lefedni. Sajnos Nagyvárad közelsége még nem érezhető teljes mértékben sem gazdaságilag, sem az emberi erőforrás területén.

Hajdú-Bihar megye és a Berettyóújfalui kistérség állandó lakosságának változása, fő (1970-2011)

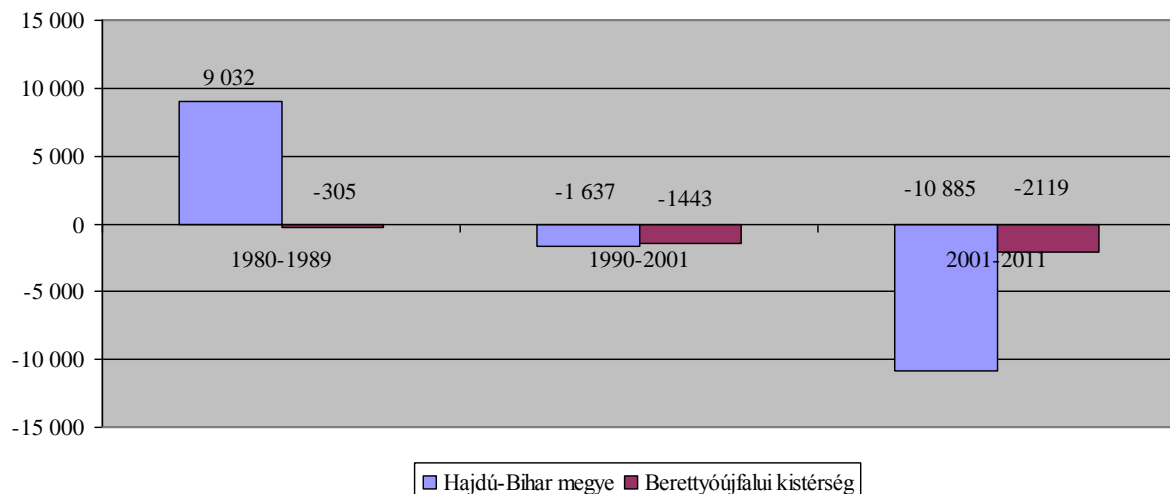

2. ábra

3. 3. Természetes szaporodás és fogyás

Természetes szaporodásról sem Hajdú-Bihar megyében, sem ezen belül a Berettyóújfalui kistérségben nem beszélhetünk, mivel húsz éve népességsökkenés tapasztalható. Ennek oka a korábban említett szerény gyermekvállalási hajlandóság és a migráció. A migrációt kis mértékben tompítja a Romániából és Ukrajnából betelepülő népesség, de tíz év alatt így is több, mint 10 000 fővel csökkent a kistérség lélekszáma.

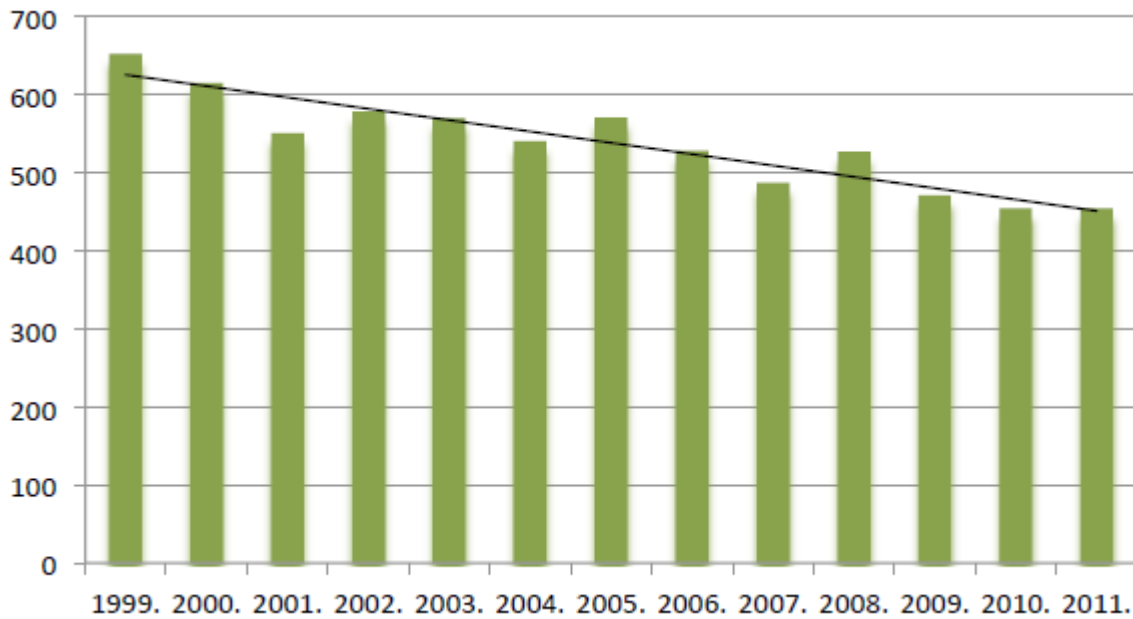
A természetes szaporodás és fogyás változása Hajdú-Bihar megyében és a Berettyóújfalui kistérségben, fő (1980-2011)

3. ábra

A születésszám változásából is látható, hogy folyamatos csökkenés tapasztalható és a természetes népességszám csökkenésének oka az elvándorlásokon túl a születendő gyermekek számának csökkenése. E folyamatot szükséges visszafordítani a feltételek javításával.

A születésszám változása a Berettyóújfalui kistérségben 1999-2011 között

4. ábra

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011.

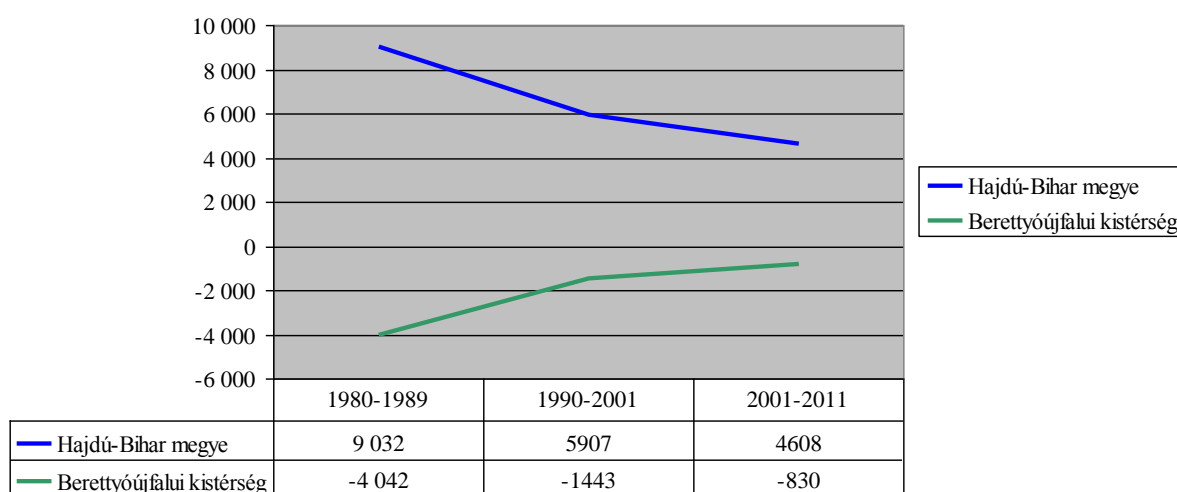
A csökkenés főként a nem roma családok körében volt jelentős, a roma gyermekek születésszámának csökkenése ennél kisebb mértékű volt. A korai gyermekvállalás aránya igen magas, mivel az MTA kutatói által megkérdezett anyák majdnem negyede 18 évesen vagy fiatalabban szülte meg első gyermekét.

3. 4. Vándorlási különbözet

Az 1980-as évektől kezdve a megye vándorlási különbözete egyértelműen pozitív, mely 2000-től kezdve egyre kisebb mértékű, még 2011-ben is majdnem ötezer fővel többen vándoroltak be, mint amennyi fő elment a megyéből. A kistérség esetében már teljesen más adatokat tapasztalunk. Itt folyamatos negatív mutató, de az elmúlt tíz évben, így is majdnem ezer emberrel több ment el, mint amennyi lehetőséget látott a Berettyóújfalui kistérségben.

Az elvándorlást segíti az egyre növekvő különbség az ország keleti és nyugati része között és a felnövekvő generáció nyelvtudása, mobilitási hajlandósága egyre inkább lehetőséget ad a határokon túli munkalehetőségre. A fiatalok – még a gazdasági válság hatására is – inkább vállalnak külföldön munkát sokkal szerényebb jövedelemért, mint a helybeliek, mint itthon dolgozni közfoglalkoztatás keretében. A térséget szintén érinti, hogy a külföldi munkahelyeket és a családok szétválását sokan az ingatlanhitelük visszafizetése miatt kénytelenek vállalni.

A vándorlási különbözet változása Hajdú-Bihar megyében és a Berettyóújfalui kistérségben, fő (1980-2011)

5. ábra

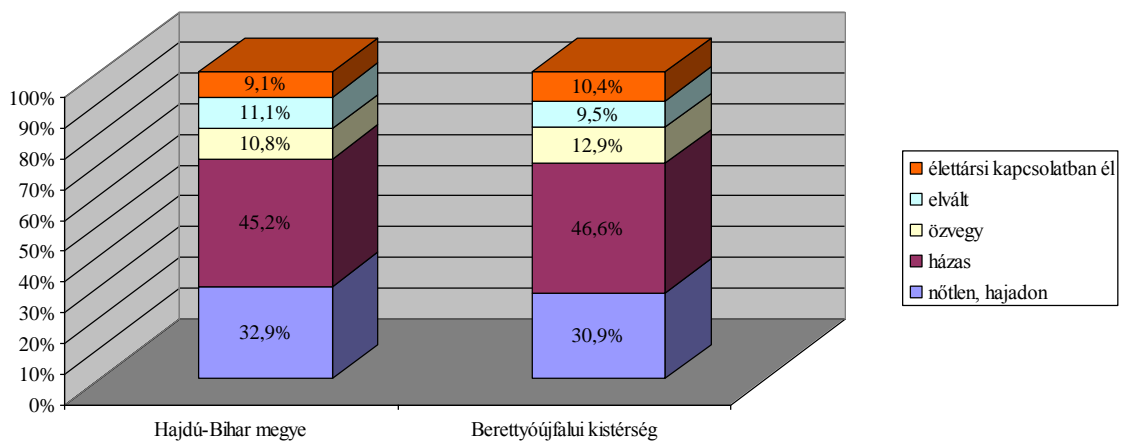
3. 5. Családi állapot, termékenység

A családi állapot meghatározza mind a mobilitást, mind sokszor az egészségi állapotot. Igen nagy eltérések vannak még megyén belül is. Látható, hogy e szempontból a megyéhez viszonyítva a kistérségben alacsonyabb a nőtlenség, hajadonok, míg magasabb a házasságok száma. Indokolható e jelenség azzal, hogy kevesebben laknak városokban és falun sokkal inkább élnek a hagyományok és jobban elfogadják a házastársi kapcsolatot. Az özvegyek száma 2%-kal magasabb átlagosan, mely az

előregedésre utal. Egy idősebb közösségben több az olyan személy, aki elvesztette párját, mint egy fiatal, dinamikus, egészséges korfával bíró társadalmi csoportban. Sajnos látható, hogy többen élnek a kistérségben élettársi kapcsolatban, mint a megyében átlagosan, ami jelentheti egyrészt az elkötelezettség hiányát, másrészt hátrányos lehet a gyermekvállalási hajlandóságra is. Bizonyított ugyanis, hogy a házastársi kapcsolatban szívesebben vállalnak gyermeket, mint e kötelék nélkül.

Hajdú-Bihar megye és a Berettyóújfalui kistérség családi állapota a lakónépesség arányában, 2011.

6. ábra

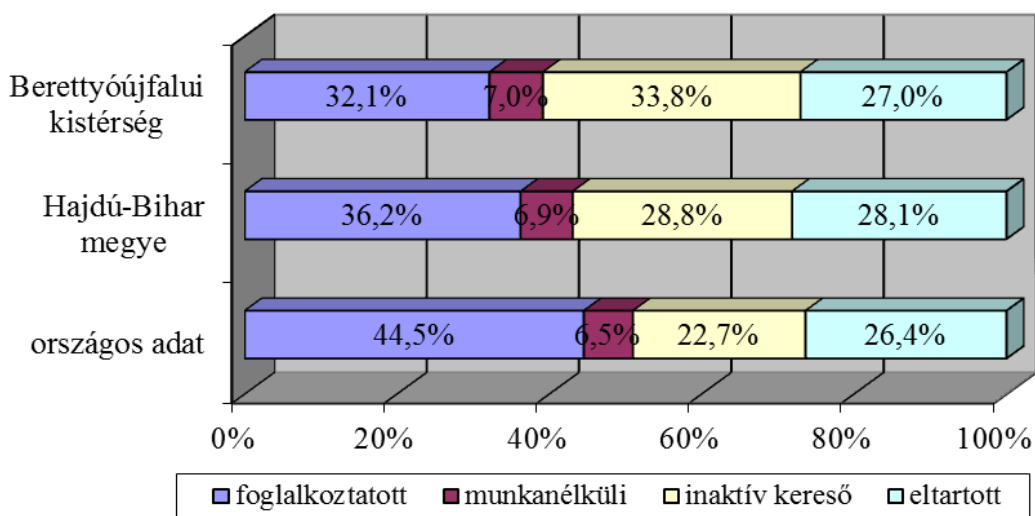
3. 6. Gazdasági aktivitás, foglalkoztatottság

A gazdasági aktivitás megmutatja, hogy egy-egy térségben lévő foglalkoztatotti összetétel mennyire alkalmas arra, hogy a térség gazdaságát támogassa az emberi erőforrás. Sajnos mind Hajdú-Bihar megye, mind a Berettyóújfalui kistérség el van maradva az országos átlagtól e kérdésben. A munkahelyek száma a társadalmi aktivitás igen szerénynek mondható.

A foglalkoztatottak aránya az országos 44,5%-hoz képest a megyében 36,2 %, a kistérségben alig haladja meg a 32%-ot a munkaképes korú lakosság arányában. A legnagyobb eltolódás az inaktívak arányában mutatható ki, mely 11,1 %-kal magasabb az országos átlagnál. Inaktívak azok a személyek, akik aktív keresőként nem

dolgoznak, de keresettel, jövedelemmel rendelkeznek. Az ő jövedelmüket az aktív keresőknek kell megtermelniük úgy, hogy maguk nem járulnak hozzá a gazdaság fejlesztéséhez. Itt nem csak a GYES, GYED, GYET állományában lévők szerepelnek, hanem mindazon egészségkárosodás miatt valamilyen járadékban részesülők is. Kulcsfontosságú, hogy minél több testileg és lelkileg is egészséges, motivált álláskereső tudjon munkát vállalni, hogy amennyiben a gazdasági szereplők megteremtik a feltételeket, úgy a megélhetésüket maguk tudják megteremteni. Az eltartottak igen magas aránya is komoly feladatot jelent az önkormányzatoknak, hiszen ez egyrészt csökkenti a települések gazdasági dinamikáját, a működési bevételek elmaradása miatt, másrészt a szociális és egészségügyi intézmények fenntartása is jelentős költségeket emészt fel.

Hajdú-Bihar megye és a Berettyóújfalui kistérség és az ország népességének aránya gazdasági aktivitás szerint, 2011.

7. ábra

A kistérségen belül az egyes települések vonatkozásában nagyon nagyok a különbségek, a munkanélküliségi ráták 7-39% között mozognak. Az 5 legrosszabb

mutatóval rendelkező település: Bojt, Told, Körösszakál, Vekerd és Nagykereki, ahol 2011-ben a nyilvántartott álláskeresők aránya a munkavállaló-korú népességben belül 25%-nál magasabb. Kiugróan rosszak ezek az értékek Bojton és Toldon, ahol ez az arány majdnem eléri a 40%-ot (10. táblázat).

A nagyobb településeken általában jobbák a lehetőségek: Berettyóújfaluban a ráta csak 11,6%, Biharkeresztesen pedig 13,9%. Ehhez képest Komádi mutatója sokkal magasabb, 20,6%, ami a hetedik legrosszabb érték a kistérségben. A kisebb települések közül kevésbé sújtja a munkanélküliség problémája Darvast, Tépét és Bedőt. Utóbbi településen egyébként a legkisebb a kistérségben a munkanélküliség (6,9%). Ugyanakkor az is igaz, hogy az említett három településen a nyilvántartott álláskeresők több mint egyharmada tartós munkanélküli.

Berettyóújfalui kistérség – munkanélküliség – 2011. augusztus

Település	nyilvántar- tott álláskeresők (fő)	365 napon túl nyilvántartottak (fő)	járadék tip. ell (fő)	segély tip. ell (fő)	BPJ RÁT RSZS (fő)	Munka- vállaló korú népesség (fő)	Relatív mutató %
Bojt	135	23	5	14	72	348	38,79
Told	86	18	0	5	42	230	37,39
Körösszakál	180	13	18	7	108	564	31,91
Vekerd	25	2	0	3	16	83	30,12
Nagykereki	225	56	6	31	110	807	27,88
Magyarhomorog	132	26	9	14	82	626	21,09
Komádi	817	230	50	39	488	3970	20,58
Zsáka	217	43	31	14	92	1076	20,17
Kismarja	160	47	11	13	91	813	19,68
Furta	158	53	10	18	80	819	19,29
Gáborján	105	18	10	10	60	561	18,72
Újiráz	70	15	5	10	33	374	18,72
Pocsaj	314	64	25	28	181	1704	18,43
Berekböszörmény	228	74	19	13	95	1241	18,37
Mezősas	80	27	6	7	36	440	18,18
Bakonszeg	145	27	26	11	54	834	17,39

Váncsod	134	34	12	16	68	787	17,03
Körösszegapáti	113	17	6	7	59	670	16,87
Hencida	117	23	6	9	55	744	15,73
Szentpéterszeg	125	31	12	7	65	796	15,7
Esztár	140	20	16	13	61	902	15,52
Csökmő	197	55	21	23	54	1325	14,87
Ártánd	52	20	1	1	31	372	13,98
Biharkeresztes	379	68	32	25	165	2736	13,85
Mezőpeterd	53	17	5	5	21	383	13,84
Darvas	51	19	11	5	11	410	12,44
Tépe	88	29	7	8	30	727	12,10
Berettyóújfalu	1245	344	136	140	512	10700	11,64
Bedő	12	5	0	0	3	175	6,86
Berettyóújfalui kistérség, összesen	5783	1418	496	496	2775	35217	16,42

2. Táblázat

forrás: Berettyóújfalui kistérség 2008-2013 évre szóló közoktatási intézkedési tervének aktualizálása (2011. december)

Pozitív jelenség, hogy csökken a kistérség lemaradása a vállalkozássűrűség tekintetében. Az 1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma 2010-ben 43 volt, ami azonban még mindig jelentősen elmarad az országos átlagtól (69). A túlnyomóan mikro- és kisvállalkozások egy része minden bizonnyal kényszervállalkozás, a fejlettebb formát jelentő társas vállalkozások aránya csak 33%.⁹

A településszintű adatok megerősítik azt, amit a KSH statisztika mutat. Az adatlapot kitöltő jegyzők szerint összesen 2.182 vállalkozás van a kistérségben, amelynek 58%-ában nincs foglalkoztatott, azaz egyszemélyes vállalkozás. Az 50-249 főt foglalkoztató középvállalkozások száma mindössze 10, ennél nagyobb foglalkoztatóról, azaz nagyvállalatról a jegyzők nem számoltak be. A városok közül Berettyóújfaluban és Komádiban, valamint néhány településen (Körösszakál, Mezőpeterd, Mezősas, Nagykereki, Pocsaj, Szentpéterszeg) a többség a szolgáltató szektorban tevékenykedik, a többi helyen viszont agrárvállalkozásokról van szó. A térség két munkaügyi kirendeltsége, ahonnan a legnagyobb foglalkoztatókról reméltünk információt

⁹ Területi Statisztikai Évkönyv, 2010

szerezni, nem töltötte ki az adatlapot, így jobb híján a kistérség 2009. évi LHH tervdokumentumából idézünk: „A kistérség legnagyobb foglalkoztatói a kereskedelem, műanyag és textilipar területén dolgoznak. A vállalkozások gerincét a mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások adják... A települések nagy részén az önkormányzati intézmények és a kereskedelmi egységek a legjelentősebb foglalkoztatók... Mindössze 5 olyan vállalkozás található a kistérség területén, amely 100 főnél több foglalkoztatottat alkalmaz: Berettyó Áfész, Beriv Ruhaiipari Kft., Partium '70 Műanyagipari Rt., Eurotex Kft. és Herpály Team Kft.”¹⁰

A foglalkoztatottság kapcsán külön ki kell térnünk a közfoglalkoztatásra, amely köztes helyet foglal el a munkaerőpiaci és a segély-jellegű jövedelemszerzési módok között. A jegyzői adatlapok alapján a kistérségben 2011-ben 3.824 embert vontak be a közfoglalkoztatásba. Túlnyomó többségük (70%) számára ez rövid, átlagosan 3 hónapos foglalkoztatást jelentett, de 7 településen (Pocsajon, Szentpéterszegen, Furtán, Toldon, Vekerden, Zsákán és Bakonszegen) még ennél is rövidebb idejű közfoglalkoztatást tudtak csak biztosítani. A közfoglalkoztatásba bevontak száma a 2010-es évhez képest a települések többségében nőtt, kivéve Komádi, Körösszakál és Nagykereki esetében, ahol a jegyzők csökkenésről számoltak be.

---

¹⁰ Berettyóújfalui kistérség LHH Tervdokumentum és projektsomag – 2009

(http://www.arop.berettyoujfalui.kisterseg.hu/userfiles/file/Berettyoujfalui_kist%C3%A9rs%C3%A9gi%20tervdokumentum_mod_01-30.pdf)

*A közfoglalkoztatottak száma és a közfoglalkoztatásban eltöltött idő, 2011
(jegyzői adatlapok alapján)*

Település	A településen 2011-ben közfoglalkoztatásba bevontak száma (fő)	A közfoglalkoztatásba bevontak közül		Közfoglalkoztatásban átlagosan eltöltött idő (hónap)
		rövidebb idejű* közfoglalkoztatásban résztvevők száma	rövidebb idejű* közfoglalkoztatásban résztvevők aránya (%)	
Ártánd	44	39	89%	3
Bakonszeg	95	82	86%	2,5
Berekböszörmény	238	192	81%	4
Berettyóújfalu	532	492	92%	3
Biharkeresztes	341	58	17%	6
Bojt	110	79	72%	3
Csökmő	12	n.a.	n.a.	4
Darvas	9	6	67%	4
Esztár	70	46	66%	4
Furta	85	63	74%	2
Hencida	116	96	83%	4
Komádi	750	520	69%	4
Körösszakál	134	110	82%	4
Körösszegapáti	92	63	68%	3
Magyarhomorog	110	80	73%	6
Mezőpeterd	37	n.a.	n.a.	3
Mezősas	87	19	22%	3
Nagykerekí	156	61	39%	4
Pocsaj	452	400	88%	2
Szentpéterszeg	63	51	81%	2
Tépe	25	20	80%	4
Told	64	57	89%	2
Újiráz	49	n.a.	n.a.	4,5
Vekerd	15	11	73%	2
Zsáka	138	126	91%	2
Összesen	3824	2671	70%	3,1

3. Táblázat

* rövidebb idejű: 1-4 hónap, napi maximum 4 óras közfoglalkoztatás

Az MTA kutatása frissebb adatokkal, de hasonló helyzetről számol be. A kistérség foglalkoztatottsági adatai elmaradnak az országos átlagoktól. A munkanélküliségi ráta a kistérségben élő gyermekes családok körében (a 15 és 74 évesek között) 20,2% volt

OPTIMUM FORMULA Kft.

38

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Céggjegyzék száma: 04-09-009867

2013. októberében, ami kétszerese az országos aránynak (9,8%). A magas munka nélküliség mellett a foglalkoztatottság mértéke (45%) is elmarad az országostól (58%), itt azonban figyelembe kell vennünk, hogy a kistérségben foglalkoztatott aktív korúak jelentős része közfoglalkoztatásban dolgozik. E nélkül a foglalkoztatottak aránya csupán 28,7% lenne.

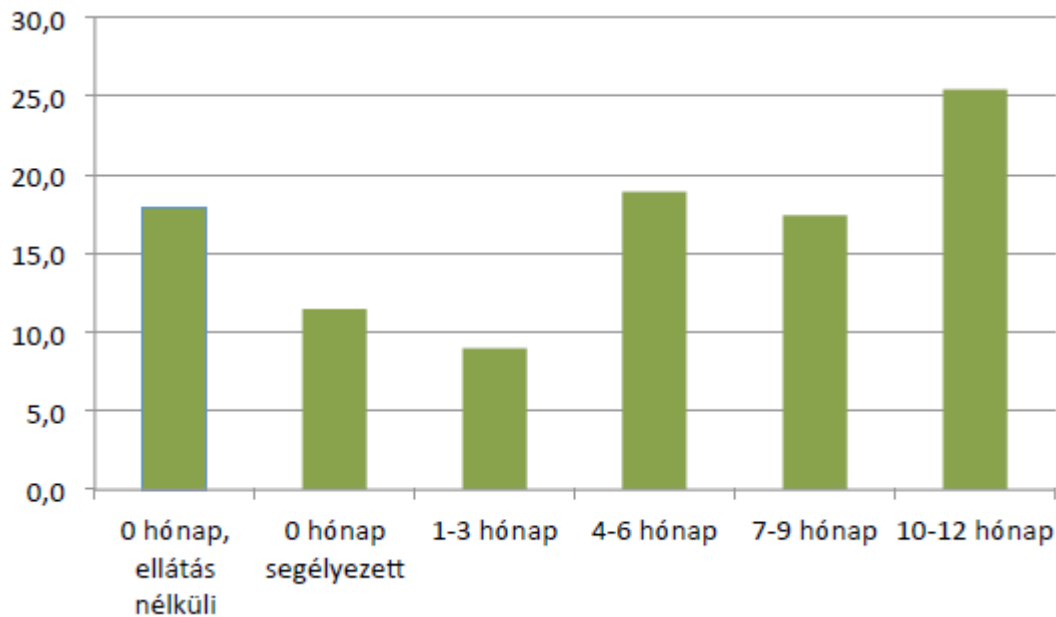
A munkaerőpiaci aktivitás jelentősen eltér a személyek neme, életkora és iskolai végzettsége szerint, de fontos felhívunk a figyelmet arra, hogy a kistérségben szélsőségesen nagyok a települések közötti eltérések is. a kistérség városai és községei között a legnagyobb különbség éppen a közmunka esetében figyelhető meg: míg a városokban (Berettyóújfalu, Biharkeresztes, Komádi) az aktív korúak 4%-a, addig a községekben 22%-uk közmunkás. A községek között is jelentős eltérések vannak.

A közmunka jelentősen jobb anyagi kondíciókat jelent egy család számára, mint a segély, azonban a jelenlegi felduzzasztott közfoglalkoztatási arányokkal sem jut ilyen munkalehetőség mindenkinek, és főként nem egész évre. A foglalkoztatottak 40%-a az elmúlt évben kevesebb, mint fél évig kapott munkalehetőséget (a közmunkában ledolgozott idő mediánja 7 hónap volt). Ha a tartósan munkanélküli aktív korú családtagokat vizsgáljuk, a helyzet még rosszabb: közel egyharmaduk (29,4%) be sem került a közmunkások közé – jó részük így a segélyezés lehetőségéből is kiszorult már), és mindössze 25%-uk számára jelentett ez a foglalkoztatási forma 10-12 hónapra jövedelmet.¹¹

---

¹¹ Forrás: Bass László, Darvas Ágnes (szerk.): Berettyóújfalui kistérség – A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése, GYERE, Gyerekesély Egyesület – MTA TK, Budapest, 2013.

A gyermekes családban élő aktív korú tartósan munkanélküli családtagok hozzájárása a közmunkához (2012, %)

8. ábra

Forrás: MTA felmérés

A foglalkoztatottak végzettsége

A szülők iskolai végzettsége nagyban elmarad az országos átlagtól, pedig nagyban meghatározza a gyermekek jövőbeli sorsát, lehetőségeit, sőt, sokszor egészségi-mentális állapotát is.

A 15 éves és idősebb népesség legmagasabb iskolai végzettsége (gyerekes családok)

Végzettség	kistérség	országos
kevesebb, mint 8 ált.	5,1	4,9
8 általános iskolai végzettség	45,2	26,8
szakma	19,3	21,3
érettségi	23,5	29,5
diploma	6,9	17,6

OPTIMUM FORMULA Kft.

40

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

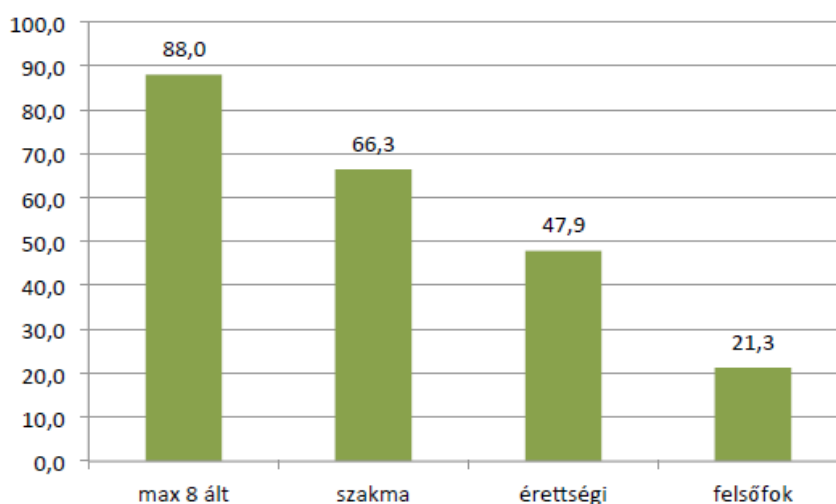
Mintavétel száma:	814	
-------------------	-----	--

4. Táblázat

Forrás: MTA kutatás és KSH adatok, 2011, 2013.

A foglalkoztatás legfontosabb pontja a továbbtanulás. 8 általános iskolai végzettséggel nagyon csekélyek az esélyek a munkaerőpiacon és szakmunkás végzettséggel is csak közfoglalkoztatottként tudnak dolgozni a kistérségben (az érettségizettek 14%-a, a legfeljebb 8 osztályt végzettek 75%-a közfoglalkoztatott).

A szegénységben élő gyermekek aránya a háztartástagok legmagasabb iskolai végzettsége szerint (a háztartástagok közül a legmagasabb végzettségű személy iskolázottsága)

9. ábra

Forrás: MTA kutatás

A tankötelezettség korhatárának a 16 évre csökkentése várhatóan tovább fogja növelni az alacsony iskolai végzettségűek arányát a kistérségben.

A szegénység és az eladósodás fokozottabban megjelenik a kistérségben, mint összességében országos viszonylatban. A szegénységi mutatók általában az országos adatok kétszeres körül vannak, de a legnagyobb eltérés a jövedelmi mutatók esetében tapasztalható, ahol több, mint háromszorosa az országos adatnak. A legtöbb

mélyszegénységben élő család Pocsajon, Berekböszörményben, Körösszakálon és Körösszegapátiban található.

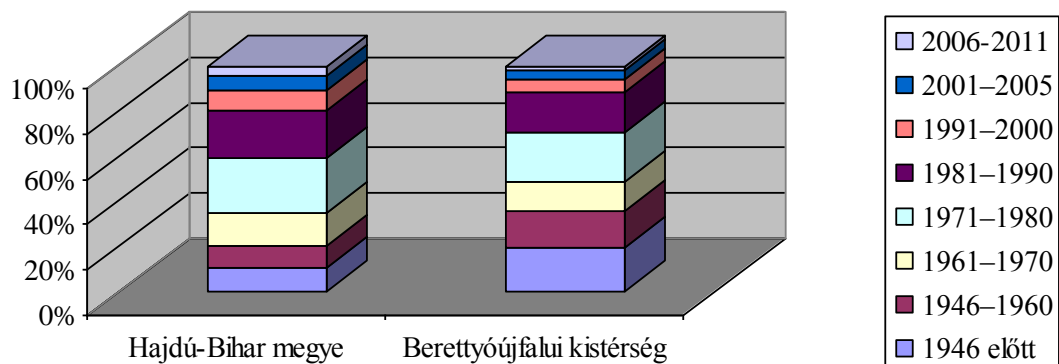
Sajnos a családok közel felének van valamilyen hátraléka a kistérségben és több helyen már az alapszolgáltatások díját sem tudják kifizetni. Az eladósodott családok fizetési hátraléka átlagosan 470 ezer forint, mely négyszerese havi bevételeiknek.

A szegénységi küszöb alatti családok közel fele nem kap semmilyen pénzbeli támogatást. Az elemzésekből az látható, hogy a segélyek elenyésző szerepet kapnak a családok jövedelemszerkezetében. (Vélhetően a közfoglalkoztatotti munkavégzés jelentős térhódítása miatt is.)

3. 7. Lakáshelyzet

A kistérség lakásállománya a KSH nyilvántartása szerint 2010-ben 22.563 lakásból állt. 12 100 lakásra körülbelül 235 szoba jutott, ami átlagosan 2-2,5 szobás lakásokat, házakat jelent.

A lakások építési év szerint (2011.)

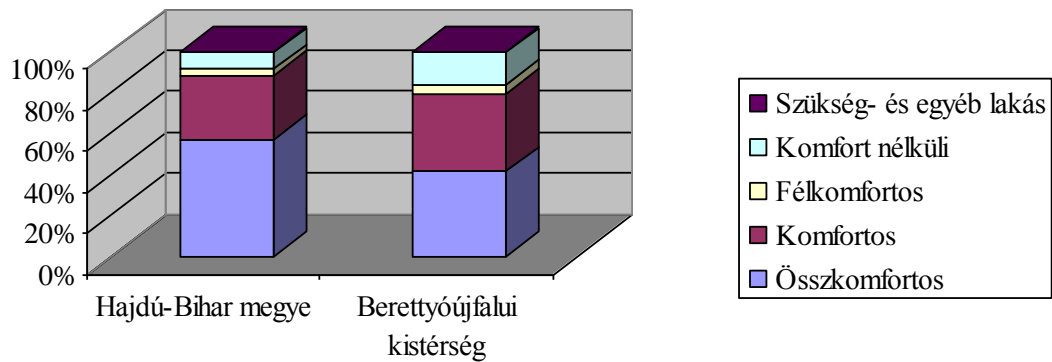

10. ábra

¹² Területi Statisztikai Évkönyv, 2010

A kistérségben Hajdú-Bihar megyéhez képest jelentősen nagyobb az idősebb korú lakások száma, az 1960 előtt épült lakások közel kétszer olyan nagy számmal vannak jelen, mint a megyében.

Lakások komfortosság szerint (2011.)

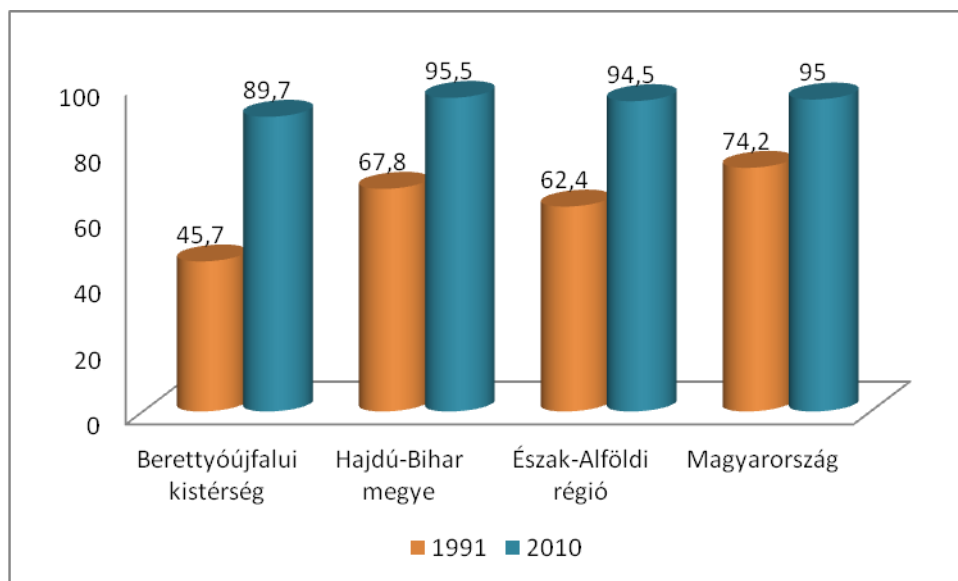
11. ábra

Forrás: Területi Statisztikai Évkönyv, 2010

Nem kedvezőbb a helyzet a komfortosság tekintetében sem, hiszen majdnem fele annyi az összkomfortos lakások száma a kistérségben, mint a megyében átlagosan, míg a komfort nélküli lakások több mint kétszeresét alkotják.

A jegyzői adatlapok révén feltérképezhető településeken jelenleg ennél kisebb értékeket regisztrálhatunk, de a komfort nélküli lakások aránya még így is magasabb (14%), mint a 11 évvel ezelőtti országos átlag. Kirívóan rossz a helyzet Bojton, Zsákán, Komádiban, Mezőpeterden, Körösszegapátiban és Magyarhomorogon, ahol még mindig a lakások legalább egynegyede komfortnélküli.

Közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, 1991, 2010, százalék

12. ábra

forrás: Területi Statisztikai Évkönyv, 2010

Az elmúlt 20 év alatt látványos javulás történt a vezetékes vízzel való ellátottság tekintetében. A közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya 1991 és 2010 között közel kétszeresére nőtt (89,7%). Ez kistérségi szinten nagyon jelentős változás, aminek révén a kistérségi érték már majdnem eléri az országos átlagot (95%) (12. ábra). A jegyzői adatlapok révén feltérképezhető településeken jelenleg is átlagosan ez a kb. 90%-os szint jelentkezik, de Bakonszegen, Biharkeresztesen, Toldon és Újirázon már teljes a kiépítettség. Az átlagosnál rosszabb a helyzet viszont Pocsajon, Csökmön és Vekerden, ahol 60%-75%-os a közüzemi ivóvízhálózatba bekapcsolt lakások aránya. Köz-csatornahálózat viszont az adatot szolgáltató települések közül csak 6-ban van. A lakások csatornázottságának aránya a KSH adatai szerint alacsonyabb annál, mint amit a jegyzői adatok mutatnak: csak 39,3%, ami a második legrosszabb érték a megyében.¹³

A vezetékes gázzal illetve árammal való ellátottság is sok esetben javul. Gáz a lakások nagyjából kétharmadában van. A lakások árammal való ellátottságánál pedig a szűk

¹³ Területi Statisztikai Évkönyv 2010

keresztmetszet ma már nem a kiépítettség hiánya, hanem a villanyszámla-fizetés képessége. A Berettyóújfalu és környékét ellátó Bihari Szociális és Szolgáltató Központ körzetében becslésük szerint a háztartások 43%-ának van közüzemidíj-tartozása. A Biharkeresztesi Egyesített Szociális Intézmények ellátási körzetébe tartozó településeken ez az arány szintén magas, 30%. A Komádi és környékét ellátó Dél-Bihari Szociális szolgáltató Központtól nem kaptunk erre vonatkozó adatokat, de tekintve, hogy a három város közül Komádi a legrosszabb helyzetű, itt is legalább ilyen mértékű eladósodottságot valószínűsítünk.¹⁴

---

¹⁴ Forrás: Polonyi Gábor, Husz Ildikó, Herke Mónika: Kistérségi helyzetelemzés, 2012.

13. táblázat: Lakásjellemezők a kistérség egyes településein
(adatok a jegyzői adatlapok alapján)

Település	Lakások száma	önkormányzati lakások száma	vezetékes vízzel ellátott lakások aránya (%)	csatorna-hálózatba bekötött lakások aránya (%)	árammal ellátott lakások aránya (%)	vezetékes gázzal ellátott lakások aránya (%)	életveszélyes lakások aránya (%)	komfort nélküli lakások aránya (%)
Ártánd	240	2	95	95	100	100	0	5
Bakonszeg	485	0	100	0	100	100	0	10
Berekböszörmény	789	0	80	0	100	64	3	15
Berettyóújfalu	7416	95	98	90	99	60	0	5
Biharkeresztes	1660	19	100	100	100	100	10	5
Bojt	161	1	80	0	100	50	5	60*
Csökmő	820	10	60	0	95	80	5	15
Darvas	285	2	98	0	100	100	0	10
Esztár	525	1	98	0	42	42	2	10
Furta	586	1	80	66	85	50	2	20
Hencida	431	8	95	0	80	80	2	20
Komádi	2200	18	87	56	100	90	0	31
Körösszakál	345	5	95	0	65	65	1	7
Körösszegapáti	484	3	92	0	100	68	1	25
Magyarhomorog	394	1	80	0	98	65	5	25
Mezőpeterd	253	0	95	0	55	55	1	30
Mezősas	280	0	80	0	95	10	2	10
Nagykerekéi	n.a.	n.a.	80	0	100	50	5	15
Pocsaj	1080	6	60	0	70	50	5	20
Szentpéterszeg	494	0	90	0	64	64	1	10
Tépe	410	3	99	0	100	75	0	19
Told	106	1	100	0	100	80	0	20
Újiráz	220	3	100	0	100	57	3	10
Vekerd	87	0	75	0	100	27	1	16
Zsáka	790	8	80	55	99	45	2	35
összesen	20541	187	90	52	93	68	2	14

13. ábra

* Bojton kiugróan magas a komfort nélküli lakások aránya. Az adat ellenőrzésre szorul.

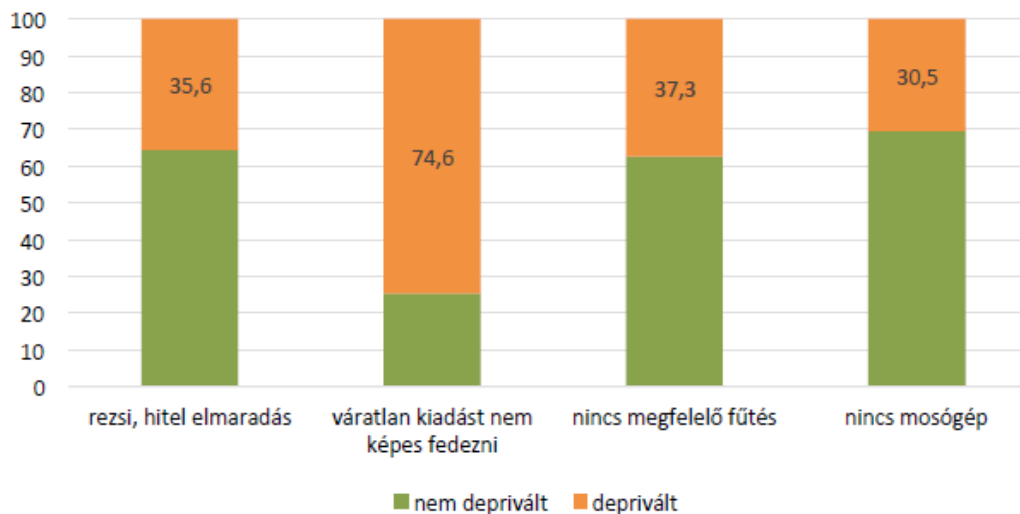
3. 8. Nevelés, oktatás

Bölcsődei szolgáltatás

E szolgáltatás Biharkeresztesen, Komádiban és Berettyóújfaluban található. Nagy igény van bölcsődére, mert 100 %-os a kihasználtságuk és összesen 25 gyermeket kellett visszautasítani helyhiány miatt. Sajnos a gyermekjóléti szolgálat sem találkozik igazán a 3 éves kor alatti gyermekekkel. Az óvodás korú gyermekek minimális (5%-a) aránya járt bölcsődébe. A 0-17 évesek 24%-a részesült valamilyen szolgáltatásban, 86%-uknál ez 6 éves kor előtt történt.

A gyermekek 70%-ának van néhány életkorának megfelelő könyve és minden második családban hallhatnak mesét a 0-2 éves gyerekek, a fizikai szükségletek kielégítettsége viszonylag kedvező. A 2 év alatti gyermekeket nevelő szülők a család általános szükségleteik, szociális helyzetük már sokkal kedvezőtlenebb képet mutat.

Néhány alapvető háztartási szükséglet kielégítettsége a 0-2 éves gyerekeket nevelők körében,
%

14. ábra

Forrás: MTA kutatás, 2012.

Biharkeresztesen és Komádiban kezdett működni Biztos Kezdet gyerekház. E településeken a felnőtt lakosság iskolai végzettsége jelentősen elmarad a kistérség jobb helyzetű településeire jellemző szinttől. A későbbiekben a szolgáltatások bővítése javasolt Bojton, Toldon és Pocsajon, ahol nincs megoldva a kisgyerekek megfelelő ellátása. Hencidán is szükséges volna a program, de a polgármester nem tartja kívánatosnak. A községekben a 0-17 éves népesség 50-90%-a minősült cigánynak és a 18 évnél idősebb érettségivel rendelkezők aránya is elmarad a kistérségi átlagtól. A gyerekprogram szolgáltatásait javasolt jobban megismertetni a 4 évesnél fiatalabb gyerekeket nevelőkkel.

3. 8. 1. A Berettyói kistérség mutatói az óvodai feladatellátásra vonatkozóan

A kistérség 29 települése közül mindössze a három város: Berettyóújfalu, Biharkeresztes és Komádi rendelkezik bölcsődével. Ezekbe az intézményekbe összesen 90 gyerek jár, kihasználtságuk 100 %-os. Kapacitásproblémájukat jelzi, hogy a tavalyi évben összesen 25 gyermeket kellett helyhiány miatt elutasítaniuk. A bölcsődének nincs helyben alternatívája gyerekház vagy családi napközi formájában sem, ugyanis ilyen intézmények a kistérségben nem találhatóak.

Óvodai ellátást azonban a 29 település közül 28 biztosít, tehát általában azok a települések is, amelyek általános iskolát már nem tartanak fent. Az egyetlen település, ahol nincs sem óvoda, sem általános iskola, a mindössze 135 főt számláló Vekerd, ahol a faluban nincs is hat évnél fiatalabb gyermek. A nagyobb települések több óvodát is fenntartanak, például Berettyóújfalu hatot, Komádi hármat. Az óvodák általában ugyanannak az intézményi társulásnak a keretében működnek, mint az általános iskolák. A kistérségben a 2011. decemberi adatok alapján összesen 1753 gyermek járt óvodába¹⁵.

A rendelkezésre álló 19 óvodai adatlap alapján az óvodai férőhelyek kihasználtsága 82%-os. Teljes 100%-os kihasználtság Biharkeresztesen és Tépén figyelhető meg, két

---

¹⁵ Forrás: Berettyóújfalu kistérség 2008-2013 évre szóló közoktatási intézkedési tervének aktualizálása (2011. december)

település pedig túl is lép a hivatalosan engedélyezett létszámkereten (Körösszegapáti és Furta). Több településen nagyon alacsony kihasználtsággal működnek az óvodák, így például Bojton és Váncsodon alig haladja meg ez az érték az 50%-ot. Átlagosan az óvodák két csoportot visznek, de sok helyütt csak 1-1 csoportot tudnak a települések elindítani és működtetni, köszönhetően az alacsony gyereklétszámnak. Ezt lehet megfigyelni Bojton, Ártádon, Körösszegapátiban, Toldon, Váncsodon és Mezőpeterden. A klasszikus, legalább 3 csoportos óvodai rendszer (kis, középső, nagycsoport) az adatlapot beküldő óvodákat figyelembe véve csak a nagyobb lélekszámú településeken tud megvalósulni (Komádi, Biharkeresztes, Pocsaj).

Az átlagos csoportlétszám valamivel meghaladja a 20 főt, a hivatalosan megállapított maximális 25 fős csoportlétszám felett Ártádon, Bojton, Körösszegapátiban, Tépén, Váncsodon és Zsákán működik óvodai csoport. Tépe kivételével – ahol már túl is lépték az engedélyezett kereteket - ennek elsősorban az az oka, hogy az egy csoportba eső 26-29 gyereket nem tudják/akarják több csoportra bontani az óvodák, mert akkor nagyon kis létszámú csoportok jönnének létre. Általában megvan a hivatalos, engedélyezett létszámkeret két csoport működtetésére, de végül is csak egy, a 25 fős csoporthoz képest valamivel nagyobb létszámú csoporttal dolgoznak. Azt már az általános iskolák esetében is kiemeltük, hogy viszonylag ritka, hogy az iskolák más településről bejáró gyerekeket fogadjanak. Az óvodák esetében ez még inkább így van, köszönhetően annak is, hogy Vekerd kivételével mindenhol működik óvoda. Az óvodai adatlapot kitöltő óvodákban a gyerekek 94%-a helyben lakó, s 6%-nyian bejárók, érkeznek más településről. Két óvoda esetében mondható jelentősebbnek a bejárók aránya. Az egyik Ártánd, ahova sokan Biharkeresztesről érkeznek, a másik Magyarhomorog, ahova sokan Komádiról jönnek át.

Az óvodák többségében néhány éve van integrációs program, kivéve Furtát, Komádit és Tépét, ahol ezt nem vezették be, Az előbbi két településen ez indokolt lenne, hiszen 20-20%-nyi a roma óvodások aránya.

Az intézményvezetők szerint az alapfokú intézmények szintjén is jelentkező problémák egy része enyhülne, ha a kistérség leszakadása megállna és a térség

gazdasági potenciálja javulna. Sokan szeretnék, ha munkahelyteremtő beruházások, programok történnének, tömegesebb számban létesülnének munkahelyek, mert ennek révén a családok egy része kikerülhetne a mélyszegénységből. A romló gazdasági, anyagi környezetben az intézmények a maguk eszközeivel is megpróbálnak ezen segíteni, pl. adományok gyűjtésével, cserebere programok meghirdetésével, használt gyermekruha vásárok megtartásával, stb.

Közvetetten ugyancsak javítana az intézmények helyzetén, ha a szülők kulturális, higiénias, mentálhigiénés szintje emelkedne, mert akkor az intézménybe bekerülő gyermekek is más kulturális, egészségügyi, stb. háttérrel érkeznének. Ezen a területen nagyon nagy lemaradást érzékelnek az intézményvezetők, ezért alapvető fontosságúnak tartják, hogy a bölcsődék/óvodák tartsanak szakmai/családi napokat a szülők számára, ahol szakemberek bevonásával szervezett előadások, tréningek formájában életvezetési tanácsadást adnának a szülőknek. Az egészséges életmódról, a gyermekek egészséges táplálkozásáról, a gyereknevelési elvekről beszélgetnének velük. A „Szülők Iskolája” mintájára működő rendezvénysorozaton elhangzottak talán segíthetnének abban, hogy a szülők szemléletmódja, kötelességtudata, stb. pozitív arányba változzon.

Ha a fejlesztési igényeket szűkebben, a bölcsődei/óvodai intézmények szintjén vizsgáljuk, nagyon sokan tesznek említést a külső, udvari környezet fejlesztéséről, ami a legkülönbözőbb formákban merül fel. Többen szeretnék megoldani az udvari játékok felülvizsgálatát, illetve szeretnének EU kompatibilis új udvari játékokat beszerezni. Sokan fontosnak tartják az udvar balesetmentesítését, s emellett az udvari részek fásítását, füvesítését, bokrok, virágok ültetését, árnyékos részek kialakítását.

A belső átalakításokkal kapcsolatban is sokrétűek az igények. Egy ideális bölcsőde/óvoda belső kiképzéséhez a hagyományos elemek (komfortos csoportszobák, külön öltözők, nevelői szobák, mosdók, főzőkonyha, stb.) mellett az interjúalanyok szerint ma már hozzá kellene tartoznia egy külön sósobának, külön tornaszobának és egy külön fejlesztőszobának.

Ezekre a plusz elemekre, helyiségekre nagyon nagy szüksége volna az intézményeknek, de a már meglévő vagy éppen hiányzó – „hagyományos” - helyiségek komfortosabbá tételét is többen tartják fontosnak (egy-egy helyen pl. a csoportszobák bővítésére vagy akár csoportszoba hozzáépítésére volna igény, gondozási egységgel együtt, vagy a főzőkonyha/mosdó felújítására, stb.) Természetesen a belső térrel kapcsolatban is megjelentek játékokkal kapcsolatos beszerzési igények (pl. nagymozgást fejlesztő, csoportszobai játékok megvásárlása.)

Az igények egy külön csoportját jelentik a nevelők szakmai jellegű igényei: a továbbképzéseken – a kötelező továbbképzések megvalósítására fordítható támogatás növelésével – vagy konferenciákon való intenzívebb részvétel.

Bár információnk szerint a pedagógiai/gyermekjóléti szakszolgálatok a kistérség nagy részét lefedik, ennek ellenére többen tesznek említést arról, hogy jó volna, ha a pedagógiai szakszolgálatok munkatársai (pl. fejlesztőpedagógus, logopédus, pszichológus, stb.) helyben elérhetők lennének. Sőt többen ennél tovább is mennének, s főállásban szeretnék ilyen szakembereket alkalmazni: a legtöbben fejlesztőpedagógust illetve logopédust. Ezen felül egy-egy esetben fontosnak tartanak gyógypedagógus, mozgásterapeuta, gyógytornász munkájának igénybevételét is. (A bölcsődékben egy-egy helyen megjelenik igény (további) dajkák alkalmazására is.)

A megkérdezettek fontosnak tartják a hatékonyabb tehetséggondozást és az egyéni fejlesztéseket is (pl. a fejlesztő és logopédiai foglalkozások óraszámának növelése, tehetségígéretű gyermekek felismerése, elkallódásuk megakadályozása, stb.), de úgy érzik, hogy ennek személyi, tárgyi feltételei sok esetben nem igazán adóttak.

Sokan hiányolják a bölcsődei/óvodai szervezésű közösségi programokat, családi rendezvényeket (közös kirándulások, bábelőadásokra való utazás megszervezése, stb.)

3. 8. 2. A Berettyói kistérség mutatói az iskolai feladatellátásra vonatkozóan

Alapfokú oktatás

Általános iskolai oktatás a kistérség 29 települése közül 23 településen zajlik, tehát az alapfokú közoktatási rendszer szinte teljes átszövi a kistérséget. A nagyobb települések közül Berettyóújfalun 3 általános iskola működik, Biharkeresztesen 2, melyből egy iskola KLIK, a másik egyházi fenntartású. A körösszakáli általános iskolának az Országos Román Kisebbségi Önkormányzat a fenntartója.

A települések zömében a korábbi években sem önálló formában működtek az iskolák, hanem intézményfenntartó társulási formában, vagy néhány településen egyéb szervezet (egyház, kisebbségi önkormányzat) fenntartásában. A társulási fenntartás oka, hogy fokozatosan csökkennek a tanulói létszámok, s mivel a települések nem kívánják az iskolákat bezárni, így tudják az intézmények finanszírozását biztosítani. 2013. január 01-től az intézmények a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (továbbiakban KLIK) fenntartása alá kerültek (az egyházi és kisebbségi önkormányzati intézmények kivételével).

A KLIK tankerületi igazgatási területei és a kistérség nem egységes területű. A Berettyóújfalui Kistérség KLIK által fenntartott iskolái három tankerülethez (Derecskei, Berettyóújfalui, Debreceni) tartoznak. A Derecskei Tankerületi Igazgatóság látja el a Pocsaji Általános Iskola fenntartását, míg a többi általános iskola a Berettyóújfalui Tankerület igazgatása alá tartozik. A középiskolák (mivel szakképző intézmények) a Debreceni Tankerület fenntartása alá tartoznak. A Berettyóújfalui Tankerület hatásköre túlnyúlik a kistérségen, ugyanis a Magyarhomorogi Általános Iskola tagintézményeként a Biharugrán alsó tagozatot üzemeltet.¹⁶

A szervezeti felállásnak is köszönhető, hogy 6 település kivételével elvben lehetőség van mindenkinek helyben iskolába járnia. A hat település, ahol helyben nem működik általános iskola: Ártánd, Mezőpeterd, Mezősas, Told, Váncsod és Vekerd. E

---

¹⁶ Forrás: klik.gov.hu

települések demográfiai helyzete, a gyerekszám viszonylag alacsony mivolta valóban indokolttá teszi az általános iskolák hiányát. Ezekről a településekről iskolabusszal viszik be a gyerekeket az ellátási központot jelentő iskolákba. Az ellátási központok a kistérség nagyobb települései, amelyek megfelelő befogadóképességgel és iskolai infrastruktúrával rendelkeznek. A mezőpeterdi, a mezősasi és legújabban a váncsodi gyerekeknek a körzeti általános iskolája Berettyóújfalun van, a toldiaknak és az ártándiaknak Biharkeresztesen, a vekerdi gyerekek pedig a nagyközségként működő Zsákára járhatnak.

Becslések szerint a gyerekek kb. egyhetede bejáró, s ebben az értékben már benne vannak a körzetes, befogadó iskolák bejáró tanulói is (18. táblázat). A kistérségben tehát összességében nem gyakori eset, hogy valaki ne a saját településén található általános iskolába járjon, illetve fordítva, hogy az iskolák más településről bejáró gyerekeket lássanak el. Vannak azonban kivételek. Két iskola esetében mondható jelentősnek a bejárók száma: Körösszegapátin illetve Magyarhomorogon (45 illetve 67%). Magyarhomorog esetében az iskola preferálását nagyban az határozza meg, hogy itt kevés roma gyermek tanul: „Komádinak például van saját iskolája, a nem roma szülők egy része a gyereket mégis inkább a szomszéd falu iskolájába járatja, ahol nincsenek „kezelhetetlen” roma gyerekek.”¹⁷ Körösszegapáti esetében pedig azzal magyarázható a magas érték, hogy korábban Mezősas körzeti iskolája volt, s még ma is sokan járnak oda.

Az iskolák – legyen szó központi vagy tagiskoláról – általában mind nyolc évfolyamot visznek, évfolyamonként egyet. Az alacsony gyerekszámok miatt azonban nem minden iskola tud minden évfolyamban osztályt indítani, így Bojton, Bakonszegen, Bedőn, Darvason csak alsó tagozat működik.

Bár a KLIK összevont irányító rendszere a legtöbb iskola számára megadta a lehetőséget, hogy ne kelljen bezárni helyben az iskolát, hosszabb távon mindenképpen iskolabezárások prognosztizálhatók. Ennek részben a csökkenő gyermeklétszám az

---

¹⁷ http://magyarnarancs.hu/belpol/szegenyseg_es_muveszeti_oktatas_a_berettyoujfalui_kistersegeben_-_fesz_ki_magadbol-73506

oka, másrészt a stabil humán-erőforrás háttér biztosítása is indokolhatja. Ez utóbbi pozitív hatásait a pedagógia szakmai szervezetek is megerősítik.

A települések többségében a kisebb gyerekek teljes időtartamú nyári elhelyezésére nincs lehetőség, azonban a legtöbb iskolában nyári napközi több héten keresztül elérhető. Ez elsődlegesen azokon a településeken indokolt ahol a szülők jelentősebb hányada munkaviszonnyal rendelkezik.

Ami az infrastrukturális fejlesztéseket illeti, az intézmények legjelentősebb részben az utóbbi egy évtizedben komoly beruházások történtek. Kiemelten fontos fejlesztés volt a KLIK által finanszírozott hencidai beruházás, mely a helyi nemzetiségi iskola 20 M forint értékű korszerűsítését jelentette. Ezáltal a helyi szintű H2O program megvalósításának is korszerűbbé váltak az infrastrukturális lehetőségei. A korábbi évek beruházásai ellenére több iskolában szükség lenne az udvari játszótér korszerűsítésére, az udvari játékok számának bővítésére, korszerűsítésére is, mivel ezen eszközök igénybe vétele miatt az amortizáció fokozott. Eszközpark tekintetében folyamatos fejlesztést igényel az iskolai IKT szegmens a folyamatos technikai fejlődés miatt. Ezen fejlesztéseket az iskolafenntartók – elsődlegesen a KLIK – pályázati forrásokból és önerőből valósítják meg.

Több iskola is utalt az utaztatás nehézségeire és költségeire, volt olyan vélemény, hogy jó lenne, ha az iskola rendelkezésére állna egy jármű, amivel a gyerekeket úszásoktatásra lehetne szállítani.

Több intézményvezető megemlítette, hogy az alkalmazott pedagógiai technikákon, nevelési elveken és gyakorlatokon is változtatni kellene: tevékenységközpontú pedagógiák alkalmazására, a neveltségi szint emelését eredményező gyakorlatok bővítésére lenne szükség, ami javítaná a tanulók munkafegyelmét; erősítené a gyerekek felelősségtudatát, fokozná a HHH gyermekek tanulási motiváltságát. Szükség lenne a szülők nevelési hozzáállásának alakítására, szemléletformálására is. Ezen szükségletek kielégítésére a KLIK folyamatosan és koordináltan reagál, így

minden egyes iskolájában hátránykompenzációs tevékenységként működik az IPR program, valamint az Erzsébet-tábor, melyekre összesen több mint 40 M Ft forrás áll rendelkezésre jelenleg.

Ami az intézmények megfelelő működéséhez szükséges fejlesztéseket illeti, az általános iskolák jelentős részének problémát jelent, hogy nincs az iskolában főállású pszichológus, aki segítséget jelentene „a sok viselkedési, beilleszkedési zavarral küzdő tanuló számára”. De a személyi feltételek más területeken is kívánnivalót hagynak maguk után: többen szükségesnek éreznék egy helyi főállású logopédus, pedagógiai asszisztens illetve gyógytornász alkalmazását is.

Ami a kistérségben élő gyerekek és gyerekes családok esélyein és helyzetén javító fejlesztéseket illeti, az általános iskoláktól kapott válaszok meglehetősen sok irányba mutatnak, és inkább a szolgáltatások mintsem az infrastruktúrafejlesztés szükségessége jelenik meg bennük.

Legfontosabbnak a szülők, felnőttek számára szervezett tanfolyamokat, életvezetési tanácsadásokat tartják a válaszadók. A szülők körében igény lenne a gyermekneveléssel, pályaválasztással kapcsolatos tanácsokra, de több településen szerveznének felnőttoktatást pl. a háztartási ismeretekről, betegápolásról, kertgondozásról, növénytermesztésről és állattenyésztésről is. Megjelennek a prevenciós programok is, az egészséges életmódra nevelés, a munkaerő-piaci részvételhez szükséges készségek fejlesztése.

A szolgáltatások másik csoportja a gyerekeket érinti: szükség lenne olyan közösségi terekre, ahol a gyerekek a szabadidejüket kulturált körülmények között, értelmesen tudnák eltölteni. Itt akár a hagyományos népi mesterségekkel is

megismerkedhetnének. A válaszadók fontosnak tartják a nyári táborok szervezését is, illetve olyan programok elérhetőségét (színház, mozi, múzeumlátogatás, kirándulások, stb.), melyeket a hátrányos helyzetű családok nem tudnak gyermekeiknek biztosítani. Sok helyen javításra szorulnak a sportolási feltételek is, s meg kellene szervezni az úszásoktatást.

Mindezek eléréséhez sokan szükségesnek tartanák, hogy a személyi feltételek biztosítottak legyenek: legyen a településeken a nevelő munkát közvetlenül segítő állandó munkatárs, logopédus, pszichológus, gyógypedagógus, gyógytornász, családi koordinátor, szabadidő szervező, szociális munkatárs.

Többen - tágabb összefüggésben vizsgálva a problémát - azt tartanák a legfontosabbnak, hogy csökkenjen a munkanélküliség, jöjjenek létre új munkahelyek a térségben, növekedjen a foglalkoztatás, mert csak a rendszeres munkával szerzett jövedelem vezethet érdemi változásokhoz a családok helyzetében.

3.8.3 Középfokú oktatás

A középfokú tanintézmények Berettyóújfaluban és Biharkeresztesen vannak. A kistérségben a nappali, iskolarendszerű oktatás fenntartója a KLIK. A középfokú oktatás tekintetében nem elhanyagolható szerep jut a kistérségen túli iskoláknak, elsősorban a Debrecenben működő középiskoláknak, melyek széles közismereti és szakképzési spektrumot biztosítanak. Kisebb mértékű a jelentősége egyéb településeknek, azonban a kistérség déli részén elhelyezkedő településekről többen is Gyulán, Békéscsabán, Szeghalmon tanulnak. A kistérségen túli településeken tanulók jellemzően kollégisták, melynek fő okai a közlekedési nehézségek és/vagy a földrajzi távolság.

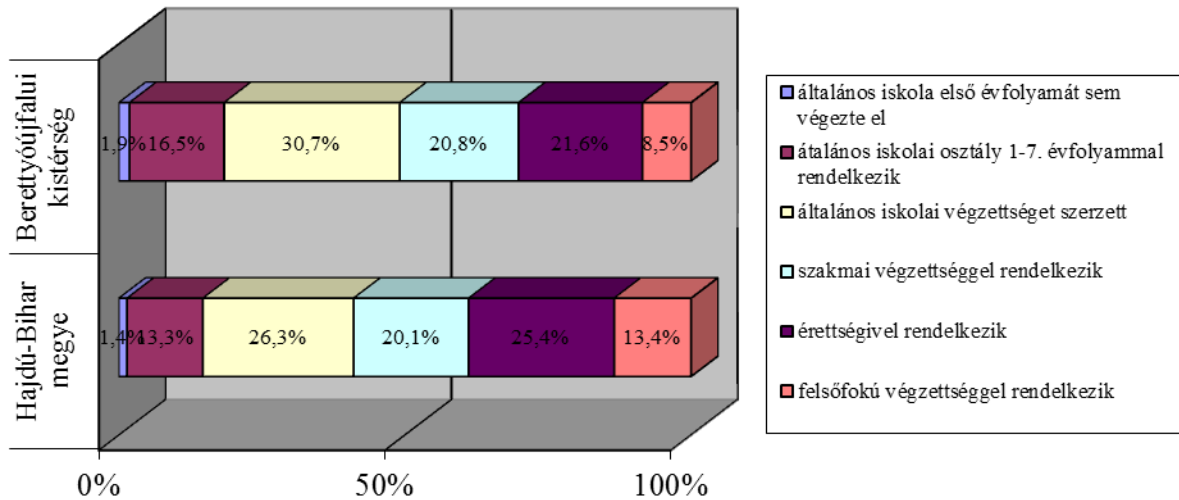

Berettyóújfalu mind gimnáziumi, mind szakközépiskolai, mind szakiskolai képzést biztosít a fiatalok számára. A korábban külön működő Eötvös József Szakiskola, a 2011-12-es tanévtől a Bessenyei György Szakközép- és Szakiskola tagintézményévé vált, tehát összevonásra került sor, így jelenleg két KLIK fenntartású középiskola működik Berettyóújfalun. Megjegyzendő, hogy az elmúlt 3 évben az alacsony kihasználtság és az érdeklődés hiánya miatt a városban két középiskolai kollégium is bezárásra került, így jelenleg csak egy érhető el.

A kistérség harmadik városában, Komádiban nincs önállóan működő középiskola. A Szabolcs-Szatmár megyei nagyhalászi központtal működő Kölcsey Ferenc Gimnázium működtet Komádiban tagintézményeként középiskolát, amely azonban nem nappali képzési formában nyújt tanulási lehetőséget. A képzést elsősorban a már dolgozó korosztályok számára ajánlják.

Több alapítvány által működtetett középiskola is van a térségben. Komádi mellett Berettyóújfalun is működik egy ilyen (a debreceni Modern Üzleti Szakközép- és Szakképző Iskola tagozataként) és Bojton is, itt önálló iskolaként (Nemes Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola, Delfi Koronája).

Az állandó népesség iskolai végzettség szerinti megoszlása (2011.)

15. ábra

Forrás: KSH

A kistérség és a megye oktatási adataiból egyértelműen látható, hogy jelentősen magasabb a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a megyében, mint a kistérségben. Az általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők és a „csak” nyolc általános végzettségűek a lakosság több, mint felét teszik ki a lakosságnak. Ez azt eredményezi, hogy egyrészt a lakosság képzése, szakmai mobilitása igen alacsony, másrészt az elhelyezkedési esélyek igen gyengék. E tény csökkenti a gazdasági lehetőségeket is, hiszen minél magasabb szintű alapképzettséggel rendelkezik egy munkavállaló, annál könnyebb átképezni akár még egy betanított munkára is.

Az MTA felmérése is megállapítja, hogy a kistérség legnagyobb problémája az iskolázatlanság, az alulképzettség. A 2011-es népszámlálás adatai alapján a Berettyóújfalui kistérség felnőtt népességének iskolai végzettsége jelentősen elmarad a megyei és az országos átlagtól egyaránt.

A szülők véleménye alapján az osztályok, iskolák közötti szegregáció is jelentős, mind a roma, mind a szegény háztartásokban élők úgy érzékelik, hogy gyerekük osztályára a cigány gyerekek aránya jellemző. A gyerektől elvárt, a család által reálisnak ítélt legmagasabb iskolai végzettségben szintén megjelennek ezek a különbségek indhárom mutató esetében az etnikai színezet a meghatározó, a család szegénysége kevésbé hangsúlyos tényező.

Nem jellemző az évismétlés, az iskolai hiányzások jelentős száma. A legjelentősebb probléma, hogy a kimenet minősége, a megszerzett tudás és ismeret nem hangsúlyos cél, hiszen az iskolák megmaradásáért folytatott harcban az energiák elvesztek, melyek korábban e célra fókuszáltak. Sajnos ez nem csak a kisebb településeken jellemző, hanem a kistérség városaiban is. Általános iskolákban van egy egyházi iskola, ahova többségében magyarok mennek. Nagy az ellentét az egyházi és állami intézmény között.

3. 8. 4. Továbbtanulás, felsőoktatás

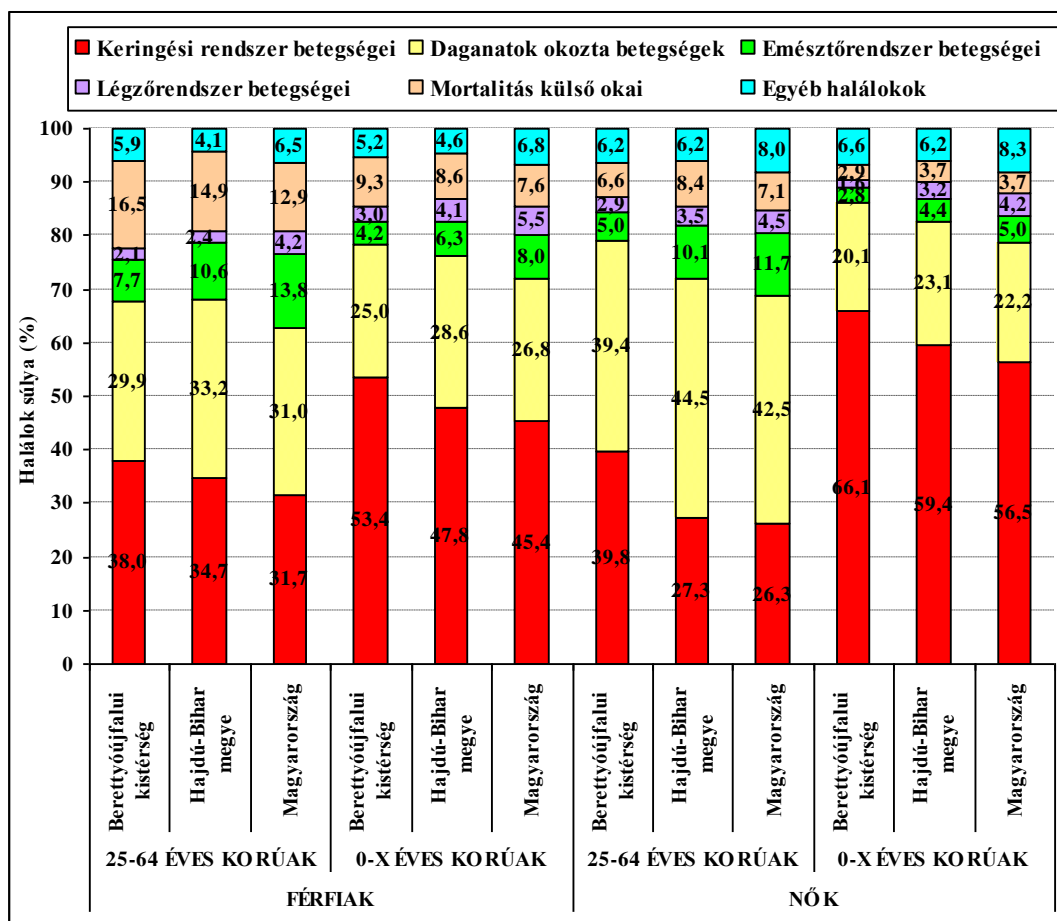
A Berettyóújfalui Kistérség nem rendelkezik felsőoktatási intézménnyel. Az érettségizett fiatalok 80-85 %-a jelentkezik felsőoktatási intézménybe (egyetem, főiskola, felsőfokú szakképzés), a felvettek aránya a jelentkezők körében 60-70 %.

A középfokú oktatásból kikerült – érettségizett – fiatalok elsődlegesen a debreceni felsőoktatási intézményekben tanulnak tovább, ahol a felsőfokú képzések gyakorlatilag teljes spektrumban elérhetők.

A felsőoktatásban továbbtanulók kisebb része egyéb településeken folytatja felsőfokú tanulmányait, jellemzően Budapesten és Nyíregyházán.

3. 9. Egészség

A Berettyóújfalui kistérségben a születésszám igen jelentős mértékben csökkent az elmúlt két évtizedben, 1999 és 2011 között majdnem évi 200 fővel, ami azt mutatja, hogy a gyermekvállalási hajlandóság a térségben igen alacsony. A vándorlási különbözet két évtized viszonylatában folyamatosan csökken. A tendenciából látható, hogy a mobilis munkavállaló korúak már elhagyták a térséget, így 2001-2011 között már „mindössze” -830 fő volt a vándorlási különbözet. A Berettyóújfalui kistérségben a házasságban élők aránya kis mértékben magasabb a megyei adatokhoz képest, viszont az élettársi kapcsolatban élőké magasabb.

16. ábra

A Berettyóújfalui kistérség 25-64 éves lakosság összevont haláloki struktúrája 2008

A Berettyóújfalui kistérség halálói struktúrájában a 25-64 éves korcsoportban, a férfiak körében a keringési rendszer betegségei, a nők körében közel azonos értékben a keringési rendszer betegségei és a rosszindulatú daganatok miatt bekövetkezett halálozás tölti be a vezető szerepet 38 illetve 39,8 és 39,4 százalékkal. A kistérségben élő férfiak keringési rendszer betegségei miatti halálozásának részesedése az országos átlagtól 6% ponttal a megyei halálozástól 4% ponttal tér el. A nők keringési rendszer betegségei miatti halálozásának részesedése a kistérségben az országos és a megyei adattól 12-13% ponttal magasabb, míg a daganatos betegségek esetében 3-5% ponttal alacsonyabb. Második legnagyobb halálói súllyal a kistérségben a nők esetében a külső okokra visszavezethető halálozás (6,6%) áll, a férfiakéban a rosszindulatú daganatok miatt bekövetkezett halálozás rendelkezik 29,9%-os értékkel. A harmadik helyen a férfiaknál a külső okokra visszavezethető (16,5%), a nőknél (5%) az emésztőrendszer betegségei miatti halálozás áll. Országos viszonylatban a halálói struktúra szerkezete eltér a nemek között. A keringési rendszer betegségei és a rosszindulatú daganatok miatt bekövetkezett halálozás tölti be a vezető szerepet a férfiak körében, míg a nők esetében a daganatos halálozás áll. Második helyen áll a férfiak esetében az emésztőrendszer betegségei, a nők esetében a keringési rendszer betegségei miatti halálozás. Ezt követi a külső okokra visszavezethető halálozás a férfiak körében, míg a nők esetében az emésztőrendszer betegségei miatt halnak meg a harmadik legtöbben.

Ebben a kistérségben a 0-X éves korcsoport halálói struktúrájában első helyen a férfiak és a nők esetében is a keringési rendszer betegségei miatt bekövetkezett halálozás áll, különböző mértékben (férfiak: 53,4%, nők: 66,1%). Az országos halálozásban a betegségcsoport halálói részesedése alacsonyabb százalékot mutat, mint a kistérségé (férfiak: 45,4%, nők: 56,5%). A halálói struktúrában a második

helyet a daganatok okozta halálozás foglalja el. E betegségek a kistérségi és az országos halálozásban a férfiak és a nők esetében is közel azonos értékkel bírnak (férfiak: 25-27%, nők: 20-22%). Országos viszonylatban a harmadik helyen a nők illetve a férfiak esetében is az emésztőrendszeri betegségek (5-8%), kistérségi viszonylatban azonban mindkét nemben a külső okokra visszavezethető halálozás szerepel (férfiak: 9,3%, nők: 2,9%).

Általános halandóság

A Berettyóújfalui kistérségben a 25-64 éves életszakaszon bekövetkező összhálaózás a férfiak és a nők esetében is az országos értéket túlszárnyalja, a relatív többlethalálozási hányados a férfiak körében meghaladja a 15%-ot, a nők esetében a 13%-ot. A nők esetében 32 fővel, a férfiak esetében 88 fővel kevesebb haláleset felelne meg az országos átlagnak.

Daganatos betegségek okozta halálozás

Rosszindulatú daganatban 4 év alatt összesen 272 halálozás történt, ebből 179 férfit és 93 nőt veszítettünk el. A 2005-2008-as haláloki struktúrában a 25-64 éves korcsoportban a férfiak halálozásának 29,9%-áért, a nők halálozásának 39,4%-áért felelős. A rosszindulatú daganatok okozta mortalitás mutató értéke a férfiak és a nők körében kissé magasabb az országos szintnél. A relatív többlethalálozási hányados férfiak esetében meghaladja az országos átlaghoz viszonyítva a 10%-ot, a nők esetében a 3%-ot. Ahhoz, hogy a kistérség mortalitási indexe az országos átlagot elérje mindkét nemben, a 4 év alatt férfiak esetében 18 főnek, a nők körében 3 személynek kellett volna életben maradnia azzal szemben, hogy a 65 éves koruk elérése előtt a daganat miatti halálozást szenvedtek. Az eltérések nem szignifikánsak

Az ajak, szájüreg és garat rosszindulatú daganatai okozta halálozás

Az Észak-alföldi régióban és Magyarországon is az ajak és szájüregi daganatok miatti halálozása emelkedő tendenciát jelez¹⁸, mely szükségessé teszi az elsődleges és másodlagos prevencióra irányuló intézkedések bevezetését. Mivel ebben a betegcsoportban az alkoholfogyasztás és a dohányzás igen fontos kockázati tényező, megelőzés szempontjából elsősorban a dohányzás csökkentése, illetve a fiatalok körében a dohányzásra való rászakás megelőzésére és alkoholfogyasztás csökkentésére kellene helyezni a hangsúlyt. Másodlagos prevención belül fontos a háziorvosok, a fogorvosok és a szájsebészek által összehangolt szűrővizsgálati tevékenység a szájüregi daganatok korai stádiumának felismerésében.

A férfiak ajak, szájüreg, és garat rosszindulatú daganatai miatti halálozás, - nem szignifikánsan (SHH:60,6%) - az országos értéknél jóval alacsonyabb (13 fő 4 év alatt), míg a nők körében 4 fő halálát idézte elő ez a betegcsoport (SHH:122,2%).

A légcső, hörgő és tüdő rosszindulatú daganata okozta korai halálozás

A légcső, hörgő és tüdő rosszindulatú daganata okozta korai halálozás férfiaknál (SHH=142,6%) közel 43%-kal szignifikánsan magasabb, nők esetében pedig (SHH=86,2%) mintegy 24%-kal alacsonyabb volt az országos átlagnál. A légcső, hörgő és tüdő rosszindulatú daganata okozta megbetegedés 2005 és 2008 között férfiaknál 79 fő, nőknél 19 fő korai halálozásáért tehető felelőssé a Berettyóújfalui kistérségben.

---

¹⁸ Forrás: OSZMK

A női emlő rosszindulatú daganatai okozta halálozás

Az emlőrák egyike a legnagyobb társadalmi veszteséget okozó női rosszindulatú daganatos megbetegedéseknek. Az okok sokasága miatt az elsődleges prevenció kevésbé hatékony, így a másodlagos prevenció, a szűrés felértékelődik. Az emlőrák halálozásában a 90-es évek közepe óta csökkenő tendencia figyelhető meg.

A kistérség emlőrák halálozása jóval az országos érték alatt – de nem szignifikánsan - húzódik meg, az index értéke 74,2%. 4 év alatt 11 nő vesztette életét 25-64 éves korcsoportban.

A vastagbél, szigmabél és végbél rosszindulatú daganatai okozta halálozás

Nem szignifikáns érték mellett a férfiaknál a vastag, szigma, végbél daganatok okozta halálozás mértéke eléri a 104,7%-ot, mely az országos értéket meghaladja. Esetszámot illetően ez 17 fő férfivesztéset jelent ebben az időintervallumban.

A nőknél 4 év alatt 9 haláleset történt, a kistérség mortalitási index értéke nem szignifikánsan 100,4%-ot jelzett, mely az országos értékkel azonos.

A keringési rendszer betegségei okozta halálozás

A keringési rendszer betegségei miatt bekövetkezett halálozás a férfiaknál és a nőknél is az országos értéktől lényegesen statisztikailag is szignifikánsan magasabb. A férfiaknál a mortalitási mutató 141%-os, míg nőknél 183,4%-os értékű. Az erősebb nem esetében 228 fő, míg a gyengébb nemnél 99 halálesetet regisztráltunk ebben a korai életszakaszban.

A relatív többlethalálási hányados mértéke a férfiak esetében meghaladja a 30%-ot, a nők esetében pedig eléri a 45,5%-ot. Az országos átlagnak megfelelő küszöbértéket a férfiak körében 66fővel, a nőknél 45 fővel szárnyalta túl a kistérségben a halálesetek száma.

Ahhoz, hogy a kistérség mortalitási indexe az országos átlagot elérje minkét nemben, a 4 év alatt férfiak esetében 18 főnek, a nők körében 3 személynek kellett volna életben maradnia azzal szemben, hogy a 65 éves koruk elérése előtt a daganat miatti halálózást szenvedtek.

Az ischaemiás szívbetegség okozta halálozás

A szívinfarktus olyan betegség, amely megelőzhető a kockázati állapotok időbeni felismerésével, az életmód megváltoztatásával, szükség esetén a megfelelő gyógyszeres kezelés bevezetésével. A már kialakult életveszélyes betegség túlélési esélyei jelentősen nőnek a gyors és szakszerű sürgősségi és intenzív ellátás elérése esetén.

A korai halálozás elemzésénél azt tapasztaljuk, hogy a Berettyóújfalui kistérségben a férfiak ischaemiás szívbetegség miatti halálozás - igen erős szignifikancia szint mellett - jóval kedvezőtlenebb, mint az országos halálozás. Ebben a kistérségben 4 év alatt 147 férfi veszítette életét idő előtt. A mortalitási mutató értéke 171,8%, az országos értékhez viszonyítva a relatív többlethalálási hányados értéke meghaladja a 41,8%-ot. A nők körében erősen szignifikáns mortalitási mutató mellett (SHH:257,5%), az országos mutatóhoz hasonlítva a relatív többlethalálási mértéke eléri a 61,1%-ot. 2005-2008-ig 61 nő halt meg ebben a korai életszakaszban és ebből 37-nek kellett volna életben maradnia, hogy az országos átlagot megközelítse a kistérség mutatója. A

férfiaknál 61fővel kevesebb halálesetnek kellett volna bekövetkeznie a megadott feltételek eléréséhez.

Az agyérbetegségek okozta halálozás

A világon mindenhol az agyérbetegségek okozta halálozást az alapellátás egyik minőségi paramétereként tartják számon. Ennek magyarázata, hogy az agyérbetegségek között legnagyobb arányban szereplő agyvérzéseket a nem hatékonyan kezelt, vagy a fel nem ismert magasvérnyomás-betegség okozza, melynek felismerése és kezelése a világon mindenhol az alapellátás kompetenciájába tartozik. A cerebrovascularis (agyi ereket érintő) megbetegedések okozta halálozást a 25-64 éves életkorban az időben történő felismeréssel, valamint megfelelő ellátással kivédhetőnek (elkerülhetőnek) tekintik a fejlett országokban.

A cerebrovascularis megbetegedések (pl: agyvérzés) okozta mortalitás a férfiak esetében nem szignifikánsan 109,2%. Ez az érték az országos átlagnál enyhén kedvezőtlenebb. Ebben a korai életszakaszban 32 férfit veszítettünk el ebben a betegségcsoportban.

A nők halálozási mutatóját (SHH:85,6%) vizsgálva – nem szignifikánsan - jelentősen kedvezőbb helyzetet látunk az országosnál (11 eset).

A betegségcsoport okozta halálozás visszaszorításához szükséges teendők megegyeznek a keringési rendszer megbetegedéseinek prevenciójával. Az elsődleges prevenció az egészséges táplálkozás elősegítése, fokozott testmozgás kialakítása, dohányzás és alkoholfogyasztás visszaszorítása. Másodlagos prevencióval a hipertónia szűrése és a strokebetegek gyors beszállítása megfelelő kezelésre, harmadlagos

prevencióval a hipertóniás betegek megfelelő kezelése és a rehabilitációs lehetőségek biztosítása.

A légzőrendszeri betegségek okozta halálozás

A légzőrendszeri betegségek (leginkább az asztma, idült hörghurut, tüdőtágulat, heveny légúti betegségek és tüdőgyulladás) súlyos népegészségügyi problémát okoznak és a betegségcsoport alá tartozó betegségek több mint fele az elkerülhető halálozásokhoz közé tartozik. Az okok egy részében elsősorban a levegőszennyezettség és a dohányzás áll.

A légzőrendszer betegségei miatti halálozás a kistérségben a 25-64 éves férfiak körében nem szignifikánsan kedvezőbb az országosnál, a mortalitási index az 58%-ot sem éri el (12 eset). Az országos értékhez hasonlítva szintén jóval kedvezőbb a halálozása településeken élő nők körében: halálozási mutatójuk 76,3%-os, mely 7 fő veszteséget takar, de a mutató nem szignifikáns, tehát csak jelzésértékűnek tekintendő.

Az emésztőrendszeri betegségek okozta halálozás

Az emésztőrendszer betegségei miatt a halálozás a kistérségben a 25-64 éves korcsoportban a férfiak körében az országos értékhez viszonyítva a 67,3 %-ot érte el, mely szignifikánsan kedvezőbb mortalitási helyzetet jelez. Ebben a korai életszakaszban 49 férfit veszítettünk el 4 év alatt.

A nők indexe - szintén szignifikáns – 48,1%, a női veszteség esetszámokban kifejezve 12-t jelent. Az országos átlaghoz viszonyítva a kistérség halálozása jóval kedvezőbb.

Az alkoholos eredetű májbetegségek okozta halálozás

Az alkoholos eredetű májbetegség okozta halálozás a férfiak esetében szignifikánsan kedvezőbb az országos értékekhez hasonlítva (65,1%). Négy év alatt összesen 39 férfi szenvedett korai halálozást ebben a betegségcsoportban. A nők mortalitási indexe 60,8%-os, de szignifikáns eltérés nem mutatható ki: az országos értékhez viszonyítva jóval alacsonyabb a halálozás (12 eset).

Befolyásolható-megváltoztatható tényezők a betegség visszaszorításában:

- elsődleges prevenció: a túlzott szeszesital-fogyasztás visszaszorítása, a veszélyeztetett csoportok (hajléktalanok, munkanélküliek, menekültek, alkoholisták gyerekei) preventív segítése, az alkoholos italok hamisításának jóval hatékonyabb visszaszorítása, szeszesitalok és borok fogyasztási kultúrájának tanítása
- másodlagos-harmadlagos prevenció: érdemi eredmények késői beavatkozástól nem várhatók

A külső okra visszavezethető halálozás

A külső okokra visszavezethető halálozásban a (pl. baleseti és egyéb sérülések) igen erős szignifikancia mellett a férfiak mortalitási mutatója 152,2%, mely az országos értéket lényegesen meghaladja. 100 férfi halt meg 65 éves kor előtt a kistérségben és 47 fővel kevesebb haláleset felelne meg az országos átlagnak. A nők halálozása az országos értéket enyhén szárnyalja túl, a hányados meghaladja a 105,8%-ot, de a kapott eltérés nem szignifikáns. 65 éves kor előtt 16 nő halt meg ebben a betegségcsoportban, és ha 1 fővel kevesebb haláleset következett volna be ez idő alatt, akkor felelt volna meg a kistérség mortalitási mutatója az országos átlagnak.

A szándékos önártalom miatti halálozás

Szándékos önártalom miatt bekövetkezett halálozás a férfiak körében erős szignifikancia mellett lényegesen eltér az országos átlagtól. A mutató értéke meghaladja a 228,4%-ot, mely 64 férfi halálozását jelenti 4 éves viszonylatban. Az országos átlagnak megfelelő küszöbértéket 36fővel szárnyalta túl a kistérségben a halálesetek száma.

A nők halálozási mutatójának értéke (106,5%) enyhén túlszárnyalja az országos értéket, nem szignifikáns mértékben. A vizsgált időszakban 7 nő vesztette életét 65 éves kor előtt. Ha egy fővel csökkentenénk a halálesetek számát 4 év alatt, akkor a kistérség mutatója megfelelné országos átlagnak.

A dohányzással összefüggésbe hozható okok miatti halálozás

Igen erős szignifikáns mutató mellett, a 65 évet be nem töltött férfiak halálozása lényegesen eltér az országos mutatótól. A kistérségben lakó férfiak mortalitási indexe 131,5%, mely 291 férfi halálához vezetett (70fővel kevesebb haláleset felelné meg az országos átlagnak).

A nők dohányzással összefüggésbe hozható halálozását jellemző SHH (144%) túlszárnyalja a férfiakét. A relatív többlethalálozási hányados megközelíti a 31%-ot az országos mutatóhoz viszonyítva.

A mutató szignifikánsan eltér az országos átlag alapján várható értékektől, az országos átlagnak 31 fővel kevesebb haláleset felelné meg. Ebben a kistérségben az adott viszonylatban 102 nő vesztette életét 65 éves kora előtt.

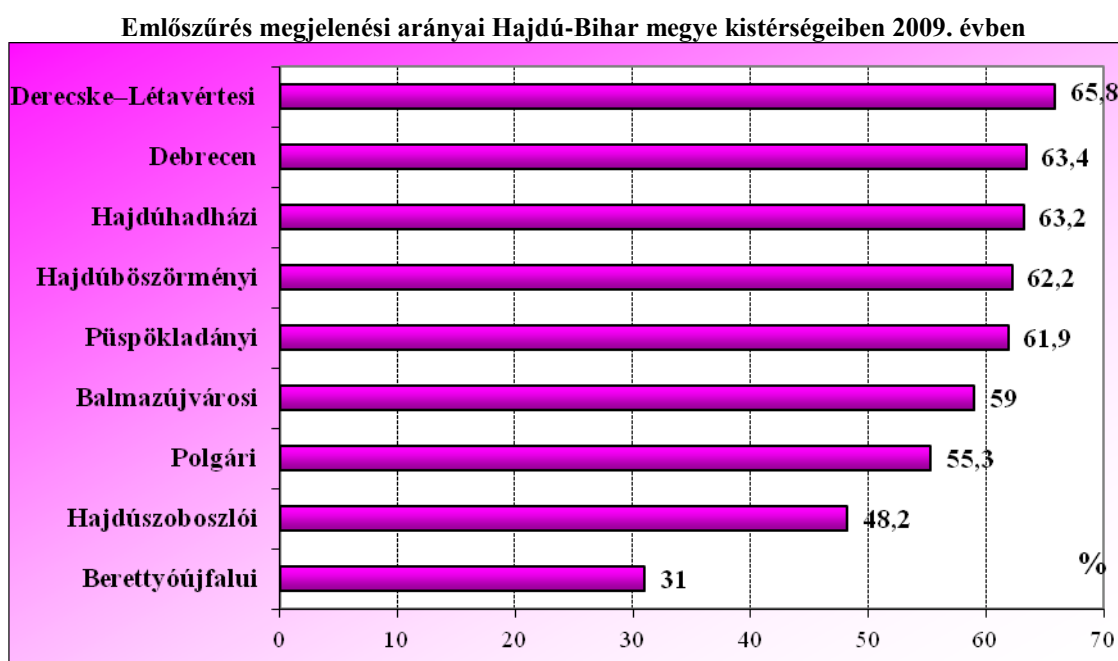
Az alkoholfogyasztással összefüggésbe hozható okok miatti halálozás

Nem szignifikáns érték mellett a férfiak körében a mortalitási mutató (110,3%) mérsékelten magasabb, mint az országos érték, míg a nők körében ez az index 79,4%.

A 65. születésnapot 153 férfi és 29 nő nem élhette meg. A férfiak körében 14-fővel kevesebb haláleset felelne meg az országos átlagnak.

Szervezett lakossági emlő szűrővizsgálat eredményei

Az emlőrák évente mintegy 2 000-2 400 nő halálát okozza Magyarországon. A mellrák miatti halálesetek 30%-a megelőzhető lenne, ha a szűrővizsgálaton a céllakosság legalább 70%-a megjelenne. Hajdú-Bihar megyében az emlőszűrés 2009. évi részvételi aránya 58,7% volt, mely meghaladja a közel 50%-os országos átlagot. A kívánatos 70% megjelenési arányt a Derecske-Létavértesi kistérség közelítette meg 2009. évben a 65,8%-os megjelenési arányával. A Berettyóújfalui kistérség településeiből a meghívottak mindössze 31%-a élt a Népegészségügyi Program keretében a lakossági emlőszűrés lehetőségével.

17. ábra

Forrás: ÁNTSZ Észak-alföldi Regionális Intézet Szűrés Koordináció

Az ÁNTSZ, az önkormányzatok, alapellátás dolgozói, média, a civil szervezetek összefogása, együttműködése a lakosság egészsége érdekében kiemelkedő eredményeket hozhat. Az önkormányzatok többsége - a jelentős költségek és az igen összehangolt jelentős többletmunka ellenére - az elmúlt évben is támogatta a buszos utazások szervezését, 97 alkalommal 2 803 páciens számára biztosították ingyenesen az utazási lehetőséget a szűrővizsgálatra való eljutáshoz.

Az állapotleírás az „Éljünk egészségesen!” c. pályázat megvalósíthatósági tanulmánya felhasználásával készült. Az adatok a védőnők, iskolaorvosok által 2009/2010 tanévben a kistérségben végzett egészségi állapot felméréséből, és a kötelezően előírt vizsgálatok adatainak összesítéséből származnak. A felmérést a kistérségben élő, közoktatási ellátásban részesülő korosztály körében végezték. Beépítésre kerültek a 3-18 éves korosztály számára készült kérdőívekre adott válaszok összegzései is. A vizsgálatok a korosztály kb. 1/4-ére, kb. 1700 gyermekre terjedtek ki.

Elváltozások a számok ismeretében (egész számra kerekítve):

Tartási rendellenesség, gerincferdülés 13%

Lúdtalp 11%

Szemüveget viselők száma 15%

Hypertonia (magas vérnyomás) 5%

Szívbetegségek 3%

OPTIMUM FORMULA Kft.

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

71

Elhízás 18%

Alultápláltság: 3%

Asthma: 5%

A kistérség településein végzett iskolaorvosi vizsgálatok szerint a gyermekeknél gyakoriak a táplálkozási, mentálhigiénés zavarok. Nagy jelentősége miatt kiemelendő továbbá a magas vérnyomás és az asztma, valamint a fiatalok gerincbetegségei.

Mozgásszervi szakorvosok szűrővizsgálatai szerint ma Magyarországon a gyermekek és fiatalok 60-80%-a tartáshibás, ez az arány a kistérségünkben is nagyon magas. A megkérdezett kistérségi fiatalok 55%-a a kérdőívben adott válasza szerint nem sportol. A nem sportoló fiúk 55%-a, a nem sportoló lányok 60%-a semmit, vagy csak 1-2 órát mozog hetente. Az iskolai diáksportban a tanulónak mindösszesen csak 20%-a vett részt. Sajnálatos módon a középiskolás fiúk 16%-a, a lányok 4%-a rendszeres alkoholfogyasztó, ezen belül veszélyes mértékben alkoholizál 5-6%. Az utóbbi években jelentősen növekedett a kábítószer kipróbáló és fogyasztó fiatalok száma. A dohányzás elterjedtsége egyre fiatalabb életkorban történik, ezért a cigarettázás által okozott betegségek is egyre fiatalabb korban jelentkeznek. Ebben negatív megerősítést jelent a barátok hatása. A közös programok során, elsősorban a középiskolás korosztálynál, jellemző az alkoholfogyasztás és dohányzás.

A szexuális szokások kialakulását károsan befolyásoló tényező a média, az itt közvetített szemléletmód átvétele figyelhető meg. (Meggondolatlan, a következményekkel nem számoló kapcsolatok.)

A 10-14 éves fiúk 24-26%-a, a lányok 19-23 %-a túlsúlyos vagy elhízott. A 7-14 évesek közel harmadának vannak súlyproblémái, és többségük egészségtelenül él.

A gyermekkori elhízás a felnőttkori elhízás fokozott kockázati tényezője, vagyis a kövér gyerekek nagy részéből kövér felnőtt lesz, és az elhízott gyermekek felnőttkorukban sokkal veszélyeztetettebbek lesznek a táplálkozással összefüggő megbetegedések tekintetében.

A vizsgálat eredménye kimutatta, hogy a felső tagozatos általános iskolások táplálkozásában már jelen vannak a felnőttkorra jellemző szokások: a felnőttekhez hasonlóan nem fogyasztanak elegendő zöldséget és gyümölcsöt, ezzel szemben az étrendjük túl sok állati fehérjét, zsiradékot, sót és cukrot tartalmaz. Ráadásul a korcsoportra jellemző, hogy szívesen fogyasztanak tésztaféléket és cukrozott üdítőitalokat.

Az 5-6 éves korcsoport 25-30%-a rendelkezik csupán ép fogazattal. A 12 éves gyermekeknek átlagosan 4 maradó foga beteg, 15-20%-a fogszabályozó kezelésre szorul, a 18 évesek 66%-a rendelkezik csak teljesen megtartott fogazattal.

Reményt keltő, hogy ebben az életkorban a táplálkozási szokások még nem rögzülnek hosszú távon, tehát megfelelő oktatás, egészségnevelés, életmód- és mozgáskultúra-fejlesztés mellett lehetséges a felnövekvő generáció egészségének megőrzése.

A kérdőíves kutatás eredménye szerint az életkorral együtt nő a lakásban, képernyő előtt eltöltött idő, ellenben egyre kevesebb időt fordítanak a sétára és a sportra. Szabad levegőn a tanulók általában 1-2 órát töltenek, sokan közülük azonban csak iskolába menet. A napi testmozgás, testedzés alig több mint a megkérdezettek felére jellemző.

Nagy gondok vannak a gyerekek énképével is: a 7-14 éves tanulók fele nem elégedett saját testével, sokan fogyni szeretnének. Az önmagukkal való elégedetlenség akadályozza a közösségi életbe való bekapcsolódást, a baráti kapcsolatok kialakítást. Az elutasítás lehetősége miatt az önmagukkal elégedetlen fiatalok egy része nehezen teremt társas kapcsolatot, magányossá válik. A hibás énképpel rendelkező fiatalok másik része éppen ellenkezőleg, deviánssá válik.

Egészségtelen szokásokra, rossz napirendre, beidegződésekre utal, hogy noha ebben az életkorban a napi ötszöri étkezés lenne ideális, gyakran még a háromszori főétkezés követelménye sem teljesül, negyedük nem reggelizik, minden tizedik az ebédet, 15 százalékuk a vacsorát hagyja el.

A személyi higiéniére vonatkozó kérdésekre adott válaszokból kiderül, hogy a megkérdezett gyermekek/fiatalok csaknem fele nem tartja fontosnak a napi rendszeres tisztálkodást, fogápolást, a személyes környezetének tisztán tartását, az étkezés körülményeit. Ez az a terület, ahol kiemelt a családi példa hatása.

Az öltözködés során nem az időjárásnak megfelelő ruházat, hanem a divat az elsődlegesen meghatározó tényező. A nem megfelelő öltözködés következtében kialakuló betegségek nem jelentenek visszatartó erőt.

A kistérség egészségügyi problémáinak infrastrukturális és személyi háttere

MI? A PROBLÉMA TÁRGYA	MIÉRT? A PROBLÉMA MAGYARÁZATA
1. A kistérségben nincs minden településen gyógyszertár (Told, Bedő, Ártánd), háziorvos (Mezősas, Újiráz, Váncsod, Furta- hatósági intézkedés: szerződésbontás a háziorvossal), gyermekorvos	A települések nagy része kis lélekszámú, az intézményrendszer szervezésében a hatékonyság, gazdaságosság fontos szempont
2. Kevés a kórház	A kistérségben egy 679 ágyas kórház működik (333 a krónikus, 346 az aktív ágyak száma), amely 90 000 lakost lát el
3. Kevés a védőnő	A családvédelmi feladatoknál: - megyeszerte kb. 10%-os a hiány - a kistérségben 41,7%-os a tartós, 3 hónapon túli helyettesítéssel ellátott
4. Nincsen mindenhol intézményi egészségfelelős	Az iskolavédőnői körzetek 75%-a valamilyen vállalkozási formában ellátott
5. Az óvodák ill. iskolák nevelési ill. Pedagógiai Programjában korszerűsíteni kell az egészségnevelési programot	Évenként, a változó helyzethez igazítva felül kell vizsgálni a PP-t
6. A komplex egészségvédelmet fejleszteni kell	Csak az iskolára háruló feladatok
7. Partnerség hatékonyabbá tétele az iskola – óvoda – egészségügy – szociális szolgálatok között	Helyi elszigetelt kezdeményezések
8. A tanórai anyagba beépített egészségnevelés növelése	PP összeállításánál figyelembe kell venni a tantárgyi specialitásokat
9. Szabadidő hasznos eltöltése	Keveset vannak szabadban a gyerekek
10. A sportolás feltételeinek megteremtése	Sok iskola csak torna szobával rendelkezik, nincs tornaterme
11. Sport megszerettetése	A gyerekek 55%-a nem sportol A semmit nem sportolók 55%-a fiú 60%-a lány Iskolai diáksportkörben csak 20% vesz részt

5. Táblázat

A kistérség lakosságának egészségi állapota

MI? A PROBLÉMA TÁRGYA	MIÉRT? A PROBLÉMA MAGYARÁZATA
1. Életviteli gondok, rossz szokások, alultápláltság (3%)	- A családok rossz mintájából fakadó problémák
2. A túlsúly	- Magyarország felnőtt lakosságának 37%-a - a kistérségben a gyerekek 1/3-a egészségtelenül táplálkozik
3. Az elhízás	- Magyarország felnőtt lakosságának 23%-a - A kistérségben a 10-14 éves fiúk 24-26%-a a lányok 19-23%-a elhízott - A vizsgált gyerekeknél a kistérségben 18%-os
4. A rossz, hiányos fogazat	- A kistérségben az 5-6 évesek 25-30%-a ép fogazatú, a 18 éveseknek 66%-a
5. Önismeret hiánya, önértékelési gondok	- a tanulók, sőt a felnőttek esetén is a beilleszkedési gondokat okoz, nő a deviancia
6. Prevenció, pánikbetegség	Országosan, kistérségi szinten is nő a számuk, a kilátástalan életkörülmények miatt
7. Rossz konfliktuskezelés, öngyilkosság	Szignifikánsan eltér az országos átlagtól, meghaladja a 228,4%-ot a férfiaknál, 106,5% a nőknél
8. Dohányzás	Egyre fiatalabb életkorban kezdődik, így a káros hatásai is hamarabb mutatkoznak
9. Alkoholfogyasztás	Az országos átlag körüli a mortalitási mutatója. A középiskolás fiúk 16%-a, a lányok 4%-a rendszeresen fogyaszt alkoholt, veszélyesen alkoholizál 5-6%
10. Drog-, kábítószerfogyasztás, túlzott gyógyszerfogyasztás	Az utóbbi időben nőtt a számuk
11. Daganatos megbetegedések	A kistérségben a nőknél a haláloki vonatkozásban az érrendszeri betegségekkel együtt az első helyen áll, a férfiaknál a 2.

	helyen áll
12, Szív- és érrendszeri betegségek	A haláloki struktúrában az első helyen áll (melléklet: ÁNTSZ 9. old.) Országos átlagnál magasabb
13. Hipertónia	A vizsgált gyerekek 5%-a érintett Az alapellátás fokmérője, általában az elhízás következménye, így száma nő
14. Asztma – allergia – légúti megbetegedések	A férfiaknál szignifikánsan magasabb az előfordulása, mint az országos
15. Szembetegségek, látáshibák	A kistérségben a vizsgált gyerekek 15%-a érintett (Megvalósíthatósági tanulmány 14.o)
16. Tartási rendellenességek	Mo-n a gyerekek 60-80%-a, a kistérségben 13%
17. Lúdtalp	A kistérségben a vizsgált gyerekek 11%-a érintett (Megvalósíthatósági tanulmányban ismertetett felmérés)
18. Cukorbetegség	A táplálkozási szokások ismeretében előrevetíthető a cukorbetegség számának emelkedése
19. Gyomor és bélbetegségek	Az emésztőszervi betegségek a kistérségben a 4. helyen szerepelnek a halálokok között
20. Epilepszia	Nő a számuk
21. Akut betegségek – járványok	Új szakmai kihívás a klímaváltozás miatt felbukkanó új betegségek és a régi ismert betegségek (tbc, kanyaró, agyhártyagyulladás)
22. fogamzásgátlás hiánya	- Leginkább a romáknál fiatalon szülnek a lányok
23. Nemi betegségek	- szabados, alkalmi párkapcsolatok miatt nő a számuk
24. Balesetek megelőzése, ellátása, külső okokra visszavezethető halálozás	A kistérségben a nőknél a 2. halálokok

6. Táblázat

3. 10. Egyházak, kisebbségek, civil szervezetek

A kistérség minden településén működnek civil szervezetek, melyek tevékenységeikkel hozzájárulnak a település egyéni arculatához, igazodnak a

szükségletek kielégítéséhez. A civil szervezetek száma általában összefügg a települések lakosságával. A kistérség településein az alábbi számban működnek bejegyzett civil szervezetek:

Település	Bejegyzett civil szervezetek száma
Berettyóújfalu	129
Bakonszeg	10
Váncsod	5
Mezősas	4
Tépe	7
Szentpéterszeg	13
Gáborján	6
Hencida	7
Esztár	10
Pocsaj	12
Biharkeresztes	23
Ártánd	1
Told	0
Berekböszörmény	9
Bojt	5
Bedő	2
Nagykerek	4
Kismarja	6
Mezőpeterd	2
Komádi	24
Újiráz	5

Magyarhomorog	5
Körösszakál	8
Körösszegapáti	6
Furta	5
Zsáka	10
Csökmő	15
Vekerd	1
Darvas	5
Összesen:	339

7. Táblázat

A civil szervezetek céljai, tevékenységei tekintetében közvetlenül, vagy közvetetten a gyermekekkel (családokkal) foglalkozó alapítványok, egyesületek számaránya kb. 50 %-os, bár a szervezetek legtöbbje esetében a tényleges aktivitás nem vizsgálható hitelesen. Honlappal a legtöbb civil szervezet nem rendelkezik, közhasznúsági jelentésük nem publikált. Ettől függetlenül a cselekvési tervben meghatározott konkrét tevékenységek megvalósításába települési szinten figyelembe kell venni ezen szervezeteket is.

Az általános iskoláknak és az óvodák legnagyobb része rendelkezik alapítvánnyal, melyek támogatásukkal hozzájárulnak ezen intézmények infrastrukturális fejlesztéséhez, programok szervezéséhez, és a hátrányos helyzetű tanulók egyenlő esélyű hozzáféréseinek a megteremtéséhez. Berettyóújfaluban az alapítványok, civil szervezetek széles spektrumban látják el alapszabályban rögzített – céljaikhoz kapcsolódó – tevékenységeiket, többek között családok, és gyermekek körében.

A Berettyóújfalui Kistérség több településén is működnek kisebbségi önkormányzatok, melyek közül a legnagyobb számban a roma és a román kisebbség képviselteti magát. A kisebbségi önkormányzatok intézményfenntartó szerepe nem jelentős, egy-két település általános iskolai működtetését látják el.

Az egyházak közül a legjelentősebb a Református Egyház, mely a nagyobb településen önálló gyülekezettel, a kisebbeken szóránygyülekezettel képviselteti magát. Második legjelentősebb gyülekezeti létszámú egyház a Római Katolikus Egyház. Több település román nemzetiségű lakossága önálló Román Ortodox Egyházközséggel rendelkezik.

Az egyházak közül több településen önálló gyülekezettel képviselteti magát a Baptista Egyház, valamint szórányként egyéb kisebb felekezetek (evangélikus, adventista és egyéb neoprotestáns gyülekezetek).

Összefoglalóan elmondható, hogy a kisebbségi önkormányzatok és az egyházak általában évi egy-két napon szerveznek programokat családoknak, főként ünnepnapokon. Többségükben csatlakoznak önkormányzati rendezvényekhez és esetenként szociális, családtámogatási akciókat, családi napközit és rendszeres sportalkalmakat szerveznek.

3. 11. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények

A kistérséggel kapcsolatosan – a települések, intézmények, célcsoportok stb. széles spektruma és diverzitása – jelen Stratégia és Cselekvési Terv keretein belül nem készült önálló véleményezés sem a döntéshozók, sem a lakosság részéről. Az ismert

vélemények a döntéshozói, irányítói szegmensből a Kistérségi Tükör, a célcsoport és képviselői részéről pedig a 2014 májusában összegzett MTA szociológiai kutatásából érhetők el.

Ezen dokumentumok az interneten nyilvánosságra kerültek.

3. 12. Intézmények bővítésének igénye, lehetősége

3. 12. 1. Bölcsődék fejlesztési igényei

A kistérségben mindössze 3 db bölcsőde található – Berettyóújfaluban, Komádiban és Biharkeresztesen. A bölcsődék teljes férőhelyállománya kihasznált, több gyermeket is el kellett a közelmúltban utasítani férőhelyhiány miatt. Az intézmények humán erőforrás állománya és infrastrukturális feltételei megfelelőek, azonban bővítésük mindhárom településen indokolt lenne.

A bölcsődék szolgáltatásait – egész napos gyermekfelügyelet – elsődlegesen azok igénylik, akik aktív munkaviszonnyal rendelkeznek, a gyermekük óvodáskora előtt visszamennek dolgozni, vagy munkaviszonyt létesítenek. Amennyiben a közeljövőben javulni fognak a kistérség foglalkoztatási mutatói, abban az esetben más településeken is felmerülhetnek bölcsődei igények, új intézmények létrehozásával. Ezek elsődlegesen több település összefogásával valósulhatnak meg racionális keretek között.

A bölcsődei szolgáltatások egy részét a Biztos Kezdet Gyermekházak is biztosítani tudják, azonban ezek nem váltják ki a szülői felügyelet nélküli gyermekelhelyezést. A kistérségben meglévő jelenlegi két Biztos Kezdet Gyermekház mellett felmerült továbbiak létesítésének igénye, mivel itt több olyan szolgáltatás is biztosítható, melyek

jelenleg - meglévő korai ellátást biztosító intézmény hiánya miatt – helyben nem elérhetők. A Biztos Kezdet Gyermekházak létesítésének lehetőségei is elsődlegesen településközi egyeztetést követően válnak racionálissá, különösen 1000-1200 fő alatti települések esetében. A BK Gyerekháznak több előnye van a bölcsődével szemben, mert ott a szülővel is foglalkoznak. Ha megnő Zsákán a foglalkoztatás, akkor a bölcsőde indítására is van esély Furtával. Ilyen településtársulás lehetne még Pocsaj-Esztár egysége.

3. 12. 2. Óvodák fejlesztési igényei

A Berettyóújfalui Kistérség települései közül csak egy községben nincs helyben óvoda (Vekerd). A többi település helyben biztosítja az ellátást, elsődlegesen vegyes csoportokban, jellemzően a legideálisabb 18-20 fő körüli gyermeklétszámokkal.

Az óvodák humán erőforrás állománya és infrastrukturális feltételei általánosságban megfelelőek. Több településen technikai feladatokat ellátó közfoglalkoztatottak is segítik a munkát.

Az óvodák részéről jelentős infrastrukturális fejlesztési igények nem merültek fel, több településen a tornaszobák hiánya miatt korlátozottak a mozgásos fejlesztési lehetőségek.

A legfontosabb fejlesztési terület az óvodák esetében a pedagógiai szakmai szolgáltatások (logopédia, gyógytestnevelés, fejlesztőpedagógia stb.) helyben történő biztosítása, melyek elsődlegesen a szakemberhiány miatt nem adták helyben a megfelelő óraszámot és a felmerülő igényekhez mérten.

3. 12. 3. Általános- és középiskolák fejlesztési igényei

A kistérségben általános iskolai feladatellátást 23 településen érhető el helyben, egyes településeken csak alsó tagozat biztosításával. Középiskolai feladatellátás Berettyóújfaluban és Biharkeresztesen van. Ez utóbbiak kapacitása megfelel a helyi igényeknek, mivel Debrecen közelsége miatt sok tanuló ott végzi középiskolai tanulmányait.

A kistérségben nincs EGYMI, speciális szakiskolai képzés, valamint a HÍD1 és a HÍD2 program szintén Berettyóújfaluban érhető el.

Az iskolák infrastrukturálisan általánosságban megfelelnek a követelményeknek és az igényeknek, a legjelentősebb hiányosságok a testnevelés oktatásban mutatkoznak, sportudvarok, tornatermek megléte és/vagy állapota esetében.

Az intézmények részéről fejlesztési igények elsősorban humán erőforrás tekintetében merültek fel. A szakos ellátottság tekintetében mutatkoznak kisebb hiányosságok, több státusz betöltetlen (leginkább az országosan is érintett természettudományos, angol és testnevelés szakok esetében). Ezek jelenleg helyettesítéssel, vagy határon túli – honosított diplomával rendelkező pedagógusokkal - megoldottak, azonban ez olyan mértékű többletterhet jelent az utazó pedagógusok számára, melyek a minőségi oktatás színvonalát ronthatják. A szakos ellátottság hosszú távú biztosítására az intézményfenntartóknak humán erőforrás elemzést és tervet kell készíteniük, a beiskolázási tervvel párhuzamosan, mely folyamatosan a törvényi előírásoknak megfelelően elkészül.

Jelentős hiányok mutatkoznak az oktatás humán infrastruktúrájában a gyógypedagógus ellátottság területén a kistérségben (országosan is). A gyógypedagógiai ellátást a Berettyóújfalui Tankerületben 3 fő utazó gyógypedagógus látja el. További hiányosságokat jelent az alapfokú művészetoktatásban egyes pedagógusok hiánya, ez nyugdíjasok heti 10 órás foglalkoztatásával részben orvosolható.

A humán fejlesztések további jelentős igénye az iskolai szociális munkások folyamatos foglalkoztatása, melyek jelen projekt keretein belül megvalósulnak. Az iskolai szociális munkások olyan feladatokat látnak el, melyek a pedagógusok több tevékenységét átvehetik, így lényegesen több idejük jut a pedagógiai feladatok minőségi ellátására.

További struktúraváltási-fejlesztési igényként felmerülhet hosszabb távon egyes települési iskolák bezárása és/vagy összevonása a gyermeklétszámok folyamatos csökkenésével. Ezen esetekben megfelelő hatástanulmányok elkészítése után a települések, szülők, munkaközösségek és szakmai szervezetek közös fórumát követően az intézményfenntartóknak kell dönteniük, elsődlegesen a gyermekek érdekeinek a figyelembe vételével. Amennyiben egy településen megszüntetésre kerül egy iskola, abban az esetben a helyi gyermekek felügyelet mellett történő közlekedésének a megoldása elengedhetetlen.

3. 12. 4. A gyermekegészségügyi intézmények és családsegítő szolgálatok fejlesztési igényei

A Berettyóújfalui Kistérségben kifejezetten gyermek-egészségügyi intézmény csak Berettyóújfaluban található, ahol járóbeteg szakrendelés és fekvőbeteg ellátás (kórház) is igénybe vehető. Ennek fejlesztése évek óta folyamatos, nem elválasztható a felnőtt ellátással, így a felmerülő beruházások túlmutatnak a jelen stratégia tartalmi keretein.

A kistérség legtöbb települése rendelkezik önálló – rendszeres ellátást biztosító – háziorvossal, mely általánosságban vegyes praxisban látja el a rendelését. A gyermekszakorvosi ellátás célzottan csak a nagyobb településeken érhető el. A fogászat - beleértve a gyermek és iskolafogászatot is – a legkisebb községeken kívül többkevesebb rendszerességgel biztosított. Védőnői hálózat teljes kistérségi lefedettségű.

Gyermekorvosi ellátás ügyeleti időben csak a berettyóújfalui kórházban vehető igénybe.

A települések egészségügyi ellátást biztosító intézményei – háziorvosi, védőnői – rendelői általánosságban jók, megfelelnek az elvárható követelményeknek, az átlagos rendelési időn felül alkalmi szakorvosi ellátásokra, szűrésekre is helyt tudnak biztosítani.

A fenntartásra vonatkozóan a háziorvosi praxisok hosszú távú biztosítása az elsődleges szempont, mivel az elkövetkező időszakban több jelenleg is praktizáló háziorvos nyugdíjazása várható, ezek szerződéses pótlása elengedhetetlen.

3. 12. 5. A kulturális-közművelődési intézmények fejlesztési igényei

A kistérség legtöbb települése rendelkezik közösségi és/vagy művelődési házzal, melyek nagyobb része megfelelő infrastrukturális állapotú és felszereltségű, elsősorban korábbi évek pályázati felújításainak köszönhetően. A települési intézmények kihasználtsága változó, de jellemzően a maximális kapacitás alatt van.

A legfontosabb fejlesztési terület a kulturális és közművelődési intézmények programjainak a bővítése, melyben elsődleges szerepet vállalhatnak a gyermekekkel foglalkozó civil szervezetek, alapítványok és egyházak.

3. 12. 6. Sportcélú intézmények fejlesztése

A Berettyóújfalui Kistérség sportcélú intézményei elsődlegesen két csoportba sorolhatók. Egyrészt az oktatási intézmények által fenntartott tornatermek, melyek elsősorban az iskolai testneveléshez és szabadidős sportrendezvényekhez biztosítanak helyszínt, másrészt a települések (kisebb részben sportegyesületek) által működtetett – jellemzően – nyitott sportpályák.

Az iskolák által fenntartott tornatermek – részben a mindennapos testnevelésnek köszönhetően – maximális kihasználtsággal rendelkeznek iskolaidőben. A meglévő tornatermek, sportudvarok állapota általánosságban megfelelő, azonban több iskola egyáltalán nem rendelkezik a tanulólétszámnak megfelelő tornateremmel, vagy a kapacitásuk nem elégséges a jelenlegi szabályozásnak elégséges követelményeknek. Ezen iskolák esetében kiemelten fontos, hogy a megfelelő tornaterem, tornacsarnok biztosításra kerüljön. Ezek legfőképpen pályázati forrásokból valósulhatnak meg.

A települések és/vagy sportegyesületek által fenntartott intézmények esetében a nyílt (füves) pályák minőségi állapotmegőrzése, valamint a kiszolgáló épületek (öltözők, vizesblokkok) korszerűsítése a közeljövő feladatai közé tartozik több településen is, melyekre pályázati források biztosíthatják a megfelelő fedezetet.

3. 12. 7. Gyermektáborok, ifjúsági táborok fejlesztése

A Berettyóújfalui Kistérség ismereteink szerint önálló olyan intézménnyel, mely jelenleg kifejezetten gyermektáboroztatásra jött létre, vagy ezt a tevékenységet folytatja.

A gyermek és ifjúsági táborok azonban szinte minden település gyermekei számára elérhetőek, jellemzően a nyári szünidei időszakban. Itt kiemelt szerepe van a KLIK-nek, mely összehangolt módon az egész nyári időszakban nyári táborokat szervez a kistérség általános iskoláinak.

Mivel a táborok olyan tevékenységi körben is ellátnak feladatokat, melyek az állami (intézményi) feladatellátásnak nem kötelező részei, így olyan ismeretekhez, kompetenciákhoz is hozzájuthatnak a gyermekek, melyeket az óvodai-iskolai ellátásban nem kaphatnak meg.

A gyermektáborokkal kapcsolatosan a legfontosabb, hogy a későbbiekben is minden gyermek számára – igény szerint - biztosítva legyenek ezek a táborok, részben az ismereteik kompetenciáik fejlesztése érdekében, másrészt támogatva a szülők munkavállalási lehetőségeit (nyári gyermekfelügyelet). A táborok helyszíneit a nagyobb gyermekek esetében célszerű kiterjeszteni a kistérségtől távolabbi helyszínekre (Észak-Magyarország, Balaton, Budapest), továbbá meg kell vizsgálni intézményesített gyermek- és ifjúsági tábor létrehozásának a lehetőségét, mely nem csak a helyi gyermekek ellátását biztosíthatja, hanem Magyarország más településeiről is tud fogadni ifjúsági csoportokat. Ez utóbbi az üzemeltetőknek bevételi forrást jelentene.

3. 12. 8. Gyermekétkeztetési intézmények fejlesztése

A rendelkezésre álló adataink (Kistérségi Tükör, MTA kutatás, mélyinterjú a szakterületi koordinátorokkal) alapján a gyermekétkeztetési intézmények fejlesztési igényi nem merültek fel, a mikrotérségi fórumok alapján azonban több információt kaptunk.

A legtöbb település önálló közétkeztetési intézményt tart fent, melyek a helyi óvodai, iskolai, és szociális ellátást is biztosítani tudják. A közfoglalkoztatási programban több település is alapanyagot termel, mely felhasználásra kerül a helyi közétkeztetésben. A kistérség önálló vágóponttal is rendelkezik, mely a húshasznú állatok előírásoknak megfelelő feldolgozását teszi lehetővé.

A rendelkezésre álló információk alapján a legfőbb fenntartási-fejlesztési feladat a helyi termelésből kikerülő – egészséges – alapanyagok folyamatos biztosítása a közétkeztetésben. További fejlesztési feladat az egyéni táplálkozási igényű (ételallergiák, diéták) gyermekek kiszolgálása. Ehhez meg kell vizsgálni, hogy a meglévő szakemberállomány (dietetikusok) megfelelő-e, valamint az ételek elkészítéséhez szükséges technológia rendelkezésre áll-e.

4. „Esélyt a bihari gyermekeknek” – program tevékenységeinek és fenntartásának a bemutatása

4. 1. A projekt rövid leírása

A teljes kistérségi lefedettséget érintő pályázat célcsoportja kistérségben élő 0-18 éves korosztály, a családjaikkal együtt. A projektben szakemberek teljes skálája részt vesz mind térbeni, mind szakmaközi relációban (szociális, oktatási, egészségügyi, gyermekvédelmi, önkormányzati, civil szféra, stb.) Így a helyben megjelenő szükségletekre és fejlesztési igényekre ad választ a projekt és tevékenységei. Fő célja a kistérségben élő gyermekek életesélyeinek javítása.

Komplexitását az adja, hogy minden, célcsoportot érintő szakterületen történnek programok, a megvalósításban részt vevő szakemberek szakmaközi hálózatokat alakítanak, és együttműködnek. Legfőbb szakterületek, melyeket a projekt tevékenységei érintenek:

- korai képességgondozás,
- közoktatás,
- egészségügy,
- szociális és gyermekjóléti szolgáltatások,
- foglalkoztatás,
- helyi gazdaságfejlesztés,
- közösségi tevékenység,
- helyi kisebbségekkel végzett munka,
- információs társadalom,

- ifjúság,
- civil szféra.

4. 2. Biztos Kezdet Gyermekházak és Közösségi Házak létrehozása, fenntartása, programok biztosítása

Két településen, Biharkeresztesen és Komádiban egy-egy, az önkormányzatok által térítésmentesen átadott épület került átalakításra, melyek egyszerre látják el a két funkciót, a Biztos Kezdet Gyerekházat, ahol a 0-5 éves korú gyermekek és szüleik igényeit szolgálja, valamint a Közösségi Házat, mely a városban élő családok számára biztosít programokat.

A Biztos Kezdet Program bevezetésének az a célja, hogy minden gyerek képes legyen képességeinek legteljesebb kibontakoztatására és közel egyenlő eséllyel induljon, amikor megkezdje az iskolát. Az a feltételezés, hogy a legkorábbi életkorban szerzett információk, tapasztalatok, érzelmi biztonság és zavartalan fejlődés a későbbi korokra meghatározó, mára már bebizonyított tény. Fontos, hogy a gyerekek olyan tapasztalatokra tegyenek szert, amelyek megalapozzák a későbbi biztos ismeretszerzést, tudást. Vannak, akiknek külön segítségre van szükségük ahhoz, hogy erre képessé váljanak, és ez már a legkorábbi életkorban is látszik, az igény felismerhető.

A Biztos Kezdet Program szellemében működő gyerekházak alkalmasak arra, hogy megadják azt a támogatást, amelyre a kisgyerekeknek és szüleiknek szükségük van. Nemcsak a gyerekek életkora indokolja, hogy szülőikkel együtt vegyenek részt a

gyerekház adta programokban, hanem nagyon sok esetben a családok egésze szorul rá a gyerekkorban kihagyott lehetőségek pótlására.

A Közösségi Házak legfontosabb funkciója, hogy mindenki számára nyitott közösségi ház funkciót töltsön be, ami a helyi program „bázisa”, amelyre ráépíthetők a közösség erősítését (együttgondolkodás, információszolgáltatás, érdekérvényesítés stb.), a szülők és gyerekek szabadidejének értelmes, szervezett kitöltését szolgáló elfoglaltságok.

A közösségi szolgáltató ház biztosíthatja a település lakóinak találkozási lehetőségét, helyet adhat kisebb közösségek rendszeres programjainak, segítheti a megfelelő információkhoz való folyamatos hozzáférést. Különböző szolgáltatások munkatársainak bevonásával helyben elérhetővé teszi a szociális és gyermekjóléti, valamint a védőnői, stb. ellátásokat, lehetővé teszi a számítógép és Internet-használatot.

A házakban nyilvános Internet-elérési pont található, amely megteremti számítógép hozzáférést, amely a gyermekek, fiatalok és szülők információhoz való hozzájutását, munkakeresését, a digitális írástudás fejlesztését szolgálja.

A közösségi ház elsődleges célcsoportját a gyerekek és a fiatalok alkotják. A szolgáltatások között – a helyi adottságoknak és szükségleteknek megfelelően – elsősorban az alternatív napközbeni ellátások (játszóház, gyerek-klubok, játszótérprogramok, közösségfejlesztő, kortárssegítő foglalkozások stb.), az óvodán-, iskolán kívüli, a gyerekek fejlődését segítő tanfolyamok és foglalkozások, valamint a tanév során délután-esténként, szünidőben napközben is biztosított szabadidős, sport, kulturális stb. programok, klubok működtetése képzelhető el.

A házak a lakhatási körülményekből és a családok szűkös anyagi lehetőségeiből adódó problémákra nyújtanak segítséget. Lehetőséget biztosítanak az ott élők szegénységéből fakadó szükségletek kielégítésére, pl. mosás, tisztálkodás, varrás, stb. Ezek a szolgáltatások térítésmentesen igénybe vehetők mindenki számára.

4. 3. Anya mesélj, játssz velem

A programelem újszerű módon, az elvárások különböző szintjeire egyszerre hatva közelíti meg a problémát. Az egyszerű gyermekmesék olvasásának képességét megtanító, heti rendszerességgel tartott foglalkozások szervezésével alapszinten tesz kísérletet a kirekesztődés körfolyamatának megszakítására. Fontos eleme, hogy olyan fórumot biztosít az anyáknak, ahol azok biztonságban érezhetik magukat és nyugodtan mernek beszélni érzéseikről, sérelmeikről és reményeikről. Ebben a befogadó és bátorító környezetben az anyák készségszintre fejlesztik az egyszerű, gyermekeknek szóló mesék olvasását. Az édesanyák hetente összegyűlnek tíz - tizenöt fős csoportokban, alkalmanként két órás foglalkozásra. Ezek a foglalkozások, melyeket képzett facilitátorok vezetnek, elsősorban barátságos és elfogadó környezetet teremtenek, amelyben az anyák továbbfejleszthetik és finomíthatják önkifejező és önismereti képességeiket. Ez az elolvasott mesékhez kapcsolódó különböző tevékenységeken és játékokon, és végül némi írásbeli gyakorlaton keresztül történik.

Az anyák minden héten újabb mesekönyvet kapnak, és a facilitátor gondos segítségével mindannyian felváltva olvasnak. Kezdetben az anyák nehézségeket élnek át és zavarban vannak, de néhány hónapon belül majdnem mind résztvevő folyamatosan tud olvasni. A facilitátor bátorításával és útmutatásával megbeszélik a mese tartalmát úgy, hogy abban mindenki részt vegyen. Gyakorolják azokat a kérdéseket és tevékenységeket, amelyeket otthon a különböző életkorú gyerekeknél használhatnak a mesékhez kapcsolódóan. Az anyák hazaviszik a könyvet (a projekt

ajándéka), és azt a házi feladatot kapják, hogy a hét folyamán minden este olvassák fel a történetet a gyerekeiknek. Ezen a gyakorlaton keresztül fejlődik az olvasásuk, és sok esetben a gyerekek kívülről megtanulják a történeteket és később gyönyörűen elmondják azokat, vagy válaszolnak a történethez kapcsolódó kérdésekre. A következő héten az anyák visszajönnek, és ugyanez a folyamat megismétlődik egy új mesekönyvvel. A program végére (három fázis, melyek három hónapig tartanak) minden otthonban egy kisebb gyerekkönyvekből álló könyvtár gyűlik össze, és jól kialakul az olvasás kultúrája valamint a könyvek szeretete.

A teljes időkeret három szakaszra oszlik:

Első szakasz: Gyermekmesék olvasása

Második szakasz: A mesekönyvek olvasásának folytatása mellett egy újabb tényező, az írás beiktatása, valamint megjelenik a drámapedagógia használata is.

Harmadik szakasz: Életmód készség fejlesztés Több különböző téma, mint pl. kismamagondozás, betegségmegelőzés, helyes táplálkozás, családi költségvetés elkészítése, és más hasznos, az otthon megteremtéséhez szükséges ismeretek átadása és megszerzése tölti ki a foglalkozásokat.

A programelemet megvalósító 7 településen roma családmentorok dolgoznak a projekt alkalmazásában. Feladatuk elsősorban a közvetlen kapcsolattartás, szervezés, személyes kontakt, jelzés a szociális ellátó, a közigazgatás vagy az oktatási intézmény felé a gyermekekkel kapcsolatban. Bizalmi szerepük a családokban erős szemléletformáló és aktivizáló/motiváló erő is. Napi kapcsolatot tartanak a családokkal, azokkal is, akik nem jutnak el a szociális intézményrendszerhez, személyes kapcsolataik révén el tudnak oszlatni sztereotípiákat.

4. 4. Családi kör

A kistérség köznevelési intézményeiben, adott településen, releváns helyszínen /faluházban, művelődési házban, közösségi házban, stb./ szabad téren, kéthetente egy alkalommal, a településen élő gyerekeknek, fejlődésüket szolgáló, szórakozást nyújtó, interaktív foglalkozások kerülnek megrendezésre. A foglalkozások jellegétől függően azokba a szülők, családok is bevonásra kerülnek. A tevékenység teljes időtartama öt tevékenység - szakaszra oszlik, minden szakasz 10 hétig tart. Minden szakasz 4. alkalma után települési szintű szakmaközi megbeszéléseken közösen értékelik a témakör tapasztalatait, és tervezik az 5. alkalom fókuszát. Ez általában több szakma szereplőinek bevonásával megvalósított komplex tevékenység. A szakaszokon belül korcsoportonként valósulnak meg a tevékenységek.

Az öt tevékenységszakaszon belüli alkalmak témaköreit a korcsoport szükségleteihez, igényeihez, korához alkalmazkodva tervezik meg a szakmaközi és szakmacsoportos megbeszéléseken a települések szakemberei. Minden alkalommal komplex, érdekes és színes, változatos tevékenységekbe ágyazva kerül sor az aktuálisan következő téma megismerésére, feldolgozására. A tematika minden érintett helyszínen ugyanaz, de a súlypontok a település szükségletei, igényei alapján eltolódhatnak, a megvalósítás módja helyi szakemberek kompetenciáihoz igazodik.

A programelem kiemelt szerepet tölt be a szakmaközi hálózatok kialakításában és folyamatos működésében. A Családi kör 5. alkalmi a szakmai egyeztetésen túl esetmegbeszélésre is alkalmasak.

4. 5. Gólyafészek – Játékos foglalkozások

A játszó délutánok évszakhoz kötöttek, felölelik a környezetismereti, a zenei, az anyanyelvi nevelést. A foglalkozások az anyák és/vagy szülők, valamint gyermekeik (a család) közös tevékenységeire épít, a mese, zene, képzőművészet segítségével.

Az együttlét, a közös munka a fejlődés kísérése, támogatása három részből áll:

1. A szülők együtt játszanak a gyerekekkel, amivel tapasztalatot szereznek a gyerekeik fejlődési szintjéről és képességeiről
2. A foglalkozásvezető szakemberek megfigyelik a gyerekek tevékenységeit, részt vesznek benne, vagy kezdeményeznek játékos tevékenységeket. Az együtt töltött idő tapasztalatait felhasználva, differenciált módszert alkalmaznak azoknál a gyerekeknél, akiknél a fejlődési eltérés korrekciója külön igényeket kíván, és ezzel nagyban segítik az életkornak megfelelő fejlettségi szint elérésének folyamatosságát.
3. A foglalkozásvezető szakemberek mintát nyújtanak, szükség szerint tanácsokat adnak, fejlesztő gyakorlatokat tanítanak, mutatnak meg a szülőknek, ezzel segítve a gyerekeket a különböző fejlődési fokok elérésében azért, hogy a gyerek - szülő közötti tökéletes interakciót elérjék és kialakítsanak egy olyan családi mintát, amely az összes családtag emocionális és intellektuális fejlődését támogatja.

4*3 témakör, összesen 12 foglalkozás kerül megtartásra a kistérség bölcsődéiben.

4. 6. Kollégiumi felzárkóztatás

Cél a kistérségen belül a helyi településeken élő középiskolásokkal történő kapcsolatfelvétel, felkészítés a pótvizsgára, felzárkóztatás, bekapcsolódás a nyári napközis tevékenységbe, a középiskolás korosztály számára releváns programelemébe.

A Bessenyei György Szakközépiskola, Szakiskola, Speciális Szakiskola és Arany János Kollégium és a Biharkeresztes, Bocskai István Gimnázium, Szakközépiskola,

Szakiskola és Kollégium kollégiumainak diákjai közül a Berettyóújfalui kistérségben élő, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű diákok számára szervezett nyári szünidei program.

Tanulmányi eredményük 2,00 és 3,3 között mozog, ezért szükséges a helyi települések pedagógusainak segítségével korrepetálás céljából. Főleg matematika, fizika, történelem és földrajz, amiből előreláthatólag sajnos pótvizsgázniuk kell a diákoknak. A felzárkóztatást megelőzi a felzárkóztatási terv elkészítése, melyben egyénekre lebontva szerepel, kit, milyen tantárgyból, milyen órakeretben és milyen tematika szerint szükséges fejleszteni. A felzárkóztató program időszaka alatt a diákokkal szükség szerint pszichológus, fejlesztő pedagógus, egyéb szakember foglalkozik, valamint szervezett étkezéshez kapcsolódóan napi ellátásban részesülnek.

A felzárkóztatást középiskola nappali vagy esti tagozatán tanító pedagógusok végzik. A felzárkóztatás lakóhelyen történik, így mód lesz a szülőkkel való közvetlen konzultációra. A gyerekek a felzárkóztatás mellett tanulástechnikai tanácsokat is kapnak. A tevékenység kapcsolódik a települések általános iskolai programjához, azon belül nyári napközis tevékenységhez. A diákok a tanévkezdéshez egy iskolai felszereléseket és ruhanemüket tartalmazó csomagot kapnak.

4. 7. Komplex felkészítés a munka világába történő visszalépésre

A tevékenység célja a térségben élő, munkaerőpiacról kiszorult álláskeresők társadalmi – azon belül elsősorban a munkaerőpiaci - reintegrációjának elősegítése egy komplex képzés és tréningorozat révén.

1. Komplex felkészítés a munka világába való visszalépésre

A program célja a résztvevő álláskeresők, társadalmi reintegrációjának elősegítése, ezen belül elsősorban elhelyezkedési esélyeinek javítása a család, mint erőforrás kihasználásával. Kiemelt cél hozzásegíteni a hallgatókat az elsődleges munkaerőpiacra való visszatéréshez a kulcsképeségek fejlesztése által. Mivel a célcsoport hátrányos helyzetű álláskeresőkből áll, a csoport összetételéhez igazodva – az állampolgári és alapjogi ismeretek bővítésén, valamint a társas készségek fejlesztésének túl - kiemelten szükséges előtérbe állítani mindazon készségek fejlesztését, amelyek egyértelműen hozzájárulnak a különböző társadalmi szerepek betöltéséhez kapcsolódó készségek, képességek fejlesztéséhez. Ezen belül kiemelt szerepet kap a személyiségfejlesztés. Az egyedi személyiség fejlesztésre alapozva a résztvevőket képessé kell tenni arra, hogy visszaailleszkedjenek a közösségbe (elsőként a képzési csoportközösség, később munkahelyi közösség), elfogadják a csoportnormákat, tudjanak alkalmazkodni a spontánul alakult, illetve civilizációs alapon szükségesszerű közösségi szabályokhoz. A spontánabb, öntevékenyen szerveződő csoport normáinak elfogadásán felnőve képessé kell válnia a résztvevőnek a munkahelyi elvárások betartására – felismerve az ehhez fűződő érdekét. A személyiségfejlesztés és a közösségbe tagozódás folyamata a pszichológia készségek és kommunikációs ismeretek megszerzésén, előhívásán keresztül valósul meg. A szóbeliség a képzésnek ezekben a szakaszaiban kiemelkedően fontos. A hosszabb ideje képzésben nem részesült felnőttek sajátos tanulási nehézségeinek leküzdése érdekében a múltbéli tanulási stílusok, stratégiák, attitűdök és tapasztalatok megismerésére, feltárására, valamint új tanulási módszerek bemutatása kiemelten fontos, hiszen ez segítheti hozzá a résztvevőket a hétköznapi élet szerves részét képező hivatali, intézményi, szervezeti struktúrákban való eligazodásban.

Az ehhez kapcsolódó ismeretek bővítésére, tanulási, társas és egyéb szociális készségek fejlesztésére kerül sor a harmadik modulban. A negyedik modul az előzőket összegezve célzottan a munkaerőpiacra lépés mozzanataira készíti fel a résztvevőket.

2. Digitális írástudás fejlesztése

IT alapismeretek előnyt jelentenek mind az egyes társadalmi közösségi szerepek betöltésében, mind pedig az ezekhez szorosan kapcsolódó munkavállalói kihívások megoldásában (elhelyezkedés, munkahely megőrzése).

A digitális írástudás kompetenciák: IT alapismeretek megbízható, egyszerű, minőség - orientált, végül, de nem utolsósorban pedig független. Azaz készségeket alakít ki, amelyek a hardver és szoftvertípusától függetlenül biztosítják az alapvető alkalmazásokban való jártasságot.

4. 8. Korai szűrés

A tevékenység célja a gyermekeket és családjaikat segítő, támogató szolgáltatások minőségének, eredményességének, minél korábbi elérhetőségének javításával, a tanulási kudarcok megelőzésének, leküzdésének segítése, a testi - lelki egészség megőrzése, gyermekek beilleszkedésének támogatása a prevenciós szemlélet elterjesztésével.

Részcélok:

- A gyermekkel foglalkozó szakemberek képesek legyenek felismerni a gyermek fejlődési problémáinak korai jeleit

- Kiépüljön egy szakmaközi kapcsolatokon alapuló szolgáltató rendszer, mely segíti a fejlődési problémákat mutató, vagy erre veszélyeztetett gyermekek korai fejlesztéshez való hozzáférését.
- Olyan tanulásszervezési módszerek bevezetése, melyek csökkenthetik a tanulási, és viselkedés problémák kialakulását, súlyosbodását. A tevékenység komplex módon közelíti meg a fejlődési problémát mutató gyermekek ellátását.

A korai szűrésekkel és a gyermekekkel közvetlen kapcsolatban álló szakemberek érzékenyítésével indíthatunk el egy olyan változást a kistérségben, hogy a gyermekek fejlődési problémáit minél korábbi életkorban felismerjék és fejlődésüket segítő ellátáshoz juttassák. Prevenációs szemlélet kialakítását célozza még a tevékenységhez kapcsolódó pedagógusképzések is, mellyel olyan tanulásszervezési módszereket tanulnak, melyek alkalmazásával a tanulási problémák és viselkedési problémák kialakulása megelőzhető, csökkenthető.

A tevékenységben részt vevő fejlesztő szakemberek feladata nemcsak a gyermekek fejlesztő foglalkozásainak a megtartása, hanem a gyermekkel közvetlen kapcsolatban álló pedagógusok mentorálása is. A szűrővizsgálatok és a fejlesztő foglalkozások lebonyolítása a kistérség településein élő 0 -14 éves gyerekek körében valósul meg. Az 50 intézményben felmerülő legfontosabb problémákra három alternatív megoldási út közül lehet választani. Az igényekhez igazodóan a logopédiai vagy gyógy- és fejlesztőpedagógiai, vagy a pszichológiai tevékenységek alkalmazása történik meg 15 hónapon keresztül. A szükségletek azonosítása után minden segítségre szoruló gyermek feltérképezése az intézményekben, majd ennek megfelelően az adott fejlesztő foglalkozások elindítása a szülők bevonásával, tanácsadás a gyermekekkel foglalkozó pedagógusoknak.

4. 9. Közös dolgunk a gyerek – Deviancia megelőzés

A tevékenység célja, a fiatalok deviancia útjára történő lépésének megelőzése. A deviáns viselkedés kialakulásának több faktora ismeretes, így nagy szerepe van a családi példamutatásnak, a családi élet hiányosságainak, a következtelen, hideg légkör meglétének. Mindemellett a fiatalok kortársi közössége legalább ilyen nagy jelentőséggel bír. A nevelési - oktatási intézmények a felmerülő hiányosságokat és problémákat nem minden esetben tudják megfelelően kezelni.

A szülők jelentős részének pedig nincsenek meg a megfelelő ismereteik a káros szenvedélyek széles skálájáról, valamint azok hatásairól. A deviáns viselkedés megnehezíti vagy lehetetlenné teszi a tanulmányaik folytatását, ezáltal szakma elsajátítását, később az elhelyezkedést, így hozzájárul a szegénység újratermelődéséhez, fennmaradásához. Annak érdekében, hogy az általános iskolás korú, 6 - 18 éves gyerekek nagyobb védeltséget élvezzenek a deviáns cselekedetektől, egy átfogó interaktív foglalkozás sorozat indul, melynek célcsoportját a gyerekek, szülők és a pedagógusok alkotják.

A tevékenységek intenzitása tanítási évente két alkalom, a kollégiumi rész beépülve a „Kollégiumi szabadidős programok” tevékenységbe). Az interaktív foglalkozások tartalma a deviáns magatartás /káros szenvedélyek, agresszivitás, negatív életminták/ feltárására, hatásainak és következményeinek bemutatására, felismerésére, a beavatkozási lehetőségekre /megelőzés, probléma esetén hová fordulhatnak (szociális, egészségügyi háló), stb. / pozitív minták bemutatására vonatkozik.

1. „Én formálom”: Foglalkozások gyerekeknek

Ismeretbővítés (mi tartozik a káros szenvedélyek körébe, mi vezethet a kialakulásához, hogyan lehet felismerni, ha valaki érintett, mit tehetnek, hogyan tudják elkerülni, mik a veszélyes helyzetek, hogyan reagáljanak egy ilyen helyzetben, stb.) szituációs gyakorlatok, egyéni, kiscsoportos beszélgetések, önismeret és önbizalom erősítése, vitakultúra, mérlegelés, döntés és a döntés felelőssége és következményei

2. Alternatív szülői értekezlet: Konzultáció a szülőkkel

Ismeretbővítés (mi tartozik a káros szenvedélyek körébe, mi vezethet a kialakulásához, hogyan lehet felismerni, ha valaki érintett, mit tehetnek, hogyan tudják elkerülni, stb.) szituációs gyakorlatok, egyéni beszélgetések, bemutatók, kábítószer felismerése, kábítószer hatásainak felismerése, teendők veszély esetén, stb. A szülői értekezlet települési szintű, a több iskolával rendelkező Berettyóújfaluban intézményi szintű. Meghívásra kerül a gyermekekkel, fiatalokkal foglalkozó intézmények szakemberei (pedagógusok, családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársai, pszichológus, mentálhigiénés szakember, rendőr).

3. Műhelymunka a pedagógusokkal

Ismeretbővítés (mi tartozik a káros szenvedélyek körébe, mi vezethet a kialakulásához, hogyan lehet felismerni, ha valaki érintett, mit tehetnek, hogyan tudják elkerülni, stb.) szituációs gyakorlatok, egyéni beszélgetések, bemutatók, kábítószer felismerése, kábítószer hatásainak felismerése, teendők veszély esetén, stb.

Mivel a téma erősen érinti az iskolákat, a programtervezés a KLIK érintett tankerületeivel együttműködve történik, közös beavatkozásokat terveztünk, így erősítve azok hatását.

4. 10. Legnagyobb kincsünk az egészség

A „Legnagyobb kincsünk az egészség” egészségügyi program hozzájárul ahhoz, hogy a szegénység mélyülésével az egészségi állapot kisebb mértékben romoljon. Elengedhetetlen a szemléletváltás hangsúlyozása, különösen a közvetett célcsoportnál, de az egészségügyi ellátás fejlesztésének direkt hatása az egészségi állapot javulásában vitathatatlan, és összhangban van a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia célkitűzéseivel, melyben az egészséges gyermekkor biztosítása fontos cél.

A megelőzésben aktív környezetű, minél egészségesebb, a betegségeit korán felismert és megfelelően ellátott gyermek testileg és mentálisan is egyenlő eséllyel vesz részt az életben. Az érintett településeken az első évben 1. és 5. évfolyamos, 2. évben 3. és 7. évfolyamos tanulók körében szűrésekre került sor, melynek közvetlen célja a célcsoport egészségügyi állapotának felmérése, a betegutak optimalizálása, illetve rászorultsági alapon gyógyászati segédeszköz vásárlásához történő hozzájárulás. A páros évfolyamokban a védőnői hálózat kötelező jelleggel végez hasonló szűréseket. A szűrővizsgálatok összehangolásával a projekt 2 éve alatt a kistérség 1-8. évfolyamos teljes korosztályának szűrése, utánkövetése megvalósul.

A tervezett tevékenység leírása

- Prevenció más programelemhez kapcsolódóan (Anya mesélj, játssz velem, Gólyafészek, Családi kör, Biztos Kezdet Gyerekház, Közösségi ház)

- Szűrés, egészségügyi kockázatok felmérése 1. és 3. évfolyamos gyermekek esetében látás és hallásvizsgálat, kihelyezett formában. 5. és 7. évfolyamon mozgásszervi és anyagcsere vizsgálatok, kihelyezett formában, a projekt során 2 - 2 alkalommal, első évben az aktuális 1. és 5. évfolyamos, 2. évben az aktuális 3. és 7. évfolyamos gyermekek körében.
- Rászorultsági alapon hozzájárulás a gyógyászati segédeszközökhöz (szemüveg, lúdtalpbetét, fűző stb.)

4. 11. „Mit ültetsz a kertedbe?”

A tervezett projektelem célja: Új gyakorlatok, lehetőségek, tevékenységek bemutatása, átadása annak érdekében, hogy megerősödjön a családok szerepe a mélyszegénység megelőzése és leküzdése tekintetében az életükhöz közeli, hétköznapi munkatevékenységek megismertetésével (háztartás - gazdálkodás, növénytermesztés, az egészséges gyermekétkeztetés a családban, stb).

A fizikai munka szépségeinek, élményének és eredményeinek bemutatása – saját, ill. családi, közösségi élmény megszerzésének biztosítása (óvodakertek, iskolakertek, ház körüli gazdálkodás).

Családi gazdálkodások kialakítása - a család teherbíró képességét figyelembe vevő, fejlődést eredményező változások elősegítése, a család önállóságát erősítő, önellátást célzó gyakorlati ismeretek és készségek közös tanuláson és tevékenység ellátáson alapuló elsajátításával, minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítva a gyermek jogait olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.

A „Mit ültetsz a kertedbe?” tevékenységünk az alábbi programsorozatokat foglalja magába:

1. Óvodák és iskolák udvarán a kertművelés megismertetését a gyerekekkel, kiskerti művelésre alkalmas földterület kialakításával.
2. Növénytermesztési akkreditált képzés, amelynek során a résztvevők többek között megismerik a különböző zöldségfélék igényeit, termesztésük feltételeit és ezek alkalmazását.
3. A résztvevő családok saját házuk udvarán kiskerteket alakítanak ki.
4. Egészséges gyermekétkeztetés a családban c. bemutatók, amelyek célja megismertetni a résztvevő 18 év alatti gyermekeket nevelő szülőkkel a változatos, egészséges, rendszeres gyermekétkeztetés minimum követelményeit háztartási körülmények között, továbbá kézműves foglalkozások szervezése a gyermekek számára.
5. Közösségépítő családi programok (települési szintű) – a programhoz kapcsolódóan gyerek - felnőtt közös rendezvények szervezése.

A programban személyre szabott mentorálás céljából agrármentorok dolgoznak, akik a programban részt vevő településeken maguk is aktívan gazdálkodással foglalkozó, mezőgazdasági végzettségű szakemberek. A hatástöbbszörözés érdekében a kiskertprogram az 1000 fő körüli lakosságszámú településeken került bevezetésre, így az óvoda és iskolakertbe bevont gyermekek családjai kapcsolódtak be a családi kiskertművelésbe.

4. 12. Nyári napközi

A 6 - 14 éves korosztály számára a szükségletekhez igazodó számú és jó színvonalú iskolán kívüli tanulási, sportolási és szabadidős tevékenységeket biztosító szolgáltatások működtetése, melyek hozzájárulnak a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia célkitűzéseiseihez.

„Fontos, hogy a helyi kulturális intézmények, közgyűjtemények, a többcélú általános művelődési központok aktív szerepet játsszanak a szülők, gyermekek, fiatalok jó közös programjai gazdagításában, a napközbeni ellátási lehetőségek biztosításában. Támogatni kell a szabadidő tartalmas eltöltésére szolgáló közösségi terek, szolgáltatások létrehozását és a szükséges számú szakemberek foglalkoztatását. Legfontosabb célkitűzések: ... A szünidők idején szükséglet szerint igénybe vehető sokszínű programok biztosítása.” 47/2007. (V.31.) OGY határozat.

A nyári napközi célja olyan gyerekeknek nem bent alvós táborozási lehetőséget biztosítani, akik egyébként vagy anyagi okok miatt, vagy a gyerekek kis korára való tekintettel a többnapos nyári kikapcsolódást nem tehetnék meg. A nyári napközi másik jelentős célja továbbá a helyi identitás erősítése a résztvevők körében. Ennek eszközéül a település természetes és épített környezetének megismerése szolgál. Mindezen élmények hozzájárulnak a résztvevők, főként a gyerekek pozitív tapasztalatainak gazdagodásához oly módon, hogy a közvetlen környezetüket, illetve az abban élőket behatóbban megismerik, a kötődésük elmélyül. A nyári napköziben lehetőség nyílik felzárkóztatásra, szükség esetén pótvizsgára felkészítésre, az egészség minden területének megismerésére. Így közvetlenül az egészséges életvitellel, pl. ezen belül a táplálkozással, higiénával, mozgással, egészségmegőrzéssel, betegségmegelőzéssel. Emellett a különböző, ügyességi és csapatmunkára építő sporttevékenységek végzésére is lehetőségük nyílik, pl. asztalitenisz, tollaslabda, futball.

Családi programok biztosítják a szülők - gyermekeik közös tevékenységére. A környezetvédelem és természetvédelem fontosságával és kézműves tevékenységekkel ismerkedhetnek meg a napközizők. Egy napközi településenként 4 hét*5 napos ciklusban zajlik, 2 nyáron. A nyári napközik szervezése a KLIK Berettyóújfalui tankerületével egyeztetve, az Erzsébet táborokkal összhangban történt, így több településen megoldódott a gyermekek szakszerű és gazdag programkínálattal teli felügyelete a teljes nyári szünidőre.

4. 13. Nyári tábor

A táborok legfőbb céljai közé tartozik, hogy fejlesztő foglalkozásokkal, szabadidős programokkal csökkentse a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek lemaradását, lemorzsolódását.

„Támogatni kell a szabadidő tartalmas eltöltésére szolgáló közösségi terek, szolgáltatások létrehozását és a szükséges számú szakemberek foglalkoztatását. Legfontosabb célkitűzések: ... A szünidők idején szükséglet szerint igénybe vehető sokszínű programok biztosítása.” 47/2007. (V.31.) OGY határozat

Nyári táborozás biztosítása olyan szociálisan hátrányos helyzetű, 10 - 18 éves gyerekek részére, akik a családi körülmények miatt nem lenne rá lehetőségük, hogy szabadidejüket a nyári szünidő alatt hasznosan eltöltsék. Ezek a gyerekek gyakran más nyári nyaralási lehetőséghez egyáltalán nem juthatnak hozzá a család anyagi helyzete miatt. A táborok legfőbb céljai közé tartozik, hogy fejlesztő foglalkozásokkal, szabadidős programokkal csökkentse a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek lemaradását, lemorzsolódását. A táborba nem csak roma gyermekek vehetnek részt,

minden gyermek számára elérhető, akik között egyaránt van roma és nem roma származású is, és az együttélést is tanulják.

A táborokban vetélkedők, az egészséges életmóddal kapcsolatos előadások, különböző kulturális programok várnak a táborozó diákokra. A tervezett helyszín hegyvidéki terület, amely maximálisan eltér a települési lakókörnyezettől és a természeti környezettől egyaránt. A Berettyóújfalui Kistérségben élő hátrányos helyzetű 10 - 18 éves gyerekek legtöbbször még a megyehatárt sem lépte át.

4. 14. Pályaorientáció

A „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégia célkitűzései mentén a projektelem célja:

- a megfelelő szakma és képző intézmény kiválasztásának segítése, támogatása (intézményismertetés)
- információk rendelkezésre bocsátása (szakmaismertetők), az információgyűjtés technikáinak megismertetése (adatforrások, intézmények, szolgáltatások), valamint a megalapozott döntés meghozatalát segítő tanácsadás biztosítása révén,
- a hátrányos helyzetű diákok és iskolaelhagyók visszavezetése az oktatási rendszer keretei közé,
- olyan egyéni képességek fejlesztése, amelyek lehetőséget adnak számukra a hátrányok csökkentésére,
- felkészített és tudatos pályaválasztást követően radikálisan csökkenteni a középfokú oktatási intézményekben lemorzsolódók számát.
- hozzájárulni a kistérségben élő, 7-8. évfolyamos tanulók egyénre szabott életvezetési stratégiájának kialakításához, különös tekintettel a munkához való viszonyukra,

- a szülők bevonásával, tapasztalatainak felhasználásával bevezetni a fiatalokat a munka világába, ismereteik bővítésével, pozitív élményanyag gyűjtésével, illetve a nemformális (más néven tapasztalati) tanulás segítségével.

Szakmaelméleti megfontolások a tevékenységek meghatározásához:

- A pályaaorientációs munkában alapelv, hogy amennyiben a hátrányos helyzetű tanulók a többséghez hasonló módon kapnak információt, akkor a pályaválasztásuk inkább kényszer-pályaválasztás lesz (a maradékelv alapján oda

mennek tanulni, ahol kényszerből, a tanulóhiány miatt mindenképpen felveszik őket). Elsődleges cél tehát ezeknél a fiataloknál a reális pályaválasztás megalapozása.

- Ennek során mindenképpen be kell mutatni a fiatal számára a különböző szakmákhoz vezető út követelményeit, nehézségeit és az adott szakma elsajátítása után a munkahelyhez vezető utat is. A reális pályaválasztáshoz nélkülözhetetlen a személyes hiányosságok felismertetése, feltárása és ezek lehetőség szerint korrekciója. Nyilvánvaló, hogy az a tanuló, aki ismeri saját hiányosságait és tudatosan igyekszik ezeket valamilyen szinten korrigálni, az már egy komoly erőfeszítést tett a reális pályaválasztás irányába. Ahhoz, hogy ez a reális pályaválasztás megvalósuljon, megfelelő segítségre is van szüksége: olyan tapasztalt külső személy támogatása kell, aki rávezeti arra az útra, ahol saját gyengeségei felszínre kerülnek és tudatosulnak benne. A pályaválasztás másik fontos feltétele a személyes erősségek felismerése és fejlesztése, hiszen bármilyen hátrányos helyzetben éljen valaki és bármennyi is legyen a gyengeségei száma, valamiben biztos erőssége is van.

- A munkához való viszonyt nem lehetséges kialakítani a munkával kapcsolatos pozitív érzelmek felkeltése nélkül. A rutinszerű munkavégzéstől elszokott, tartósan munkanélküli családok esetében azonban erre alig van esély. Ilyen szocializációs környezetben tudatosan kell törekedni a gyermekek és fiatalok pozitív mintákkal, életpálya-modellekkel való megerősítésére.

- A munkába vezetés, munkára nevelés szempontjából ugyancsak fontos a tanulók részvétele valamilyen termelőmunkában, szolgáltatásban. Közvetett kapcsolatot biztosítanak a különféle termelés vagy üzemszerű munkavégzés színhelyére tett, jól szervezett kirándulások, üzemlátogatások. Ezek új tapasztalatok szerzését, a munkával kapcsolatos érzelmi tényezők ápolását, s a dolgozó, a munkásember megbecsülésére való nevelést teszik lehetővé. Ennél is közvetlenebb a kapcsolat a munkával abban az esetben, amikor a tanulók ténylegesen is részt vesznek valamely munkavégzésben (bicikliszerelés, barkácsműhely, parkgondozás, stb.).

A fentiek megfontolásával az alábbi tevékenységelemek emelhetők ki:

- Pályaorientációért felelős pedagógusoknak/osztályfőnököknek fél/1 napos motiváló tájékoztató, amelyen megismerik a pályaválasztáshoz segítséget nyújtó weboldalakat, diákoknak levetíthető, szakmákat bemutató kisfilmeket, stb.
- Diákoknak/iskolaelhagyóknak mentálhigiénés tanácsadás, ahol segítséget kapnak a személyiségüknek, érdeklődési körüknek megfelelő iskola/szakmaválasztásban
- Munkaügyi Központok által szervezett Foglalkoztatás Információs Tanácsadásokon való részvétel évente egy alkalommal a hetedik évfolyamosok részére. Ennek résztvevénységeként különböző foglalkozásokkal ismertetik meg a diákokat egy pályaválasztás előkészítését elősegítő program keretein belül, ahol a jelenlegi ismereteiken túlmenően szakmák széles spektrumát ismerhetik meg az általános iskola 7. évfolyamos diákjai és az iskolaelhagyók.
- Szülők munkájának megismerése: A diákok szülei bemutatják a foglalkozásukat (osztályfőnöki órán, pályaorientációs foglalkozáson, majd helyszíni látogatás a szülők munkahelyére).

4. 15. Szabadidős programok kollégiumokban

A kollégiumban élő tanulóknak lehetőséget biztosít a rendszeres testmozgásra és a versenyeztetésre. A tevékenységben résztvevő tanulók a foglalkozások aktív résztvevőiként egészségesebbé, edzettebbé válnak.

A testmozgás mellett szabadidős tevékenységként kulturális programok szervezésével (színházlátogatás, kiállítások, felolvasó estek, irányított beszélgetések az őket érdeklő aktuális témákról, filmvetítések, koncertek) a tanulók tudását, ismereteit gyarapítják, érdeklődési körüket szélesítik a megvalósult tevékenységek.

A két kistérségi kollégiumban, a szorgalmi időben kulturális és sport programok szervezése. A kollégiumi nevelők állítják össze a programokat, a helyi sajtóosságok figyelembe vételével. A diákok számára sportversenyek kerülnek megrendezésre, mivel a többségük szeret sportolni, de nincs lehetőségük másokkal összemérni tudásukat, erejüket, mivel kevés versenyzési lehetőség van a kistérségen belül.

A sportversenyeken, sportolási lehetőségeken kívül tanév során megszervezendő kulturális programok:

- színházlátogatás
- mozilátogatás
- fotó, és festmény kiállítás látogatása
- múzeumlátogatás
- filmvetítés
- kötetlen beszélgetések az őket foglalkoztató aktuális kérdésekről
- mentálhigiénés szakember által tartott tréning
- koncertek
- kerékpáros és gyalogtúrák
- közös szabadtéri főzés, beszélgetés, örömmzenélés

4. 16. Óvodai, iskolai szociális munka

Az óvodai/iskolai szociális munka olyan tevékenység, amely az óvodás/iskoláskorú gyermekek képességeinek, lehetőségeinek optimális kibontakozását segíti szociális kapcsolataik, társadalmi integrációjuk javításával.

Célja a gyermek veszélyeztetésének megelőzése, a családban történő nevelésének elősegítése. A különböző rendszerekben (gyermek, család, gyermekek csoportjai, közösség) lévő meghatározó problémák komplex módon, a szociális munka eszközeivel történő kezelése.

Az óvodai/iskolai szociális munkás a gyermekkel, családdal és az óvodával/iskolával egyaránt kapcsolatban áll.

Feladata:

- Segítségnyújtás a gyermekek/tanulók, szülők, óvodapedagógusok/tanárok részére a felmerülő probléma meghatározásában.
- Tanácsadás tanulóknak az iskolai és egyéb élethelyzet adta nehézségekben.
- Tanácsadás szülők részére a gyermekük iskolai nehézségeinek megoldásában, nevelési nehézségeik, problémáik kezeléséhez, az iskolai és egyéb életkérdésekben.
- Tanácsadás, közvetítés tanár-diák konfliktusban.
- Ügyintézés szociális problémák rendezéséhez.
- Diákok-szülők továbbirányítása olyan szolgáltatókhoz, szakemberekhez, amelyet a probléma kezelése megkíván.
- Tanácsadás, valamint közvetítő szerep betöltése szülő–gyerek–tanár kapcsolatban, továbbá az iskola és más vele kapcsolatban álló segítő intézmények között.
- Rászoruló gyermekek védelmének ellátása.
- Szükség esetén részvétel a szülő–tanár megbeszéléseken, szülői értekezleten.
- Együttműködés a diákönkormányzattal, szülői munkaközösséggel.

- Kapcsolattartás más intézményekkel, mint nevelési tanácsadó, egyéb oktatási intézmények gyermekvédelmi felelősei, családsegítő és gyermekjóléti szolgálat, iskolai védőnő, körzeti védőnői hálózat, iskolaorvos, gyermekorvos, gyámhivatal, jegyzői hatáskörű gyámhatóság, helyi önkormányzat népjóléti (szociális) osztálya, rendőrség, kisebbségi önkormányzatok, könyvtárak, sportegyesületek és minden olyan szervezet vagy intézmények, amelyet a feladatellátás megkíván.

- Szabadidős programok szervezésében való részvétel.

- Osztályközösségekben felmerülő konfliktusok, problémák megoldásának segítése.

A szociális munka módszerei – melynek alkalmazását mindig az iskolai szociális munkás szakember választja meg a problémátípusnak megfelelően:

- egyéni esetkezelés és tanácsadás

- családokkal végzett szociális munka

- közösségi szociális munka

- szociális csoportmunka

Az óvodai/iskolai szociális munka célcsoportja a gyermekek/tanulók, a gyermekek/tanulók családjai, illetve általánosságban mindenki, aki az óvodával/iskolával, az óvodás/iskoláskorú gyermekkel kapcsolatban áll.

Az óvodai/iskolai szociális munkások szakmai munka tekintetében a Bihari Szociális Szolgáltató Központhoz (BSZSZK), a Dél-Bihari Szociális Szolgáltató Központhoz (DBSZSZK), illetve a Biharkeresztesi Egyesített Szociális Intézményhez (BESZI) – amely településeken ezen intézmény gyermekjóléti szolgáltatást biztosít - illetve a fennmaradó településeken a helyi szociális -gyermekvédelmi feladatokat ellátó intézményhez vannak integrálva.

A szociális munkások egy, illetve két település óvodájában/iskolájában dolgoznak, a munkaidejük jelentős részét az óvodában/iskolában töltik, családlátogatás, esetmegbeszélés, esetmenedzselési és kísérési feladatok ellátása során vannak távol.

Az óvodában/iskolában saját iroda áll a rendelkezésükre, amely egyrészt állandó

fellelhetőséget, másrészt a személyes esetkezeléshez intim környezetet biztosít. A munkáltató intézmény szakmai kontrollt és támaszt biztosít a szakemberek számára.

4.17. Módszertani műhely

A „Módszertani műhely” kistérségi szinten megvalósuló programelem, melynek tervezett tevékenységei: pedagógusok módszertani fejlődésének elősegítése, akkreditált képzések pedagógusok és szociális szakemberek számára. A két terület képviselőinek közös képzése lehetőséget ad a konzultációra, szakmaközi hálózati együttműködés erősítésére.

Módszertani fejlesztés elemei:

Alternatív pedagógiai módszerek bemutatása interaktív formában, meghívott előadóval, műhelymunka keretében

Jó gyakorlatok megismerése, az alternatív módszert alkalmazó intézményben történő szakmai tapasztalatszerzés formájában

Nevelőtestület által választott jó gyakorlat adaptálása az intézményi sajátosságok figyelembe vételével

Nevelőtestület által választott jó gyakorlat alkalmazása

Akkreditált képzés:4*30 órás akkreditált képzést biztosítunk óvodai és általános iskolai pedagógusoknak, szociális, gyermekjóléti területen dolgozó szakembereknek. (Agressziókezelés, mentálhigiénés alapképzés, kommunikációs képzés, adaptív oktatási és tanulásszervezési módszerek képzés) A szakmacsoportok közös képzése lehetőséget biztosít a szakmai konzultációkra, szakmai hálózatok megerősítésére, egyéni beszélgetésekre.

A programelem megvalósítása a KLIK érintett tankerületeivel – kiemelten a Berettyóújfalui tankerületet, mivel az iskolák túlnyomó többsége ide tartozik - egyeztetve és velük együttműködve történik. Az akkreditált képzések területei ez alapján: vezetők képzése, attitűdformáló képzés, mérés-értékelés képzés. Mivel a Tankerület szándéka egy egységes tankerületi mérés-értékelési rendszer bevezetése, ezért a program keretein belül, a mérés-értékelés képzésre építve terveztünk egyéni és kiscsoportos mentorálást és műhelymunkát, melyben mérés-értékelés szakértő támogatásával dolgozzák ki és vezetik be intézményre lebontva a mérés-értékelés rendszert.

A jó gyakorlat témája az egész napos oktatás módszertana. A pedagógusok hospitáción vesznek részt a témában, majd intézményeik sajátosságait figyelembe véve dolgozzák ki iskolájuk egész napos nevelésre vonatkozó módszereit. A szakmai támogatást a program biztosítja.

A projekt kötelező képzései közül a tematikus csoportanimálás képzésbe a tagintézmény vezetők, igazgatóhelyettesek kapcsolódtak be.

5. A mikrotérségek bemutatása SWOT analízise

5. 1. Berettyóújfalu és környéke mikrotérség

A mikrotérségi fórumon elhangzott javaslatok, ötletek¹⁹

Foglalkoztatás

- Van lehetőség a szociális szervezeteknek csatlakozni egy nagy megyei rendszerhez, de erősíteni kell a felvevőpiacot.
- A szociális szervezetek célja az, hogy ha megszűnik a támogatásuk, akkor is önfoglalkoztatók legyenek és a háztájiban megtermelt árukat közösen értékesítsék.
- Korábban volt kézművesség, de kihaltak a kosárfonók, seprűkészítők. Kellene egy olyan koordinátort találni, aki az idősektől „kinyeri” a tudást és a termelés, értékesítés folyamatát végiggondolja és menedzseli.
- Volna abban lehetőség, ha pl. a vágópont két embert foglalkoztatna, a sertéstartás másik kettőt, az önkormányzat pedig a fóliaházat és a sertéstelepet beaportálná, de a piac megtalálása a legnehezebb.
- Most van kialakulóban a piac feltárása, náluk a termelés megy, de kicsi a szervezet ahhoz, hogy olyan embert eltartson, aki az értékesítést végzi.
- A gáborjáni polgármester úr jelezte, hogy nagy üzlet lenne a szociális szervezetekben és már az is nagy dolog, ha a saját intézményeik ellátását biztosíthatnák.

---

¹⁹ A mikrotérségi fórumokon elhangzott vélemények, javaslatok a fórumokon résztvevők szó szerint idézett hozzászólásai, azok egy része nem a Gyerekesély program hatáskörébe tartozik, illetve nem a stratégiakészítők véleményét tükrözi.

- A szociális szövetkezetek adminisztrációját az önkormányzatok nem vállalhatják magukra.
- A közmunkaprogramot nem lehet kiváltani a szociális szövetkezetekkel, a népi mesterségek is csak néhány ember megélhetésén segítenének. Ebből manufaktúrát lehetne csinálni, de kell egy szervező, aki piacot szerez.
- A nagyváradi piacnyitást meg kellene komolyabban vizsgálni.
- Azt a lehetőséget is meg kell vizsgálni, hogy a pénz helyett természetbeni juttatásként terményt adjanak az embereknek.

Lakhatás

- Nem szabad az önkormányzatoknak eljutni addig, hogy életveszélyes legyen egy ingatlan, inkább adni kell a felújításra anyagot.
- Törvényt kellene alkotni arra vonatkozóan, hogy az indokolatlan bejelentkezéseket – mellyel jóval több személy lakik egy házban az indokoltnál – koordinálná.
- Toldon rosszak a lakáskörülmények, mert az egész település egy szegregátum, de működnek a kártyás villanyórák.
- Támogatni kellene a kártyás villanyórák felszerelését.

Korai szocializáció

- Gáborjában a dolgozó szülők bevinnék a gyermekeket, de a fenntartással vannak problémák, mert a bölcsőde önként vállalt feladat.
- Rossz a tapasztalat a települési kooperációval kapcsolatban, mert Szentpéterszeggel volt Gáborjának körjegyzősége, de bezáratták az iskolát.
- A Biztos Kezdet Gyerekházra több településen is lenne igény, főleg a védőnői, pszichológiai és logopédiai ellátások szolgáltatásai miatt.

Oktatás

- A logopédus nem kellő óraszámában biztosított.
- Nem megoldott az SNI-sek fejlődése sem, a pedagógiai szakszolgáltatások nem nagyon működnek.
- A tornaterem, sportudvar több helyen hiányzik.
- A szakos pedagógusok több intézményben történő foglalkoztatása átmeneti megoldást jelent

Az iskolai teljesítmény jobb más LHH-s kistérségeknél.

- Gáborjánban nem értenek egyet azzal, hogy a gyermeket mozgassák, arra kellene törekedni, hogy helyben legyen meg a legjobb minőség.
- Pocsaj-Kismarja: van igény gyógypedagógusra, iskolapszichológusra, de több időt kellene a logopédusnak a gyermekekkel foglalkozni.
- Pocsajban sokszor a magatartási problémások visszahúzzák a jobbakat.
- A délutáni napközinek nincs sok értelme és az egész napos iskolának a módszertanában változtatni akarnak. A gyermekesély pályázatban tudnának lehetőséget adni ennek megújítására.
- A jobb képességű gyermekek Debrecenben járnak egyetemre, de sokan félbehagyják tanulmányaikat.
- Berettyóújfalu felé nincs közlekedés és ez a foglalkoztatás miatt is sok gondot jelent.
- Rossz, hogy egy pedagógus 2-3 iskolában is tanít és az SNI-s gyerekekkel keveset foglalkoznak.

Egészségügy

- A gyerekorvos, védőnő kis településeken nincs megoldva, a romákhoz nem mennek ki a védőnők.
- Folytatni kell a segédeszközök támogatását.
- Hiába szerveztek buszt az emlőrákszűrésre, nem mentek el vele.

5. 2. Biharkeresztes és környéke mikrotérség

A mikrotérségi fórumon elhangzott javaslatok, ötletek

Foglalkoztatás

- Vannak elképzelések és projektvázlatok, de még nagyon sok munka van, elsősorban a szakképzés területén.
- Hosszú távon vélhetően nem működnek majd a szociális szövetkezetek, mert nem érdekeltek a benne dolgozók.
- Szükség van Nagyvárad közelségének a kihasználására.
- Fontos alap a szakképzés fejlesztése és a geotermikus energiák fejlesztése, a termálvíz hasznosítása.
- Lehetőség van még a munkaigényes mezőgazdasági termelésben és a feldolgozóiparban, kisebb feldolgozóüzemek létesítésében.
- Meg kell erősíteni az építőipari szakmunkásképzést, mert nincsenek kőművesek, ácsok.
- Vissza kellene szerezni a belső piacot a mezőgazdaság erősítése céljából.
- Bojton már termelnek az emberek a háztáji gazdaságokban, de nincs felvevőpiac.

- Bojton saját tyúkoktól származó tojásokból készítenek tésztát és van már 38 malacuk, de piacra van szükség.
- Készítenek 10-en cirokseprűt és csuhéból készítenek termékeket, de szélesebb körben kellene ezeket értékesíteni.
- Van lehetőség néhány fő munkavállalására országos védettségű tájházban, de a turisztika még adna megélhetést.
- Az alapszintű műveltséget szükséges fejleszteni, hogy szakmákat tudjanak az emberek tanulni.
- Továbbra is szükség van a közfoglalkoztatás fenntartására, mert 10-20 ember elhelyezése még nem jelent megoldást.

Lakhatás

- Meg kell adni a szociális szövetkezeteknek a feltételeket: föld, piac, biominősítés, stb. Megoldást jelenthet, ha át kellene adni a földet annak, aki nem akarja művelni.
- Biharkeresztesen nem szorgalmazza a polgármester, hogy legyen igény több szociális bérlakásra.
- Bojton sok gond van a vízhez jutással, mert nem fizetik a díját, de ez főként a helyi lakosok fontossági sorrendje miatt van, melyet képzéssel lehetne orvosolni.
- Gondot jelent, hogy az áramszolgáltatótól külön cég működteti a kártyás vízórákat és be kell utazni egy nagyobb településre, hogy rá lehessen tölteni. Az állam telepíthetné a vízórákat és nem maradnának világítás nélkül.
- Minden településen fontos volna a kártyás villanyóra.

Korai szocializáció

- Nem merült fel máshol Biztos Kezdet Gyerekház létesítésének igénye.
- Sajnos a BK Gyerekház nem szolgáltat a térség településeinek.

Oktatás

- Az MTA-s kutatással ellentétben nincsenek diszkriminatív gondok.
- Toldon a logopéduson kívül minden fejlesztő funkció működik.
- Kismarjára Pestről megy logopédus.
- A Biharkeresztesi Szivárvány Óvoda és öt másik óvoda kapcsán nem beszélhetünk diszkriminatív problémáról.
- A szakemberek hiánya nagy, az SNI-seket nem képezik, nagy beszédhibával mennek iskolába a gyermekek.
- Gyenge a szakszolgálat szakemberekkel való ellátottsága.
- Ösztöndíj alapon kellene elgondolkodni, mely a logopédusok tanulmányi költségéhez hozzájárulna és ott tudna maradni a térségben valameddig.
- Told igényli, hogy helyben meg kell kapni mindenkinek azt a fejlesztést, amit a nagy településeken is megkapnak.
- Megállapították, hogy az MTA-s kutatás főként roma családokban történt és ők szegregálnák az óvodai ellátást.
- A diszkriminatív tevékenységek csak egyes településeken tapasztalhatók.
- Negatívan hat a pedagógusok „vándorlása” a neveltségi szintre, ez rontja a minőségi oktatás eredményeit is. Nem tudnak a gyermekek a tanárhoz fordulni.

Egészségügy

- A gyógyszerellátás és a védőnői szolgálat teljes egészében ellátott.
- A védőnői túlterheltségre megoldást jelenthetne a diplomás ápolók bevonása a prevenciók tevékenységeibe.
- A védőnőknek továbbképzésekre volna szükségük, mert olyan tevékenységekre is kéri őket, melyekre nincs kompetenciájuk.
- A legnagyobb probléma az ügyeleti ellátás. Nincs egységes rendszer, kistérségi szinten egységesíteni kellene. Sok gondolt jelent még ennek finanszírozása is.

5. 3. Komádi és környéke mikrotérség

A mikrotérségi fórumon elhangzott javaslatok, ötletek

Foglalkoztatás

- A szociális szövetkezetekbe nem lehet olyan munkaerőt bevonni, vagy tevékenységet ellátni, ami kifizetődő lenne. Sajnos nem megoldott a termények értékesítése sem. 1000 főt foglalkoztatni egy Komádi nagyságú településen ezzel nem lehet. Szükség van a közfoglalkoztatásra.
- Komádiban most próbálnak olyan területekhez hozzájutni, melyek alkalmasak a termeléshez.
- Fontos az embereket visszavezetni a munka világába, de e mellett valami kézműiparral foglalkozó gyárat kellene Berettyóújfaluba telepíteni.
- Az ipari tevékenységből vagy kertészkedésből sajnos nem megoldott még sok ember foglalkoztatása. Addig fent kell tartani a közfoglalkoztatást, amíg komolyabb ipari tevékenység nem érkezik.

- Erősíteni kell Komádi, Biharkeresztes, Szeghalom, Berettyóújfalú gazdasági szerepét.
- Ipari park címet és egyéb címeket kapott Berettyóújfalú, de a vállalkozások ettől még nem jöttek.
- Kár volt megszüntetni a kendergyárat és egyéb cégeket, lehetne a volt kendergyárban üdülőtábort csinálni, mert akkor a gyerekek legalább pihennének.
- Sokszor a településvezetők leragadnak az önkormányzati költségvetésben és nem a falu sorsát tekintik elsődlegesnek. Képzés javasolt.

Lakhatás

- A közmunkások vagy maguk csinálják meg a lakásaikat abból a 40.000.- Ft-ból, amit az önkormányzat ad, de ezt részletekben vissza kell fizetni.
- Működik a villanynál és a gáznál is a kártyás mérőóra. Ennek népszerűsítése javasolt a védendő fogyasztóknál.
- Vannak udvari vécék és közmosodák, közfürdők. A közfürdőket nem nagyon veszik igénybe, de a gyerekruhák, plédok mosására van igény.
- Zsákán is szeretnék BK Gyerekházat létesíteni, mert van rá igény.
- Meg kellene teremteni a közösségi szolgáltatások kapcsán a közösségi házak további működtetésének lehetőségét forrással vagy pályázattal – jelenleg nem lehet normatív támogatást igényelni közösségi ház működtetésére.

Korai szocializáció

- A BK Gyerekháznak több előnye van a bölcsődével szemben, mert ott a szülővel is foglalkoznak. Ha megdő Zsákán a foglalkoztatás, akkor a bölcsőde

indítására is van esély Furtával. Ilyen településtársulás lehetne még Pocsaj-Eszlár egysége.

Oktatás

- Komádiban és Zsákán sincs diszkrimináció, jobban foglalkoznak a roma gyermekekkel és külön fejlesztőre viszik őket.
- A gyermekeket viszik más településekre a jobb oktatás reményében, de nem általános és nincs köze az oktatás színvonalához.
- A roma mentor hálózat fenntartása a gyermekesélyek terén és a foglalkoztatásban is jelentős. A roma társadalmat csak roma vezetők tudják kiemelni.
- Iskolákban megy a harc a gyerekekért, sajnos egy-egy iskola sorsa egy-két gyerekszámra fog eldőlni és nem akarják figyelembe venni a lakosság számát és a település elhelyezkedését.
- Az intézményfenntartó társulások átgondolatlan létrehozása is generálja a migrációt.
- Szükség volna Csökmön több alkalommal és több időben pszichológusra és logopédusra is több településen.

Egészségügy

- Csökmön gondot jelent, hogy idős a házi orvos és majd a pótlása szükséges.
- Zsákán nincs falubusz, a gyermekek nem tudnak eljutni szakellátásra.
- Csökmön sok szülő nem segíti a gyermekeik eljutását a szakellátásra, szemléletformálást kell alkalmazni.

- Zsákán gyermek szakorvosi praxist kellene létesíteni, vagy kistérségi szinten kellene kezelni a gyermekorvosi szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

SWOT elemzés beavatkozási területenként

Elemzésünk következő fázisában a Nemzeti Felzárkóztatási Stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák – (2011-2020)²⁰ beavatkozási területeinek megfelelően mutatjuk be a Berettyóújfalui kistérséget a gyermekek szempontjából.

6. 1. Gyermek jól-lét

Gyermek jól-lét

A részmunkaidős foglalkoztatás előterjesztésével és a napközbeni kisgyermekellátások kapacitásainak bővítésével segíteni kell a családi élet, a gyermeknevelés és a munka összeegyeztethetőségét. A kistérségben olyan magas a munkanélküliség és olyan alacsony a munkaviszonyból származó megszerezhető jövedelem, hogy a részfoglalkoztatás jelentősége minimális.

A korai képességgondozásra, a 3 éven aluli gondozásra kiemelt figyelmet kell fordítani ágazati együttműködéssel. Az ifjúságsegítés, a preventív és korrekatív gyermekvédelmi és családok jólétét segítő szolgáltatások fejlesztése érdekében az iskolákban professzionális szakembereket szükséges alkalmazni bevonva a hátrányos helyzetű tanulók szüleit is a folyamatba.

A stratégia kiemelt figyelmet fordít a rendszeres gyermekvédelmi támogatásra és az ingyenes közétkeztetésre kiterjesztve a rászoruló középiskolásokra a nyári szünetben is. A hátrányos helyzetű kisgyermekkel és családjukkal foglalkozó szakemberek képzési és továbbképzésébe a képzési követelmények közep be kell iktatni a hátrányos

---

²⁰ KIM Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság, Budapest, 2011. november,
<http://romagov.kormany.hu/download/8/e3/20000/Strat%C3%A9gia.pdf>

helyzetű gyermekek nevelését, személyiségfejlesztését, illetve a szülők eredményes bevonását segítő ismereteket és kompetenciákat.

Erősségek	Gyengésségek
<p>Az óvodák legnagyobb részében van fejlesztő pedagógus.</p> <p>A nyári napközi elindult, hogy a dolgozó szülők számára lehetőséget adjanak a gyermekek foglalkoztatására, étkeztetésére, ez 15 településen működik.</p> <p>Nyári táborok széles körben megvalósulnak.</p> <p>Az ingyenes közétkeztetés nyáron is jár, mert az önkormányzatok megpályázzák.</p> <p>Nem jellemző, hogy a gyermekek éheznek, nincs megfelelő ruházatuk.</p> <p>A nyári napközök infrastrukturális lehetőségei és humán ellátottsága adott.</p> <p>Berettyóújfalun adottak az infrastrukturális és humán erőforrások.</p> <p>Az iskolák lefoglalják a gyerekeket.</p> <p>Vannak és erősek a civil szervezetek a sport, kultúra kapcsán.</p>	<p>Több szülő az életvitele miatt nem eteti a gyermekét, annak ellenére, hogy anyagi forrása van rá.</p> <p>A programokhoz az utiköltségek finanszírozása szükséges.</p> <p>Az ifjúsági szerveződések hiányoznak, a pályázati források hiányoznak.</p>
Lehetőségek	Veszélyek
<p>A nyári napközi folytatása a programban annak érdekében, hogy a szülők foglalkoztatása megoldott legyen.</p> <p>Szemléletformáló prevenciók akciók folytatódjanak a háztartás-gazdálkodás-életvitel területén.</p> <p>Szükség van a szexuális felvilágosításra.</p> <p>Szükség van szemléletformálásra a középiskolások köréből a közösségi szerveződésekbe való irányultságra.</p> <p>Programkosarat készítenek a polgármestereknek kerti mozira.</p> <p>Szemléletformálás kell az önkormányzatok részére az ifjúsági klubok létrehozására.</p>	<p>A 20-30 éves korosztály saját magát nem tudja nevelni és így ezt tudják továbbadni.</p>

8. Táblázat

6. 2. Oktatás-képzés

Az új köznevelési rendszer elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akaratilag tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő, tudatos fejlesztése révén, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevel. Kiemelt célja a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása és a tehetséggondozás.²¹

Óvodáztatás

Kiemelt prioritás az óvodai ellátás fejlesztése, a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek korai életkorban történő integrált óvodáztatása az óvodai férőhelybővítéssel és a szolgáltatás elérhetőségének javításával. A szülők bevonásával az intézményeket be kell vonni az Integrált Pedagógiai Rendszerbe. A védőnők, családsegítő és a gyerekjóléti szolgálat munkatársaival ösztönözni kell a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek szüleit, hogy a gyermekeiket 2-3 éves korukban kezdjék óvodába járattatni.

Befogadó iskolai környezet biztosítása, az oktatás hátránykompenzációs képességének erősítése

Szükséges annak a befogadó környezetnek a kialakítása, hogy a felzárkózást segítő szolgáltatások fejlesztésével csökkenjenek a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai kudarcai. A magyar oktatáspolitikai legfontosabb prioritása, hogy a gyermek egész

²¹ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, a *jogsabály 2014.II.23-án hatályos állapota*

életén keresztül képességeinek, tehetségének megfelelő képzésben kell, hogy részesüljön, anélkül, hogy ezt előítéletek, sztereotípiák, elfogult elvárások, vagy hátrányos megkülönböztetés befolyásolják.

A pedagógiai módszertani repertoár megújításában meg kell jelenjen az alternatív konfliktuskezelés, az esetmegbeszélés és a pedagógusjelölteknek olyan szakmai helyszíneken kell gyakorlatot szereznük, ahol magas a hátrányos helyzetű és roma gyermekek aránya. A pedagógusképzés tematikájában már az alapképzésben meg kell tanítani az együttműködést a különböző jelzőrendszerek tagjaival. Követni kell a sokszínű iskola elvét: a gyakorlati oktatás erősítését, a tapasztalati tanulást, a tanórán kívüli fejlesztő programokat, sportolási lehetőségeket.

Meg kell erősíteni az iskolai és iskolán kívüli támogató szolgáltatásokat, az ehhez kapcsolódóan a rászoruló diákok étkeztetését és a hétvégi programok lehetőségének megteremtését. Jelentősek a lemorzsolódás ellen ható, a korai iskolaelhagyás megelőzését szolgáló és reintegrációs célú komplex pedagógiai programok. Ki kell építeni az iskolai szociális munka, a szociálpedagógia intézményes és szolgáltatási kereteit.

Kiemelten kell kezelni, hogy megalapozatlanul ne kerüljön sor egyetlen gyermek indokolatlanul fogyatékosná minősítésére sem, be kell tartatni ellenőrzésekkel a vonatkozó jogszabályban meghatározott eljárásrend és a szakértői vélemény elkészítését megalapozó vizsgálat szakmai követelményeinek érvényesítését.

Az iskolának a megfelelő légkör megteremtésével, nevelési módszerek használatával szerepet kell vállalnia az életesélyeket romboló devianciák csökkentésében. Erősíteni kell az iskola és a helyi szülők, helyi közösségekkel kialakuló kapcsolatokat a megfelelő szülői szemlélet kialakítása céljából

Hátrányos helyzetű, köztük roma fiatalok közép- és felsőfokú oktatásba való eljutásának és benntartásának elősegítése

Növelni kell a hátrányos helyzetű – köztük a roma gyermekek – arányát a piacképes szakmát adó szakképzésben. Erősíteni kell az iskolai átmeneteket, fordulópontokat, szakiskolai felzárkóztató programokat. Ösztöndíjakkal segíteni kell a tanulók tanulmányi eredményeinek javítását.

Közművelődés, kulturális és sport szolgáltatások fejlesztése

Törekedni kell az oktatáshoz kapcsolódó közművelődési, múzeumi és könyvtári terület erősítésére, a nem formális és informális tanulási lehetőségeket, tanórán kívüli szabadidős programokat kínáló tevékenységek elterjesztésére, népszerűsítésére, a hozzáférés erősítésére.

Kistérségi szinten közösségi pontokat és szociális foglalkoztató és képző centrumokat kell létrehozni, melyek segítik a romák számára a tanulás és a munka világába történő belépést.

Erősségek	Gyengeségek
<p>Egy település kivételével mindenhol van óvoda.</p> <p>Általános iskola 19 település van a 29-ből.</p> <p>Elhivatott pedagógusok vannak a kistérségben.</p> <p>Infrastrukturálisan kiváló állapotban vannak az épületek, kiváló eszköz- és felszerelés-állomány áll rendelkezésre.</p> <p>Sok támogatott, pályázatos program van.</p> <p>Az IPR minden óvodában, iskolában van, mivel sok a hátrányos helyzetűek száma – ez komoly bevételi forrás.</p> <p>Minden iskola igyekszik tanításon kívül tevékenységet, foglalkozásokat szervezni</p>	<p>Kimenő jelleggel alsó tagozat van több településen.</p> <p>Hencida esetén a sok hátrányos helyzetű roma miatt viszik máshova a gyermekeket.</p> <p>A „versenyhelyzet” csökkenti az oktatás színvonalát és a települések között feszültséget generál.</p> <p>A pedagógusok több településen tanítanak, ez csökkentheti az oktatás színvonalát és nem tudnak bekapcsolódni az iskola közösségi életbe.</p> <p>Az enyhe- és középsúlyos fogyatékkal rendelkezők, autisták ellátása nincs megoldva a kistérségben.</p>

<p>– e tevékenységekre pályázati források is vannak biztosítva. A civil szervezetek bekapcsolódnak az iskolák életébe, a szabadidős tevékenységek szervezésébe. A prevenciós tevékenységek megvalósulnak az oktatási intézményekben. Az iskolákban, óvodákban nagyobb részben vannak fejlesztő pedagógusok. Szakmatanulásban Debrecenben és Hajdúszoboszlón van csak lehetőség egy-egy képzés tanulására és a kistérségben nincsenek bizonyos szakmák. Debrecen egyetemvárosként a felsőoktatási szakok jelentős része elérhető.</p>	<p>A sok apró kistelepülésben élőknek a továbbtanulási lehetőség korlátozott a bejárás és a szállás miatt.</p>
Lehetőségek	Veszélyek
<p>A kisiskolák megerősítése, a helyi pedagógusokkal való oktatás. Egy intézményben állandó oktató gárdával lehetne az utazó gyermekeket egy helyen oktatni. Célszerű lenne racionalizálni a kis településen minimális létszámmal működő iskolákat. Szemléletformáló akciókkal a gyermekek között az elfogadás erősítése. Egy osztályban különböző problémájú gyermekek mellé a megfelelő szakembert kell alkalmazni. Az enyhe- és középsúlyos fogyatékkal rendelkezők, autisták ellátása nincs megoldva a kistérségben. A fogyatékkal élőknek ingázniuk kell és szükség volna egy ilyen intézmény létrehozására. EGYMI-re szükség volna kistérségi szinten. Az átlagtól eltérő tehetséges gyermekeknek is szükségük volna</p>	<p>A felső tagozat szakos ellátottság miatt több településen megszűnhet és buszokkal hordják be a gyermekeket. Az utazó pedagógusok, szaktanárok között nagyon magas a fluktuáció. Sok szülő helyi járatokon ingáztatja a gyermekét. Biharkeresztes, Berettyóújfalu és Komádi városokba járatják a gyermekeket, mert ott nincsenek romák és a gyermek minőségi oktatása reményében viszik el. Kis településeken az ingázás, a gyermekek elvitele megszüntethet iskolákat. Komoly oktatási épületekkel rendelkező településekben nagyon kevés gyerek van, ezek fenntartása kérdéses. Sok településen 9-10 fővel működik és veszélyben lehet egy-egy óvoda a település vezetésének függvényében.</p>

speciális programra az intézményekben, kapjanak lehetőséget. Támogatni kell a szakos pedagógusokat, hogy kapjanak időt e feladatok megoldására.	
---	--

9. Táblázat

6. 3. Foglalkoztatás

A foglalkoztatás területén a stratégia legfontosabb célkitűzése a roma és munkaerő-piaci szempontból halmozottan hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatási rátájának növelése és munkaerő-piaci integrációjának elősegítése.

Az elsődleges cél, hogy a versenyszférában minél több munkavállaló számára tudjanak munkalehetőséget biztosítani. A munka világából kiszorultak részére az elsődleges munkaerőpiac nem tud megfelelő munkát biztosítani, így szükséges erősíteni az átmeneti foglalkoztatást, a szociális gazdaságot és közfoglalkoztatást.

A kiegyenlítő programokkal segíteni kell a roma nőket. A közfoglalkoztatás megszervezésénél a leghátrányosabb helyzetűeket bevonása prioritást kell élvezzen, mely megvalósul a mezőgazdasági munkákban, önkormányzat által szervezett és állami szektorban biztosított közfoglalkoztatás területén.

A hiányszakmákra való képzésnél figyelemmel kell lenni, főként a hátrányos helyzetűek, romák kerüljenek bevonásra és a célzott képzések igazolható módon megfeleljenek a munkaerő-piaci igényeknek. Növelhető a munkaerő-piaci aktivitás a nem hagyományos képzési formák hátrányos csoportokra történő kiterjesztésével.

Erősíteni kell a helyi piac védelmét, és a helyi termelést a korábban létező támogatások helyreállításával és új szubvenciók bevezetésével. Nem elégségesek a passzív szabályozások, aktív munkaerő-piaci intézkedésekre és az egész életen át tartó tanulás lehetőségének biztosítására is szükség van. Az atipikus és rugalmas foglalkoztatási formák elterjedésével hozzá kell járulni a munka és a család

összeegyeztethetőségének javításához, mely nagy szerepet játszhat a gyermekvállalás szegénységi kockázatának csökkentésében.

Kiemelten kell kezelni a kis létszámú helyi gyermekvállalási intézmények létrehozását, nappali ellátásához, felügyeletéhez kapcsolódós szolgáltatások biztosítását.

Erősségek	Gyengeségek
<p>A szociális szövetkezetek erős jelenléte. Nagyon sok szakember van, ami alapot adhatna a betelepülő cégek számára. A tanult fiatalok magas száma és jelenléte. A közfoglalkoztatottakkal kertet művelnek, gombát termesztenek, karban tartják a falut, csinálják a buszmegállót, stb. Ennek segítségével tanulnak az emberek és továbbépítve önfoglalkoztatás is kialakulhat.</p>	<p>Ha kiváltja a közfoglalkoztatást, akkor kevesebb embert tudnak alkalmazni az önkormányzatok. Kevés a foglalkoztató. Az önkormányzatoknál, iskoláknál kevés foglalkoztatott dolgozik, nem tud sok diplomást felszívni. A közlekedési lehetőségek több kis településen megakadályozzák a munkavállalást, mert napi egy járat van (délután kettőkor). Nincs megfelelő gyermekellátó rendszer, mert csak a három mikrotérségi központban van bölcsőde. Óvoda egy településen nincs. Iskola csak 18 településen van. Az önfoglalkoztatáshoz kevés a szakember és többnyire idős korosztályból kerülnek ki, inkább kiegészítő jövedelmet tudna szerezni. Az önfoglalkoztatáshoz kimaradt egy nemzedék és nem értenek már a magas hozzáadott értékű mezőgazdasági tevékenységhez vagy szolgáltatáshoz.</p>
Lehetőségek	Veszélyek
<p>Sokan tanulnak a 30-40 éves korosztályból, hogy megtartsák az állásukat. Berettyóújfalun sok helyről felszívja a</p>	<p>Meg kell akadályozni, hogy a diplomások és a szakemberek elmenjenek. Még Debrecenben sincs munkalehetőség. Nincs jövőképük az embereknek és</p>

<p>munkavállalókat, nagyon nagy az ingázás. A 44-es és 47-es útvonal lehetőséget teremthet a befektetők bejövételére. A határ közeli jelenléte nem jelent komoly foglalkoztatási potenciált. Románia közelsége a kereskedelemben jelent minimális foglalkoztatási lehetőséget. Nagyvárad a szociális szövetkezeteknek mint felvásárló piac adhat üzletet. Szemléletformáló akciókkal, tudás átadásával segíteni lehetne a megélhetés biztosításához. Az alulról jövő kezdeményezések támogatást kapnak. A felülről jövő kezdeményezések oldaláról az önkormányzatok partnerek, a szociális szövetkezeteket támogatják.</p>	<p>motivációt vesztek. Idényjellegű mezőgazdasági munkára határon túli munkavállalókat is alkalmaznak. Nagyobb kiadás nélkül állatot tartani vásárolt takarmánnyal, táppal, mint saját terménnyel. Saját terményt sem éri meg megtermelni. A közbiztonság veszélyezteti a termelést: több helyen termő gyümölcsösöket vágnak ki. Kevés a gyerek, demográfiai mélypont van. Az intézményekben dolgozók munkája veszélyben van.</p>
--	---

10. Táblázat

6. 4. Egészségügy

Az egészségvédelem, egészségfejlesztés területén kiemelt prioritása van a megelőzési programoknak és a célzott tájékoztató kampányoknak. E terület a higiéniai neveléssel az óvodában elkezdődik, a szülők és a civil szervezetek partnerként történő bevonásával. Fontos elem még az egészségtudat erősítése, az egészséges életmódra való ösztönzés.

A leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élők körében életminőség-javításra, egészségfejlesztéssel kapcsolatos kampányokra van szükség, e mellett pedig a népegészségügyi szűréseken való részvétel ösztönzésére.

Az egészségügyi szolgáltatásokat elérhető közelségbe kell hozni, biztosítani kell az egyenlő bánásmódot és az egyenlő egészségügyi szolgáltatást mindenkinek. Ösztönözni szükséges a helyi, területi és szolgáltatói együttműködés elmélyítését.

Ki kell dolgozni a különböző fogamzásgátló eszközök egyénre szabott, rászorultsági alapú hozzájutásának módját, amely minden esetben a családtervezéssel és fogamzásgátlással kapcsolatos ismeretbővítéssel együtt valósulna meg. Folytatni kell a kistérségi egészségtervek elkészítését és azok megvalósítását.

Fontos az egészségügyi területen dolgozó, a szak- és felsőoktatási képzésben résztvevő romák számának növelése, egészségügyi intézményekben való foglalkoztatásának ösztönzése.

A gyermek-egészségügyi alapellátások nagyarányú fejlesztésére van szükség, kiemelten a hátrányos helyzetű régiókra – kritikusan alacsony a csecsemő- és gyermek szakorvosok száma. A védőnői hálózat megerősítése mellett korszerű ismeretek és módszerek kidolgozására és átadására is szükség van az alapellátás szakemberei számára.

A korai felismerésnek, szűrésnek és a korai fejlesztésnek kiemelt jelentősége van, így az egészségügyi alapellátás felelőssége meghatározó.

A gyermek- és serdülőkori mentális problémák kezelésére célzott, az egész ország területét lefedő szolgáltatásokra van szükség.

Erősségek	Gyengeségek
Berettyóújfalu rendelkezik klinikával és regionális ellátó központtal. Praxisközösség működik öt településen. Szemész szakorvos minden településre kijár.	Háziorvosok, gyermekorvosok nem állnak minden településen rendelkezésre. Védőnői szolgáltatás nem áll megfelelő sűrűséggel rendelkezésre. A kistérségi tükörben benne van. A védőnők minden településen vannak, de nagy a fluktuáció.

	<p>Csak azok mennek el Debrecenbe szűrővizsgálatra, akiknek pénzük van. Ahol szakorvosi ellátást nem tudja mindenki elérni.</p> <p>A vállalkozói jogviszony erősíti vagy gyengíti az egészségügyi szolgáltatásokat.</p> <p>Fogászat nincs csak heti egy alkalommal minden településen.</p> <p>A kis településen és a kisebbséggel ellátott településeken sokszor a háziorvosi ellátottság nem megfelelő, mert az idős orvosok pótlása nem megoldott.</p> <p>Előre kell megfinanszírozni a mellrák szűrővizsgálaton részt vett személyt.</p> <p>Saját jogon a közgyógyellátás összeghatárhoz van kötve: a rendszeresen felmerülő (influenza, stb.) betegségek gyógyítása nincs megoldva.</p>
Lehetőségek	Veszélyek
<p>Átgondoltabb tervezés a praxisközösség és a gyermekekésély program kapcsán. E forrásokat más területre lehetne felhasználni.</p> <p>Információval való ellátottság szükséges; a primer prevenció – dolgozni lehetne azon, hogy a gyógytornász jusson be, vagy a testnevelő tanár kapjon kiképzést. A tudástartalmakat a pedagógusképzésbe be lehetne építeni – ez egy nagyon fontos fejlesztési irány.</p> <p>Háziorvosi praxisok megújítása szükséges.</p> <p>Erőforrás szociális szövetkezettel szövetkeztek munkaerő-kölcsönzés profillal, hogy ily módon tartsák itt a fiatal diplomásokat. A munkahelyek feltárásában ők is segíthetnek.</p> <p>A járó beteg szakorvosi ellátásra meg</p>	<p>A szakellátásokra a hátrányos helyzetű szülők (Told – még kocsma sincs télen) nem tudnak eljutni, mert gyalog mennek Biharkeresztesre vásárolni.</p> <p>A szakorvoshoz vagy családorvoshoz eljutnak, de nem tudják kiváltani a gyógyszereket. A szövődményeket már szakorvosnak kell kezelni, ahova nem tud eljutni. A mentővel bejutnak és a krízisellátás már nagyon drága. A krónikus betegségek így nagyon magas arányban megvalósulnak.</p>

kellene oldani a gyermekek eljutását busszal, szervezeten, mellyel heti rendszerességgel el tudnak jutni az embereket.

A mellrák szűrővizsgálaton való részvételt meg kell szervezni.

Az egészséges gyermekétkeztetés programját folytatni kell – ez korai munkaszocializációs elem is.

A nyári napközis táborokban lévő étkezési szokások támogatását jelentő részeit is folytatni kellene.

A születésszabályozással kapcsolatosan a serdülőkorban és a fiatal gyermekkorban szükséges prevenciós program.

Hasznos lenne fiatal nők idősebb nőkkel való együttes oktatása.

A kora gyerekkori fejlesztésre áldozni kellene: logopédus, pszichológus, stb.

11. Táblázat

6. 5. Lakhatás

A természetbeni támogatásokat előtérbe kell helyezni, e mellett a kintlévőségek csökkentése csak a személyes szolgáltatások megerősítésével valósíthatóak meg a regionális és települési hatóságok bevonásával. Felvilágosító tájékoztatással, propagandával kell megelőzni a lakosság további eladósodását.

A romákat érintő komplex telep programokat szükséges folytatni, ahol nem lehetséges a telepek felszámolása, ott az elemi lakhatási és higiénés feltételek biztosítását és a lehetséges kitorési pontok azonosítását kell célul kitűzni.

Szükség van a szociális lakhatás megerősítésére a szociális bérlakás-állomány felújításával, építésével, melyet az önkormányzatok tartós ingatlanbérléssel, egyházi és civil tulajdonban lévő lakáscélú ingatlanok fejlesztésével valósíthatnak meg.

A méltatlan körülmények felszámolásában fontos az érintettek személyes lehetőségeinek tudatosítása, kétkezi munkájuk hasznosítása. E programokat a helyi adottságoknak megfelelően, célszerűen össze lehet kapcsolni a fenntartható életmódot és fogyasztást szolgáló helyi gazdaságot erősítő kezdeményezésekkel.

A végrehajtásba be kell vonni a cigány önkormányzatokat, melyben szerepe van az innovatív megoldásoknak és a már bevált jó gyakorlatoknak.

Szükséges a tulajdonosi szemlélet erősítése, az egészség- és környezettudatos magatartásra ösztönzés, a helybe vitt szolgáltatások és az aktív partnerség a hatósági szereplők részéről.

6. 6. Bevonás, szemléletformálás, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelem

A szegénységben élők felzárkóztatási folyamata kizárólag az ő aktív részvételükön alapulhat. Segíteni kell a roma közösség elköteleződését a civil és politikai szerepvállalásuk ösztönzése és intézményesített párbeszéd által.

A projektek tervezésébe és végrehajtásába minden esetben be kell vonni a helyi lakosságot, önszerveződéseket, civil szervezeteket, egyházakat, szakmai szervezeteket. Nemzeti és nemzetközi szintű hálózatépítésre van szükség és arra, hogy a különböző szektorokban elért célért dolgozó hazai résztvevők szervezett módon találkozhatnak. A civil szervezeteket nem csak a lebonyolításba szükséges bevonni, hanem azok tervezésébe, ellenőrzésébe és előkészítésébe is.

A kétirányú szemléletformálás szempontját figyelembe véve elengedhetetlen a többség integrációval és a leszakadó rétegekkel kapcsolatos szemléletének formálása. A figyelemfelkeltésnek direkt eszközei lehetnek a kampányok, szervezett képzések a megkülönböztetéstől mentes gyakorlatok alkalmazása érdekében.

A roma és nem roma közösségek és intézmények között állandó társadalmi párbeszédre van szükség és arra, hogy a nem hivatalos szintereken is megvalósulhassanak a különböző közösségeket együtt mozgató programlehetőségek.

Kiemelt jelentősége van annak, hogy a kommunikáció a párbeszéd megteremtése mellett arra is alkalmas legyen, hogy motiválja azon településeket, melyek valóban fontosnak tartják a saját helyi fejlesztési koncepciók kidolgozását.

Különös hangsúlyt kell fektetni a gyermekek és fiatalok kapcsán a bűnmegelőzésre, a bűnisméltés megelőzésére. Ebben komoly szerepe van a gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézményeknek, a korai intézményi integrációnak, a differenciált és módszertanában rugalmas oktatási rendszer kialakításának, a családsegítők, szociális szakemberek, védőnők, pedagógusok stb. összehangolt munkájának és felelősségének.

7. Mikrotérségi és kistérségi cselekvési terv

7. 1. A cselekvési terv összeállításának módszertana

A projekt keretein belül elkészült cselekvési tervben mikrotérségi és kistérségi szinten is feltárára kerültek a helyi problémák, hiányosságok szükségletek több tématerületben is.

A legjelentősebb és legfontosabb elemét a mikrotérségi központokban tartott szakmaközi fórumok jelentették, ahol települési szinten a helyi szakemberek részvételével megvitatásra kerültek a gyermekeket érintő legjellemzőbb szakterületek alapadatainak felmérése, valamint a települési szintű hiányosságok feltárása. Pontosításra kerültek a Kistérségi Tükör, valamint az MTA kutatás szükségletekre vonatkozó részei, mivel egyrészt olyan jogszabályi háttérváltozások történtek, melyek a gyermekellátó rendszer struktúráját átszervezték, (különösen az oktatás tekintetében), másrészt a hiányosságok egy része az eltelt idő óta aktualitásukat veszítette.

A mikrotérségi központokban felmerültek olyan jellegű problémák, melyek megoldása helyi szinten nem kezelhető, azonban több települést (vagy a teljes kistérséget) érintően megoldási javaslat dolgozható ki. Ezek elsősorban az oktatás, a foglalkoztatás valamint az egészségügy területén jelentkező szükségletek. Ezek megoldása településközi, mikrotérségi és/vagy teljes kistérséget érintően válik racionálisan megoldhatóvá.

7. 2. Cselekvési terv beavatkozási területenként

Helyzetelemzés alapján a probléma megállapítása	Célkitűzés megfogalmazása	Feladat	Bevonható partner/felelős	Határidő	Az eredményességet mérő indikátor hosszútávon (10 év)	Forrás
Gyermekek jól-lét (szociális ellátás)						
A nyári napközi folyamatos biztosítása nem megoldott.	A nyári napközi biztosítása a jövőben, erőforrások előteremtése.	Pályázatos források, kormányzati, önkormányzati lehetőségek feltárása, a nyári napközök megszervezése, lebonyolítása.	Települési önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek	2015.06.15	A nyári táborokban résztvevő tanulók száma nő	Pályázati források (nemzeti), központi költségvetési támogatások, (családok hozzájárulása)
Nem biztosítottak a sikeres prevenció programok folytatása a háztartás-gazdálkodás-életvitel területén.	A prevenció programok biztosítása a jövőben, erőforrások előteremtése.	Pályázatos források, önkormányzati lehetőségek feltárása, a prevenció programok megszervezése, lebonyolítása.	Civil szervezetek, egyházak	2015.12.31.	A prevenció programokban résztvevők száma nő	Pályázati források (nemzeti, és EU-s pályázatok)
A bűnmegelőzéssel, dropprevencióval kapcsolatos ellátási problémák.	A tájékoztatók számának növelése, a prevenció tevékenységbe	Tréningek és tájékoztatók pedagógusok, szülők és	Rendőrség, drogambulancia, szociális munkások,	Folyamatos	A tájékoztatókon részt vett fiatalok és családok száma	Pályázati források

	bevont célcsoport életkorának bővítése	gyermek részére	védőnők, pedagógusok, civil szervezetek, szülők, külső partnerek			
A megélhetési lehetőségek és a nem megfelelő közlekedési viszonyok miatt a családok kulturális intézményekbe eljutása korlátozott	Minden településen egyenlő eséllyel juthassanak kulturális programokhoz a gyermekek. A közlekedésből és az anyagi nehézségekből adódó hátrányok kiegyenlítése.	A kulturális- és művelődési lehetőségek megteremtése bérletek vásárlásával, megállapodások megkötésével, az óvodai iskolai IPR programok folytatása	Polgármesterek, intézményvezetők, pedagógusok, a kulturális, művelődési intézmények, intézményfenntartók, civil szervezetek	Folyamatos	Minden gyermek legalább évente négy alkalommal eljuthasson egy-egy rendezvényre, eseményre.	Nemzeti pályázatok, EU-s pályázatok, kiegészítő normatívák
A Biztos Kezdet Gyerekházak szolgáltatásaira történő igény folyamatos	A Biztos Kezdet Gyerekházak működésének folytatása, fenntarthatóságának biztosítása.	Források biztosításával a működtetés és a személyi háttér megteremtése.		Folyamatos (újak létrehozása igény szerint)	A Biztos Kezdet Gyerekházak tartós működtetése	EU-s pályázatok (fejlesztésekre) Normatív támogatás
A hátrányos helyzetű	Az iskolaidőn kívül	A közösségi célra	Testvértelepülések	Folyamatos	Bevont családok	Nemzeti

szülőknek nincs lehetősége a gyermekekkel közös családi kirándulásokra, utazásokra	több időt tölthessenek a családok együtt a lakóhelyükön kívül.	vásárolt busszal családi kirándulások szervezése.	, önkormányzatok, civil szervezetek, szülők		száma.	támogatások, pályázatok
Az iskolaidőn kívül nem minden család tudja biztosítani a napi meleg étkezést.	Minden rászoruló gyermek jusson meleg ételhez naponta iskolaidőn kívül is.	A közétkeztetés kiterjesztése iskolaidőn kívül.	Élelmezésvezető, önkormányzat, családsegítő szolgálat	Iskolai szünetekben folyamatosan	A szünidei gyermekétkeztetésben résztvevők száma	Kormányzati, önkormányzati saját forrás, civil szervezetek, vállalkozások támogatása
Kevés a férőhely a bölcsődékben.	A bölcsődei igények kielégítése.	Az igények feltárása, bölcsődék létrehozása, alternatívaként Biztos Kezdet házak létrehozása.	Települési önkormányzatok (több település összefogásával)	2015.12.31.	A bölcsődei férőhelyek száma nő	Pályázati források, önkormányzati saját forrásai
Oktatás-képzés (ifjúsági közösségfejlesztés)						
Az enyhe- és közép súlyos	A fogyatékkal élőknek ingázuik	Az intézmény létrehozásához	Köznevelési intézmények	2016.08.31.	A kistérségben létrejön EGYMI	Pályázati forrás,

fogyatékkal rendelkezők, autisták ellátása nincs megoldva a kistérségben.	kell és szükség volna egy ilyen intézmény létrehozására. EGYMI-re szükség volna kistérségi szinten.	szükséges törvényi és anyagi erőforrások feltárása, tanulmány elkészítése, egyeztetések lefolytatása.	fenntartói (KLIK, egyház, alapítvány)			fenntartók saját költségvetése
Az átlagtól eltérő tehetséges gyermekek nem kapják meg a megfelelő foglalkozást a pedagógusok leterheltsége miatt.	A tehetséges gyermekek képességeinek fejlesztése, a szakos tanárok időkeretének átalakítása, pedagógusok szakirányú továbbképzése	Speciális program kidolgozása a tehetséges gyermekek támogatására, a szakmai lehetőségek feltárása a tanárok időkeretének felszabadításához, továbbképzéséhez források biztosítása	Köznevelési intézmények fenntartói, civil szervezetek	2015.08.31	A tehetséggondozó programokba bevont tanulók száma nő	Pályázati források
Az önkormányzatok nem motiváltak arra, hogy ifjúsági klubokat hozzanak	Szemléletformálás az önkormányzatoknál az ifjúsági klubok	A civil szervezetek eredményeinek és jövőbeli céljainak bemutatása, a jó	Települési önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak	2015.12.31.	Létrejött ifjúsági klubok és rendszeres programok száma	Pályázati források (hazai és EU-s)

létre és megfelelően támogassák az alulról jövő – fiatalokat támogató - kezdeményezéseket	támogatására. A civil szervezetek szélesebb körű bevonása.	gyakorlatok összegyűjtése. Civil szervezetek anyagi támogatása, források felkutatása.			nő,	
Több településen a sportudvarok, tornatermek nem állnak rendelkezésre.	Sportoláshoz a megfelelő infrastruktúra megteremtése.	Az igények és az infrastruktúra felmérése, összehangolása, szükség esetén saját és pályázatos forrásból bővítés, építés.	Intézményfenntartók és üzemeltetők	2017.08.31	Létrejött tornaszobák, tornatermek és sportudvarok száma	Pályázati források
A közösségi kezdeményezések az ifjúság körében szerények.	Az ifjúsági közösségi kezdeményezések erősítése.	A kezdeményezések módjának feltárása, az ifjúsággal közös workshopok tartása, egymás céljainak megismerése, a közös előnyök megtalálása. Kortárs csoportok	Közösségi házak fenntartói, munkatársai. Oktatási intézmények, civil szervezetek.	folyamatos	Létrejött ifjúsági és közösségi kezdeményezések száma nő	Pályázati források

		segítése.				
A közösségi terek nincsenek tartalommal megtöltve.	A közösségi tevékenységek szélesebb elterjesztése az önkormányzatok körében.	A közösségi tevékenységek iránti igény feltárása és a lehetőségek megteremtése után a működtetésük biztosítása.	Közösségi terek üzemeltetői, munkatársai. Oktatási intézmények, civil szervezetek.	folyamatos	Közösségi tevékenységek száma nő	Pályázati források
Iskolai szociális munkások tartós biztosítása	Az iskolai tanulási, magatartási és viselkedési problémák csökkentése. A problémákkal jelentkező gyermekek szakszerű ellátása, a pedagógusok tehermentesítése. A hiányzások csökkentése. A szociális munkás	Az iskolákban a gyermekek és családjaik számára legyen elérhető naponta szociális munkás a problémáik (mentális, tanulási, családi, szexuális, stb.) megoldásának segítésében. A szociális munkás és a szülők közötti konzultációk.	Iskolai szociális munkás, intézményvezető, pedagógus, szülő, pedagógiai szakszolgálat.	folyamatos	A magatartási, tanulási, viselkedési, mentális problémák csökkenése, az iskolai agresszió csökkenése, a családi problémák csökkenése.	Pályázati forrás, fenntartó saját költségvetése, egyházak, civil szervezetek

	és a szülők közötti, a szülő-gyerek közötti kapcsolatok erősítése.	Mediáció.				
A fiatalok előtt nincs életcél, a munkára nevelés nem valósul meg.	Az önkéntesség erősítése szükséges különböző tevékenységekkel: szociális ellátó intézményekben, mezőgazdasági tevékenységeken, rendezvényszervezésen, stb. keresztül. – A kötelező önkéntességen felül. Korai munkaszocializációs programok indítása. Pályaorientációs programok kidolgozása	Aktív, közösségi tevékenységek felkutatása a településeken, melyet a fiatalok a családokkal együttműködésben valósítanak meg.	Önkormányzatok, intézményvezetők, civil szervezetek.	2015.12.31.	A 14-18 éves kor közötti gyermekek 80%-a minden évben legalább egy olyan önkéntes közösségi tevékenységben vegyenek részt, ami segíti a települést.	Pályázati forrás

A szakképzés rendszere strukturálisan nem kedvez a helyi gazdaságfejlesztési elképzeléseknek.	A probléma a központi szakképzési struktúrából adódik, így megváltoztatására nincs lehetőség, alkalmazkodni kell helyi szinten.	Helyi szinten (beleértve a határközeleli lehetőségeket is) piacképes szakmák oktatása.	Szak- és felnőttképzési intézmények, fenntartók, kormányhivatal munkaügyi központjai	Folyamatos	Szakképzettségükkel szakmájukban elhelyezkedők aránya nő.	Központi költségvetési források, pályázati lehetőségek.
Foglalkoztatás						
A határ közelség nem jelent foglalkoztatási potenciált	A határon túli vállalkozások szerepének helyi erősítése	A határon túli vállalkozások számára befektetési szándékú információk nyújtása. Tájékoztatók, konferenciák, találkozók	Települési önkormányzatok, vállalkozások, megyei önkormányzat	folyamatos	Létrejött vállalkozások és a foglalkoztatottak száma nő	Vállalkozói források, pályázati lehetőségek (gazdaság- és területfejlesztési)

		szerezése.				
	A helyi vállalkozások romániai szerepének, gazdasági potenciájának erősítése.	Hazai vállalkozások számára információk közvetítése.	Települési önkormányzatok, vállalkozások, megyei önkormányzat	folyamatos	Létrejött vállalkozások és a foglalkoztatottak száma nő	Vállalkozói források, pályázati lehetőségek (gazdaság- és területfejlesztési)
A kézműves szakmák nem, vagy csak korlátozottan „folytatódnak”	A hagyományos kézműves szakmák megmentése.	A szakmákról tájékoztatók, fórumok szervezése, eszközök vásárlása, táborok és közösségi rendezvények szervezése, nyilvános tudásbázis létrehozása. Szociális szövetkezetek tevékenységének kibővítése.	Civil szervezetek, települési önkormányzatok, szociális szövetkezetek, munkaügyi kirendeltségek	2015.06.30	Kézműves tevékenységből jövedelemmel rendelkező személyek és képzéseken résztvevők száma nő	Pályázati lehetőségek (nemzeti és EU-s)

A mezőgazdaság birtokszerkezete kevés munkavállalót alkalmaz.	Több munkavállalót alkalmazó kultúrák népszerűsítése (kertészet, állattenyésztés)	Pályázati források feltárása az intenzív kultúrák támogatásához, információnyújtás a termelési lehetőségekről. Szociális szövetkezetek tevékenységének kibővítése.	Települési önkormányzatok, szociális szövetkezetek, meglévő mezőgazdasági vállalkozások, munkaügyi kirendeltségek	2016.12.31.	Mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma nő	Vidékfejlesztési támogatások, pályázatok
Alacsony az iskolai végzettség, hiányzik a megfelelően használható szakképzettség	A képzettségi szint növelése, piacképes szakmák elterjesztése	A tudás szeretetének „marketingje”, közösségi tevékenységek szervezése. A piacképes szakmák feltárása, képzések biztosítása (akár szövetkezetek, önkormányzatok által betanított	Vállalkozások, civil szervezetek, munkaügyi kirendeltség	folyamatos	Szakmájukban elhelyezkedők száma nő	Központi költségvetési támogatások

		formában is)				
A szociális szövetkezetek nem léptek ki a helyi piac nyújtotta lehetőségekből	Több bevételi forrás a határon túli piac közelsége által.	A szociális szövetkezetek szemléletformálása, kapcsolatok, eszközök, technikák erősítése.	Szociális szövetkezetek, megyei önkormányzat, szakmai szervezetek (kamarák)	folyamatos	A vállalkozások helyi piacon kívüli értékesítésből származó bevételek növekednek	Vidékfejlesztési támogatások, pályázatok
A helyi lakosság szemlélete csak szerény mértékben teszi lehetővé a megélhetési lehetőségek bővítését.	A lakosság informálásával, szemléletformálásával erősíteni a megélhetési potenciált.	Tréningek, workshopok és az alulról jövő szerveződések segítségével tudás és készségek átadása.	Civil szervezetek, települési önkormányzatok, szociális szövetkezetek	folyamatos	A lakosság által önfenntartásra és/vagy termelésbe bevont földterületek nagysága nő	Vidékfejlesztési támogatások, pályázatok
A civil szervezetek és az önkormányzatok együttműködése fejleszhető, erősíthető.	Erősíteni az alulról jövő kezdeményezéseket és az önkormányzatoknak eszközöket, erőforrásokat, pályázati	A civil kezdeményezések tervszerű feltárása, az önkormányzatok, ill. pályázati lehetőségekkel célzott segítség nyújtása.	Megyei önkormányzat,	folyamatos	Alulról épülő kezdeményezések száma nő	Vidékfejlesztési támogatások, pályázatok

	lehetőségeket biztosítani e kezdeményezésekhöz.					
Kistérségi szinten a gazdaságfejlesztés koordinációja fejlesztésre szoruló.	A gazdaságélénkítő lehetőségek feltárása és kapcsolatok megteremtése a települések, beruházók és a lakosság között.	Kistérségi referens foglalkoztatása, kistérségi menedzsment iroda létrehozása.	Megyei önkormányzat, Kistérségi társulás	2015.12.31.	Létrejött vidékfejlesztési iroda	Saját forrás, pályázati, központi költségvetési támogatás
Az atipikus foglalkoztatás az alacsony támogatottsága miatt nehezen valósítható meg.	Az atipikus foglalkoztatási formák (részmunkaidős foglalkoztatás, határozott idejű foglalkoztatás, önfoglalkoztatás) növelésén keresztül a családok életkörülményeinek	A munkaképes korú lakosság és a vállalkozók tájékoztatása fórumokon, prospektusokon az atipikus foglalkoztatási formákról, annak lehetőségeiről.	Munkaképes korú lakosság, vállalkozók, önkormányzatok, területileg illetékes Munkaügyi Kirendeltség	folyamatos	Az önfoglalkoztatásban lévők számának folyamatos emelkedése.	Munkaügyi Kirendeltség saját forrásai

	javítása.					
Jó gyakorlatok megismertetése az önfenntartási lehetőségekkel kapcsolatban. Hiányzik a szükséges önerő és a lakossági támogatottság.	A települési döntéshozók, vezetők, lakosság tájékoztatása a szociális szövetkezetekről, önfenntartásról. Források feltárása.	Szakemberek részéről tájékoztatók nyújtása és célzott módszerekkel az ötletek feltárása után pályázatok előkészítése és benyújtása.	Önkormányzatok, civil szervezetek, szakemberek, lakosság, Munkaügyi Kirendeltség	folyamatos	Az önfoglalkoztatásban lévők számának folyamatos emelkedése.	Pályázati források,
Gyenge a gazdasági potenciál, mely által csökken a gyermekek lehetősége	Helyi termékek gyártási lehetőségeinek felkutatása, magas hozzáadott értékű termékek készítése, marketingjének megteremtése, támogatási források keresése.	Helyi piacképes termékek feltárása, piackutatás, marketing erősítése, pályázatok előkészítése, benyújtása.	Önkormányzat, helyi vállalkozók, Széchenyi Programiroda	2015.12.31.	Vállalkozók számának növekedése, helyi termékek számának növekedése.	Pályázati források (GINOP, VP, TOP)
Nincs kistérségi szintű menedzsment rendszer a	Közös marketing megteremtése, piacok felkutatása,	Kistérségi (mikrotérségi) menedzser	Megyei Önkormányzat, kistérség	2015.12.31.	Az egy főre jutó GDP növekedése	Saját forrás, pályázati, központi

vállalkozói szféra erősítése tekintetében.	vállalkozások lehetőségeinek feltárása, erősítése, pályázati lehetőségek kiaknázása.	foglalkoztatása a gazdaságfejlesztés és a térségmarketing erősítése érdekében.	települései			költségvetési támogatás
A megtermelt mezőgazdasági termények, és alapanyagok alacsony jövedelmezőséget és foglalkoztatottságot biztosítanak	Magas hozzáadott értékű termékek kerüljenek a kistérségben előállításra, értékesítésre.	Kisléptékű feldolgozóüzemek létesítése települési/kistérségi szinten.	Szociális szövetkezetek, önkormányzatok, megyei önkormányzat	folyamatos	Az egy főre jutó GDP növekedése, a foglalkoztatottak arányának növelése.	Pályázati források, önkormányzati saját erő (apport)
A vállalkozások (szociális szövetkezetek) alacsony számú foglalkoztatotti létszámot tudnak alkalmazni.	Nagyobb létszámú aktív korú személy foglalkoztatása.	A közfoglalkoztatás további – hosszú távú – fenntartása.	Települési önkormányzatok	Folyamatos	A közfoglalkoztatottak aránya az aktív korú álláskeresőik körében nem csökken.	Központi költségvetési támogatás.
Nincs megfelelő nemzetközi,	Logisztikai, kereskedelmi	Felmérés, projektterv,	Biharkeresztes Város	2014. 12. 31.	5 éven belül megvalósuló	Pályázati forrás

kereskedelmi, logisztikai központ, mely a romániai határközelséget kiaknázná.	központ (inkubátorház) létrehozása Biharkeresztesen.	projektötlet elkészítése, pályázatfigyelés, pályázás.	Önkormányzata.		beruházás.	
Egészségügy (korai képességgondozás)						
A primer prevenció területén „nem érnek össze a szálak” a testnevelő tanár és a gyógytornász munkája kapcsán.	A gyógytornász juthasson be a testnevelés órákra.	Rugalmas átjárhatóságot kell teremteni az iskolákban az alternatív testnevelés órák felé és a gyógytornászok felé óraforrást adni ehhez.	Az oktatási és egészségügyi rendszer fenntartói, üzemeltetői	2015.08.31	Oktatási intézményekben megvalósuló gyógytestnevelésen résztvevők száma, csökkenő mozgásszervi probléma a gyermekek esetében	Fenntartók saját költségvetése
	A testnevelő tanár kapjon olyan képzést, mely segíti a gyógytornász munkáját.	A képzési programokba több prevenció tevékenységet kell beépíteni, vagy speciális PAT-os továbbképzéseket	Az oktatási rendszer fenntartói	2015.08.31	Oktatási intézményekben megvalósuló gyógytestnevelésen résztvevők száma, csökkenő mozgásszervi	Fenntartók saját költségvetése

		tartani.			probléma a gyermekek esetében	
Nem megoldott a háziiorvosi praxisok megújítása.	Az idősödő háziorvosok pótlásáról való tervszerű gondoskodás.	Tervet kidolgozni az önkormányzatoknak, hogy milyen módon tudják a településükbe „csábítani” a végzett orvosokat.	Települési önkormányzatok	folyamatos	A háziiorvosi ellátás a mindenkori települési igényeknek megfelelően van ellátva	Normatív támogatások,
A fiatalok nem maradnak a kistérségben.	Emberi erőforrás-kölcsönző szociális szövetkezetekkel a diplomások helyben tartása.	Szövetkezetek profiljának módosítása, bővítése, a tevékenységek megszervezése.	Vállalkozások, szociális szövetkezetek	2016.12.31	A pályakezdők foglalkoztatásának aránya nő	Pályázati források, vállalkozások saját bevétele
A szűrővizsgálatokon „kiszűrt” gyermekek közlekedési és/vagy anyagi lehetőség híján nem tudnak	A gyermekek eljuttatása a szakellátásokhoz.	A településeknek közösségi busz biztosítása, a logisztika koordinálása heti rendszerességgel.	Települési önkormányzatok és intézményeik, civil szervezetek, szociális szolgáltatók	folyamatos	A szakrendelésen ellátott gyermekek száma nő	Normatív támogatások, pályázatok

járóbeteg szakellátókhöz jutni.						
Nem biztosított az egészséges gyermekétkeztetés hosszú távon.	Az egészséges gyermekétkeztetés feltételeinek megteremtése.	Források, pályázatok, lehetőségek megteremtése a program folytatásához.	Települési önkormányzatok és intézményeik, civil szervezetek, szociális szolgáltatók, szövetkezetek	folyamatos	A gyermekek szükségleteinek megfelelő közétkeztetés biztosítása	Pályázati források, saját bevételek
Nem megoldott minden településen a preventív szakmai segítség nyújtása a gyermekek részére (logopédus, pszichológus, stb.)	A speciális szakemberigény feltárása, a gyermekek számára való biztosítása.	Az igények összehangolása, finanszírozásának biztosítása, toborzás, logisztika, jogi háttér megteremtése.	Intézményfenntartók	folyamatos	A helyben ellátott gyermekek száma nő	Normatív (központi költségvetési) finanszírozás
Védőnő több településen nem elégséges időtartamban látja el feladatait	A szolgáltatás megfelelő óraszámában ellátásra kerül.	Az ellátatlan védőnői óraszámok felmérése, települések közötti egyeztetés a foglalkoztatás lehetőségeiről	Önkormányzatok,	folyamatos	Ellátott gyermekek száma	Önkormányzatok saját forrásai,

A preventív egészségügyi szolgáltatások hozzáféréseinek korlátozottsága	A preventív egészségügyi szűrések hozzáféréseinek bővítése a humán és eszközállomány fejlesztésével	Szűrővizsgálatok kiterjesztése, gépjárművek beszerzése és azok logisztikai lehetőségének kihasználása a szakorvosok, vagy a szolgáltatást igénybe vevők utaztatásával. Gyógyászati segédeszköz-gyártó cégekkel közösen előnyös megállapodások megkötése.	Védőnők, gyermekintézmények, Önkormányzatok, civil szervezetek, ÁNTSZ	folyamatos	A helyben ellátott gyermekek száma nő	Pályázati források, vállalkozások támogatásai
A korai mozgásfejlesztést igénylő gyermekek nem kapják meg a szükséges ellátást, ez	Az ellátás mennyiségi és minőségi fejlesztése.	Gyógytornászok mikrotérségi szintű foglalkoztatása	Intézményvezetők, szociális szakemberek	folyamatos	Ortopédiai megbetegedések számának csökkenése, a tárgyi feltételek	Pályázati források, vállalkozások támogatásai

akadályozza az életkoruknak megfelelő testi fejlődést. A korai mozgásfejlesztéshez szükséges személyi és tárgyi feltételek nem állnak rendelkezésre.					megteremtése, személyi feltételek folyamatos rendelkezésre állása.	
A szülők egy része a szűrések után nem motivált a kiszűrt diszfunkciós gyermekek további fejlesztésére.	Minden gyermek számára biztosított legyen a célzott szakellátás.	Szemléletformáló akciók szülők részére.	Biztos Kezdet Gyermekházak munkatársai, védőnők, pedagógusok.	folyamatos	A szakellátásban résztvevő gyermekek száma nő	pályázati források
Lakhatás						
A közszolgáltatások visszakötését sokszor nem tudják a családok	A közszolgáltatások kikötésének megakadályozása az önkormányzatok v.	A jogi és anyagi háttér feltárása a probléma kezelés érdekében.	Civil szervezetek, települési önkormányzatok, kisebbségi	folyamatos	Az infrastrukturális közszolgáltatásokhoz történő hozzáférés folyamatos	Önkormányzati saját forrás

visszafizetni	alapítványok által		önkormányzatok		biztosítása a háztartásoknál	
Több településen a lakások minősége miatt a gyermekek egészsége, életminősége nem megfelelő	Lakások minőségének javítása	A közfoglalkoztatottak által a lakások minőségének, komfortfokozatának növelése, szociális bérlakások építése.	Szövetkezetek, települési önkormányzatok, civil szervezetek	folyamatos	A lakásállomány minősége nem romlik.	Önkormányzati saját forrás,
Sok a gondozatlan ingatlan a csökkenő lakosság miatt, ami közegészségügyi problémákat is felvet	A gondozatlan ingatlanok működtetése, hasznosítása.	A gondozatlan ingatlanokhoz való hozzáférés biztosítása, használatának megteremtése, helyi önkormányzati rendeletek megfelelő módosítása. Hasznosítás közfoglalkoztatás és szociális szövetkezetek által.	Települési önkormányzatok, szociális szövetkezetek, civil szervezetek	2016.03.01	A gondozatlan telekterületek mennyisége csökken	Pályázati források

A kártyás mérőórák bekötése költséges, a szükséges célcsoport számára nem elérhető anyagi okok miatt.	Minden rászoruló háztartás rendelkezhesse kártyás mérőórával.	A speciális mérőórák felszereléséhez támogatás biztosítása	Önkormányzatok, civil szervezetek, megyei önkormányzat.	folyamatos	A kártyás mérőórák számának növekedése a rászoruló célcsoport esetében.	Pályázati források, önkormányzati források
Bevonás, szemléletformálás, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelem						
A kistérség több településén nő a roma lakosság számaránya	A roma lakosság társadalmi integrálása, szocializációs szintjük növelése	Preventív, szemléletformáló akciók a roma és nem roma lakosság körében	Települési önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek	Folyamatos	Diszkriminációmentes, befogadó környezet a településeken és az intézményekben	Pályázati források
A szülők bizonyos része nem gyakorolja az elfogadást az etnikai és képességbeli eltérések tekintetében.	Az elfogadás erősítése közösségi szinten.	Szemléletformáló akciók megvalósítása azon településeken, melyeken diszkriminatív jelenségek tapasztalhatók.	Települési önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek	Folyamatos	Diszkriminációmentes, befogadó környezet a településeken és az intézményekben	Pályázati források

12. Táblázat

8. Forrásfejlesztés

8. 1. Forrásfejlesztés fogalma, célja

A forrásfejlesztés a megvalósítani kívánt célok anyagi háttérének a megteremtése, a rendelkezésre álló pénzbeli eszközök célnak megfelelő felhasználását jelenti. A forrásfejlesztés nem kizárólag az anyagi erőforrások fejlesztésére koncentrálódik, hanem egyéb közvetlen és/vagy közvetett területekre, mint a stratégiai tervezés, emberi erőforrások, kommunikáció, ezért komplex folyamatnak kell tekinteni, azonban ezen utóbbi területek elemzése nem célja és feladata jelenlegi tanulmányunknak. Ezen elemzéshez jelenleg nem állnak rendelkezésre a megfelelő információk (statisztikai adatok és empirikus kutatások) továbbá a gyermekesély stratégia egyéb területei érintőlegesen tartalmaznak hasonló információkat.

A forrásfejlesztés további célja, hogy minden egyes szervezet számára rövid, közép és hosszútávon is biztosítsa a megfelelő anyagi fenntarthatóságot a szervezetek saját lehetőségeink felmérésén keresztül, így csökkenteni lehet a gazdasági-társadalmi környezet változásainak kedvezőtlen hatásait. A forrásfejlesztés a célok elérésének eszköze kell, hogy legyen, elsődlegesen azért, mert minden elkezdett projekt és cél számára fontos, hogy működése, fenntartása biztosítható legyen. A forrásfejlesztés nem lehet csak az anyagi erőforrások egyszeri megteremtése, hanem minden olyan erőforrás aktivizálását jelenti, amelyekre célok elérésére szükség van hosszú távon.

A forrásfejlesztés fő célja, hogy egy-egy megvalósítandó projekt, vagy szervezet működése alatt átfogó, áttekinthető képet adjon a rendelkezésre álló vissza nem térítendő, visszatérítendő, vagy hosszútávon önfenntartó finanszírozási forrásokról.

8. 2. A kistérség adottságai a forrásfejlesztés tekintetében

8. 2. 1. Belső adottságok

A Berettyóújfalui Kistérség 29 településből álló statisztikai tervezési körzet Hajdú-Bihar megye déli-délkeleti részén. A kistérség központja a közel 16.000 lakosú Berettyóújfalu, további mikrotérségi központnak tekinthetők Biharkeresztes és Komádi. A 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet a kedvezményezett térségek

besorolásáról a leghátrányosabb helyzetű kistérségek közé sorolja, mint a tizenhetedik legelmaradottabb kistérséget Magyarországon.

8. 2. 2. A kistérség természetrajzi adottságai, lehetőségei

A Berettyóújfalui Kistérség az Alföld keleti részén a Berettyó-Körösvidék, Hajdúság, valamint a Szalontai-sík, természetföldrajzi tájegységek területén helyezkedik el, döntő része a Bihari-síkon található. Közigazgatásilag Észak-alföldi régió belül, Hajdú-Bihar megye déli-délkeleti részén helyezkedik el. Nyugaton a Püspökladányi, délen a Szeghalomi és Sarkadi (Békés megye), északon a Derecske-létavértesi kistérséggel szomszédos, kelet felől pedig a romániai Bihar megye határolja.

A kistérségre a természeti adottságok szűkebb kínálata jellemző. Az átlagosan 80-95 m közötti tengerszint feletti magasságú síkság felszíne kevésbé változatos. A kistérség vonatkozásában elmondható, hogy természet-földrajzilag viszonylag egységes arculatú: a térség egésze a Sebes-Körös-vidékhez tartozik, jellemzően a Bihari-hegység folyói által feltöltött süllyedék-terület. A síksággá formálódott térszín a fokozatos feltöltődéssel vastag homok, agyag, agyagos iszaptakarót kapott. A felszín talajképző kőzete is ez a homokos, agyagos, iszapos löszös üledékréteg és a középkötött öntéstalaj.

A térségben uralkodó talajok egy része nehezen megmunkálható, legfeljebb közepes minőségű, rosszul szellőző, kötött szerkezetű kedvezőtlen vízháztartású, helyenként szikesedő réti és öntéstalaj. Ezek a talajok csak szakszerű technológiával felelnek meg a szántóföldi művelésnek, inkább gyepgazdálkodásra, valamint a magas hozzáadott értékű kertészeti kultúrák kialakítására alkalmasak. A térség földterületeinek kisebb része alkalmas szántóföldi kultúrák termesztésére.

Az éghajlati feltételek a mezőgazdasági termelés szempontjából általában jók, de ezzel együtt a tenyészidőszak éghajlatát a szélsőséges is jellemzi. A kistérség a meleg, mérsékelt száraz, forró nyarú éghajlati körzethez tartozik. Gyakori időjárási jellemző a meleg, csapadékhiányos nyár, azonban a Bihari-hegység hatására gyakoribbak a nyári záporok, zivatarok – így az éves csapadékmennyiség is – mint a megye többi területén. A napfénytartam évi átlagos összege 2050 óra körül alakul. Az évi középhőmérséklet 10,3 C körül van, ezen belül a januári középhőmérséklet -3,4 C, +2,3 C között, a július 18-23 C között alakul a sokéves átlag alapján, ezen értékek megfelelnek az Alföld országos átlagának. A nyári napok száma 70-120, a hőségnapoké 15-30 között alakul. Az évi csapadékösszeg 410 mm és 720 mm között ingadozva átlagosan 550 mm. A hótakarós napok száma átlagosan 30 körül, míg a fagyos napok száma 95 körül alakul.

A térség szegény vízkinccsel rendelkezik. A terület felszíni folyóvizekben és tavakban, holtágakban viszonylag szegényes, de felszín alatti vízkészlete számottevő. Több esetben a különböző geológiai mélyfúrások helyenként értékes termál- és vízkincset is igazoltak, melyek hasznosítására tervek készültek.

A terület talajvízjárását a nagyrészt állandó szintű felszíni vizek és a csapadék is dinamikusan befolyásolja. Az árhullámok hatása jól követhető. A Sebes-Körösnek a Romániában épült tározóssal való szabályozása mind a folyó, mind a talajvíz vízjárását egyenletesebbé tette. A Sebes-körös és a mellékpatakjainak a völgye zárt, ahová a melegebb légáramlatok nehezen hatolnak be, ezért a hóolvadásból keletkező árhullámok ritkák. A víz minősége a felszíni és talajvízrétegekben nem megfelelő a közvetlen fogyasztásra.

8. 2. 3. A kistérség humán erőforrásának adottságai

A Berettyóújfalui Kistérség humán erőforrás adottságai alapján összetett képet mutat. A kistérség lakossága három városi és további huszonhat községi rangú településen él. Jellemző, hogy a települések demográfiai összetétele kor, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás és egyéb mátrixok alapján szignifikánsan városokra és a többi településre különíthető el. A kistérség központja Berettyóújfalu, mely részbeni közigazgatási központot is jelent az adott régió esetében. Ezen településen több olyan közintézmény is található, melyek jelentős számú közép- és felsőfokú személyt is foglalkoztatnak, így ezen településen relatívan magas a felsőfokú végzettségű személyek száma, azonban az összlakossághoz képest nem jelentenek kimagasló arányt.

A községek esetében a humán erőforrás minőségi és mennyiségi mutatói fordított arányosságot mutatnak. Mivel ezek a települések nem látnak el közigazgatási, területi szolgáltatási feladatokat, komoly humántőkét igénylő vállalkozások pedig hiányoznak, így ezeken a településeken az utóbbi években (évtizedekben) nem, vagy csak korlátozott számban volt igény a magas iskolázottságú személyekre, így ezen réteg elvándorolt, az itt élő lakosság, pedig nem motivált az önfejlesztés és a tanulás magasabb szintjeire.

Ebből adódóan a települések humán erőforrásának legnagyobb részét a legfeljebb középfokú (általános- és szakképesítéssel), valamint általános iskolai végzettséggel rendelkező személyek teszik ki.

A humán erőforrás minőségi biztosítása esetében erősséget jelent Debrecen, mint megye-és régiós székhely közelsége. Debrecen - kulturális és oktatási központként – vonzó továbbtanulási lehetőséget jelent a kistérség fiataljai számára, azonban a munkalehetőségek hiánya és az alacsony jövedelmi lehetőségek miatt sok végzett fiatal a felsőfokú tanulmányai végeztével nem tér vissza életvitelszerűen a kistérségbe, így a szellemi tőkéjük nem helyben kamatozik.

Összességében megállapítható, hogy a kistérség összlakossága jellemzően alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, így a humán erőforrás csak átképzés (továbbképzés) esetén hasznosítható szignifikáns mértékben, valamint abban az esetben jelentene gazdaságilag releváns erőforrást, amennyiben jelentős számú – alacsony iskolai végzettséggel rendelkező – munkavállalót foglalkozató gazdasági társaságok, szervezetek jelennének meg a kistérségben.

8. 2. 4. A kistérség infrastrukturális adottságai, lehetőségei

A Berettyóújfalui Kistérség elhelyezkedése alapján közepesen kedvező fekvésű területek közé tartozik.

Berettyóújfalu Debrecentől – mint megyei és régiós központtól – 40 km-re helyezkedik el, a 47-es számú – jó állapotú, de forgalmas – köti össze. Ez a főút bonyolítja le a Debrecen-Békéscsaba-Szeged forgalmat érintve a kistérség több települését is. A kistérség másik főútvonala a 42. számú út, mely 59 km-es szakaszával Ártándot (határátkelő) köti össze Püspökladánnyal, a 4 számú főútvonalon Budapesttel, Románia irányába továbbiakban Nagyváráddal.

Ezen felül csak alsóbbrendű utakkal, közutakkal rendelkezik a kistérség, melyek állapota változó, több szakaszon kiváló, azonban rossz minőségű szakaszok is előfordulnak.

A kistérség vasútvonal hálózata csak kevés települést érint, a legjelentősebb a MÁV 101 – Püspökladány-Biharkeresztes vonal, mely Románia területén a legjelentősebb kapcsolatot Nagyváráddal teremti meg. A MÁV 127-es vonala (Gyoma-

Körösnagyharsány) jelenleg nem üzemel, ez a kistérségben Komádi települést érintette.

A Berettyóújfalui kistérség egyéb közlekedési elérhetőségekkel nem rendelkezik, esetleges belföldi és nemzetközi légiforgalom a Debreceni Repülőtérén keresztül érhető el, azonban ennek szerepe elsősorban a nemzetközi turizmushoz kapcsolódó charter járatok közlekedésében van.

Az infrastrukturális fejlesztésben a közeljövőben a fontos terület a kistelepülések közúti elérhetőségének a javítása, illetve fejlődési lehetőséget jelentene a 47. számú főútvonal 2*2 sávossá tétele Berettyóújfalu-Debrecen szakaszokon. További fejlesztési igényként merült fel mikrotérségi fórumokon a kistelepülések és a kistérségi központ (valamint Debrecen) közötti közúti közösségi közlekedés (VOLÁN) javítása, egyes településekre történő járatszámnövelés, valamint a járatok közlekedésének időbeni racionalizálása.

8. 2. 5. A kistérség vállalkozásai és lehetőségek

Az alacsony gazdasági aktivitás az LHH-s kistérségek egyik legfőbb jellemzője. A Berettyóújfalui Kistérségben is jellemző az egy főre jutó GDP alacsony értéke, mind megyei, mind országos szinten.

A kistérség infrastrukturális adottságai és településszerkezete a korábbi évszázadok alapján úgy alakult ki, hogy a kistérség földrajzi határától számított 10-50 km-en belül dominánsabb, nagyobb települések lettek, szolgáltatási, közigazgatási, és gazdasági

központok um. Debrecen és Nagyvárad. Ebből adódóan jelentős ipari és szolgáltató gazdasági szektor nem tudott kialakulni helyben, kiemelten a községekben.

A gazdasági inaktivitás egyik legfőbb oka, hogy a rendszerváltást megelőzően működő húzóágazatok (mezőgazdaság, élelmiszeripar, könnyűipar) esetében jelentős tulajdoni változások következtek be, illetve a korábbi piaci szükségletek oly mértékben megváltoztak, hogy a gazdaságos termelés jelenleg nem biztosítható.

A legjelentősebb ágazat a mezőgazdaság, azonban a termelés szerkezet elsődlegesen a szántóföldi növénytermesztésre alapul, mely alacsony foglalkoztatási igénnyel rendelkezik. A mezőgazdaság esetében kiemelten fontos lenne az állattenyésztés és a kertészeti kultúrák élénkítése, mivel ezek egyrészt jelentősebb humán erőforrás állományt igényelnének, másrészt ezek által termelt alapanyagokra feldolgozóipar (élelmiszeripar) épülhetne.

A rendszerváltást megelőzően is jellemző volt, hogy az ipari és szolgáltató szektor, leginkább a könnyűiparra, élelmiszeriparra illetve a nagyüzemi mezőgazdaság kiszolgálására épült (gépműhelyek).

A termelőszövetkezetek megszűnését, valamint a termőföld tulajdonszerkezetében történt változásokat követően, ezen ipari létesítmények szükségtelessé váltak, a könnyűipari üzemek működése pedig az olcsó import áruk beáramlása miatt gazdaságtalanná vált.

A legjelentősebb vállalkozások jelenleg Berettyóújfaluban koncentrálódnak, a térség többi településein jelenleg rendkívül alacsony a vállalkozások száma, ezek egy része – egyéb lehetőségeken híján – kényszervállalkozásként definiálható. Ezen meglévő

vállalkozások többsége önfenntartó, azonban jelentős foglalkoztatottságot nem tudnak biztosítani, szignifikáns fejlesztések nem prognosztizálhatók.

8. 3. Külső adottságok

A Berettyóújfalui Kistérség elhelyezkedése szempontjából Magyarország periférián elhelyezkedő kistérsége. A kistérség központja közlekedési szempontból Debrecentől 36, Hajdúszoboszlótól 33 km-re található. Debrecen teljes népessége meghaladja a 200 ezer főt és mint középváros és mint megyeszékhely is olyan funkciókkal rendelkezik, mely vonzást gyakorol a kistérségre főként az oktatási, egészségügyi és gazdasági lehetőségek figyelembe véve. A közép- és felsőfokú oktatás területén egyértelműen dominál a Hajdú-Bihar megyei megyeszékhely, de jelentős szerepe van a mobilitás terén is, hiszen a kistérségből autóval fél órányi távolságra található.

Hajdúszoboszló vonzása kihasználható a turisztikai desztinációk területén, hiszen ezekre a vonzásokra ráépítve, új, kurrens programokat kínálva a fürdőváros szezonban megjelenő nyaralóit célszerű megcélozni és a kistérség saját termékeit, látványosságait, magas hozzáadott értékű termékeit elkészítve kiegészíteni a családok bevételét.

Kihasználatlan lehetőség az elmúlt közel egy évszázadban Nagyvárad közelsége. Bár a Biharkereszttestől 17 km-re lévő romániai város népessége az utóbbi években 200 000 alá csökkent, még így is komoly gazdasági erőt jelent és lakosságának még közel egynegyede magyar. Nagy korábban is Bihar vármegye központja volt és egy „valódi” határnyitással a kereskedelemben, oktatásban és kulturális értelemben is húzó szerepe lehetne a térségnek.

A határ közelsége komoly lehetőséget nyújt a – Debrecen és Miskolc térsége által már kihasznált – magyar-román közös EU-s pályázati források elnyerésében gazdasági, turisztikai, környezetvédelmi és kereskedelmi vonatkozásban egyaránt.

8. 4. Pályázati források

8. 4. 1. Nemzeti finanszírozású pályázatok

Nemzeti finanszírozású pályázatokról akkor beszélhetünk, amikor egy-egy adott ország a saját államháztartási alrendszereiből biztosít fejlesztésre, beruházásra vissza nem térítendő támogatásokat, hagyományos pályáztatási rendszeren keresztül. Ezen pályázatok általános jellemzője, hogy egy-egy közreműködő szervezet a kormányzaton keresztül megkapott pénzeszközeinek a felhasználását témaspecifikusan osztja el a formailag és tartalmilag érvényes pályázatok között.

További jellemzőjük a nemzeti finanszírozású forrásoknak, hogy általában kisebb összegűek, a legtöbb esetben 100.000 – 10.000.000 Ft értékűek. A pályázat kiíró,- és kezelő szervek a legtöbb esetben minisztériumok háttérintézményei, pénzügyi lebonyolító több esetben a Magyar Államkincstár. A nemzeti finanszírozású pályázatok legfőbb haszonélvezői a költségvetési és az államháztartáson kívüli non-profit szervezetek.

A gyermekintézmények, gyermekszervezetek támogatásában a legfőbb hazai forrású pályázatkezelők között van az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő, a Tempus Közalapítvány és a Nemzeti Munkaügyi Hivatal. Tapasztalat, hogy a gyermekekkel foglalkozó szervezetek általában folyamatosan figyelik és ki is használják ezen pályázati lehetőségeket.

8. 4. 2. EU-s finanszírozású pályázatok

Magyarországon az Európai Unió csatlakozása óta a legjelentősebb fejlesztési források az Unió Strukturális és Kohéziós alapjaiból érkeztek Magyarországra (2007-2014

időszakban kb. 7.000 Mrd Ft). Ezt további források egészítették ki (EMOGA, HOPE), ezek közül a az EMOGA (Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap) az amely a rurális kistérségekben a vidékfejlesztésen keresztül érezte hatását.

A Kohéziós Alap a Közösség legszegényebb tagállamainak felzárkóztatását támogatja. Az alap célja, hogy erősítse a gazdasági és társadalmi kohéziót, és csökkentse a különböző régiók közötti fejlettségbeli különbségeket. Kizárólag a hosszútávon megtérülő beruházásokat finanszírozza. Főfeladata az infrastruktúrával és környezetvédelemmel kapcsolatos beruházások támogatása. A kohéziós alapokból valósul meg a legtöbb KÖZOP és KEOP beruházás is.

A strukturális alapok közül a legrelevánsabbak a gyermekesély tekintetében az Európai Szociális Alap (ESZA) és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) forrásai.

Az ERFA a Strukturális Alapok legjelentősebb eleme, hiszen a regionális politikára szánt összegek legnagyobb részét, hozzávetőlegesen 45 %-át kezeli. Az 1999 óta működő, jelenleg érvényben lévő szabályozás szerint az alap feladata gazdasági és társadalmi kohézió erősítése, a regionális egyenlőtlenségek felszámolása és a régiók fejlesztése. Támogatási területei: infrastruktúra, helyi fejlesztések, kisvállalkozásokat segítő programok támogatása.

Az ESZA legfőbb funkciója a humán erőforrás-fejlesztéstámogatása. Feladata főként a munkanélküliek, hátrányos helyzetűek támogatása, a munkaerőpiacra történő beilleszkedés elősegítése. Célja az esélyegyenlőség és a diszkriminációmentesség előtérbe helyezése. Támogatási területei: tartós munkanélküliek visszaintegrálása a munkapiacra, képzési, oktatási programok, egyenlőségek megteremtése. A

gyermekkel kapcsolatban megvalósult legtöbb fejlesztés az utóbbi években ESZA forrásból valósult meg.

OPTIMUM FORMULA Kft.

171

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

8. 4. 3. Támogatott pályázatok a Berettyóújfalui Kistérség településein az USZT keretein belül

Pályázó neve	Projekt megnevezése	Megvalósítás helye	Támogatás (eFt)	A projekt célja Kapcsolódás a kistérségben élő gyermekek esélyeinek a javításához
BIHARKERESZTES VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	Biharkeresztesi Városi Művelődési Ház és Könyvtár infrastruktúra fejlesztése	Biharkeresztes	8.000	A települési könyvtár infrastrukturális fejlesztésével a közgyűjteményi, közművelődési szolgáltatások egyenlő esélyű fizikális hozzáférése javul minden társadalmi csoport számára.
Klebelsberg Intézményfenntartó Központ	ESZTÁR-KISMARJAI ISKOLAI KÖNYVTÁR FEJLESZTÉSE	Esztár	5.492	Az iskolai könyvtár infrastrukturális fejlesztésével a közgyűjteményi, közművelődési szolgáltatások egyenlő esélyű fizikális hozzáférése javul az iskolába járó tanulók és pedagógusok számára.
POCSAJ NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA	Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra-fejlesztése a pocsaji Lórántffy Zsuzsanna Általános Iskola Óvoda és Községi Könyvtár intézményében	Pocsaj	5.495	A települési könyvtár infrastrukturális fejlesztésével a közgyűjteményi, közművelődési szolgáltatások egyenlő esélyű fizikális hozzáférése javul minden társadalmi csoport számára.
SZENTPÉTERSZEG KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	SZENTPÉTERSZEG KÖZSÉG KÖNYVTÁRÁNAK INFORMATIKAI INFRASTRUKTÚRÁLIS FEJLESZTÉSE	Szentpéterszeg	8.000	A települési könyvtár infrastrukturális fejlesztésével a közgyűjteményi, közművelődési szolgáltatások egyenlő esélyű fizikális hozzáférése javul minden

				társadalmi csoport számára.
SZOCIÁLIS ÉS GYERMEKVÉDELMI FŐIGAZGATÓSÁG	Nagy létszámú gyermekotthon kiváltása Komádiban	Komádi	299.394	A gyermekotthonban átmeneti, vagy végleges elhelyezésben élő gyermekek számára kis létszámú lakóotthonok kialakítása, melyekben a családi életre nevelés és a társadalmi szocializáció erősíthető a nem biológia családban felnövekvő gyermekek számára is.
VÁNCSD KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	Könyvtári szolgáltatások fejlesztése Váncsodon	Váncsod	7.958	A települési könyvtár infrastrukturális fejlesztésével a közgyűjteményi, közművelődési szolgáltatások egyenlő esélyű fizikális hozzáférése javul minden társadalmi csoport számára.
ZSÁKA NAGYKÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	AZ IKT INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE A ZSÁKAI KÖLCSEY FERENC ÁLTALÁNOS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT KÖNYVTÁRBAN	Zsáka	7.999	A települési könyvtár infrastrukturális fejlesztésével a közgyűjteményi, közművelődési szolgáltatások egyenlő esélyű fizikális hozzáférése javul minden társadalmi csoport számára.
BERETTYÓÚJFALU	Egészségügyi alapellátás fejlesztése	Berettyóújfalu	59.998	A település egészségügyi alapellátó

VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	Berettyóújfalú városban			rendszerének korszerűsítése a helyi lakosság magasabb minőségű ellátását teszi lehetővé.
BERETTYÓÚJFALU VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	"Berettyóújfalú, az egészséges város - II. ütem"	Berettyóújfalú	248.772	A települési egészséges lakókörnyezet kialakítása, közösségi funkciók létrehozásával.
BIHARKERESZTES VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	Egészségügyi alapellátás fejlesztése Biharkeresztesen	Biharkeresztes	58.770	A település egészségügyi alapellátó rendszerének korszerűsítése a helyi lakosság magasabb minőségű ellátását teszi lehetővé.
Csökmő Nagyközségi Önkormányzat	Csökmő Nagyközség településen egészségügyi alapellátás fejlesztése	Csökmő	36.156	A település egészségügyi alapellátó rendszerének korszerűsítése a helyi lakosság magasabb minőségű ellátását teszi lehetővé.
Dél-Bihar Négycentrum Terület- és Vidékfejlesztési Társulás	Szociális és gyermekjóléti szolgáltatások fejlesztése	Magyarhomorog	99.196	A projekt keretein belül új minden igényt kielégítő épület került kialakításra, melyben házi segítségnyújtás, a családsegítés, az étkeztetés, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás, nappali ellátás és a gyermekjóléti szolgáltatás kapott helyet, az ellátottak számára

				minőségi elérhetőséget biztosít.
KÖRÖSSZAKÁL KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	Orvosi rendelő felújítása Körösszakálban	Körösszakál	16.955	A település egészségügyi alapellátásának korszerűsítése a helyi lakosság magasabb minőségű ellátását teszi lehetővé.
KÖRÖSSZEGAPÁTI NAGYKÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	Orvosi rendelő fejlesztése Körösszegapátiban	Körösszegapáti	56.954	A település egészségügyi alapellátásának korszerűsítése a helyi lakosság magasabb minőségű ellátását teszi lehetővé.
Váncsod Községi Önkormányzat	Egészségügyi alapellátások fejlesztése Váncsodon	Váncsod	49.112	A település egészségügyi alapellátásának korszerűsítése a helyi lakosság magasabb minőségű ellátását teszi lehetővé.
AVP Hungary Közhasznú Egyesület	"Nyitott szem, nyitott szív" - A Berettyóújfalui Kistérség bűnmegelőzési programja	Berettyóújfalui Kistérség	39.641	A gyermek és fiatalok számára prevenciós előadások, bűnmegelőzéssel kapcsolatos programok biztosítása. Indikátoraként a bűncselekmények és ezekből eredő áldozatok száma csökken.
BERETTYÓÚJFALU VÁROS	Korszerű kémia laboratórium kialakítása eszközbeszerzéssel a berettyóújfalui Arany	Berettyóújfalú	328.915	Az Öveges Program által biztosított korszerű természettudományos

OPTIMUM FORMULA Kft.

175

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

ÖNKORMÁNYZATA	János Gimnáziumban			labor kialakítása korszerű ismeretekhez juttatja a Gimnázium és a partnerintézmények tanulóit. Indikátorértékként nő a természettudományos területen továbbtanulók száma.
BERETTYÓÚJFALU VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	Óvodafejlesztés a berettyóújfalui Vass Jenő Óvoda és Bölcsődében	Berettyóújfalui	98.097	A fejlesztés eredményeként a bölcsődés és óvodás korosztály újabb, infrastrukturálisan korszerűbb épületben kapja meg a szociális és pedagógiai szolgáltatásokat. A bölcsődei kapacitás 50 %-al bővült, mely eredményeként a szülők munkavállalásai, a gyermekek korai ellátáshoz történő hozzáférési esélyei javultak.
Bihari Önkormányzatok Többcélú Kistérségi Társulása	Esélyt a bihari gyermekeknek	Berettyóújfalui Kistérség	600.000	Teljes kistérséget érintő pályázat, mely tevékenységeiben és szolgáltatásaiban hozzájárul hosszútávon a kistérségben élő gyermekek életminőségének a javításához.

OPTIMUM FORMULA Kft.

176

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

BIHARKERESZTES VÁROS ÖNKORMÁNYZATA	Barangolás a kreativitás birodalmában	Biharkeresztes és mikrotérsége	24.988	A projekt keretein belül óvodás és iskoláskorú gyermekek számára tanórai és tanórán kívüli programok szervezésével teljesebbé válnak a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségei.
Faluház és Könyvtár	Bihari Intézmények Együttműködése	Csökmő	21.279	A pályázati a kulturális intézmény tanórán kívüli nevelési feladatait bővítette, bevonva további településeken élő gyermekeket.
Furtai Általános Művelődési Központ	ÖRÖKSÉGÜNK NYOMÁN	Furta	22.828	A települési ÁMK tanórán kívüli programokat biztosított a településen élő gyermekek számára.
KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	II. Rákóczi Referencia Iskola	Berettyóújfalu	3.934	Az intézmény referencia-intézményi minősítésével együttjáró tevékenységek a pedagógiai módszertan és kultúra fejlesztését támogatják.
KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	Infokommunikációs technológiák alkalmazása, tehetséggondozás	Berettyóújfalu	5.766	Az intézmény referencia-intézményi minősítésével együttjáró tevékenységek a pedagógiai módszertan és kultúra fejlesztését

				támogatják.
KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	Hunyadi referenciaintézmény Biharban	Berettyóújfalu	2.973	Az intézmény referencia-intézményi minősítésével együttjáró tevékenységek a pedagógiai módszertan és kultúra fejlesztését támogatják.
KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	Széchenyi István Tagiskola referencia intézménnyé válása	Berettyóújfalu	2.987	Az intézmény referencia-intézményi minősítésével együttjáró tevékenységek a pedagógiai módszertan és kultúra fejlesztését támogatják.
KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	Innovatív oktatási módszertan bevezetése a Barsi Dénes Általános Iskolában, Komádi Városában	Komádi	106.854	Az intézmény komplex módszertani és infrastrukturális fejlesztése teljes egészében hozzájárul a megújuló pedagógiai módszertan alkalmazásához és az ismeretek korszerű átadásához.
KLEBELSBERG INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT	"Íveljetek Csillagok!" Esélyegyenlőségi Projekt a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és AMI-ban	Berettyóújfalu	30.000	A HHH tanulók tanórai és tanórán kívüli egyenlő esélyű hozzáféréseinek a biztosításához hozzájáruló projekt.
KLEBELSBERG	A csökmői "híd"	Csökmő	29.988	A HHH tanulók tanórai és tanórán

OPTIMUM FORMULA Kft.

178

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

INTÉZMÉNYFENNTARTÓ KÖZPONT				kívüli egyenlő esélyű hozzáféréseinek a biztosításához hozzájáruló projekt.
Magyarországi Románok Országos Önkormányzata	Hazai testvériskolai kapcsolatok kialakítása.	Körösszakál	16.999	A pályázó fenntartása alatt álló intézmény tanulói és pedagógusai számára lehetőséget biztosít hazai testvériskolai kapcsolat létrehozására és ápolására.
Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, Körösszakál, Bihar Román Nemzetiségű Kéttannyelvű Általános Iskola és Óvoda	Nemzetközi testvériskolai kapcsolatok kialakítása	Körösszakál	14.182	A pályázó fenntartása alatt álló intézmény tanulói és pedagógusai számára lehetőséget biztosít nemzetközi testvériskolai kapcsolat létrehozására és ápolására.
Megyei Népfőiskolai Egyesület Debrecen	"Hagyomány és tudomány" - képességfejlesztés tanórán kívül	Berettyóújfalú	24.980	A projekt keretein belül óvodás és iskoláskorú gyermekek számára tanórai és tanórán kívüli programok szervezésével teljesebbé válnak a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségei.
Nova Villa 2010 Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság	"Más - Kép Okos(k)odó" (Tanuljunk játsszva!)	Berettyóújfalú	24.521	A projekt keretein belül óvodás és iskoláskorú gyermekek számára tanórai és tanórán kívüli programok

				szervezésével teljesebbé válnak a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségei.
SZENTPÉTERSZEG KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	"Hétszín-világ" - Kreativitásunk a jövő záloga	Szentpéterszeg	24.986	A projekt keretein belül óvodás és iskoláskorú gyermekek számára tanórai és tanórán kívüli programok szervezésével teljesebbé válnak a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségei.
Új Előadóművészeti Alapítvány	DOBBANTÓ - sikerre nevelés művészettel, ahol a legnagyobb szükség van rá!	Berettyóújfalú	49.999	A projektben HHH tanulók iskolai továbbtanulási lehetőségeinek a fejlesztése a fő cél, mely hozzájárul a későbbi munkaerő-piaci esélyegyenlőségük megteremtéséhez.
VÁNCSDÓ KÖZSÉGI ÖNKORMÁNYZAT	Iskolák és Kulturális intézmények közös munkája a tanórán kívüli nevelési feladatok ellátásában	Váncsod	8.732	A projekt keretein belül óvodás és iskoláskorú gyermekek számára tanórai és tanórán kívüli programok szervezésével teljesebbé válnak a szabadidő hasznos eltöltésének a lehetőségei.
VASS JENŐ ÓVODA ÉS	"Esély a Vass Jenő Óvoda és Bölcsőde	Berettyóújfalú	28.750	A HHH gyermekek egyenlő esélyű

BÖLCSŐDE	gyermekeinek"			hozzáféréseinek a biztosításához hozzájáruló projekt a korai fejlesztés keretein belül.
Vass Jenő Óvoda és Bölcsőde Székhely Óvoda	Referencia munka a Vass Jenő Óvoda és Bölcsőde Székhely Óvodájában	Berettyóújfalu	2.983	Az intézmény referencia-intézményi minősítésével együttjáró tevékenységek a pedagógiai módszertan és kultúra fejlesztését támogatják, kisgyermekkorban.

13. Táblázat

8. 4. 4. Az elemzési módszer bemutatása

Általánosságban elmondható, hogy Magyarországon a költségvetési szféra fejlesztései, mind humán, mind infrastrukturális területen az utóbbi egy évtizedben pályázati forrásból valósultak meg. Ezek a pályázati források kiemelten fontosak az LHH-s kistérségekben, ugyanis itt a települési önkormányzatok legtöbbször jelentős forráshiánnyal küzd, a vállalkozások piaci értékteremtő képessége pedig alacsony ahhoz, hogy közösségi kihatású fejlesztéseket valósítson meg.

A nyertes döntéssel rendelkező pályázatok esetében kizárólag az USZT konstrukcióiban megjelenő operatív programokat vettük figyelembe, ugyanis ezen projektek jelenleg, vagy megvalósítási, vagy fenntartási időszakban vannak. Mivel a Gyermekesély stratégia és a Cselekvési Terv 10 éves időintervallumra készül, így több projekt fenntartási időszaka elhúzódhat a megvalósítás záró dátumát követő 5 évre, mely a projektszabályozás értelmében 2018 július 31-i záró dátumú.

Nem vettük figyelembe az NFT időszakában megvalósított projekteket, mivel ezen konstrukciók fenntartási időszaka a stratégia készítés időszakára már nem terjed ki a cél és hatásindikátorok mérése már nem lehetséges.

Nem vettük figyelembe az adatok összegzésekor a vidékfejlesztési keretből (EMVA) a kistérségben megvalósult fejlesztéseket, mivel ezekkel kapcsolatban elérhető joghiteles és nyilvános adatbázis nem áll rendelkezésünkre, a közreműködő szervezet (MVH) pedig nem tudott kistérségi szintű adatszolgáltatást biztosítani.

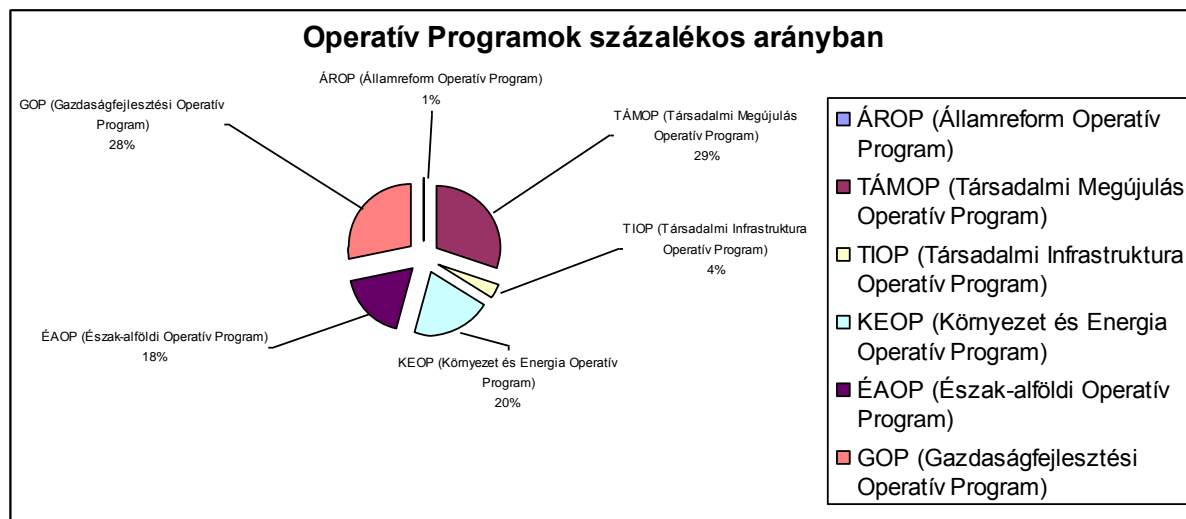
Továbbá – hasonló okokból - nem vettük figyelembe a nemzeti finanszírozású pályázatokat sem

Ezen két utóbbi pályázati forrásból megvalósuló fejlesztések összessége – vélelmezhetően – elenyészik az USZT keretein belül lehívható összegekhez képest, bár fontosságuk a legtöbb esetben nem vitatható.

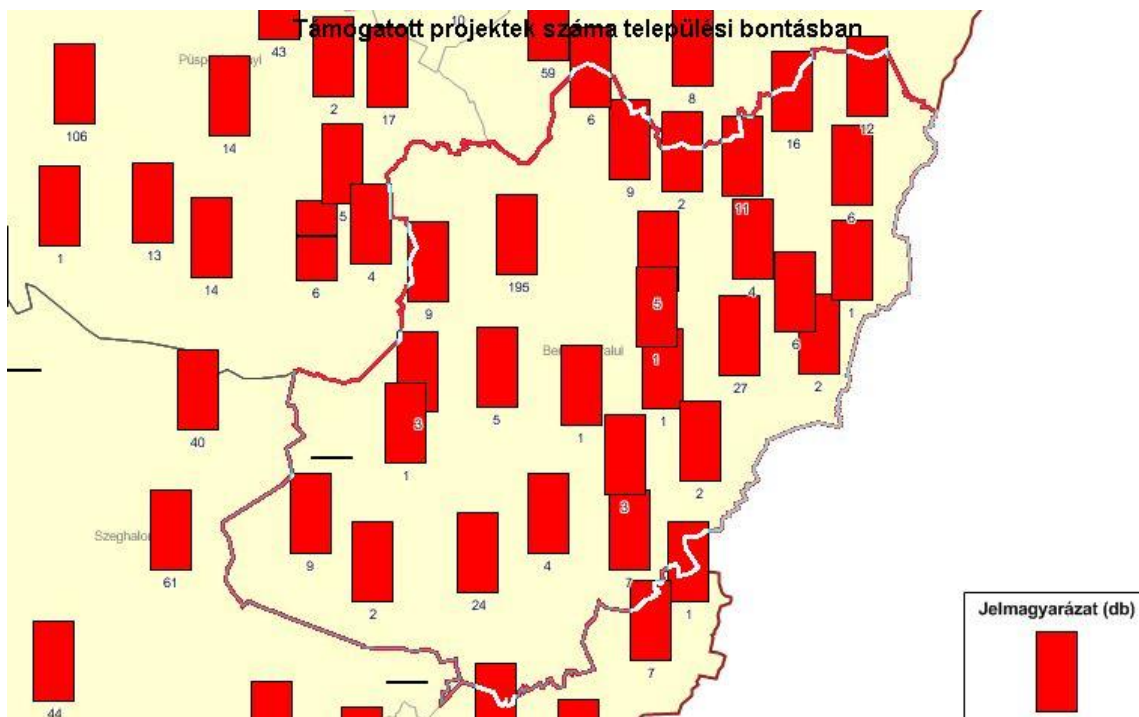
8. 4. 5. Az USZT keretein belül elnyert támogatási összegek a kistérségben, OP szerinti bontásban

Operatív program	Projektek Száma	Támogatási összeg
ÁROP (Államreform Operatív Program)	1	22 000 000
TÁMOP (Társadalmi Megújulás Operatív Program)	55	2 462 073 071
TIOP (Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program)	7	342 368 135
KEOP (Környezet és Energia Operatív Program)	38	2 422 444 736
ÉAOP (Észak-alföldi Operatív Program)	33	3 645 426 396
GOP (Gazdaságfejlesztési Operatív Program)	53	1 477 645 936
Összesen		10 371 958 274

14. Táblázat

18. ábra – forrás: nfu.hu

19. ábra – Forrás: nfu.hu

8. 4. 6. Az USZT keretein belül - a gyermekesély tekintetében közvetlen kapcsolatban álló - nyertes pályázatok és hatásuk a kistérségben élő gyermekek esélyeinek a javításához

8. 4. 7. Nyertes pályázatok hatáselemzése

A 8.4.6 pontban feltüntetett pályázatok az Új Széchenyi Terv (USZ) keretein belül valósulnak meg, mely 2013 december 31-vel lezárul. Az Európai Uniós pályázati szabályozás értelmében az adott programozási időszak utolsó napjáig támogatási szerződéssel lekötött források végső elszámolási és kifizetési ideje a tárgyidőszak utolsó napját követő 2 év, jelen esetben 2015. december 31-e. A legtöbb USZT keretein belül kiírt pályázat esetében alapkövetelmény volt, hogy a projekt fizikai megvalósításának záró dátuma nem lehet későbbi, mint 2015. július 31-e, mivel ebben az esetben biztosítható a záró beszámoló és kifizetési kérelem elfogadása az előírt időpontig. A záró beszámoló elfogadását követően kezdődik, az ún. projektfenntartási

időszak, mely általában 3-5 évig tart. Ezen időszakban a projekt eredményeit, tevékenységeit, a célcsoport nyomon követését stb. biztosítani kell, mely tevékenységeket a pályázati útmutató és/vagy a támogatási szerződés rögzít.

Mivel a gyermekesély stratégia és cselekvési terv 10 éves időtartamra szól (2023. december), ezért mindenképpen figyelembe kell venni a fejlesztések esetében a korábbi projektek fenntartási időszakra vonatkozó tevékenységeit a gazdaságosság és ez esetleges duplikációk tekintetében.

Mivel a projektek mindegyikéről nem állnak rendelkezésre részletes ismertetések, így az adatok esetében csak a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség honlapján található publikus adatok ismeretében tudunk dolgozni. (Javaslatként megfogalmazódik, hogy a Kistérségi Gyermekesély Bizottság a későbbiekben szervezzen egy tematikus napot a fenti projekt megvalósítóinak, lehetőséget biztosítva a projekt bemutatására, kiemelten a fenntartási időszakban végzett tevékenységekre.) Több projekt tervezett fizikai megvalósítása és zárása csak 2014-2015-ben várható, így a fenntartási időszakuk is eltolódik 2019-2020-ra. Ezen időszakban a tevékenységek (amennyiben ellátják azokat) több településen és több területen is biztosítják a gyermekek esélyeinek a javulását, melyek közül több is a teljes kistérsége kihatással van.

8. 5. Forráslehetőségek önkormányzatok, költségvetési intézmények és államháztartási szervezetek számára

A magyar államháztartás rendszere négy alrendszerre: a központi kormányzatra, a társadalombiztosításra, az elkülönített állami pénzalapokra, valamint a helyi (megyei, illetve települési, továbbá helyi kisebbségi) önkormányzatokra tagozódik. Egy másfajta felosztás szerint az államháztartásnak központi, illetve helyi szintje létezik. Ennek megfelelően a központi kormányzat, a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai és

az elkülönített állami pénzalapok az államháztartás központi szintjét, míg a helyi önkormányzatok az államháztartás helyi szintjét alkotják.

Mivel az utóbbi 2-3 évben – korábban önkormányzati - feladatokat átvettek állami szervezetek, így az államháztartás több alrendszere egyszerre van jelen egy-egy településen a helyi közszolgáltatásokban, különösen gyermekintézményi szinten. Éppen ezért a forráslehetőségeket ez esetben nem választottuk külön, mivel a feladatok szinergikusságát több fenntartó egyszerre biztosítja több – egymástól különálló – forrásból. Ettől függetlenül elsődlegesen az önkormányzatok bevételi lehetőségeit részletezzük, mivel a központi költségvetési szervek forrásai nem, vagy csak nagyon elenyésző mértékben keletkeznek közvetlenül helyi szinten.

Az államháztartás helyi szintjét a helyi önkormányzatok és a helyi kisebbségi önkormányzatok költségvetései képezik. Az önkormányzatok a központi költségvetésből különböző csatornákon és jogcímeken részesednek, és saját bevételekkel is rendelkeznek. Működésüket önállóan alakítják ki és pénzeszközeikkel is önállóan rendelkeznek. Az önkormányzatok önállóságának és működésnek alapvető feltétele, hogy a feladataik ellátásához szükséges vagyonnal rendelkezzenek. Az önkormányzatok működési pénzeszközeinek döntő forrása – különösen forráshiányos településeken - az állami tulajdon, így az önkormányzatok vagyonhoz juttatása (települések adósságállományának átvállalása) az állami tulajdon átalakításának fontos mozzanata volt. A vagyon így olyan valódi tulajdonosokhoz került, akik a mindennapi életfeltételek biztosítását, a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátását a legcélszerűbben tudják biztosítani.

8. 5. 1. Önkormányzatok bevételi lehetőségei

Az önkormányzatok számára több saját bevételi lehetőség is adott a jelenlegi jogszabályi keretben, azonban ezek nominális és relatív (lakosságszámhoz viszonyított) mértéke eltérő lehet egyes települések esetében. Abban az esetben, amennyiben egy település lakosság száma alacsony, de jelentős adófizető vállalkozás(ok) található az adott településen, ott az egy főre eső adóbevételek magas összeget jelentenek, az önkormányzati feladatellátás magas színvonalon biztosítható az alacsony számú lakosság számára, inverzitás mutatkozik a település demográfiai adatai és az ellátás milyensége között.

Nagyobb lakosság számú településeken a magánszemélyek adójából befolyó adók jelentenek arányaiban nagyobb bevételt, azonban itt is függ egy-egy önkormányzat gazdálkodási mutatója a helyi gazdasági aktivitástól, valamint a gazdaság szerkezetétől.

A Sarkadi Kistérség esetében a települések legnagyobb része forráshiányosnak mondható, működő gazdálkodó szervezetek hiányában, továbbá nehezíti a gazdálkodást, a felhalmozási és beruházási kiadások fokozását a lakosság alacsony gazdasági aktivitása, így a bevételek és a kiadások egyenlege a legtöbb településen negatív irányba tolódott el az utóbbi időben.

Az önkormányzatok és a fenntartásuk alá tartozó intézményekben az alábbi legjelentősebb források aknázhatók ki.

Helyi adók: a jogszabályi keretek között a települési önkormányzat képviselő-testülete állapítja meg. Ilyen adók lehetnek az alábbiak: építményadó, telekadó, magánszemélyek és vállalkozók kommunális adója, idegenforgalmi adó, helyi iparüzési adó, valamint a személyi jövedelemadó települést illető része. Ezek a

bevételek nominálisan összefüggnek egy-egy település lakosságával, gazdasági aktivitásával, működő vállalkozások számával.

Intézményi bevételek (térítési díjak): az önkormányzat által alapított, felügyelete alá tartozó intézmények működési, ár- és díjbevétele, az önkormányzati vagyon hozadékából származó nyereség, osztalék, kamat, bérleti díj. Ezen bevételek több település esetében relevánsak, azonban önmagában nem tükrözik az intézmények ráfordításait, így nem minden esetben járulnak hozzá a fenntartott intézmény és/vagy fenntartó működési költségeinek a fedezéséhez, fejlesztéséhez.

Átvett pénzeszközök: az önkormányzatoknak lehetőségük van arra, hogy együttműködjenek más költségvetési szervekkel, gazdasági társaságokkal, és az ilyen együttműködések keretében működési vagy fejlesztési célra juttatott források tervezhetők pénzeszköz-átvételnél. Az átvett pénzeszközök mértéke és összege jellemzően normatív, vagy feladatfinanszírozási alapon kerül megállapításra, felhasználásuk általában kötelező feladatellátáshoz kötött. Elégségességét nagyban befolyásolják az adott feladat ellátásának a kötelező tartalmi elemei, valamint a kapcsolódó infrastrukturális adottságok.

Hitel: ha valamennyi bevételi lehetőség és kiadási szükséglet számbavétele után megállapítható, hogy akár a működési, akár a fejlesztési feladatok ellátásához további forrásokra van szükség, hitel felvételét kell kezdeményezni. A Magyar Állam 2013-2014-ben átvállalja a települések fennálló hitelállományát, további hitelek felvétele – előreláthatóan – csak fejlesztési (beruházási), valamint gazdaságélénkítési célok esetén lesz preferált.

Vagyonértékesítés: Egy-egy települési önkormányzat képviselőtestülete dönthet az önkormányzat vagyonát (kivéve törzsvagyonát) képező értéktárgy és/vagy ingatlan értékesítéséről. Ez kiemelten abban az esetben célszerű, amennyiben az adott vagyonértéket képviselő tárgy üzemeltetése, fenntartása, karbantartása meghaladja az általa termelt értéket, vagy jövőben várható értéknövekedést. Amennyiben ingatlanokról van szó, ezek későbbiekben barnamezős beruházások alapjait képezhetik, melyek fejlesztésére kiemelt forráslehetőséget biztosítanak a 2014-2020 közötti brüsszeli költségvetés alrendszeréből kiírásra kerülő pályázatok.

Pályázati források: Az önkormányzatok számára az utóbbi egy évtizedben a legjelentősebb forrást a hazai és EU-s alrendszerekből finanszírozott pályázatok jelentették, különösen infrastrukturális beruházások esetében. A pályázati források legrelevánsabb előnye az volt államháztartási szervek számára, hogy a legtöbb projekt önrész nélkül, vagy minimális önrész (5-20 %) biztosításával lehívható volt. Önrészt a legtöbb esetben beruházási projektek esetében kellett biztosítani, azonban itt – gondos tervezés mellett – a befektetett összeg megtérülése rövid, vagy középtávon garantált (pl. épületenergetikai korszerűsítés). Az önkormányzatok és intézményeik számára a 2014-2020 közötti ciklusban is jelentős pályázati forrás áll rendelkezésre. Mivel ezen időszakon belül a gazdaságfejlesztés lesz a fő prioritás, ezért több forrás jut az önkormányzatok tulajdonában álló non-profit kft-k fejlesztésére is. A Sarkadi Kistérség jelenlegi gazdasági aktivitása mellett várhatóan a közeljövőben is az EU-s források lesznek a legmeghatározóbbak a felhalmozási kiadások finanszírozására. Célszerű - a pályázati források minél nagyobb arányú lehívása érdekében – hogy egy-egy településen mind az önkormányzat, mind az önállóan működő és gazdálkodó intézményei is pályázzanak, továbbá konzorciumban együttműködve a non-profit szektorral is nyújtsanak be pályázatokat.

8. 5. 2. Forráslehetőségek államháztartáson kívüli non-profit szervezetek számára

Hivatalos meghatározás szerint: civil szervezetek a 2003. évi L. törvény^{14.} § -a alapján az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény alapján alapított, jogi személyiséggel rendelkező társadalmi szervezetek, szövetségek – a pártok, munkaadói és munkavállalói érdekképviseleti szervezetek, biztosító egyesületek és egyházak kivételével - valamint az 1959. évi IV. törvény alapján létrejött jogi személyiséggel rendelkező alapítványok (a közalapítványok kivételével).

A civil szervezetek szinonimájaként is használják a non-profit szervezet elnevezést, mely tanulmányunk ezen pontjában kiterjeszthető minden olyan szervezetre, mely nem nyereségorientált, a működési költségein felüli minden bevételét a szervezet nem eredmény, hanem céltartalékként könyveli el, a későbbi működési, vagy felhalmozási kiadásaira. Ebben az értelmezésben jelen esetben az egyházakat, mint meghatározó – nem for-profit – szereplőket is ide számítjuk. Ezen szervezetek a kistérség összes településen megtalálhatók, több működése kifejezetten a gyermekek támogatására, esélyeik javítására jött létre. Munkájuk sok esetben kimagasló, bár bevételi forrásaik – szintén az alacsony gazdasági aktivitás hatására – korlátozottak.

Az államháztartás alrendszerén kívüli non-profit szervezetek számára az alábbi forráslehetőségek a legjelentősebbek:

SZJA 1 %-nak fogadása: A legáltalánosabban ismert formája a civil szervezetek támogathatóságának a magánszemélyek rendelkezése a személyi jövedelemadójuk 1+1 %-ról. Az egy százalékos adóból részesülhetnek az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló törvény szerinti egyesület (kivéve a pártot, biztosító egyesületet, munkaadói és munkavállalói

érdekképviselői szervezetet), amelyet a bíróság a magánszemély rendelkező nyilatkozata évének első napja előtt legalább két évvel, valamint alapítvány, amelyet a bíróság a magánszemély rendelkező nyilatkozata évének első napja előtt legalább két évvel nyilvántartásba vett. A legtöbb – feltételeket teljesítő – civil szervezet él is ezzel a lehetőséggel, promóciót biztosítva saját tevékenységük, valamint az 1 % feletti rendelkezés lehetőségeinek megismertetésére. Jelenleg több – szintén közhasznú tevékenységet folytató – honlap is elérhető azon non-profit szervezeteknek, amelyek népszerűsíteni, megismertetni kívánják a céljaikat. A magánszemélyek számára adott a lehetőség, további 1 %-al történő rendelkezésre is, melyet egyházi bejegyzésű szervezetek számára tehetnek meg.

Pályázatok: A pályázatok és a non-profit szervezetek napjainkra szinte elválaszthatatlanok lettek. Több – jelentős – civil szervezet számára a legjelentősebb bevételi forrást a pályázatok jelentik, folyamatos működésük ezáltal biztosított. A civil szervezetek számára jelentős számú hazai forrás áll rendelkezésre a Nemzeti Együttműködési Alap (NEA) keretein belül, bár ezen pályázati források jellemzően kisebb összegűek, a néhány százezer forinttól a maximum 5 millió forintig terjednek. Nagyobb bevételt jelentenek az Európai Unió alrendszeréből folyósított un. EU-s pályázati pénzek, melyek a non-profit szféra számára a legtöbb esetben (ESZA) önrészt nem, vagy csak minimális százalékban (ERFA) igénylenek. Ezen esetben célszerűbb az első EU-s pályázatot konzorciumban megvalósítani egy-egy kisebb non-profit szervezetnek, mivel a menedzselésük speciális tapasztalatot, szakmai és pénzügyi alkalmasságot kíván meg.

Nem pénzbeni források: A civil szervezetek esetében a működésük gyakran hatékony tud lenni abban az esetben is, amennyiben nem rendelkeznek releváns pénzösszegekkel egy-egy program, vagy alapszabályban rögzített célkitűzéseik

megvalósításához. Jellemzően azon szervezetekről beszélünk, akik egy-egy leszakadó, vagy hátrányos társadalmi csoport mindennapos életvitelének segítségét látják el, főként adományokkal (élelmiszer, ruházat). Ebben az esetben célszerű megkeresni olyan nagyobb szponzorokat, támogatókat, melyek nem pénzből forrásokkal tudják támogatni a civil szervezeteket, mint pl. nagyobb élelmiszergyártók. Érdekes ilyen tekintetben megkeresni a NAV illetékes csoportját is, akik hamis márkajelzés miatt elkobzott árut átcímkézve rászorulóknak megsegítésére civil szervezeteken keresztül szétosztják.

8. 5. 3. Non-profit szervezetek, mint szolgáltatók

A civil szféra további finanszírozási forrását jelenthetik a saját tevékenységből származó bevételeik, bár a legtöbb szervezet ezen kapacitásait nem, vagy nem megfelelő mértékben használja ki. A legtöbb non-profit szervezet tagsága révén megfelelő humán kapacitást tud a működési tevékenységeiben felmutatni, mivel a vezetőik és alapítói, esetleges támogató-segítő munkatársaik jellemzően megfelelő szakismeretekkel, kompetenciákkal rendelkeznek a szervezet tevékenységének a lebonyolításában. A tevékenységüket a legtöbb esetben karitatív módon látják el, holott lehetőség adódhatna arra is, hogy szakmai megvalósítóként egy-egy hazai, vagy EU-s projektben részt vegyenek, mint külső szolgáltatók. Ebben az esetben a szolgáltatásból származó bevétellel a szervezeteknek nem kell külső támogató irányába elszámolniuk, a keletkezett bevételekkel megfelelőképpen gazdálkodva ugyanúgy közhasznú státuszban maradnának számviteli értelemben. Ennek elősegítése érdekében célszerű lenne egy kistérségi szintű, kifejezetten non-profit szervezeteknek tartott fórum, ahol a megjelentek bemutatkozhatnának, kapcsolatokat építhetnének.

8. 6. A 2014-2020 Európai Unió költségvetési ciklus Operatív programjai és prioritási területei

Az Európai Unió 2014 és 2020 közötti hétéves költségvetési keretéből jelentős fejlesztési források érkeznek Magyarországra, az uniós csatlakozás óta már meglévő eljárások mentén. E forrásátadás az EU Kohéziós Politikájának, valamint Vidékfejlesztési Politikájának törekvéseit szolgálja. E források egyrészt elősegítik Magyarország és a magyar térségek társadalmi-gazdasági felzárkózását az EU legfejlettebb régióihoz. Másrészt szolgálják a mezőgazdaság versenyképességét és a vidéki térségek népességmegtartó képességének megőrzését.

A költségvetési ciklus az UMFT-hez és az USZT-hez képest lényegesen egyszerűbb, a prioritások komplexebben ölelnek fel egy-egy fejlesztési területet, továbbá a korábbiaktól ellentétben, mindössze hat operatív programból állnak, melyek a következők:

Emberi Erőforrás Operatív Program (EFOP)

Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP)

Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program (IKOP)

Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP)

Versenyképes Közép-magyarország Operatív Program (VEKOP)

Vidékfejlesztési Program (VP)

A Gyermekesély Stratégia, Forrástérkép és Cselekvési Terv szempontjából a tervezett operatív programok közül a legjelentősebb hatású az Emberi Erőforrás Operatív Program. Ezen belül a prioritástengelyek egyszerre szolgálják a humán és az infrastrukturális fejlesztéseket, ezáltal a fejlesztések kohéziója átláthatóbb,

követhetőbb és szinergikusabb, mint a 2007-2013 ciklusban, amikor a humán és az infrastrukturális források elkülönültek a TÁMOP és TIOP programokban.

A GINOP prioritásai a közvetlen gazdaságfejlesztésre irányulnak, ezen belül elsődlegesen a kis- és középvállalkozások támogatása a fő cél. Ez a gazdaságfejlesztés tekintetében kiemelten fontos, ugyanis a versenyszférában dolgozó munkavállalók 80 %-a KKV-k alkalmazásában állnak. A Sarkadi Kistérség esetében a vállalkozások 100 %-a KKV, vagy mikrovállalkozás, így a fejlesztési források kihasználásával javulhat a foglalkoztatottság, így a családok többletbevételhez juthatnak, a vállalkozások helyi adókkal növelhetik a települési önkormányzatok forrásait, támogathatnak civil szervezeteket. Ez az operatív program a gyermekek esélyeinek a javításához közvetetten járul hozzá, így beavatkozási területeit nem részletezzük.

Az Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program, a térségi elérhetőség javításán keresztül járulhat hozzá, a kistérség megközelíthetőségének, az úthálózat fejlesztéséhez – esetleges – újabb határátkelők megnyitásával a nemzetközi kapcsolatok erősödéséhez. Közvetlen hatása a gyermekek esélyeinek a javításához nincs.

Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) újszerű elem az EU-s pályázati források elosztásában, melyek a korábbi Regionális Operatív Programok részbeni kiváltását szolgálja. Előnye, hogy konstrukciói megyei szinten kerülnek kidolgozásra a Területfejlesztési Konceptiók alapján. A korábbi regionális szinten tervezett programok – a mi esetünkben a Dél-alföldi régió – gyakran nem illeszkedtek egy-egy megye, azon belül is a különböző fejlettségű kistérségek egyéni igényeihez, így a megfelelő – és elvárható – hatásindikátorok a legtöbb esetben nem érték el azt a szintet, melyek a pályázati források ésszerű felhasználását jellemezték volna.

Versenyképes Közép-magyarország Operatív Program (VEKOP), jelen tanulmányban nem releváns, ugyanis a Közép-magyarországi régiót (Budapest, Pest megye) érinti.

Vidékfejlesztési Program (VP) egyes elemei közvetlenül a vidéki közösségek megerősítésére, a vidéki népesség életminőségének javítására, az öngondoskodó, élhető és életképes vidék megteremtésére koncentrálnak. Ezen intézkedések közvetlenül, vagy közvetetten is hatnak a gyermekek esélyeinek a javításához, a tanulás elősegítéséhez, a fiatalok rurális területen tartásához, a társadalmi befogadás erősítéséhez. További közvetett hatás a vidéki életre, a jövedelemszerzés alapjait jellemzően biztosító mezőgazdaságra, élelmiszertermelés fejlesztésére ösztönző támogatások, melyek az életszínvonal emelkedésével, az egy főre jutó jövedelemi viszonyok javítására irányul.

Tanulmányunk szempontjából a TOP, a VP és az EMOP programtervezetét – illetve az előző kettő ide vonatkozó, releváns részeit - kívánjuk részletesen bemutatni.

8. 6. 1. A Területfejlesztési Operatív Program gyermekeséllyel kapcsolatos prioritástengelyei

8. 6. 1. 1. A foglalkoztatás és az életminőség javítása családbarát, munkába állást segítő intézmények, közszolgáltatások fejlesztése

Magyarország kedvezőtlen demográfiai helyzete hosszú távon a munkaerő utánpótlását, és így a fenntartható növekedést veszélyezteti. A foglalkoztatási szint növelése pedig alapvető fontosságú ahhoz, hogy a régió gazdasági fejlődése hosszú távon is fenntartható legyen, stabil alapokon nyugodjon. Ezért a vállalkozások támogatásával párhuzamosan olyan családbarát, a munka és a magánélet összehangolását segítő szolgáltatásfejlesztésre, közösségi szemlélet-formáló és

tájékoztató akciókra is szükség van, amelyek hosszú távon hozzájárulnak a gyermekvállalás ösztönzéséhez, így évtizedes távlatban is biztosítják a munkaerő utánpótlását. A családközpontú társadalom és a demográfiai fordulat eléréséhez a munka és magánélet összehangolásának elősegítését célzó intézkedésekre, a gyermekvállalást ösztönző munkarend és atipikus foglalkoztatási formák bevezetése mellett elsősorban az intézményi (és munkáltatói) gyermekfelügyelet megszervezésére, rugalmas, napközbeni ellátási szolgáltatások elősegítésére, újjászervezésére, családbarát települések és szolgáltatások, kialakítására van szükség.

8. 6. 1. 2. A szociális alapszolgáltatásokhoz és gyermekjóléti alapellátásokhoz (bölcsőde, családi napközis stb.), valamint óvodai ellátáshoz való hozzáférés javítása és a szolgáltatások minőségének fejlesztése

A gyermekvállalás miatt a munkaerőpiacot elhagyó nők kevesebb, mint felének van lehetősége arra, hogy visszatérjen korábbi munkáltatójához. A munkavállalást hátráltatja a leépült és kapacitáshiányos intézményrendszer (óvodák, bölcsődék), illetve a gyerekintézmények munkaidőtől eltérő nyitvatartási ideje. A bölcsődék magas kihasználtsággal működnek, a bölcsődével rendelkező települések egy részén is magas a felvételre várakozó gyermekek száma, de számos olyan 10 ezer lakos feletti település van az országban, amely törvényi kötelezettsége ellenére nem működtet bölcsődét.

Annak ellenére, hogy az elmúlt egy-két évben a Kormány számos családbarát intézkedést hozott, és jelentős fejlesztések történtek a 2007-2013 közötti időszakban is, a mindössze 500 hazai bölcsőde kevés ahhoz, hogy megkönnyítse a szülés után újra dolgozni akaró anyák helyzetét. Jelenleg a háromévesnél fiatalabb gyerekek mindössze 8 százalékát tudják befogadni. Az intézkedés fő célja, a munkába állást és a családokat segítő intézmény- és hálózat-fejlesztése különös tekintettel a kisgyermeket nevelők munkavállalását támogató önkormányzati közösségi, munkaadói gyermekmegőrzési lehetőségek kialakítására.

Az intézkedés kiemelt célja a napközbeni kisgyermekellátás, különösen a bölcsődék és családi napközök kapacitásának és infrastruktúrájának fejlesztése. Az intézkedés célja új beruházásokkal, bővítésekkel biztosítani a szolgáltatást azokon a településeken, ahol nincs bölcsőde, vagy kevés a bölcsődei férőhely. Fontos cél továbbá a meglévő férőhelyek korszerűsítése is.

- Az óvodák infrastrukturális fejlesztése, valamint az eszközbeszerzés részeként támogatható;
- energiatakarékos és korszerű óvodai intézmények kialakítása, meglévő intézmények akadálymentes felújítása, bővítése, modernizációja, többfunkcióssá és energiatakarékosá tétele;
- a kapacitások fejlesztése érdekében új intézményegység létrehozásához kapcsolódó új épület/épületrész építése;
- új tornaterem, tornaszoba építése, az intézmények udvarának akadálymentes felújítása, balesetmentesítése, sportudvar kialakítása, fejlesztése.

Főbb célcsoportok: Az egyes közszolgáltatási (szociális és gyermekjóléti alapellátás és óvodai ellátás) funkciók igénybevételével érintett lakosság.

Specifikus célterületek: A specifikus célterület a tervezés későbbi fázisában kerül azonosításra.

Kedvezményezettek típusai: A fenntartó települési önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, illetve ezek társulásai; a szociális és gyermekjóléti intézmények, non-profit szervezetek, egyházak, civil szervezetek, napközbeni ellátást nyújtó intézmények.

8. 6. 1. 3. A társadalmi befogadást és az esélyegyenlőséget, valamint az életminőséget segítő helyi szinten elérhető önkormányzati közszolgáltatások hozzáférhetőségének és minőségének javítása

A Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) az önkormányzatok számára kötelezően előírt közszolgáltatások infrastruktúrájának a fejlesztését, továbbá a területi közigazgatás helyi szintjén jelentkező közfeladatok ellátásához kapcsolódó infrastruktúra fejlesztését segíti elő. A szolgáltatások minősége és hozzáférhetősége tekintetében ugyanis jelentős területi különbségek vannak a megyék, illetve a nagyobb városok és a kisebb települések között.

Különösen a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségekben nem biztosított a megfelelő színvonalú szolgáltatás sem helyben, sem az elérhető távolságon belüli centrumokban. Ugyanakkor a nagyobb városokban jelentkeznek a nagyobb népességszámhoz köthető speciális ellátások iránti városi és térségi igények.

A lakosság rendelkezésére álló humán közszolgáltatások mindenekelőtt az egészségügy és a szociális ellátások minőségét, színvonalát jelentős mértékben meghatározza a területileg, helyileg e szolgáltatások működtetésére, rendelkezésre álló épületállomány fizikai állaga, technikai felszereltség korszerűsége. Jellemző módon az ország elmaradottabb, gazdasági és szociális tekintetben, leszakadó térségeiben a legrosszabb és leelavultabb az oktatási, képzési rendszerek és az egészségügyi, szociális ellátások helyi fizikai infrastruktúrája. A fizikai és info-kommunikációs infrastruktúra teljes hiánya miatt több száz településen egyáltalán nincs mód és lehetőség az életesélyek és az életminőség javítása, a területi felzárkóztatás, a népességmegtartó képesség szempontjából is fontos szolgáltatások működtetésére. Másrészt a leromlott állagú épületek és az elavult felszerelések, vagy a technikai eszközök, hiánya miatt nincs tényleges lehetőség korszerű, magas színvonalú szolgáltatások nyújtására. A fogyatékossgal élő embereket környezeti és (info-

)kommunikációs akadályok egyaránt gátolják társadalmi és munkaerő-piaci részvételükben.

Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáféréssel, a betegségmegelőzés és az egészség-elősegítő rendszerek javításával minden valószínűség szerint csökkenthetők az egészségi állapot terén mutatkozó egyenlőtlenségek. A népesség egészségi állapotának javítását, illetve ennek érdekében az ellátórendszer szerkezetének átalakítását a Semmelweis Tervben foglalt célkitűzéseknek megfelelően az OP-k összetett eszközrendszerrel támogatja. Az egészségügy infrastruktúrájának fejlesztését támogató intézkedések részben az ágazati EFOP Programban, részben pedig a területi operatív programban kaptak helyet.

8. 6. 1. 4. Egészségügyi alapellátás és önkormányzati járóbeteg-ellátás infrastrukturális fejlesztése

Az uniós tagállamok között, illetve azokon belül óriási eltérések mutatkoznak az egészségi állapotot illetően, sőt, vannak arra utaló jelek, hogy ezek az eltérések még markánsabbá válhatnak. A korábbi évtizedekből örökölt tendenciákon nem sikerült módosítani, Magyarország helyzete az egészségi állapot alapján lényegesen rosszabb, mint a hasonló gazdasági fejlettségű országoké, (és ami a legsúlyosabb probléma) az ország gazdasági fejlettsége alapján várható egészség-teljesítmény is tovább romlott, a „gazdagság-egészség diszkrepancia” tovább növekedett.

A Semmelweis Terv értelmében az egészségügy hazai reformjának célja, hogy megteremtőd-jön a betegek számára egyenlőbb, igazságosabb, színvonalasabb egészségügyi szolgáltatást nyújtó és az állam teherbíró képességéhez igazodó, hosszú távon is fenntartható egészségügyi ellátórendszer. A reform egyik fő elemét az ellátó kapacitások racionális átszervezése jelenti, amelynek keretében a kórház-központú rendszer helyét átvevő magasabb színvonalú alap- és szakellátás intézmények kerülnek

támogatásra, élve a korszerű technológiák adta lehetőségekkel is. Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáféréssel, a betegségmegelőzés és az egészség-elősegítő rendszerek javításával minden valószínűség szerint csökkenthetők egyes, az egészség terén mutatkozó egyenlőtlenségek.

A népesség egészségi állapotának javítását, illetve ennek érdekében az ellátórendszer szerkezetének átalakítását az OP-k összetett eszközrendszerrel támogatja. Az egészségügy infrastruktúrájának fejlesztését támogató intézkedések részben az EFOP-ban, részben pedig a TOP-ban kaptak helyet.

A Terület és Településfejlesztési Operatív Program kompetenciáját képezik a helyi felelősség körébe tartozó fejlesztések, amelyek a helyi önkormányzatok által ellátandó feladatokhoz kapcsolódnak. Ennek megfelelően a TOP által támogatott intézkedés alapvető célja az egészségügyi alapellátási és járóbeteg intézmények modernizációjának támogatása az infrastruktúra és eszközfejlesztés célirányos támogatásával, annak érdekében, hogy az egyes kistérségekben minden lakos számára hozzáférhetővé váljanak a megfelelő infrastrukturális ellátottsággal rendelkező egészségügyi intézmények szolgáltatásai. A programot indokolja, hogy az egészségügyi rendszer infrastruktúrája területileg kiegyenlítetlen, nagyszámú a rossz állapotú házi-orvosi rendelő, a hiányos vagy elavult eszközökkel rendelkező és leromlott állapotú járóbeteg-szakellátó intézmény, amely különösen a hátrányos helyzetű térségeket érinti.

Az intézkedés lehetőséget nyújt egyrészt a helyi önkormányzatok egyes főbb alapellátási szolgálatainak helyet adó épületeinek, másrészt a járóbeteg-intézmények épületeinek korszerűsítésére infrastruktúra-fejlesztés és eszközbeszerzés által. Cél a szolgáltatások színvonalának és a munkafeltételek minőségének javítása korszerű infrastruktúra-fejlesztéssel.

Az alapellátási szolgálatok fejlesztésének keretében a háziorvosi szolgálatnak – felnőtt gyermek, vegyes praxis –, fogorvosi szolgálatnak, központi alapellátási ügyeletnek helyt adó épületek fejlesztésére lesz lehetőség. Az intézkedés az önkormányzati feladatok közé tartozó kötelező alapellátás fejlesztésén túl, az önkormányzati fenntartású járóbeteg-szakellátási intézmények fejlesztésére is lehetőséget biztosít a meglévő járóbeteg-szakrendelők bővítésével, átépítésével, felújításával és eszközbeszerzéssel a magas szintű közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés elvét követve.

Támogatandó tevékenységek:

- meglévő orvosi rendelők infrastruktúra fejlesztése, akadálymentesítése;
- eddig más célra használt ingatlan orvosi rendelővé/egészségházzá vagy központosított alap-ellátási ügyeletté való kialakítása, indokolt esetben új építése;
- meglévő járóbeteg-szakrendelő bővítése, átépítése, felújítása a jogszabályi és a szakmai minimum feltételeknek megfelelően, és az akadálymentesítés szempontjainak figyelembevételével;
- szakmai felszereltség korszerűsítése a minimumfeltételeknek megfelelően;
- emelt szintű definitív ellátás végzéséhez szükséges gépek-eszközök fejlesztése.

Főbb célcsoportok: Az egyes egészségügyi közszolgáltatási funkciók igénybevételével érintett lakosság.

Kedvezményezettek típusai: helyi önkormányzatok, önkormányzati fejlesztési társulások, többcélú kistérségi társulások, helyi önkormányzatok és önkormányzati társulások által létrehozott non-profit gazdasági társaságok.

8. 6. 1. 5. A szociális alapszolgáltatások infrastruktúrájának bővítése, fejlesztése

Az önkormányzatok teljes körűen kötelesek a gyermekjóléti szolgáltatást és a gyermekek napközbeni ellátását, ezen túl az étkeztetést és házi segítségnyújtást, valamint az egyéb szociális szolgáltatásokhoz, különösen a családsegítéshez való hozzáférést biztosítani. A jogszabályok településnagysághoz kötötten írják elő a többi ellátási forma biztosítását: a települések 2000 fő fölött családsegítést, 3000 felett családsegítést és idősek nappali ellátását, 10 000 fő felett a fentieken túl egyéb nappali ellátást, valamint bölcsődét kötelesek működtetni. A szociális törvény nevesít mindezekén túl további szociális alapszolgáltatásokat is, mint például a jelző-rendszeres házi segítségnyújtás, a közösségi ellátások és a támogató szolgáltatás.

Főbb célcsoportok: az egyes szociális közszolgáltatási funkciók igénybevételével érintett la-kosság.

Kedvezményezettek típusai: A fenntartó települési önkormányzatok, kisebbségi önkormányzatok, illetve ezek társulásai; a szociális intézmények, non- non-profit szervezetek, egyházak, civil szervezetek, napközbeni ellátást nyújtó intézmények.

8. 6. 1. 6. A leromlott települési területeken mélyszegénységben élő családok, romák valamint szegregált élethelyzetben élő marginalizált csoportok fenntartható társadalmi és területi integrációja, a biztonság és a társadalmi befogadás erősítése

Cél a városok leromlott vagy leszakadással fenyegetett városrészeinek leromlását kiváltó társadalmi-fizikai-gazdasági folyamatok megállítása és megfordítása, a helyi hátrányos helyzetű lakosság életminőségének és esélyeinek javítása, az épített környezet minőségi átalakításával, új gazdasági, kulturális, szociális és közösségi funkciók kialakításával és a meglévő funkciók figyelembevételével.

8. 6. 1. 7. Szegénység és szegregáció által sújtott, leromlott városrészek rehabilitációja

Az intézkedés célja városi válság területeken és/vagy leszakadással fenyegetett városrészekon koncentráltan megnyilvánuló társadalmi-fizikai-gazdasági problémák komplex módon való kezelése, az érintett városrészek meglévő funkcióinak figyelembevételével, újabb gazdasági, szociális és közösségi funkciók kialakításával. Az integrált szociális típusú rehabilitáció azokon a városrészekon valósítandó meg elsősorban, ahol a kedvezőtlen demográfiai helyzet, alacsony iskolázottság, alacsony gazdasági aktivitás, a tartós munkanélküliség magas szintje, a szegénység és kirekesztettség magas szintje, a nagyfokú kriminalitás és az erősen leromlott környezet ezt indokolja.

Az intézkedés kiterjed az érintett szegénység és szegregáció által sújtott, leromlott városrészek lakófunkcióinak bővítésére, komfortfokozatának emelésére, lakások kiváltására, szociális bérlakások vásárlására és építésére, eredetileg más funkciójú önkormányzati tulajdonú épületek átalakítására, valamint életveszélyes lakhatási körülmények megszüntetésére.

A városrehabilitáció kiemelt területe, a közösségformálást erősítő terek, létesítmények fejlesztése az érintett lakosság szociális kohéziójának erősítése érdekében. Így a közművelődést szolgáló létesítmények (könyvtárak, közösségi házak, kulturális központok), szabadidős létesítmények, közösségépítést szolgáló egyházi tulajdonú épületek infrastruktúrájának átalakítása, megújítása, továbbfejlesztése és újabbak kialakítása szintén az intézkedés részét képezik. Az élhető város(rész) központi részét képező közterek, közparkok, közterületi játszóterek, szabadtéri közösségi terek, városi zöldfelületek, gyalogos zónák, mind-mind a közösségépítés fontos helyszínei. Az intézkedés ezért magában foglalja ezek infrastrukturális fejlesztését és megújítását.

Az intézkedés részét képezik, az ún. közösségi bérházprogramok, melyek megfelelő teret biztosítanak a közösségépítéshez, valamint a lakók közötti szolidaritás kialakításához. Az intézkedés egy olyan kísérleti programot tartalmaz, ami egy

speciális bérház és közösség kialakítását célozza. A lakások egy részét segítségre szoruló társadalmi csoportok (volt hajléktalan, állami gondozásban lévő, fogyatékkal élő emberek, pszichiátriai kezelés alatt álló betegek, stb.) tagjai bérelhetik, míg a lakások másik része olyanok számára lesz fenntartva, akik ilyen jellegű problémával nem küzdenek. A program egyik legfontosabb eleme a lakók közötti szolidaritás kialakítása, a közösség megtartó és segítő erejének a kiaknázása. Ehhez szükséges többek között az is, hogy az épületben kialakításra kerüljenek olyan közösségi terek, amelyek találkozás lehetőségét biztosítják a lakóközösség tagjai számára. A kísérleti projektek végeztével, a konklúziók levonása után olyan szakmai ajánlás kialakítása szükséges, amely a későbbiekben a hasonló jellegű fejlesztések kivitelezéséhez nyújt segítséget. Az intézkedés ezért magában foglalja ezek infrastrukturális fejlesztését és megújítását.

Az intézkedés kiemelten kezeli a Fecskeház Program támogatását, mely a népesedési és a lakhatási helyzet javítása érdekében, támogatja az olyan önálló ingatlanal nem rendelkező, 35 év alatti fiatalokat, akik lakáscélú előtakarékosságot vállalnak, és 5 év után saját erőből kívánják megoldani a lakhatásukat.

A Fecskeház Programot több európai uniós államban alkalmazzák már, köztük olyan projektekben is, amelyek célja az elvándorolt, tehetséges fiatalok visszatérésének ösztönzése. Magyarországon 2007-2013 között is számos nagyváros, több község is igyekezett ezzel a mód-szerrel lehetőséget biztosítani a fiataloknak az otthonteremtésre. A Program újdonsága a jelenlegi programozási időszakban, hogy az előregedő falvakra, valamint a fecskeházak hálózatszerű kialakítására, működtetésére helyezik a hangsúlyt.

Az intézkedés kiterjed a közszféra szolgáltatásainak elérhetőségére és a városbiztonság megteremtésének biztosítására is, amely segíti az érintett válságterületeken koncentráltan jelentkező deviáns viselkedési formák megakadályozását és

továbbterjedését, ezáltal növelve az ott élők komfort- és biztonságérzetét. Az intézkedés keretében városi biztonság megőrzéséhez kapcsolódó feladatokat ellátó állami és civil szervezetek épületei, valamint a mentőszolgálat és tűzoltóság kiszolgáló infrastruktúrája kerülhet megújításra, fejlesztésre.

Főbb célcsoportok: Városi, szegregációval fenyegetett területek lakosai; alacsony társadalmi státuszú lakosság; jellemzően alacsony jövedelmű, és alacsony iskolai végzettségű társadalmi csoportok.

Kedvezményezettek típusainak meghatározása: helyi önkormányzatok és társulásaik, valamint szövetségeik, nemzetiségi önkormányzatok, önkormányzati és állami intézmények, egyházak, egyházi és civil szervezetek, közfinanszírozott szociális és egészségügyi szolgáltatók.

8. 6. 2. A Vidékfejlesztési Program gyermekeséllyel kapcsolatos prioritástengelye

8. 6. 2. 1. A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben (VP – 6. sz. prioritás)

A vidéki térségek leszakadása folyamatos, a nemzetgazdaságra nehezedő szociális terhek itt koncentrálnak.

Ennek fő okai az alábbi problémák:

- Kedvezőtlen szocio-demográfiai és egyéb kapcsolódó térségi trendek: Fialalok elvándorlása; elöregedés; romló egészségi állapot; újratermelő mélyszegénység; növekvő helyi szolgáltatáshiány; kulturális örökség eróziója; szétesett helyi közösségek.
- Vidéki helyi gazdaság gyenge, kezdetleges és szervezetlen: Fejletlen és gyenge KKV szektor; helyi termelés-fogyasztási kapcsolatok hiánya; helyi termékek

hiánya; innováció hiánya; együttműködések hiánya, gyenge hálózatosodás; turisztikai potenciál gyenge kihasználtsága; helyi agro-biodiverzitás kihasználtsága minimális.

- Jelentős és tovább növekvő területi fejlettségi különbségek a vidéki térségek rovására.
- Vidéken élők által elérhető jövedelemforrások jövedelmezőségi szintje alacsony.
- Vidéki munkanélküliség, az aktív korú inaktívak koncentrációja a vidéki területeken
- Helyi infrastruktúra gyengesége. Szolgáltatáshiány a vidéki területeken.
- IKT kapacitás és használat alacsony szintű. Az IKT működtetéséhez, használatához szükséges megfelelő humán erőforrás hiánya.

A prioritás a vidéki közösségek megerősítésére, a vidéki népesség életminőségének javítására, az öngondoskodó, élhető és életképes vidék megteremtésére koncentrálni. Kiemelt figyelmet fordít az alábbi területekre:

- új foglalkoztatási formák támogatása a szegénység és a munkanélküliség kezelésére: társadalmi gazdaság stb;
- mélyszegénység kezelése és újratermelődésének mérséklése;
- a vidéki lakosság életminőségét segítő, helyi gazdaságot ösztönző alapvető szolgáltatások, infrastruktúra biztosítása beleértve a szociális alap és kiegészítő szolgáltatásokat;
- gazdasági diverzifikáció, nem mezőgazdasági vállalkozások segítése, önfoglalkoztatás fejlesztése, vállalkozóvá válás, ehhez kapcsolódóan a háztáji

integráció és kapacitások kihasználása, helyi termék potenciál kihasználása
közösségi helyi termék, megújuló energia kapacitások;

- a vidéki területek sokszínű kulturális (szellemi)-, épített, valamint táji (természeti) örökségének értékőrző megújítása, hasznosítása;
- a vidéki kulturális, közösségi és tudástranszferre szolgáló terek, szolgáltatások fejlesztése, IKT használat növelése
- a vidéki épített-, valamint táji (természeti) örökség értékőrző megújítása, hasznosítása;
- társadalmi befogadás előmozdítását, a roma integrációt elősegítő tevékenységek támogatása;
- a társadalmi befogadás és kohézió elősegítése a kultúra eszközeivel, szociális-közösségi fejlesztésekkel

8. 6. 2. 2. Tervezett fejlesztési területek az esélyegyenlőség megteremtése és a rurális területek felzárkóztatása érdekében

Többfunkciós közösségi szolgáltató terek létrehozása és működtetése

A 2014-2020 közötti időszak legfontosabb vidékfejlesztési céljai között szerepel a helyi társadalmi környezet megújítása, a közösségi terek rekonstrukciója, valamint a valós helyi igényekre alapozott szolgáltatásfejlesztés, amelyek nélkül a helyi gazdaságfejlesztési intézkedések sem tudnak jelentős (térségi) hatást elérni. Mindezek alapján az életminőség javító és gazdaságfejlesztési intézkedések éles elkülönítése helyett a térségi projekteken belül a két típusú fejlesztés összehangolását kell biztosítani. A jelenleg is működő közösségi szolgáltató terek (Integrált Községi Szolgáltató Terek, IKSZT-k) egyik legfőbb problémája a megfelelő humán erőforrás hosszú távú biztosítása, a helyi jelenlét erősítése, ezért elengedhetetlen a megfelelő képzettséggel és gyakorlattal rendelkező humán erőforrás jelenlétének biztosítása. Az

EMVA keretében megvalósuló intézkedések alapvető célja mindezek mellett, hogy hozzájáruljanak az erodálódó tárgyi és szellemi kulturális örökség megőrzéséhez, a szegénység csökkentéséhez, valamint elősegítsék a minél szélesebb körű társadalmi befogadást és felzárkózást.

Intézkedés tervezett tartalma:

A helyi közösség egészségét szolgáló többfunkciós közösségi szolgáltató terek létrehozása, kialakítása, lehetőség szerint meglévő épületekben. Jelenleg működő Integrált Községi Szolgáltató Terek (IKSZT) továbbfejlesztése, működtetésének finanszírozása. EMVA forrásból biztosítható az épület felújítás, a szükséges eszközök beszerzése, az infrastruktúra fejlesztése; a létrejövő többfunkciós tér működtetéséhez az emberi erőforrás finanszírozását (bérjellegű költségek) más forrásból szükséges biztosítani; ez utóbbi elengedhetetlen feltétel az intézkedés megvalósításában. Helyi önkéntes munka feltételeinek kialakítása (önkéntesek fogadása).

Tervezett elemei:

- Meglévő többfunkciós közösségi terek továbbműködtetése, új közösségi terek létrehozása és működtetése; integrált könyvtár, információs és közösségi szolgáltatás („település nappalija”) – megyei szintű pénzügyi és szakmai koordinációval,
- Alapvető (szociális és műszaki infrastrukturális) szolgáltatásokat biztosító közösségi terek kialakítása, fejlesztése,– kifejezetten a leghátrányosabb helyzetű településeken, szegregátumokban;
- Községi tudásátadást szolgáló terek, beleértve mezőgazdasági, kertészeti tudástadásra szolgáló tereket, pl. községi tankerteket, ahol lehetséges, helyi, népi építészeti értéket képviselő, használaton kívüli épületek, majorok, tanyák,

iskolakertek hasznosításával. Cél a közösségi gyakorlati tudás- és tapasztalatcsere, gyakorlati bemutatás, továbbá az egészséges alapanyagok biztosítása a helyi köz- és gyermekétkeztetés számára

- Sport-, szabadidős- és öntevékeny kulturális tevékenységek, tanórán kívüli foglalkozások, önismereti képzések, mentális tréningek, programok támogatása. Elsődleges cél a helyi közösség aktív részvételének elősegítése, a helyi értékek megőrzése, illetve új értékek létrehozása.
- A képzett fiatalok helyben tartása, illetve hazatérése érdekében „fecskeház” típusú fejlesztések, szolgálati lakások támogatása (szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódva).
- Az örökségvédelemmel kapcsolatos helyi stratégiák, feladatok, fejlesztési tervek meghatározása, az örökség megőrzését, fenntartását és továbbadását biztosító tevékenységi formák, a hasznosítást szolgáló beruházások támogatása. Cél a helyi tárgyi és szellemi kulturális, néprajzi, természeti örökség fenntartását, illetve későbbi hasznosítását szolgáló integrált fejlesztések előkészítése, a helyi kulturális örökség számbavétele és értelmezése.
- Fiatalok számára a térségre jellemző kézműves és népi iparműveszeti hagyományok megismertetését, a hagyományos mesterségek elsajátítását célzó gyakorlatorientált képzési programok.

Intézkedés célcsoportja: Települési önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak

8. 6. 3. Az Emberi Erőforrás Operatív Program gyermekeséllyel kapcsolatos intézkedései, prioritástengelyei

A 2014-2020 közötti költségvetési tervezési időszak egyik legjelentősebb operatív programja az emberi erőforrások fejlesztésére irányul. Ezen tervezési időszakban az emberi erőforrást kiegészítő humán és infrastrukturális fejlesztések jellemzően az EFOP pályázatokból valósulhatnak meg.

Az operatív program nemzeti és Európai Unió irányelveknek, valamint a magyarországi szükségleteknek megfelelően hét területen próbálják meg a társadalmi felzárkóztatást elősegíteni, melyek az alábbiak:

- a szegénység elleni küzdelem,
- a társadalmi kohézió erősítése (társadalmi aktivitás, antidiszkrimináció és esélyteremtés, aktív közösségek és fiatalok stb.),
- egészségmegőrzés és egészségügyi fejlesztések,
- a köznevelés minőségének fejlesztése kiemelt tekintettel a korai iskolaelhagyás csökkentésére,
- felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának növelése,
- utánpótlás mennyiségi és minőségi megerősítése a humán intézményekben dolgozók körében és a kutatás-fejlesztésben, továbbá
- Jó Állam megerősítése.

Ennek teljesülése érdekében az operatív program beavatkozási területein az alábbi főbb prioritásokban várhatóak lehívható források a társadalmi fejlesztések érdekében, mely beavatkozási irányok részint a magyarországi szociális kihívások, részint az Európai Unió kapcsolódó stratégiai célkitűzései alapján kerültek rögzítésre.

8. 6. 3. 1. A szegénységben élő gyermekek életesélyeinek növelése, az önálló életkezdés segítése

Az Európa 2020 stratégia egyik kiemelt célja a szegénységben élők számának csökkentése. Magyarországon 2011-ben a gyermekek szegénységi kockázata az országos átlag 1,67-szerese volt, 10 szegénységben élő ember közül 4 gyermekkorú vagy fiatal. Különösen magas a gyerekszegénység a romák körében. Ezért a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia és annak helyi szintű megvalósítását szolgáló, a

települési önkormányzatok által tervezett helyi esélyegyenlőségi programok egyik kiemelt célja a gyerekszegénység leküzdése. Az intézkedés a gyerekszegénység újratermelődésének megakadályozását, a gyerekek esélyeinek növelését célozza a 2. prioritási tengely alatt a gyerekszegénység csökkentését célzó beavatkozásokhoz kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések biztosításával.

Az intézkedés olyan beavatkozásokhoz biztosít infrastrukturális háttérrel, amelyek a legkorábbi életkortól kezdve segítik a lakókörnyezeti, egészségügyi és szociokulturális hátrányokkal induló gyermekek sikeres felzárkózását a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, valamint a hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos településeken.

Az intézkedés biztosítja a gyermekszegénység elleni programok infrastrukturális háttérét, többek között a bevont épületek korszerűsítését, támogatja a gyermek és a fiatalok foglalkoztatására alkalmas terek, tanulási, valamint játszóhelyek és egészségfejlesztő testmozgást támogató egységek kialakítását. Segíti a szolgáltatások biztosításához, mobilizálásához, valamint a szülők bevonásához szükséges infrastrukturális beruházásokat. Elsősorban meglévő – közösségi funkciókat már betöltő – épületekre alapozott infrastrukturális beruházásokkal lehetővé teszi olyan, a koragyerekkortól kezdve a teljes gyerek- és ifjúsági korosztály számára hosszú távon működtethető, egyszerű szolgáltatások nyújtását, amelyek szakemberek bevonásával egészségfejlesztő, szabadidős és felzárkózást segítő célzott programokat biztosítanak a gyerekeknek.

Területi kihatás: leghátrányosabb helyzetű kistérségek települései, valamint az azon kívüli egyéb szolgáltatáshiányos települések

Beavatkozások célcsoportja: leghátrányosabb helyzetű kistérségek településein,

---

OPTIMUM FORMULA Kft.

211

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Céggjegyzék száma: 04-09-009867

valamint az azon kívüli egyéb szolgáltatáshiányos településeken élő gyermekek, fiatalok és szüleik, valamint a velük foglalkozó szakemberek

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok és társulásaik, önkormányzati intézmények, államháztartási szervek, központi költségvetési szervek, civil és egyházi szervezetek, egyházak

8. 6. 3. 2. A befogadó társadalmi célokat szolgáló intézmények és szolgáltatások fejlesztése, bentlakásos intézmények kiváltása, új kapacitások létesítése

A társadalmi felzárkózás egyik alapfeltétele, hogy a lakosság minden térségben, azok gazdasági fejlettségétől függetlenül elérje a megfelelő minőségű közszolgáltatásokat. Az intézkedés a társadalmi befogadás célját segítő intézmények, egyéb szervezetek infrastrukturális hátterének fejlesztését és korszerűsítését irányozza elő mind a szolgáltatások eredményességét, mind az azokhoz való hozzáférést és az emberhez méltó elhelyezést (kiváltás) tekintve. A célok megvalósítása érdekében fejlesztendő a nemzeti és helyi fejlődést szolgáló egészségügyi, szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, valamint rehabilitációs célú és általában a társadalmi befogadást erősítő infrastruktúra, valamint a bentlakásos intézmények kiváltása, melyek a 2014. január 01-től életbe lépő legújabb gyermekvédelmi törvénnyel koherensen kerülnek kialakításra.

Az egészségügyi rendszer infrastrukturális fejlesztése az EFOP keretei között – illeszkedve az egészségügyi ágazati stratégiában meghatározott prioritásokhoz – elsősorban a rendszerszintű struktúraváltási és az intézményi funkcióváltási folyamatok befejezéséhez kapcsolódó fekvőbeteg ellátást kiváltó és/vagy lerövidítő szolgáltatások, illetve megoldások szerepét erősítő kapacitás leépítést, átalakítást,

hálózatba szervezést és esetenként szükségessé váló bővítését, valamint az ezekhez kapcsolódó hiánypótló alapellátási és népegészségügyi intézmények létrehozását célozza.

Mindez kiterjed a hozzáférési különbségeinek mérséklésére, az ellátási minőség növelésére és a betegelégedettség emelésére, valamint a prevenció súlyának növelésére, az egészségszemlélet változtatására, az egyéni felelősség társadalmi elfogadottságának megteremtésére, továbbá a fekvőbeteg ellátást kiváltó szolgáltatások fejlesztésére, az otthoni szakápolási szolgálat megerősítésére, valamint mozgó szakorvosi szolgálatok kialakítására és a jelenleg meglévő szolgáltatások (tartós ápolási intézményrendszerek) fejlesztésére. Magában foglalja továbbá a lelki egészség fejlesztés infrastruktúrájának korszerűsítését, illetve a pszichiátriai gondozói-koordinációs hálózat és a gondozóintézet infrastruktúrájának fejlesztését, a jelenleg hiányzó gyermek és ifjúsági addiktológiai ellátórendszer és evészavar centrum kialakítását, az szakmaközi együttműködés infrastrukturális háttérének fejlesztését, ritka betegség szakértői centrum létrehozását és a korai fejlesztést szolgáló infrastrukturális fejlesztéseket.

Mindezt kiegészíti az ITK képes korszerű (tele-) diagnosztikai és laboratóriumi kapacitások bővítése, létrehozása, rendszerbe csatlakoztatása és a mentőszolgálati fejlesztésekkel való integrálása.

8. 6. 3. 3. A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmények, és szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése

A prioritás magában foglalja a bentlakásos intézmények kitagolásának, kiváltásának, korszerűsítésének folytatását, a befogadó szülőnél történő elhelyezés infrastrukturális fejlesztését, hiánypótló új intézmények létrehozását, az egyenlő hozzáférést biztosító

infrastruktúra fejlesztését, korszerűsítését, a kölcsönzési és augmentatív kommunikációs hálózatok fejlesztését. A szakosított szociális ellátások fejlesztése keretében szükséges a gyermekvédelmi szakellátások fejlesztése (beleértve a gyakorlati helyek kialakítását is), a krízisellátás és a közösségi ellátók fejlesztése. A rehabilitációs szolgáltatások fejlesztése kiterjed a hátrányos helyzetű vagy fogyatékos, megváltozott munkaképességű személyek, gyógyulófélben lévő szenvedélybetegek rehabilitációs központjaira és a foglalkozási rehabilitációra.

Területi kihatás: konvergencia régiók

Beavatkozások célcsoportja: az egészségügy tekintetében a teljes magyar lakosság, a szociális ágazat tekintetében a hátrányos helyzetű, megváltozott munkaképességű és fogyatékos személyek, valamint a mentális egészség szempontjából veszélyeztetett személyek.

Lehetséges kedvezményezettek: közfinanszírozott egészségügyi és szociális szolgáltatók, betegszervezetek, egyéb, az egészségmegőrzésben és az azzal igazoltan összefüggő fizikai aktivitásban és a szociális szolgáltatásokban érintett civil szervezetek, önkormányzatok és intézményeik, állami intézmények, nem állami szereplők, civil szervezetek, egyházi szervezetek, közösségi és kulturális intézmények.

8. 6. 3. 4. Területi hátrányok felszámolása komplex programokkal

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia területi hátrányokkal foglalkozó része megállapítja, hogy „a társadalmi-gazdasági problémák területi koncentrációjának kezeléséhez szakterületeken átívelő, átfogó megközelítésű programokra van szükség.”

Ezen intézkedés a leghátrányosabb helyzetű térségekben élők felzárkóztatását szolgáló

integrált területi beruházás megvalósítását szolgálja. Az intézkedésnek két fő iránya van.

Az integrált területi beruházás megvalósítása támogatja a leghátrányosabb helyzetű térségekben a komplex beavatkozások kereteinek és a helyi folyamatokba való beépülési feltételeinek kialakítását elsősorban meglévő épületek, intézmények felújításával, funkcióváltásával, valamint a helyi közösségek motiválását, bevonását segítő fizikai beruházások finanszírozásával, ezáltal biztosítva az e célokat szolgáló ESZA programok infrastrukturális hátterét.

A települési leszakadási folyamatok megfordítása érdekében az intézkedés támogatja a nyomorban élő, vagy leszakadó településeken a kedvezőtlen gazdasági-társadalmi helyzet javítására, a közösségfejlesztésre, társadalmi kapacitásfejlesztésre irányuló komplex beruházásokat és a gazdasági aktivitás elősegítését, valamint a hiányzó szolgáltatások pótlását célzó ESZA program infrastrukturális hátterének biztosítását szolgálja.

Területi kihatás: leghátrányosabb helyzetű térségek és települések, valamint leszakadó települések

Beavatkozások célcsoportja: a leghátrányosabb helyzetű térségekben és településeken élők és a velük foglalkozó szervezetek, szolgáltatások, leszakadó településeken élők.

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok és társulásaik, valamint szövetségeik, központi költségvetési szerv, nemzetiségi önkormányzatok, önkormányzati és állami intézmények, egyházak, egyházi és civil szervezetek, közfinanszírozott egészségügyi szolgáltatók.

8. 6. 3. 5. Mélyszegénységben élők, romák felzárkózását és a szegregált élethelyzetek megszüntetését segítő infrastrukturális beruházások

A Szociális Platform az EU 2020 Stratégia végrehajtásának keretein belül egyik kiemelt fellépési területnek tekinti a források hatékonyabb, intelligensebb elköltését szolgáló, tényeken alapuló szociális innovációt, amely mellett jelen kell lennie a szakpolitikai intézkedések széles körének is. Ezek mellett hangsúlyt fektet a lakhatáshoz és pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférésre, valamint romák sokszoros deprivációjának megszüntetésére. Az NTFS is a széles szakpolitikai megközelítés mellett egyik beavatkozási területként a lakhatási hátrányok csökkentését, s a komplex telepprogramok folytatását jelöli ki, továbbá a területi hátrányokkal foglalkozó része megállapítja, hogy *„a társadalmi-gazdasági problémák területi koncentrációjának kezeléséhez szakterületeken átívelő, átfogó megközelítésű programokra van szükség.”*

Az intézkedés célja a mélyszegénységben élő családok, kiemelten romák, valamint a szegregált élethelyzetben élő marginalizált csoportok fenntartható társadalmi és területi integrációja. Az intézkedés a kapcsolódó, az Európai Szociális Alap által finanszírozott beavatkozásokat egészíti ki.

Az intézkedésnek két fő iránya van. A mélyszegénységben élők, romák felzárkózását segítő infrastrukturális beruházások keretében adnak a közösségi felzárkózást, a mélyszegénységben élők és romák integrációját és a velük foglalkozó szervezetek hatékonyabb beavatkozásait, valamint modellprogramok végrehajtását segítő és a közösségi aktivitásnak teret adó, illetve a hátrányos helyzetűek fenntartható lakhatását támogató infrastrukturális beruházásoknak. Elsősorban meglévő épületek felújítása, funkcióváltása, szociális bérlakások kialakítása, közösségi célú terek fejlesztése,

valamint szervezetek hatékonyabb feladatellátásához és a programokhoz szükséges eszközök biztosítása támogatható.

A szegregált élethelyzetek felszámolását segítő infrastruktúrák célja a többféle tevékenységre épülő telepprogramok részeként a telepszerű lakhatási körülmények között élő marginalizált csoportok mobilizációjának és lakhatási körülményeinek javítása

- » integrálható szegregátumok esetében lakások felújításával, komfortfokozatuk emelésével, életveszélyes lakhatási körülmények megszüntetésével, lakások kiváltásával, szociális bérlakások vásárlásával, építésével; valamint vadtelepek felszámolásával;
- » az integrált program megvalósításához szükséges szolgáltató, illetve közösségi helyek kialakításával, jelenlét programelem háttérének kialakításával;
- » a szegregátumon belüli és a szegregátumból kifelé történő mobilizáció támogatásával; valamint
- » lehetőség biztosításával a közterületek rendezését célzó munkálatok elvégzésére, közművekhez való hozzáférésre.

A lakás és életkörülmények javításánál figyelemmel kell lenni azok egyén részéről való fenntarthatóságára, valamint a lakhatási körülmények javítása során az integrált program keretében a GINOP-ból finanszírozott, a telepen élő aktív korú lakosság foglalkoztatásának biztosítására.

Területi kihatás: országos kiterjedésű, vagyis a konvergencia régiók mellett a Közép-magyarországi Régió is azzal, hogy az első pontban nevesített alintézkedés fókuszja a többségében szegénységben élők, romák lakta települések, településcsoportok, míg a második alintézkedés esetében a szegregátumok, telepszerű lakhatási körülmények

között élők elsősorban azon 4 régióban, ahol a jelenleg ismert szegregátumok 70%-a található (Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, és Észak-Magyarország).

Beavatkozások célcsoportja: mélyszegénységben, szegénységben élők, romák és a helyi közösség, ahol élnek, továbbá szegregátumokban, telepeken élő családok és a telep környezetében élő lakosság, valamint a velük foglalkozó szervezetek

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok és társulásaik, valamint szövetségeik önkormányzatok és intézményeik, központi költségvetési szerv, nemzetiségi önkormányzatok, költségvetési szervek, nem állami szereplők, civil szervezetek és egyházak, egyházi szervezetek, szociális szövetkezetek, közfinanszírozott egészségügyi szolgáltatók

8. 6. 3. 6. Közösségi terek és szolgáltatások fejlesztése a fenntartható és megújulásra képes közösségeért, az aktív társadalmi szerepvállalás erősítésére

Az Európa 2020 Stratégia célkitűzéséhez kapcsolódóan Magyarország nemzeti vállalásainak (különösen az első és az ötödik) eléréséhez elengedhetetlenül szükséges a társadalmi bizalom növelése. Az EFOP ehhez a megújulásra képes közösségek, és az aktív társadalmi szerepvállalás erősítésével tud hozzájárulni. A közösségi szerepvállalás egyik kiemelkedő tényezője az önkéntes tevékenység erőssége.

A közösségi terek és szolgáltatások fejlesztése keretében a meglévő, illetve a funkcionálisan megüresedett ingatlanok felújítására, bentlakásos programok megvalósítását is lehetővé tevő funkcióváltására, eszközellátottság fejlesztésére, szolgáltatóház kialakítására és fejlesztésére nyílik lehetőség. A közösségi terek révén a befogadást elősegítő, társadalmi aktivitást és a társadalmi kohéziót elősegítő partnerségek alakulnak, esélyegyenlőség-elvű foglalkozások, továbbá az aktivitást, a

közösségi kreatív alkotást és egyéb önkifejezési eszközök fejlesztését elősegítő programok valósulnak meg.

Az önkéntesség infrastrukturális fejlesztése során támogatásban részesül az önkéntes, karitatív hálózat fizikai és informatikai infrastruktúra fejlesztése, helyi önkéntes pontok fejlesztése, továbbá e hálózat civil szervezetekkel, egyházi intézményekkel, önkormányzati és állami intézményekkel, nemzetiségi önkormányzatokkal való együttműködése. Az aktív társadalmi szerepvállalás érdekében megvalósul a karitatív, humanitárius szervezetek infrastrukturális fejlesztése, a szolgáltatások bővítése.

Területi kihatás: konvergencia régiók

Beavatkozások célcsoportja: helyi közösségek és tagjaik.

Lehetséges kedvezményezettek: civil szervezetek, egyházak, egyházi szervezetek, nemzetiségi önkormányzatok, önkormányzatok és intézményeik, felsőoktatási intézmények.

8. 6. 3. 7. A fiatalok helyi aktivitását támogató rendszer kialakítását és kezelését, valamint a korosztályt közvetlenül körülvevő szakmai környezet fejlesztése, országos szakmai-módszertani szolgáltatás kialakítása

Cél az ifjúsági korosztály élethelyzetére befolyással bíró ágazatok tevékenységének ifjúsági szempontú összehangolása, hazai és nemzetközi tapasztalatok disszeminációja, az ifjúsági szakemberek és szolgáltatók módszertani fejlesztése, szakmai hálózatok kialakulása, megerősítése Magyarországon belül és azon kívül. Szükséges, hogy innovációs központként felvállalja a szakterülethez kapcsolódó kutatásokat és az eredményeik visszacsatolását. A módszertani szolgáltatás kiemelt feladata, hogy elősegítse az ifjúsági korosztályt érintő intézkedések és fejlesztések

összehangolt végrehajtását.

A célok elérése érdekében elengedhetetlen a komplex ifjúsági szolgáltatásokat nyújtó kommunikációs hálózatok bővítése a médiafogyasztási igényekhez igazodó, alacsonyküszöbű információhoz és tanácsadási szolgáltatáshoz jutás biztosítása a megfelelő és érintett szereplők (civil és egyházi szervezetek, információs és tanácsadó irodák, önkormányzatok, oktatási intézmények, közösségi művelődési és közgyűjteményi intézmények stb.) bevonásával, valamint a szükséges információs rendszerek, hálózatok támogatásával Magyarországon belül és azon kívül.

Területi kihatás: konvergencia régiók, az országos kihatású programok kapcsán a Közép-magyarországi Régió, továbbá egyes programok esetében Magyarországon kívüli, de az Európai Unión belüli régiók.

Beavatkozások célcsoportja: 12-29 év közötti gyermekek és fiatalok, a települési ifjúsági munka szereplői, önkormányzatok, önkormányzati intézmények, civil szervezetek, ifjúsági közösségek.

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok, civil szervezetek, egyházi szervezetek és az azok által fenntartott kulturális intézmények, köznevelési intézmények, központi költségvetési szervek.

8. 6. 3. 8. a korosztállyal közvetlenül foglalkozó szakmai környezet, elsősorban a települési ifjúsági munka fejlesztése

Feladata az önkormányzatok érzékenyítése és támogatása mindazokban a folyamatokban, amelyek a településen zajló ifjúsági munka tervezettségét, összehangolását szolgálják a településen élő fiatalok valós szükségleteinek

felmérésétől a velük és az ifjúsági szakemberekkel, civil és egyházi szervezetekkel végzett helyi fejlesztések megvalósításával a helyi ifjúsági társadalmi párbeszédrendszer megvalósításán keresztül a fiatalokkal foglalkozó helyi társadalmi szereplők közötti együttműködés megteremtéséig Magyarországon belül és azon kívül. Az intézkedés része az ifjúsági közösségek fejlesztése, támogatása is.

A helyi szintű ifjúságfejlesztési folyamatok érdekében az ifjúsági szolgáltatások elérhetővé tétele a hátrányos helyzetű célcsoportok számára a közösségi információs, tanácsadó szolgáltatások, közösségi terek működtetése, közösség- és kompetenciafejlesztő, tehetséggondozó programok. Fontos továbbá a gyermekek és fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, az önmaguk és a környező valóságuk megértését és az arra való reflexiót (azaz élethelyzetük feldolgozását) lehetővé tevő, kreatív és innovatív szemlélet kialakítása.

Területi kihatás: konvergencia régiók, az országos kihatású programok kapcsán a Közép-magyarországi Régió, továbbá egyes programok esetében Magyarországon kívüli, de az Európai Unión belüli régiók.

Beavatkozások célcsoportja: 12-29 év közötti gyermekek és fiatalok, a települési ifjúsági munka szereplői, önkormányzatok, önkormányzati intézmények, civil szervezetek, ifjúsági közösségek.

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok, civil szervezetek, egyházi szervezetek és az azok által fenntartott kulturális intézmények, köznevelési intézmények, központi költségvetési szervek.

8. 6. 3. 9. képesség kibontakoztatás a fizikai aktivitás területein

A halmozottan hátrányos helyzetű és hátrányos helyzetű tanulók szociális helyzetéből és fejlettségéből eredő hátrányának ellensúlyozása szempontjából lényeges, hogy a köznevelésben a testnevelés és a fizikai aktivitás komoly szerephez jusson a felmenő rendszerben bevezetésre kerülő integrációs célú képesség-kibontakoztató felkészítésben.

Az óvodai, valamint az iskolai tanórai és tanórai kereteken kívüli foglalkozásokat át kell hatnia az egészségfejlesztő testmozgással kapcsolatos tartalmak koncentrált feldolgozásának a gyermekek, tanulók személyiségének és a helyi közösségek fejlesztése, valamint a tanulási kudarcok kezelése érdekében.

Az aktív befogadás és a szociális hátrányok enyhítése érdekében támogatni kell Magyarországon belül és azon kívül:

- az interkulturális, formális és non-formális oktatási programok, így a testmozgás-programok, a fizikai aktivitás eszközszerén nyugvó önkéntes, vagy tantárgyi koncentrációt szolgáló programok megvalósítását;
- az ezt támogató pedagógus-továbbképzéseket és tréningeket;
- a részvétel biztosítását a programokon és a kapcsolódó informális képzéseken a gyermekek részére; és
- a sportegyesületekkel való partneri kapcsolatok erősítését és eszközbeszerzéseket.

Az intézkedésben lehetőség van a beavatkozásokat megalapozó kutatások, tudományos elemzések elvégzésére, valamint a kapcsolódó képzések kidolgozására és lebonyolítására.

Területi kihatás: konvergencia régiók, az országos kihatású programok kapcsán a

---

OPTIMUM FORMULA Kft.

222

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

Közép-magyarországi Régió, továbbá egyes programok esetében Magyarországon kívüli, de az Európai Unión belüli régiók.

Beavatkozások célcsoportja: 12-29 év közötti gyermekek és fiatalok, a települési ifjúsági munka szereplői, önkormányzatok, önkormányzati intézmények, civil szervezetek, ifjúsági közösségek.

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok, civil szervezetek, egyházi szervezetek és az azok által fenntartott kulturális intézmények, köznevelési intézmények, központi költségvetési szervek.

8. 6. 3. 10. Családok és idősek tevékeny életmódjának, a nemzedékek közötti együttműködésének támogatása, gyermekvállalás elősegítése

Cél a családhoz, a gyermekekhez, a gyermekvállaláshoz és az idősekhez kapcsolódó társadalmi viszonyulás javítása, szemléletváltás előmozdítása a családi szféra társadalmi jelentőségével kapcsolatban, összhangban a Fehér könyv a gyermeket vállaló és nevelő családokról, valamint a Fehér Könyv az idősek családban betöltött szerepéről című stratégiai dokumentumokban foglaltakkal.

A fiatalok felelős párkapcsolatra való felkészítése elsősorban a családi életre, a házasságra, a gyermekvállalásra, a szülői szerepre való felkészítésre terjed ki, célja a nők és férfiak harmonikusabb kapcsolatának elősegítése, a szülői kompetenciák fejlesztése, a családi értékek és az erkölcs szerepének megerősítése. Az intézkedés egyúttal megszólítja és bevonja a már családban élőket, átfogva a családi életciklus különböző szakaszait.

Az idősek tevékeny életmódja, a nemzedékek közötti együttműködés és az

---

OPTIMUM FORMULA Kft.

223

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Cégjegyzék száma: 04-09-009867

idősgondozás támogatása érdekében különböző személyes és online szolgáltatások kerülnek kialakításra. A szolgáltatások segítséget nyújtanak az idősök gondozására való felkészítésben és az idősök helyzetüknek megfelelő életmódra való felkészítésben. A beavatkozás további célja a jelzőrendszer hatékony működésének elősegítése, melynek révén csökkenthető a bajba jutott vagy elmagányosodott idős emberek száma.

A befogadó szülők és a náluk elhelyezett gyermekek támogatásának célja a nevelőszülői hálózat szolgáltatásainak minőségfejlesztése és a gyermekek családi és társadalmi életre, életkezdésre való felkészítése. Jelenleg mintegy 12.500 gyermek él közel 5.500 nevelőszülőnél. A szakpolitikai cél a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 2014. január 1-jétől hatályba lépő módosításában is testet ölt azzal, hogy a fenti időponttól a 12 éven aluli gondozott gyermeket főszabály szerint csak nevelőszülőnél lehet elhelyezni. Ennek érdekében szükséges a befogadó szülők és a náluk elhelyezett gyermekek együttműködésének fejlesztése, a nevelési nehézségekkel küzdő szülők mentális támogatása. Ugyanakkor cél gyermekotthonban, javítóintézetben élők öfenntartó képességének, önálló életre való felkészítésének, családi életre való felkészítésének, családi kapcsolatai fenntartásának és kulturált szabadidő eltöltésének támogatását szolgáló tevékenységek, programok, rendezvények megvalósítása is.

A beavatkozások által használt eszközök köre kiterjed a támogató szolgáltatásokra, mentorlására, tanácsadásra, tréningekre, mediációra, klubfoglalkozásokra, előadásokra, a család- gyermek- és idősbarát szolgáltatások fejlesztésére, valamint a többgenerációs közösségi programokra, táborokra, családi egészség- és sportprogramokra és egyéb szolgáltatásokra.

Területi kihatás: konvergencia régiók,

Beavatkozások célcsoportja: az 50 év feletti korosztályok, a fiatalok, a fiatal családok, a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek és fiatal felnőttek, a javítóintézeti nevelésre ítélték.

Lehetséges kedvezményezettek: állami szervek, központi költségvetési szervek, önkormányzatok, önkormányzati intézmények, civil szervezetek, egyházi szervezetek.

8. 6. 3. 11. Gyermekszegénység csökkentése

Az Európa 2020 stratégia egyik kiemelt célja a szegénységben élők számának csökkentése. Magyarországon 2011-ben a gyermekek szegénységi kockázata az országos átlag 1,67-szerese volt, 10 szegénységben élő ember közül 4 gyermekkorú vagy fiatal. Különösen magas a gyerekszegénység a romák körében. Ezért a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia egyik kiemelt célcsoportja a gyermekek, a gyerekszegénység, továbbá a települési önkormányzatok által tervezett helyi esélyegyenlőségi programok egyik kiemelt célja a gyerekszegénység kezelése. Az intézkedés a gyerekszegénység újratermelődésének megakadályozását, a gyerekek esélyeinek növelését célozza.

Az intézkedés olyan beavatkozásokat támogat, amelyek a legkorábbi életkortól kezdve a szülők bevonásával segítik a lakókörnyezeti és szociokulturális hátrányokkal induló gyermekek sikeres felzárkózását a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, valamint a hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos településeken, településrészekben. Ezen belül három alprogram megvalósítása kerül kiírásra.

1. alintézkedés: Integrált térségi gyerekprogramok kiterjesztése. A leghátrányosabb helyzetű térségekben a gyermekek és családjaik felzárkózási esélyeinek növelésére 2007-2013 között elindított kistérségi komplex gyerekesély programok továbbfejlesztése, bővítése, további térségekre való kiterjesztése.

Az intézkedés biztosítja a fejlesztést megalapozó szükségletfelmérések és középtávú helyi stratégiai, valamint gyerekesély cselekvési program és forrástérkép készítését, ezek érdekében szakmai fórumok, szakmaközi hálózatok kialakítását. Támogatja a cselekvési program végrehajtását, helyi szolgáltatások és programok koordinációját, kistérségi szintű összehangolását, kapacitásfejlesztését. Segíti a hiányzó szolgáltatásokhoz való hozzáférést és/vagy elérhetőségük javítását. Támogatják a szegregátumokban élő gyermekek és szüleik bevonásához szükséges szakmai, közösségi háttér és programok biztosítását.

2. alintézkedés: Kistélepülési gyerekprogramok indítása. Szolgáltatáshiányos 1.000 fő alatti kistélepüléseken, ahol nem csökken a gyerekszám, koragyerekkortól kezdve a teljes gyerek- és ifjúsági korosztály számára olyan egyszerű és fenntartható szolgáltatásokat biztosítunk a szülők bevonása mellett, melyek igazodnak a helyi igényekhez, s egyházi és civil szervezetek együttműködésével felzárkózást segítő funkciókat látnak el. Ez egyúttal hozzájárul a település közösségi és kulturális életének fejlesztéséhez, hagyományainak, kulturális értékeinek életben tartásához, továbbá támogatja a programok megvalósítása során a helyi közösségek, egyházi és civil szervezetek együttműködését.

3. alintézkedés: Biztos Kezdet szolgáltatások fejlesztésének célja az 1.000 fő feletti hátrányos helyzetű, nem csökkenő gyerekszámú településeken, településrészekben

koragyerekkori felzárkózást segítő programok a gyermek legkorábbi életkorától a szülő bevonásával zajló szolgáltatások biztosításával, kapcsolódva az egészségügyi prevencióhoz. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és szüleik felkészítése a gyermek köznevelésbe lépésére, a szülői kompetenciák növelése.

Cél hogy a programok az intézményrendszerbe épült alapvető szolgáltatásként, folyamatosan elérhető módon valósuljanak meg. A Biztos Kezdet Gyerekházak jogszabályi háttere kialakításra került, fenntartásuk 2012-től központi költségvetési támogatással történik.

Területi kihatás: első alprogram esetében a leghátrányosabb helyzetű kistérségek, másodiknál az 1.000 fő alatti kistérségek, harmadiknál pedig az 1.000 fő feletti települések, illetve magas gyerekszámú szegény településrészek

Beavatkozások célcsoportja: hátrányos helyzetű térségekben, településeken, településrészekben élő gyermekek, fiatalok és szüleik, valamint a velük foglalkozó szakemberek

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok és társulásaik, önkormányzati intézmények, költségvetési szervek, civil és egyházi szervezetek, egyházak.

8. 6. 3. 12. Területi hátrányok felszámolását szolgáló komplex programok emberi erőforrást célzó beavatkozásai

Ez az intézkedés támogatja a leghátrányosabb helyzetű térségekre célzó integrált területi beruházás megvalósítását. Az integrált program eredményessége területileg, tartalmilag, időben eszközrendszerben és erőforrásokban összehangolt, egymást kiegészítő beavatkozások együttesétől várható, amely diagnózis alapú fejlesztéssel, a

különbéle tematikus célok és operatív programok összehangolt együttműködésével, rugalmas és átlátható végrehajtással, folyamattámogatást és nyomon követést biztosító hosszabb időtávú programokkal érhető el.

Az integrált programmal elért térségek mellett támogatni kell a települési leszakadási lejtő elején, illetve a legmélyén lévő településeket a gazdasági, társadalmi hátrányaik enyhítésében. Az intézkedés célja ennek megfelelően az integrált program megvalósításának támogatása, másrészt a program hatókörén túli hátrányos helyzetű, a leszakadás szélén álló települések komplex fejlesztése.

1. alintézkedés: az integrált program megvalósításának támogatása

Az intézkedés támogatja a leghátrányosabb helyzetű térségekben a komplex beavatkozások kereteinek és a helyi folyamatokba való beépülési feltételeinek kialakítását.

- Területi szintnek megfelelő egységes tervezési, szakmai-módszertani és koordinációs háttér és nyomon követés kiépítése, szakemberek biztosítása, közösségi fejlesztési hálózat létrehozása.
- Helyi fejlesztői kapacitások fejlesztése, a helyi közösségek aktivizálása, komplex fejlesztésekhez szükséges szervezeti együttműködések kialakítása.
- Folyamatos ágazatközi együttműködések, partnerségek biztosítása.
- Területi szintű specifikumok feltárása, területi szintnek megfelelő fejlesztési stratégia kidolgozása a meglévő stratégiai és programdokumentumok (beleértve helyi esélyegyenlőségi programok) összehangolásával.
- Fejlesztéseket végrehajtani hivatott állami és nem állami szervezetek felkészítése, kapacitásaik fejlesztése.
- Tanácsadás, pályázatgeneráló tevékenység, különösen a kisebb települések és

kapacitáshiányos önkormányzatok esetében.

- A területen működő programok végrehajtását segítő folyamattámogatás biztosítása, a fejlesztések szakmai monitoringja, visszacsatolások a szakpolitikák felé.

2. alintézkedés: települési leszakadási folyamatok megfordítása

A 2007-2013-as időszakban indított modellprogram kiterjesztése további olyan településekre, amelyek a kedvezőtlen gazdasági folyamatok következtében az elszigetelődés, az egzisztenciális ellehetetlenülés első tüneteit már mutatják, de még – katalizáló támogatással, a közösség erejét kihasználva – alkalmasak arra, hogy a folyamatok visszafordíthatóak legyenek. Ennek érdekében támogatja a humánerőforrás fejlesztését, a helyi közösség aktivizálását, a különféle nemzetiségek összefogását; a gazdasági aktivitás fokozását elősegítő tevékenységeket. A programok tervezéséhez, megvalósításához és nyomon követéséhez szükséges egységes szakmai támogatást is biztosítja.

3. alintézkedés: nyomorban lévő települések felzárkózásának elindítása

Folyamatos szakmai jelenlét indítása a nyomortól sújtott településeken, ahol a hátrányok olyan mértékben halmozódtak fel, hogy a helyi közösségek önerő, szaktudás és információ hiányában csak kívülről bevitt fejlesztő munkával, komplex programokkal mozdíthatóak meg. Erre a jelenlétre építhető a későbbiekben nem csak a szociális szolgáltatások, hanem akár a helyi gazdaságfejlesztés, a közösségi gazdálkodás keretei.

Az intézkedésben lehetőség van a beavatkozásokat megalapozó kutatások,

tudományos elemzések elvégzésére, valamint a kapcsolódó képzések kidolgozására és lebonyolítására.

Területi kihatás: első és harmadik alprogram esetében a leghátrányosabb helyzetű térségek, illetve települések, a másodikonál a leszakadó települések

Beavatkozások célcsoportja: a leghátrányosabb helyzetű térségekben és településeken élők és a velük foglalkozó szervezetek, leszakadó településeken élők

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok és társulásaik, önkormányzati szövetségek, nemzetiségi önkormányzatok, önkormányzati és állami intézmények, egyházak, egyházi és civil szervezetek, szociális szövetkezetek, gazdasági szereplők

8. 6. 3. 13. Mélyszegénységben élők, romák felzárkózásának, szegregált élethelyzetek felszámolásának segítése

Az intézkedés célja a mélyszegénységben élő családok, romák, valamint szegregált élethelyzetben élő marginalizált csoportok fenntartható társadalmi és területi integrációjának támogatása. Az intézkedés által támogatott programok csak a bevont település teljes közösségével, az egyházi és civil szervezetekkel való együttműködésben, érdekközösség létrehozásával, közösségfejlesztés talaján a társadalmi igazságosság elveinek alkalmazásával, hosszabb időtávon és folyamatos szakmai jelenlétre alapozva lehetnek eredményesek.

1. alintézkedés: mélyszegénységben élők, romák felzárkózása

A közösségi felzárkózást, a mélyszegénységben élők és romák integrációját és a velük foglalkozó szervezetek hatékonyabb beavatkozásait segítő fejlesztések, innovatív

megoldások, együttműködési modellek támogatása, a helyi közösségi kapcsolatok fejlesztése. A közösségek egymás segítésére irányuló programjai és a helyi esélyegyenlőségi programok végrehajtását szolgáló beavatkozások, beleértve lakhatási elbizonytalanodáshoz, adósságkezeléshez, uzsora elleni fellépéshez kapcsolódó képzéseket, szolgáltatásokat, pénzügyi integrációt segítő megoldásokat.

További tevékenységek a funkcionális analfabetizmus felszámolása és enyhítése, családi életvitelre nevelés, közösségi integrációt elősegítő programok, állampolgári és közösségi megerősítést támogató programok, illetve mediátori szolgálat, mentori hálózat.

2. alintézkedés: szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal

A szegregált élethelyzetek felszámolása a generációkon át mélyülő foglalkoztatási, megélhetési, iskolázottsági, egészségügyi, lakhatási, közösségi, szociokulturális és diszkriminációs természetű hátrányoknak felszámolását jelenti az eszközök összehangolt, integrált módon történő folyamatos biztosításával, valamint az érintettek, a helyi közösségek, az önkormányzatok, civil és egyházi szervezetek aktív részvételével. A fejlesztések alapja a célterületen zajló folyamatos szakmai jelenlét (settlement típusú szociális munka).

Területi kihatás: konvergencia régiók, de az országos léptékű programok esetén a Közép-magyarországi Régió is, többségében szegénységben élők, romák lakta települések, településcsoportok és szegregátumok, telepszerű lakhatási körülmények között élők elsősorban azon régiókban, ahol a jelenleg ismert szegregátumok 70%-a található (Dél-Alföld, Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, és Észak-Magyarország)

Beavatkozások célcsoportja: mélyszegénységben, szegénységben élők, romák és az a helyi közösség, ahol élnek, valamint a szegregátumokban, telepeken élő családok és a telep környezetében élő lakosság, továbbá a velük foglalkozó szervezetek

Lehetséges kedvezményezettek: önkormányzatok és intézményeik, roma nemzetiségi önkormányzatok, költségvetési szervek, civil szervezetek és egyházak, egyházi szervezetek, szociális szövetkezetek

8. 6. 3. 14. A lakosság egészségtudatosságának növelése

Az általános munkaképesség megtartása és növelése, az egészségben való megöregedés elősegítése érdekében alapvető fontosságú a lakosság egészségtudatosságának növelése, a megelőzést szolgáló eszközök és eljárások támogatása, valamint az ellátórendszer hozzáférhetőségének javítása. A fejlesztések megvalósításánál tekintettel kell lenni részint a demográfiai változásokra, részint az egészségügyi humán gondokra.

A betegségteher túlnyomó részét a krónikus nem fertőző betegségek jelentik, melyek jelentős részéért életmódbeli tényezők tehetők felelőssé. A helytelen egészségmagatartás hátterében jórészt az egészségnevelés és egészségfejlesztés modern és eredményes módszerei elterjedtségének hiányosságai, az e célokra fordított összegek elégtelensége, valamint az egészséges életmódhoz szükséges információkhoz, termékekhez, szolgáltatásokhoz, sportolási lehetőségekhez való korlátozott hozzáférés állnak. Az egészséges választások további akadályai a helyes döntéshez szükséges ismeretek és a kellő motiváció hiánya, azaz az egészségműveltség alacsony szintje.

1. alintézkedés: egészségműveltség fejlesztése

OPTIMUM FORMULA Kft.

232

Székhely: 5700 Gyula, Lehel u. 13.

E-mail: optimumformulakft@t-online.hu

Céggjegyzék száma: 04-09-009867

A lakosság egészségkultúrájának javításához, az egészséges életmód elterjesztéséhez és az egészséget támogató társadalmi-gazdasági környezet biztosításához nélkülözhetetlen

- a hatékony egészségkommunikáció kialakítása;
- az állami és helyi egészségkommunikációban részvevő szervezetek kapacitásainak fejlesztése;
- egészségfejlesztési programok elterjesztése;
- az egészséges választást előmozdító kommunikációs tartalmak és színtér programok megvalósítása; valamint
- a népegészségügyi kommunikációhoz kapcsolódó központi és helyi események támogatása, beleértve az iskolai, a munka- és lakóhelyi egészségfejlesztési programokat.

2. alintézkedés: közösségi lelki egészség fejlesztése

Az Életút lelki megújulás program általános célja az egyén, a család, és a közösség lelki egészségének fenntartása, helyreállítása és a lelki egészségnek, mint szemléletnek és gyakorlatnak a közkultúra részeként való előmozdítása. Elvárt eredmény, hogy minél több legyen a kiegyensúlyozott, a stressz helyzetekkel megküzdeni képes egyén és közösség. Az alintézkedés a magas kockázatú, mentális egészségproblémával terhelt csoportok ellátásba kerülésére és gondozására, továbbá a lelki

egészségfejlesztési szolgáltatások elérhetőségének biztosítására törekszik.

Elengedhetetlenül szükséges a lelki egészség védelmére, fejlesztésére és modellálására alkalmas, a prevenciót szolgáló, egészségesen működő formációk (családok, oktatási egységek, csoportok, közösségek, képzések) támogató fejlesztése és az ezeket célzó programok, helyi döntések támogatása a mindehhez szükséges kapacitásfejlesztéssel együtt. Utóbbi tudja biztosítani az intézményesülést, a fenntarthatóságot, záloga a hosszú távú tervezésnek, a sporadikus programok rendszerszintűvé tételének.

3. alintézkedés: a lakossági fizikai aktivitási szint fokozása

Fő cél az egészséges testmozgás elterjesztése, melynek érdekében:

- azzal a kifejezett hozzáadott értékkel járó tevékenységek támogathatók, amelyek a gyermek-és fiatalkorúak esetében csökkentik a mentális és fizikai fejlődésben való visszamaradás, időskorúak esetén pedig a mentális leépülésből és a fizikai inaktivitásból fakadó kockázatokat. E programok így különösen támogatják a gyermekek pszichomotoros fejlődését és a fizikai aktivitáson keresztüli személyiségfejlesztését, valamint az időskorúak fizikai aktivitási szintjének fokozását;
- az aktív korú, de életkoruk alapján kiemelt rizikócsoportba tartozó nők és férfiak egészséges állapotának megőrzését támogató rendszeres fizikai aktivitásra ösztönzését és a végzett fizikai aktivitás nyomon követését támogató programok alakítandók ki, amelyek reagálnak a dolgozók munkaidő-kereteire; valamint
- hatékony népegészségügyi programok folyamatos megvalósítására képes hálózat kialakítása.

4. alintézkedés: függőségek megelőzése és visszaszorítása (pl.: dohányzás, alkohol, drog)

A kábítószer-prevenációs és más függőségek megelőzését célzó szemléletformálási programok olyan ismeretekkel és készségekkel látják el a magyar lakosságot, amelyek segítségével beazonosításra kerül a káros gyakorlat, pontosításra kerül az ismeret, megerősíthető az elköteleződés az absztinencia mellett, végül, de nem utolsó sorban kitöltődik, vagy nem jön létre a szerhasználat. Ezt egészíti ki Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok (KEF), mint az interszektoriális kábítószerügyi együttműködés helyi megvalósítóinak fejlesztése, hálózati szintű megerősítése, humán erőforrás-fejlesztése. A KEF-ek a helyi civil szervezetek, egyházi és más helyi közösségek, illetve intézmények bevonásával a lehető leghatékonyabban hangolják össze a stratégiai célokat szolgáló helyi egészségfejlesztő és drogmegelőző tevékenységet.

5. alintézkedés: életmóddal összefüggő betegségek és szövődményeik megelőzése

Szív-érrendszeri és daganatos megbetegedések szűrése, a korai és elkerülhető halálozást befolyásoló életmód befolyásolása az egyén egészségi állapotának javítása érdekében. Egyes krónikus nem-fertőző betegségek korai stádiumban történő azonosítása. A keringési betegségek kockázatára irányuló szűrések, ahhoz kapcsolódó kockázatbecslés és tanácsadás. A járási szinten tevékenykedő, egészségfejlesztési tevékenységet végző szervezetek együttműködésének előmozdítása. Az egészséges életmódot támogató pozitív közösségi minták elterjesztése.

6. alintézkedés: lakossági szűrések elterjesztése és korszerűsítése

A népegészségügyi szűrés célja, hogy felhívja a lakosság figyelmét a szűrővizsgálatokra, személyre szóló megszólítás útján megjelenésre bírja, a megjelenteket tájékoztatáson alapuló döntés birtokában szűrővizsgálatban részesítse, és szükség esetén biztosítsa a klinikai kivizsgálást. A beavatkozás a népegészségügyi szűrés mind célcsoport oldali (elsősorban az elmaradott térségekben a népegészségügyi szolgáltatások elérhetőbbé tételével), mind betegségoldali kiterjesztésére törekszik.

7. alintézkedés: speciális célcsoportok egészségügyi ellátása

Az intézkedés tartalmazza általános jelleggel a fogyatékos, az értelmi fogyatékos, autista és látássérült betegek egészségügyi ellátásának fejlesztését, a fogyatékos személyek speciális igényeihez igazodó betegtájékoztatási rendszerek kialakítását,

Területi kihatás: konvergencia régiók, az országos léptékű programok esetén a Közép-magyarországi Régió, továbbá egyes műveleteknél Magyarországon kívüli, de az Európai Unió belüli régiók

Beavatkozások célcsoportja: a teljes lakosság, a népegészségügyi kommunikációban érintett szakemberek, a központi vagy helyi döntéshozók

Lehetséges kedvezményezettek: egészségügyi szolgáltatók, állami szervek, önkormányzatok, önkormányzati intézmények, civil szervezetek, egyházi szervezetek, köznevelési intézmények munkahelyek, felsőoktatási egészségügyi intézmények, klinikák

8. 6. 3. 15. A minőségi feladatellátást támogató eszközök és alkalmazások fejlesztése, illetve korai intervenció megerősítése

Az intézkedés átfogó célja, hogy a szervezeti működés oldaláról javítsa a közszolgáltatások minőségét. Kizárólag a rendszerszintű vagy az egy szervezeten túlmutató fejlesztéseket tartalmazza, melyek elsődleges célja a szervezeti működés javítása. A szakmai programokhoz kapcsolódó, kiegészítő jellegű szervezetfejlesztési lépéseket az egyéb intézkedésekből megvalósuló beavatkozások foglalják magukba.

1. alintézkedés: szervezeti működést támogató eszközök

A *Befogadó társadalom* prioritási tengely által lefedett (jellemzően az aktív befogadást támogató, a szociális, illetve az egészségügyi) intézmények esetében cél a közszolgáltatások nyújtásánál és azok szervezésénél alkalmazott eszközök korszerűsítése, így például a rendszerszerű szolgáltatások összehangolt fejlesztése, információs vagyontudásbázis (pl. nyilvántartások, adatbázisok) fejlesztése és hozzáférhetővé tétele, komplex szolgáltatások nyújtását elősegítő eszközök alkalmazása, ellátási protokoll kidolgozása, bevezetése és továbbfejlesztése, korszerű módszertanok alkalmazása, változáskezelési eszközök alkalmazása, szervezetek közötti intézményesített együttműködések javítása, menedzsment programok bevezetése, valamint monitoring rendszerek kifejlesztése.

További cél az EU2020 Nemzeti Reform Program szegénység csökkentési célkitűzéseinek és a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia elveinek, céljainak szakmapolitikai fejlesztésekben való érvényesülését segítő tervezési, monitorozási célú, kutatást, fejlesztést, módszertani fejlesztést, értékelést, bizonyíték alapú szakpolitika alkotást szolgáló projektek támogatása.

Az egészségügyi ellátórendszer hatékonyságának fokozása ezen alintézkedés részét képezi. Cél az ellátórendszer költséghatékonyságának növelése, a kapacitások még teljesebb kihasználása, valamint a szolgáltatások széleskörű fejlesztése. Ehhez a főbb fejlesztési irányok a következők: krónikus betegségmenedzsment programok fejlesztése, a népegészségügyi intézményrendszer fejlesztése részint a szakmai, módszertani és koordinációs kapacitás fejlesztésével, részint az állami fenntartású védőnői szolgálat kialakításával, a gyermekkorhoz kapcsolódó egészségügyi szolgáltatások fejlesztése, továbbá általános szervezetműködtetési- és felügyeleti eszközök bevezetése. E mellett érvényesíteni kell az intézményektől való függetlenítés és a közösségi alapú gondozás felé történő elmozdulás különböző megoldásait.

A szociális és a rehabilitációs intézmények terén két fő cél jelölhető ki: a kitagolási stratégia 2020-ig ütemezett teendőinek a végrehajtása, továbbá az ellátórendszer hatékonyságának és a nyújtott szolgáltatások minőségének javítása. Fontos az intézményi férőhely kiváltás módszertani támogatása, a folyamat egészének irányítása, továbbá az egyes kiváltási lépések megfelelő előkészítése és a megvalósítás támogatása mentorálással és egyéb szolgáltatásokkal. Szükséges a rehabilitáció komplex folyamatát segítő fejlesztések megvalósítása különösen az elemi rehabilitáció és a foglalkozási rehabilitáció területén, melyet kiegészít a nem fizikai akadálymentesítés fejlesztése.

2. alintézkedés: koragyermekkorai intervenció rendszerszintű fejlesztése

A korai életszakaszban nyújtott prevenció és intervenció beavatkozások alapvetően befolyásolják a gyermek későbbi fizikai, pszichés egészségét és a világról alkotott

képét, ami hosszútávon javítja a munkavállalási lehetőségét és társadalmi beilleszkedését, ezáltal jelentős a társadalmi szintű megtérülésük. Ugyanakkor több szakterület (szűken értelmezve érintett a köznevelés, egészségügy, szociális és társadalmi felzárkózási szakterület) közös fellépése szükséges e beavatkozások eredményes fejlesztéséhez. A beavatkozás alapvetően szervezési, rendszerfejlesztési és szervezetműködtetési tevékenységeket takar, ez indokolja ebben az intézkedésben történő megjelenítését.

A koragyermekkori intervenció kizárólag egységes szemléletben fejleszthető. Az átfogó, rendszerszintű változás eléréséhez szükséges a kora gyermekkori intervenciók tevékenységeket érintő

- szabályozás és a finanszírozás egységes szemléletű átalakítása,
- közös irányelvek, protokollok kidolgozása, továbbá a különböző ágazati irányítás alá tartozó intézményes szereplőket összekötő közös gyermekút alkalmazása,
- az érintett intézmények működési szempontú korszerűsítése, a szolgáltatások típusainak és formáinak bővítése, hálózatos formában való működésének elősegítése,
- egységes mérési, értékelési rendszer kialakítása,
- egységes, korszerű, standardizált, validált szűrési módszerek, vizsgáló eljárások bevezetése,
- korszerű adatstruktúra és a gyermekút nyomon követésére alkalmas háttér kialakítása.

A komplex fejlesztés a várandósságon keresztül az iskoláskor előtti gyerekek és családjaik hatékonyabb, magasabb színvonalú ellátását, a szükségletekhez igazodó szolgáltatásokhoz való hozzájutás biztosítását szolgálja.

A különböző speciális ellátási szükségletű csoportoknak a kora gyermekkori

intervenciós szolgáltatásokhoz való hozzáférést, az ellátási egyenlőtlenségek csökkentését nagyban segítené egyrészt a hálózatos ellátás újabb szolgáltatási helyeinek kialakítása, a meglévők bővítése, korszerűsítése, a szolgáltatások helybe való eljuttatásának elősegítése, különös tekintettel a kistéleplések, a szociálisan hátrányos helyzetű kistérségek iskoláskor előtti gyermekeinek és azok családjainak szolgáltatáshoz való hozzáféréseinek elősegítésére. Másrészt, a szükségletekhez jobban illeszkedő szolgáltatásnyújtás érdekében elengedhetetlen a speciális terápiás, fejlesztő szolgáltatások választékának bővítése.

Az intézkedésben lehetőség van a beavatkozásokat megalapozó kutatások, tudományos elemzések elvégzésére, módszertani fejlesztésre, valamint a kapcsolódó képzések kidolgozására és lebonyolítására.

Területi kihatás: konvergencia régiók, de az országos léptékű programok esetén a Közép-magyarországi Régió is

Beavatkozások célcsoportja: a közszolgáltatást és közösségi szolgáltatást nyújtó intézmények munkatársai és a szolgáltatások igénybevevői

Lehetséges kedvezményezettek: állami szervek, költségvetési szervek, önkormányzatok, önkormányzati intézmények, civil és egyházi szervezetek, felsőoktatási egészségügyi intézmények, klinikák.

8. 6. 3. 16. A gyarapodó tudástőke célját segítő szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése

Az intézkedés célja az oktatási rendszert átfogó fejlesztések infrastrukturális megalapozása, támogatása az közneveléstől a felsőoktatásig bezárólag, beleértve a

nem formális és informális tanulási terek oktatási-képzési infrastruktúrával, eszközökkel való felszerelését.

A köznevelési intézmények infrastrukturális fejlesztése célzott, de azon belül átfogó módon valósul meg. Fő célja fokozni az adott intézmény eredményességét és emelni az általa nyújtott szolgáltatások minőségének színvonalát. Az eddigi fejlesztésekről készített átfogó értékelési jelentések tapasztalatai, továbbá a köznevelési stratégiát megalapozó részletes helyzetelemzés alapján a fejlesztések három alcélba sorolhatók be:

- a) A minőségi és méltányos oktatás megteremtése érdekében a legtöbb problémával küzdő, legalacsonyabb teljesítményt nyújtó intézmények felzárkóztatása érdekében azok infrastrukturális feltételeinek javítása: elsősorban a demográfiaileg növekvő, vagy stagnáló népességű településeken lévő intézmények, továbbá a befogadó-elvű oktatás-szervezési gyakorlaton alapuló, méltányosságot, hatékonyságot és eredményességet javító fejlesztések valósulhatnak meg. Nem támogatható olyan beruházás, amely szegregációt eredményező oktatás-szervezési gyakorlat folytatásához vagy fenntartásához vezethet. Így a fejlesztések elősegítik a gyermekek, diákok hátránykompenzációját, továbbá hozzájárulunk a régiók közötti és régióon belüli társadalmi kohézió erősítéséhez.
- b) A nevelést segítő szolgáltatások lebonyolításához szükséges infrastrukturális fejlesztések, melyek kiterjednek az egész napos iskolai nevelés és a mindennapi testnevelés feltételeinek megteremtésére, az alpinfrastrukturális feltételeken túlmutató minőségi oktatási környezet kialakítására, valamint a nevelést segítő, nem formális többlet szolgáltatások nyújtására

Az intézkedés tartalmazza a nem formális és informális tanulási alkalmak, képzések, programok és szolgáltatások lebonyolításhoz szükséges eszközök beszerzését és infrastrukturális fejlesztését. Az intézkedés keretében sor kerül a közgyűjteményi és közművelődési intézmények, egyházi és civil szervezetek célirányos infrastrukturális fejlesztésére és eszközök fejlesztésére, amely alkalmassá teszi őket az ott őrzött tudásvagyon mindenki számára elérhetővé tételére.

Területi kihatás: konvergencia régiók

Beavatkozások célcsoportja: a köznevelési és felsőoktatási intézményekben tanulók és dolgozók

Lehetséges kedvezményezettek: köznevelési intézmények és fenntartói, felsőoktatási intézmények és fenntartói, nonprofit szervezet államháztartáson belül, nonprofit szervezet államháztartáson belül, civil és egyházi szervezetek, sportegyesületek, költségvetési intézmények, köztisztviselői intézmények, kulturális intézmények, felsőoktatási intézmények fenntartói és alapító formától függetlenül

8. 6. 3. 17. A minőségi oktatáshoz, neveléshez és képzéshez való hozzáférés biztosítása, korai iskolaelhagyás csökkentése

A köznevelési ágazat stratégiai célja, hogy a társadalmi, gazdasági és munkaerő-piaci elvárásokhoz alkalmazkodni tudó felelős állampolgárokat és munkavállalókat bocsásson ki, a szocio-kulturális különbségek mérséklésével.

Az intézkedés négy alintézkedésen keresztül támogatja a köznevelés eredményességének, hatékonyságának és hátránykompenzáló szerepének javítását annak érdekében, hogy a köznevelésből sikeresen kikerülő gyermekek legyenek

felvértezve a boldogulásukhoz szükséges képességekkel. Az intézkedés esélyteremtő és kompetencia fejlesztést célzó beavatkozásai megalapozzák a köznevelési rendszerből a felsőfokú továbbtanulás lehetőségének bővítését, a felsőfokú végzettségi szinttel rendelkezők növekvő számának elősegítését.

1. Korai iskolaelhagyás csökkentése, a képzettségi szint növelése, a köznevelési rendszer esélyteremtő szerepének javítása

Az alintézkedés feladatait - a köznevelési stratégia beavatkozásaival összhangban – az alábbi három műveleten keresztül valósítja meg:

- a) a korai iskolaelhagyás arányának csökkentése,
- b) a befogadó nevelés támogatása és
- c) a nemzetiségi nevelés-oktatás szakmai támogatása.

Az alintézkedés hozzájárul az EU 2020 Stratégiában megfogalmazott korai iskolaelhagyás csökkentéséhez mind a megelőzést szolgáló, mind az intervenciós, mind a kompenzációs téren.

Az alintézkedés elsősorban a korai iskolaelhagyás arányának csökkentését célzó megelőző és intervenciós intézkedéseket és programok fejlesztését, valamint azok intézményekben történő adaptációját, illetve minél szélesebb körben történő terjesztését foglalja magában. Ennek megfelelően az alintézkedés része a korai iskolaelhagyás jelenségének országos, regionális és helyi szintű azonosításának, nyomon követhetőségének a biztosítása, intervenciós módszerek fejlesztése és minél nagyobb területi hatókörben történő terjesztése.

A megelőzést szolgáló szakpolitikák részeként az alintézkedés támogatja a magas színvonalú kisgyermekkorai nevelés rendszerét a koragyermekkorai ellátórendszer hiányterületeinek feltárásával, intézkedési és cselekvési terv kidolgozásával, valamint az azonos mutatókon alapuló minőségi kisgyermeknevelés intézményi fejlesztési programjainak egységes és ellenőrzött protokolljának és hatásvizsgálatának kidolgozásával.

Szintén az alintézkedés részét képezi a lemorzsolódás szempontjából veszélyeztetett csoportok iskolai sikerességének elősegítését célzó beavatkozások támogatása, a szükséges tartalmi-tantervi és módszertani ismeretek kialakítása és terjesztése, a pedagógiai módszertani kultúra megújítása és annak helyi, intézményi szinten történő adaptációja, a lemorzsolódási jelzőrendszer bevezetése és országos működtetése, továbbá a veszélyeztetett helyzetű gyerekek/tanulók iskolai sikerességének megteremtése érdekében érintett csoportok együttműködésének támogatása.

Cél továbbá a köznevelési és középfokú oktatási intézményekben a korai iskolaelhagyást hatékonyan megelőző iskolai szociális munka szolgáltatásainak kialakítása és működtetése a tanulókra és pedagógusokra káros agresszív viselkedési formák kialakulásának megelőzése és kezelése érdekében. Az alintézkedés kiterjed a szolgáltatásokban dolgozó, vagy dolgozni kívánó szakemberek képzésére, nagy lefedettségű szolgáltató hálózat kialakítására, a megfelelő szocializáció, a társas viselkedési formák elsajátításában alkalmazott módszerekkel prevenciók hatásos elérésére a köznevelésen kívüli eszközök használatával, valamint a szolgáltatásnyújtáshoz szükséges alapvető eszközök és feltételek biztosítására.

További feladat a tartósan alulteljesítő intézmények minőségi köznevelés nyújtásához szükséges komplex fejlesztési támogatása egyedi, mentorált fejlesztési programokkal,

a nemzeti szintű befogadó neveléssel kapcsolatos adatgyűjtési rendszer felállítása, közvetlen szülői tájékoztatás fejlesztése.

Fontos az SNI gyermekek fejlesztését szolgáló eszközök (eljárások, módszerek) fejlesztése, minőségbiztosításának és hozzáférhetővé tételének támogatása, az SNI tanulók munkaerő-piacra történő átvezetését szolgáló programok megvalósítása, továbbá a gyógypedagógiai intézmények együttnevelést támogató szerepének erősítése, a tanulók többségi iskolákba történő felkészítésének és az együttnevelésben részt vevők folyamatos támogatása érdekében.

Az alintézkedés keretében támogatásra kerül az országos nemzetiségi pedagógiai szakmai szolgáltatások rendszerének kiépítése, a nemzetiségi pedagógus-továbbképzési rendszer kialakítása nyelvterületenként és beépítése a pedagógiai szakmai szolgáltatás rendszerébe, a meglévő kapacitások figyelembevételével és a hiányzó nemzetiségi nyelvi és szaktárgyi pedagógus-továbbképzések kidolgozásának támogatása, valamint beépítése a pedagógiai szakmai szolgáltatások rendszerébe.

2. A pedagógusi életpálya és a pedagógusok folyamatos szakmai fejlesztése

Az alintézkedés feladatait - a köznevelési stratégiával összhangban – az alább két műveleten keresztül valósítja meg:

- a) a pedagógusképzés folyamatos hozzáigazítása a megújuló köznevelési rendszer és a társadalom igényeihez és
- b) a pedagógusok folyamatos szakmai fejlődésének biztosítása.

Az alintézkedés az alábbiakban járul hozzá az EU 2020 stratégiában megfogalmazott korai iskolaelhagyás csökkentéséhez:

- intervenció terén oktatási intézmények szintjén az oktatás és képzés minőségének javításával, a korai figyelmeztető jelekre történő reagálással és a korai iskolaelhagyás kockázatának kitett tanulók, illetve tanulói csoportok számára nyújtott célzott támogatással elkerüljék a korai iskolaelhagyást. E szakpolitikák a kisgyermekkorai neveléstől és gondozástól kezdve a felső középfokú oktatásig minden oktatási szinttel foglalkoznak. A pedagógusok szakmai fejlődésének biztosítása nagymértékben hozzájárul a képzés minőségének javításához, a korai intervenció végrehajtásához;
- az iskola vagy a képzési intézmény szintjén a korai iskolaelhagyás elleni küzdelmet célzó stratégiák átfogó iskolafejlesztési politikába épülnek be. E stratégiák célja, hogy pozitív tanulási környezetet teremtsenek, támogassák a pedagógiai minőséget és innovációt, fejlesszék a tanári kar kompetenciáit a társadalmi és kulturális sokszínűség kezelése terén, valamint módszereket alakítsanak ki az erőszak és a zaklatás elleni küzdelemhez. Ennek biztosításához járul hozzá az alintézkedés.

A pedagógus munka minőségének javítása összefüggő, több elemre építő átfogó életpálya modellben tud megvalósulni, melyben a folyamatos szakmai fejlesztés és az alkalmazás, előmenetel, jutalmazás komplex egységet alkot. Az alintézkedés keretében támogatjuk egyrészt a pedagógus pálya vonzóbbá tételét, másrészt a pedagógusok szakmai felkészültségének, elkötelezettségének növelését célzó programokat. Az alintézkedés keretében a pedagógusokat érintő képzések, továbbképzések valósulnak meg (támaszkodva a 2007-13-as időszakban kifejlesztett képzésekre, nagyrészt ezek

aktualizálásával) az alapképzések területén, a kulcskompetenciák vonatkozásában és a természettudományos, nyelvi oktatás, továbbá a felzárkóztatás, tehetséggondozás területén. Támogatjuk a lemorzsolódást megelőző programok és komplex fejlesztő csomagok pedagógiai-módszertani alkalmazására való felkészítésüket. E mellett támogatjuk olyan programok kidolgozását, megvalósítását, amely folyamatos szakmai fejlődési lehetőséget biztosít számukra, differenciált tanulással és heterogén tanulói közösséggel kapcsolatos, valamint ösztönzi a határon kívüli és belüli mobilitásukat, lelki egészségvédelmüket.

8. 6. 3. 18. A neveléshez és képzéshez való hozzáférés biztosítása a nem formális és informális tanulási formákon keresztül

Az intézkedés a kora-gyermekkortól a felnőttkorig biztosítja a nemformális és informális tanulási alkalmakat, nagy hangsúlyt fektetve azon hátrányok mérséklésére, amelyeket a köznevelés vagy a formális felnőttképzés önmagában nem tud kompenzálni (pl. a szociokulturális hátrányok kompenzálását), továbbá esélyt kínál a formális oktatásba való visszatéréshez szükséges tudás, készségek és képességek elsajátításához.

Az intézkedés az alábbi alintézkedéseken keresztül valósul meg azzal, hogy minden alintézkedést a következők betartásával szükséges előkészíteni és végrehajtani:

- » illeszkedniük kell a Nemzeti Alaptanterv alapján készülő pedagógiai programokhoz, elvárásokhoz;
- » a foglalkozásokat, programsorozatokat az oktatási, egyházi és kulturális intézmények, továbbá az egészségfejlesztés, a tehetséggondozás, a felzárkózás, a mindennapos testmozgás, ismeretterjesztés területén tevékenykedő civil szervezetek szoros együttműködésére kell alapozni;
- » a köznevelésen kívüli eszközök a köznevelésen kívüli kedvezményezettek

bevonásával a köznevelésnek szóló programok fejlesztésére és támogatására irányulnak a kulturális intézményekben és szervezetekben felhalmozott tudás speciális módszereivel;

- » a társadalmi felelősségvállalás keretében biztosítani kell a programba bevont tanulók szülei motiváltságát;
- » elő kell segíteni a minőségi oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférést a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű – köztük roma tanulók – befogadó oktatásának, nevelésének elősegítésével;
- » hangsúlyt kap az általános iskolai és középiskolai végzettség megszerzéséhez, a felnőttképzésben való részvételhez, a munkaerő-piacra történő belépéshez szükséges alapkompenciák fejlesztése, az innovatív tanulási módszerek alkalmazása; illetve
- » a köznevelés intézményrendszerén kívül második esélyt biztosít az alapfokú vagy középfokú oktatásba vagy a szakképzés rendszerébe való visszatérésre.

1. alintézkedés: A korai iskolaelhagyás csökkentése kompetencia- és személyiségfejlesztő programokkal

A korai iskolaelhagyás visszaszorítása érdekében cél kompetencia- és személyiségfejlesztő, tehetséggondozó, készségfejlesztő, a kulturális intézményekben lévő tudásvagyon megismerését elősegítő, valamint a kreatív iparokat is támogató kompetenciafejlesztés, illetve a pályaorientációt támogató foglalkozások kialakítása a veszélyeztetett és hátrányos helyzetű célcsoportnak a köznevelési intézményekkel együttműködve.

A tanulók egyéni tudásának megszerzését a résztvevő intézmények és szervezetek szolgáltatásrendszerére és gyűjteményeire épített mentorprogramok kialakítása és

mentorok foglalkoztatása is elősegíti.

A szegénységben élő, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanulási és magatartási gondokkal küzdő tanulók felzárkózási esélyeinek növelése a bevont tanulók egyénre szabott fejlesztése, képességeik kibontakoztatása (pl. tanoda-típusú fejlesztések) a köznevelés rendszerében lévő tanulókat támogatja a középfokú iskolába történő továbbtanulásuk és középfokú tanulmányuk elvégzése érdekében, de a köznevelésen kívüli (kulturális, egyházi, sport) és civil szervezetek bevonásával.

Fontos feladat továbbá a fejlesztés eredményeinek és a létrejött jó gyakorlatoknak a disszeminálása, a sajátos nevelési problémákra, a korai iskolaelhagyásra vonatkozó egyedi megoldások összegyűjtése, ajánlások elkészítése, a köznevelésben történő megjelenésének elősegítése.

2. alintézkedés: A köznevelés eredményességének és hatékonyságának növelése a nem formális és informális tanulási alkalmakkal

Nem formális és informális tanulási alkalmak biztosítása a könyvtárak, muzeális intézmények, levéltárak és közművelődési intézmények, kulturális, egyházi és ismeretterjesztő, valamint egyéb civil szervezetek részvételével a minőségi és hatékony oktatás támogatása érdekében a köznevelés intézményrendszerével együttműködve:

- a gyermekek számára önmaguk, motivációik, képességeik mélyebb megismerését lehetővé tevő, az iskolai oktatást kiegészítő és/vagy tanórán kívüli, ahhoz illeszkedő programok fejlesztése (képzések, szakkörök, foglalkozás sorozatok, táborok stb.):

- múzeum- és könyvtárpedagógiai programok, biblioterápiai foglalkozások, az olvasási és digitális kompetenciák fejlesztése, szövegértést fejlesztését támogató nem formális képzések, foglalkozások kialakítása, meseterápia;
- tehetséggondozás, kreatív készségek fejlesztése, művészetpedagógiai, valamint drámapedagógiai foglalkozások fejlesztése;
- a fogyatékkal élők oktatáshoz történő hozzáféréseinek növelése;
- anyanyelvi- és viselkedéskultúra fejlesztését támogató programok;
- ismeretterjesztés; illetőleg
- egészségnevelési és környezeti nevelési programsorozatok, erdei iskolák, tematikus táborok, valamint ismeretterjesztő programok.

A mindennapos testmozgáson keresztül pályaeorientációt szolgáló program a gyermekek életviteli, szociális, állampolgári és személyközi kompetenciáinak fejlesztése a kötelező tanórai kereteken kívüli testmozgás-programok alkalmával, melynek során képessé, motiválttá válnak arra, hogy magasabb képzettségi, végzettségi szintet érjenek el, és nagyobb esélyük legyen a munkaerő-piaci elhelyezkedésre, vagy a fizikai aktivitással összefüggésbe hozható bármilyen civil karrier elérésére.

Területi kihatás: konvergencia régiók, de az országos programok esetében a Közép-magyarországi Régió is

Beavatkozások célcsoportja: alap- és középfokú oktatásban részt vevők, korai iskolaelhagyásban veszélyeztetett gyermekek és korai iskolaelhagyók, lemorzsolódásban nem veszélyeztetett, de minőségi oktatási programokhoz jelenleg hozzá nem férő gyermekek, alapkompentenciák megszerzésében érdekelt felnőttek, kultúra területén működő szakemberek

Lehetséges kedvezményezettek: kulturális intézmények és azok fenntartói, köznevelési intézmények, önkormányzatok, kulturális, sport és ismeretterjesztő civil szervezetek, egyházi szervezetek, felsőoktatási intézmények

8. 7. Szociális szövetkezetek, mint komplex lehetőségek a források fejlesztésére és a települési foglalkoztatottság növelésére

A szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény és a szociális szövetkezetekről szóló 141/2006. (IV.29.) Korm. rendelet célja, hogy a társadalom tagjait ösztönözze, váljanak aktív szereplőivé a szociális gazdaságnak, olyan speciális szervezeti forma létrehozásával, amely magában hordozza a szociális gazdaság jellemző alapértékeit és olyan igények, szükségletek kielégítésére törekszik, amelyekre a gazdasági szektor más területei nem alkalmasak. Az európai tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szövetkezetek - szociális szövetkezetek - a foglalkoztatáspolitikai, a regionális, a vidékfejlesztési, az agrár-, a környezetvédelmi politikai keretei között felmerülő problémák megoldásának, illetve a kiegyensúlyozásának egyik eszközét jelenthetik.

A szociális szövetkezetek olyan személyek autonóm társulásai, akik önkéntesen egyesülnek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi, oktatási és kulturális céljaikat együttműködésben, demokratikusan irányított vállalkozásuk útján valósítsák meg. A szociális szövetkezet a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet. A szövetkezeti tag a feladat egészét vállaló szövetkezet aktív részvevője; egyenlő joggal az egy tag - egy szavazat elvének megfelelően - vesz részt a szövetkezet működését meghatározó döntésekben, a végrehajtás ellenőrzésében, vezetői megválasztásában. A szociális szövetkezetek autonóm testületek, vezető tisztségeit tagjaik töltik be.

Minden szövetkezetnek, így a szociálisnak is, az adózott eredményéből közösségi alapot kell képeznie a tagokból álló közgyűlés döntése szerinti mértékben, amelyet a szolidaritás elvének megfelelően az alapszabályban meghatározott, a tagokat, illetve azok hozzátartozóit megillető juttatásokra, támogatásokra fordít. A szociális szövetkezet tagjai által jegyzett részjegy, a szövetkezet adózott eredményéből részesedésre jogosít, kivéve a közhasznú szervezeti jogállással rendelkező szociális szövetkezeteket, mert ezek a szociális szövetkezetek eredményüket csak a közhasznú céljaik megvalósítására fordíthatják.

A munkaerő-piaci tendenciák Magyarországon azt mutatják, hogy a munkanélküliség kezelésében, a foglalkoztatás elősegítésében - különösen a hátrányokkal rendelkező társadalmi csoportok és hátrányos helyzetű települések esetében - a szövetkezés, a szövetkezeti formában való jövedelemtermelés megoldást jelenthet.

A szociális szövetkezet alapításához a jelenleg hatályos rendelkezések értelmében hét alapító tag szükséges melyeknek kötelező a részjegy jegyzése. Ezen alapító tagok természetes személyek lehetnek, azonban a jelenlegi szabályozás lehetővé tette az alapítást és bejegyzést követően jogi személyek, jogi személy nélküli gazdasági társaságok, helyi önkormányzat, kisebbségi önkormányzat, vagy ezek jogi személyiségű társulásainak a belépését is.

A szociális szövetkezetek gazdasági társaságként működnek, a szövetkezeti törvény hatálya alatt, a számviteli törvény értelmében, pedig kettős könyvvitelt folytató vállalkozásként.

A szociális szövetkezetek alapítása viszonylag alacsony befektetett tőkével megvalósulhat, így lehetőséget teremt azon személyek számára is a „vállalkozásra”, akik önmagukban sem tőkével, sem megfelelő kompetenciákkal nem rendelkeznek. Egy-egy szövetkezet több tevékenységet is végezhet, így melyek egymást horizontálisan és vertikálisan is kiegészíthetik. Ez a „több lábbon állás” feltételeit teremti meg a vállalkozásban, szélesebb munkavállalói csoportot lehet foglalkoztatni, elősegíthető a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű célcsoportok foglalkoztatása.

A szociális szövetkezetek alapítását legcélszerűbb a települések önkormányzatainak koordinálni, felmérve az adott települések lehetőségeit, adottságait, továbbá kijelölve azokat a feladatokat és célokat, melyek a szövetkezet tagságának, rendszeres és alkalmi munkavállalóinak jövedelmet biztosíthatnak. A gyermekesély programhoz kapcsolódva célszerű a szövetkezeteknek – a diákmunkára vonatkozó mindenkori hatályos jogszabályoknak megfelelően – tanulókat is foglalkoztatni, ez által bevezetve a munkaerő-piac ismereteibe, növelve alkalmazkodóképességeiket, kompetenciáikat és motiváltságukat a munka irányában.

8. 8. Humán erőforrás fejlesztés lehetőségei, irányai

Jelen tanulmányunk célja elsődlegesen az anyagi jellegű forráslehetőségek feltárása, azonban röviden a humán erőforrások fejlesztésének a lehetőségeit is fel kell tárni.

A humán erőforrások fejlesztése elengedhetetlen az anyagi javak előteremtése mellett, mivel a materiális forrásokkal történő sikeres gazdálkodás nem választható el a mögötte álló tudásanyagtól.

A humán erőforrás fejlesztés a gyermekesély program tükrében részben közvetlen, részben közvetett. Mivel Magyarországon jelenleg 16 éves kor a tankötelezettség felső határa (speciális esetben 18 év), a humán erőforrás fejlesztésről a 18 év alattiak esetében jogi értelemben csak 16 éves korig beszélhetünk. Azonban a munkaerő-piaci követelményeknek minimálisan megfelelő tudásanyag (szakképzettség) iskolarendszerű képzésben 17 éves kor alatt nem megszerezhető, ezért kiemelten fontos az iskolaelhagyók arányának a csökkentése középiskolai és szakiskolai szinteken. Ezt a jelenleg érvényes szabályozás értelmében jogi lépésekkel nem, csak tanulói ösztönzéssel, a motiváltság növelésével lehet elérni. Ezért kiemelten fontos, hogy a települések gyermekvédelmi és oktatási szakemberei tisztában legyenek a mindenkorai oktatási képzési lehetőségekkel, melyek által a 16. életévüket betöltött fiatalok iskolarendszerű oktatásban történő maradását ösztönözzék minimum egy szakképesítés megszerzéséig. Ez közvetlen humán erőforrás fejlesztésnek tekinthető a gyermekesély program tükrében.

Közvetett humán erőforrás fejlesztést jelent a gyermekekkel foglalkozó szakemberek képzése. Ez jelenleg kiemelten fontosnak tekinthető, mivel napjainkban rendkívül gyorsan változnak a gyermekek életét befolyásoló külső tényezők, társadalmi elvárások, jogszabályi háttér, gazdasági körülmények. Ezen befolyásoló elemek naprakész ismeretek és kompetenciák meglétét követelik meg a gyermekellátásban dolgozó személyektől. Kiemelten fontos az oktatási szakemberek folyamatos és reflexív képzése, mivel a gyermekek életében ők azok, akik a család mellett a legtöbb időt töltik ki a gyermekek mindennapjaiban. Fontos továbbá a gyermekvédelmi és gyermek-egészségügyi szakszemélyzet képzése is, az előbbi annak érdekében, hogy egy-egy gyermek minél tovább maradhasson családi környezetben az állami gyermekvédelmi ellátás helyett, az utóbbi esetben pedig az egészségügyi prevenció

tevékenység aktuális ismereteinek a birtoklásáért. Humán erőforrás fejlesztésre, továbbképzésekre lehetőséget biztosítottak a TÁMOP pályázatok, a következő programozási időszakban, pedig az EFOP források ide vonatkozó prioritásai lesznek aktuálisak.

